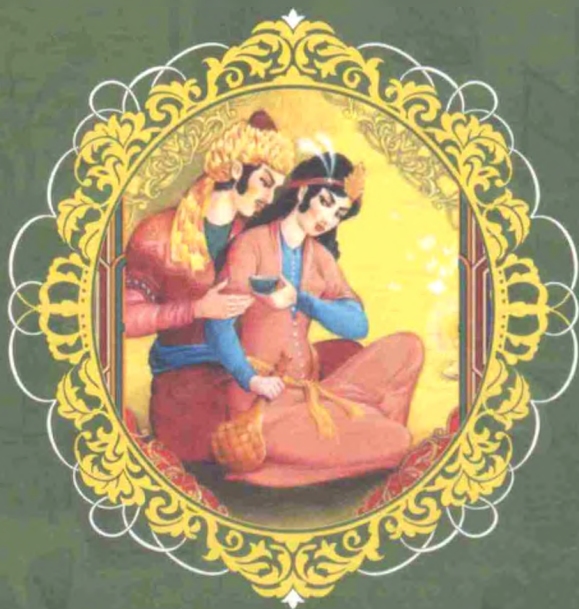

Nizomiy Ganjaviy

LAYLI VA MAJNUN

821.512.162.1

Q 20

NIZOMIY GANJAVIY

LAYLI VA MAJNUN

Originaldan O'zbekiston xalq shoiri
Jamol Kamol tarjimai

Maxsus nashr

نيزامی گنجوی

*Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi
Kitab Özbəkistandakı Heydər Əliyev adına Azərbaycan Mədəniyyət
Mərkəzinin layihəsi çərçivəsində çap edilib*

*Ozərbaycan Respublikası Mədəniyyət Vəzirligi
Kitab Ozərbaycan Respublikasining O'zbekistondagi Heydar Aliyev
nomidagi Ozarbayjon Madaniyat Markazi loyihasi asosida chop etildi*

Loyiha rəhbəri:

Samir ABBOSOV

*O'zbekistondagi Heydar Aliyev nomidagi
Ozarbayjon Madaniyat Markazi rəhbəri,
fəxriy mədəniyyət xodimi*

Mas'ul muharrir va
so'zboshi mualliflari:

Ergash OCHILOV

*filologiya fanlari nomzodi;
Samir ABBOSOV*

Muharrir va nashrga
tayyorlovchi:

Gulbahor ASHUROVA

filologiya fanlari nomzodi

Nashrga masul:

Karimulla MAMMAD-ZADE

filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

Nizomiy Ganjaviy. "Layli va Majnun". Boku, "Nusxa" Nashriyoti, 2021. – 384 b.

*Inson yaralibdiki, ishq unga hamroh, u yorga muhtalo. Ishqi dunyoga doston
bo'lgun oshiqlar ozmi? Tohir va Zuhro, Vomiq va Uzro, Romeo va Juleita, Ravshan
va Zulxumor, Oshiq 'arib va Shohsanam, Bayju Bavru, Antoni va Kleopatra... Ammo
ular orasida Layli va Majnunga yetadigani yo'q. Bu – ilohiy muhabbat timsoli!*

*Nizomiy Ganjaviyning "Layli va Majnun" asari Allohdan insoniyatga nasib etgan,
sevgi deb atalgan ana shu muborak tuyg'uning yuksak ifodasi. Hamisha barha-
yot va tarovatli doston.*

*O'qing, Nizomiy qalamga olgan, kitobxonning qalbiga o'ti, ruhiga nur bag'ish-
lovchi go'zal ishq, hoqiqiy muhabbat sururi sizga ham nasib etsin!*

ISBN 943-9943-4373-8-7

UO*K: 82-1.512.162.

© J. Kamol 2021

© "Nusxa", 2021

© O'zbekistondagi Heydar Aliyev nomidagi Ozarbayjon Madaniyat Markazi, 2021

Abdulla Qodiriy nomidagi

viloyat AKM

INV № 2023/32-3

*Azərbaycan Respublikasında 2021-ci ilin
"Nizami Gəncəvi İli" elan edilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin*

Sərəncamı

Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvi bəşəriyyətin bədii fikir salnaməsində yeni səhifə açmış nadir şəxsiyyətlərdəndir. Nəhəng sənətkarın xalqımızın mənəviyyatının ayrılmaz hissəsinə çevrilmiş parlaq irsi əsrlərdən bəri Şərqlin misilsiz mədəni sərvətlər xəzinəsində özünəməxsus layiqli yerini qoruyub saxlamaqdadır.

Nizami Gəncəvi ömrü boyu dövrün mühüm mədəniyyət mərkəzlərindən olan qədim Azərbaycan şəhəri Gəncədə yaşayıb yaradaraq, Yaxın və Orta Şərq fəlsəfi-ictimai və bədii-estetik düşüncə tarixini zənginləşdirən ecazkar söz sənəti incilərini də məhz burada ərsəyə gətirmişdir. Nizami Gəncəvinin geniş şöhrət tapmış "Xəmsə"si dünya poetik-fəlsəfi fikrinin zirvəsində dayanır. Mütəfəkkir şair çox sayda davamçılarından ibarət böyük bir ədəbi məktəbin bünövrəsini qoymuşdur. Nizaminin ən məşhur kitabxana və muzeyləri bəzəyən əsərləri Şərq miniatür sənətinin inkişafına da təkan vermişdir.

Nizami dühası hər zaman dünya şərqşünaslığının diqqət mərkəzində olmuşdur. Ölkəmizdə Nizami sənətinin öyrənilməsi və tanınması sahəsində xeyli iş görülmüş, əsərlərinin nizamişünaslıqda yüksək qiymətləndirilən elmi-tənqidi mətni hazırlanmış, kitabları nəfis tərtibatda və kütləvi tirajla nəşr edilmişdir. Nizaminin ədəbiyyatda və incəsənətdə yadda qalan obrazı yaradılmışdır. Mütəfəkkir şairin doğma şəhəri Gəncədə məqbərəsi, Bakıda, Sankt-Peterburqda və Romada heykəlləri ucaldılmışdır.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Ədəbiyyat İnstitutu və Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi Nizami Gəncəvinin adını daşıyır. Böyük Britaniyanın Oksford Universitetinin Nizami Gəncəvi Mərkəzi uğurla fəaliyyət göstərir.

Nizami Gəncəvinin yubileyləri ölkəmizdə hər zaman təntənə ilə keçirilmişdir. Dahi şairin 800 illik yubileyi onun irsinin tədqiqi və təbliğində əsaslı dönüş yaratmışdır. Azərbaycanın klassik ədəbi-mədəni irsinə həmişə milli təəssübkeşlik və vətənpərvərlik mövqeyindən yanaşan ümummilli lider Heydər Əliyev Nizami irsinə də xüsusi diqqət yetirmişdir. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1979-cu ildə qəbul olunmuş "Azərbaycanın böyük şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin irsinin öyrənilməsini, nəşrini və təbliğini daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" qərar Nizami yaradıcılığının tədqiqi və təbliği üçün yeni perspektivlər açmışdır. Ölməz sənətkarın 1981-ci ildə Ulu Öndərin bilavasitə təşəbbüsü və iştirakı ilə keçirilən 840 illik yubiley mərasimləri ölkənin mədəni həyatının əlamətdar hadisəsinə çevrilmişdir. 2011-ci ildə Nizami Gəncəvinin 870 illiyi dövlət səviyyəsində silsilə tədbirlərlə geniş qeyd edilmişdir.

2021-ci ildə dahi şair və mütəfəkkir Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 880 illiyi tamam olur. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, qüdrətli söz və fikir ustadının insanları daim əxlaqi kamilliyə çağıran və yüksək mənəvi keyfiyyətlər aşılaman zəngin yaradıcılığının bəşər mədəniyyətinin nailiyyəti kimi müstəsna əhəmiyyətini nəzərə alaraq qərara alıram:

1. 2021-ci il Azərbaycan Respublikasında "Nizami Gəncəvi İli" elan edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti "Nizami Gəncəvi İli" ilə bağlı tədbirlər planı hazırlayıb həyata keçirsin.

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 yanvar 2021-ci il

*Ozarbayjon Respublikasida 2021 yilning
"Nizomiy Ganjaviy" yili deb e'lon qilinishi haqida
Ozarbayjon Respublikasi Prezidentining*

Qarori

Dunyo adabiyotining yirik namoyandasi, buyuk ozarbayjon shoiri va mutafakkiri Nizomiy Ganjaviy insoniyat badiiy tafakkur yilnomasida yangi sahifa ochgan nodir shaxslardan biridir. Xalqimiz ma'naviyatining ajralmas qismiga aylangan buyuk so'z san'atkorining yorqin merosi asrlar davomida Sharqning mislsiz madaniy boyliklari qatorida munosib o'rnini saqlab kelgan. Nizomiy Ganjaviy butun hayoti davomida o'sha davrning eng muhim madaniy markazlaridan biri bo'lgan Ganja shahrida yashab ijod qilgan va Yaqin Sharqning falsafiy-ijtimoiy va badiiy-estetik tafakkuri tarixini boyitib ajoyib so'z san'ati marvaridlarini yaratgan.

Nizomiy Ganjaviyning mashhur "Xamsa" asari jahon she'riy va falsafiy tafakkurining cho'qqisidir. Mutafakkir shoir ko'plab izdoshlaridan iborat katta adabiy maktabning poydevorini qo'ydi. Dunyoning eng mashhur kutubxona va muzeylarni bezab turgan Nizomiy asarlari Sharq miniatyura san'atining rivojlanishiga ham turtki berdi. Nizomiy dahosi doimo jahon sharqshunosligi diqqat markazida bo'lgan. Kitoblarini chop etish borasida juda ko'p ishlar qilindi. Asarlarining ilmiy-tanqidiy matni tayyorlandi, yuqori did va saviyadagi dizayn va ommaviy tirajda kitoblar nashr etildi.

Adabiyot va san'atda Nizomiyning unutilmas obrazi yaratildi. Mutafakkir shoiming maqbarasi uning tug'ilgan shahri Ganjada, haykallari Boku, Toshkent, Sankt - Peterburg va Rimda o'rnatilgan. Ozarbayjon Milliy Fanlar Akademiyasi

Adabiyot instituti va Ozarbayjon adabiyoti milliy muzeyi Nizomiy Ganjaviy nomi bilan atalgan. Buyuk Britaniyaning Oksford universitetining Nizomiy Ganjaviy nomidagi markazi muvaffaqiyatli ishlamoqda.

Mamlakatimizda Nizomiy Ganjaviyning yubileyi doimo nishonlanib kelgan. Buyuk shoirning 800 yilligi uning merosini o'rganish va targ'ib qilishda burilish nuqtasi bo'ldi. Ozarbayjon mumtoz adabiy va madaniy merosiga har doim milliy g'oya va vatanparvarlik nuqtai nazaridan yondashgan umummilliy rahbar lider Haydar Aliev ham o'z davrida Nizomiy merosiga alohida e'tibor qaratgan.

1979 yilda Haydar Aliev tashabbusi bilan qabul qilingan "Buyuk ozarbayjon shoiri va mutafakkiri Nizomiy Ganjaviy merosini o'rganish, nashr etish va targ'ib qilishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori Nizomiy ijodini o'rganish va targ'ib qilishning yangi istiqbollarini ochdi.

1981 yilda buyuk yo'lboshchining bevosita tashabbusi va ishtiroki bilan o'tkazilgan o'lmas so'z san'atkorining 840 yilligini nishonlash mamlakat madaniy hayotida muhim voqeaga aylandi.

2011 yilda Nizomiy Ganjaviy tavalludining 870 yilligi davlat miqyosida bir qator tadbirlar bilan keng nishonlandi. 2021 yilda buyuk shoir va mutafakkir Nizomiy Ganjaviy tavalludining 880 yilligi nishonlanadi. Ozarbayjon Respublikasi Konstitutsiyasining 109-moddasi 32-bandiga binoan, milliy-ma'naviy fazilat, so'z va g'oyalarning qudratli ustozining faoliyati yuksak qadrlanib qaror qilinadi:

1. Ozarbayjon Respublikasida 2021 yil "Nizomiy Ganjaviy yili" deb e'lon qilinsin.

2. Ozarbayjon Respublikasi Vazirlar Mahkamasi "Nizomiy Ganjaviy yili" bilan bog'liq harakatlar rejasini ishlab chiqsin va amalga oshirsin.

Ilhom Aliev
Ozarbayjon Respublikasi Prezidenti

Layihəyə dair

Türk dünyası dünyaya böyük alimlər, filosoflar, şairlər, yazıçılar bəxş edib. Belə istedadlardan biri də görkəmli Azərbaycan şairi, mütəfəkkiri və filosofu Nizami Gəncəvidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2021-ci ilin "Nizami Gəncəvi ili" elan edilməsi, dahi şairin 880 illik yubileyi münasibətilə Azərbaycanın böyük şairi, dünya şöhrətli söz ustası Nizami Gəncəvinin 5 əsərini özündə əks etdirən "Xəmsə"nin özbək dilində xüsusi nəşri həyata keçirilmişdir.

Özbəkistandakı Heydər Əliyev adına Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzinin layihəsi və sifarişi ilə son 3 il ərzində dahi Nizami Gəncəvinin bütün əsərləri orijinaldan Özbəkistanın xalq şairi Camal Kamal tərəfindən özbək dilinə tərcümə edilmiş və sözügedən tərcümə əsasında tarixdə ilk dəfə olaraq Nizami Gəncəvinin "Xəmsə"si tam və mükəmməl şəkildə özbək dilində işıq üzü görmüşdür.

Azərbaycan, Şərq və dünya ədəbiyyatı xəzinəsinin incisi sayılan Nizami Gəncəvi "Xəmsə"si özbək dilinə tərcümə edilərək ictimaiyyətə, xüsusilə ədəbiyyatsevərlərə, tədqiqatçılara təqdim olunur.

Bununla da elm, mədəniyyət, irfan və poeziya yurdu hesab edilən Özbəkistanda da Nizami Gəncəvi irsinə əbədi abidə ucaldı.

Samir ABBASOV,
*Özbəkistandakı Heydər Əliyev adına
Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzinin direktoru,
faxri mədəniyyət işçisi*

Loyiha haqida

Turkiy dunyo jahonga buyuk allomalar, faylasuflar, shoirlar, yozuvchilar baxsh etgan. Ana shunday iste'dodlardan biri atoqli Ozarbayjon shoiri, mutafakkiri va faylasufi Nizomiy Ganjaviydir.

Ozarbayjon Respublikasi Prezidenti Ilhom Aliyevning 2021-yil "Nizomiy Ganjaviy yili" deb e'lon qilinishi, ulug'shoir tavalludining 880 yilligi munosabati bilan Ozarbayjonning buyuk shoiri, jahonga mashhur so'z ustasi Nizomiy Ganjaviyning besh asarini ozida aks ettirgan "Xamsa"ning o'zbek tilidagi maxsus nashri amalga oshirildi. O'zbekistondagi Haydar Aliyev nomidagi Ozarbayjon Madaniyat markazining loyihasi va buyurtmasiga ko'ra o'tgan uch yil mobaynida daho Nizomiy Ganjaviyning barcha asarlari O'zbekiston xalq shoiri Kamol Jamol tomonidan asliyatdan o'zbek tiliga tarjima qilindi va mazkur tarjima asosida tarixda ilk bora Nizomiy Ganjaviy "Xamsa"si o'zbek tilida dunyo yuzini ko'rdi.

Ozarbayjon, Sharq va jahon adabiyoti durdonasi hisoblangan Nizomiy Ganjaviyning "Xamsa"si o'zbek tiliga tarjima qilinib, jamoatchilikka, xususan, adabiyot ixlosmandlari va tadqiqotchilarga taqdim etilmoqda.

Shunday qilib, ilm-fan, madaniyat, irfon va she'riyat qasri bo'lgan O'zbekistonda Nizomiy Ganjaviyning abadiy haykali qad rostladi.

Samir ABBOSOV,
*O'zbekistondagi Haydar Aliyev nomidagi
Ozarbayjon Madaniyat Markazi direktori,
faxriy madaniyat xodimi*

NIZOMIYNING SHOH DOSTONI

*So'gin nechakim uzattim oxir,
Yig'lay-yig'lay tugattim oxir.*

Alisher NAVOIY

Layli va Majnun tarixiga bir nazar

Dunyodagi eng mahzun va eng ta'sirli ishq qissasi bo'lmish Layli va Majnunning hassos va qayg'uli, beqiyos va armonli muhabbati mavzuida arab, fors-tojik, o'zbek, ozarbayjon, turk, urdu, afg'on, turkman, arman va boshqa ko'plab xalqlarning og'zaki va yozma adabiyotida, kino va teatrida turli janrlarda 120 dan ziyod asar yaratilgan¹.

Muhabbatning o'zi kabi qadimiy bu ko'hna ishq qissasi VII–VIII asrlardayoq shimoliy arab qabilalari – badaviylar orasida paydo bo'lib, X asrda yozma adabiyotga o'tgan. Ba'zi arab manbalari Majnunni tarixiy shaxs hisoblab, hatto uning vafoti sanasini ham 689-yil deb ko'rsatadilar. Lekin Ibn Qalbiy (vafoti – 819) Majnun degan odam hech qachon yashab o'tmaganligi, bu obraz unga nisbat berilgan she'rlar kabi “Layli va Majnun” nomlari ostida mazkur dostonga o'zining shaxsiy sevgisi tarixini joylagan umaviylar sulolasiga mansub bir yosh yigit tomonidan yaratilganligi haqida xabar bergan edi.

Majnunga nisbat berilgan she'rlar kabi, u haqidagi rivoyatlar ham arablar orasida keng tarqaladi. Shunga qaramay, arab adabiyotida bu sujet uzil-kesil shakllanib, nihoyasiga yetmagan

---

¹ Bu haqda qarang: Афсаҳзод А. Достони ишқ ва умед // Низомӣ Ғанҷавӣ. Куллиёт. Дар панж жилд. Жилди дуввум.–Душанбе, 1982, 6-б.

edi. Chunki rivoyatlar alohida voqyealar bayonidan iborat bo'lib, o'zaro bog'lanmagan. Odatda, ular u yoki bu she'rlarga berilgan izohlardan iborat bo'lgan. Ayni rivoyatlarning detallari o'zaro farqlansa-da, yagona mavzuda bo'lganligidan ularda sujetning asosiy chiziqlarini kuzatish mumkin. Rivoyatlarda Majnunga, uning shoirligiga asosiy urg'u berilgan. Chunki uning she'rlari xalq orasida keng tarqalgan va sevib o'qilgan. Rivoyatlar bu she'rlarning o'ziga xos izohi bo'lib, ulardagi u yoki bu ishora va sabablarni tushuntirib berishga xizmat qilgan. Layli esa asosiy rol o'ynamay, u yoki bu she'r yaratilishining sababchisi sifatida gavdalanadi, holos. Shoirlar va she'r to'plovchilarning Majnun bilan uchrashuvi lavhasi ayni jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi². Voqean, Nizomiy Ganjaviy dostonida ham Majnunning shoirligiga keng urg'u beriladi. Layli ishqini otashin shoirga aylantiradi. Hassos oshiqona she'rlari butun arab mamlakatlari tarqaladi. Hatto Layli ham uni chaqirib, qo'shiqlarini yashirin joyda turib eshitadi. Uning she'rlari ta'rifini eshitgan Salom Bag'dodiy degan yigit u bilan ko'rishish va she'rlarini yozib olish uchun ikki marta Majnunni izlab keladi – sahromasahro kezib, uni topadi hamda she'rlarini yozib oladi va Bag'dodga eltib, she'riyat shinavandalariga tarqatadi.

*Yonida bir-ikki oy turib ul,
Dardkash bo'lib unga, oldi ko'ngil.*

*Har baytki, eshitgay erdi undan,
O'n yildami yo shu oyu kundan,*

*Har qissayu qit'ayu qasida,
Yozguy edi shay etib jarida.*

---

² Qarang: Бертельс Е.Э. "Лейли и Меджнун" // Родоначальник узбекской литературы (Сборник статей). – Ташкент.: 1940. –С. 30–49; Крачковский И.Ю. "Ранняя история повести о Меджнуне и Лайле, в арабской литературе" // Алишер Навои (Сборник статей). – М.–Л.Ж: 1946. – С.31–67.

Bu dostonda Layli ham ta'bi nazmdan holi bo'lmay, badiiy so'zni nozik tushunadi va o'zi ham she'rlar yozadi.

*Laylida chunon malohat erdi.
Nazm ichra ajab fasohat erdi.*

*Dur erdi o'ziyu durga monand,
Baytlar to'qir erdi poku ravshan.*

Afsonalarga ko'ra Majnunning butun hayoti odamlardan uzoqda – biyobonda kechadi.

*Majnuni shikasta dasht aro zor,
Sargashta kezardi baxtidek xor.*

Uning do'stu hamdamlari yovvoyi hayvonlar edi. Ular Majnunni muhofaza etadilar, xizmatini qiladilar. Majnun go'yo ularning shoh-u rahnamosi edi.

*Andin kutishardi amru farmon,
Ul erdi misoli shoh Sulaymon.*

Ba'zi manbalar, jumladan, Ibn Qutaybaning (vafoti – 880) “Kitob ush-she'r va-sh-shuaro” (“She'r va shoirlar haqida kitob”), Abulfaraj Isfahoniyning (vafoti – 967) “Kitob ul-ag'oni” (“Majnun haqida hikoyat” deb ham yuritiladi) asarlarida ma'lumot berilishicha, Majnun tarixiy shaxs bo'lib, u ayni laqabni olib, shu taxallus ostida she'rlar yozgan Qays Omiriy (Qays ibn Muod va Mahdiy ibn Mulavvah deb ham ko'rsatadilar)dir. IX–X asrlarga oid boshqa adabiy manbalar esa Qays Omiriy – Majnun sarguzashtlari haqida hikoya qiladi. Taxminan XI asrda Abubakr Volibiy nomli shaxs Majnun Omiriy devonini tuzib, rivoyatlardan foydalangan holda she'rlari asosida uning o'ziga xos sarguzashtnomasini yaratadi. Shundan keyin Majnun sarguzashtlari hammayoqqa mashhur bo'lib ketadi.

Layli va Majnun qissasiga ishoralar sharq adabiyotida X asrdan e'tiboran Abu Abdullo Rudakiy, Robia binti Ka'b, Bobo Ko'hiy kabi shoirlar she'rlarida uchraydi. Jumladan. Rudakiy yozadi:

*Bixandad lola ba sahro ba soni chehrai Laylo.
Bigiryad abr bar gardun ha soni didai Majnun.*

“Sahroda lola Laylining ruxsori kabi jilva qiladi, ko'kda bulut Majnunning ko'zi kabi yig'laydi”.

XI–XII asrlardan boshlab Layli va Majnun muhabbati haqidagi sarguzashtning turli sujetlari bilan bog'liq rang-barang lavhalar Abdulloh Ansoriy, Nosir Xisrav, Zahir Foryobiy, Abulhasan Jullobiy, Hakim Sanoiy kabi adiblar ijodida uchraydi. XI asrdan e'tiboran Majnun fidoyi oshiq va soflik ramzi o'laroq tasavvuf adabiyotida katta mavqe kasb etdi. XII asrdan “Layli va Majnun” qissasining shuhrati butun sharq mamlakatlariga keng yoyiladi. Bunday hikoyat va rivoyatlar, afsona va qissalar Ozarbayjonda ham keng tarqaladi.

Layli va Majnun haqidagi 4022 baytdan iborat ilk muazzam doston atoqli ozar shoiri Nizomiy Ganjaviy tomonidan yoziladi. Shoir o'z dostonini yozishda o'zigacha yaratilgan barcha rivoyat va afsonalardan, Majnun devoni va boshqa asarlardan foydalanadi³.

O'qiganni oshiq aylaydigan asar

“Layli va Majnun”ning “Kitob nazmining sababi” faslida yozilishicha, otashin g'azallari hamda “Xusrav va Shirin” dostoni bilan shuhrat qozongan “jodusuxani jahon” Nizomiyga bir kuni “bir qasidaga bir mulkni bag'ishlaydigan” ma'rifatli va saxovatli Shirvonshoh Jalol ud-davla Abulmuzaffar Axsatan ibn Manuchehr maktub yo'llaydi. Shoh o'z maktubida shoir sha'ni-ga maqtoqlar yog'dirib, qalamining qudratiga tahsinlar o'qiydi va bu so'z sehrgaridan Layli va Majnun ishq qissasini forsiy til-

³ Афсаҳзод А. Достони ишк ва умед. - С. 5–26.

da ado etishini so'raydi. Shoir dastlab kishining jigar-bag'rini o'rnatishdan boshqasiga yaramaydigan bu hazin va armonli ishq dostonini qalamga olishni xohlamaydi. Lekin 14 yashar o'g'li Muhammad uni bu asarni yozishga ilhomlantiradi.

4000 baytdan ziyod (ilmiy-tanqidiy matnga ko'ra 4022 bayt) muazzam "Layli va Majnun" dostonini 1188-yili may oyining oxirida boshlab, 24-sentyabrida yozib tugatadi. Agar turli tashvishlar xalaqit bermaganida uni 4 oyda emas, balki ikki haftada yoza olishini aytadi.

*In chor hazor hayt aksar
Shud gufta ba chor moh kamtar.
Gar shug'li digar harom budi,
Dar chordah shah tamom budi.*

"Bu to'rt ming bayt to'rt oydan kamroq muddatda yozib tugatildi. Agarda boshqa har turli tashvishlar bo'lmaganida o'n to'rt kecha kifoya qilardi".

Doston debocha, Muhammad alayhissalom vasfi, Payg'ambar me'roji, koinotning yaratilishi, kitobning yozilish sababi, Shirvonshoh Axsaton ibn Manuchchr madhi, Alloh taologa ta'zimu tahsin, farzandini Shirvonshoh tarbiyasiga topshirgani, hasadgo'y va munkirlar dastidan shikoyat, muallif uzri, farzandi Muhammadga nasihat, o'tgan ayrim yaqinlar yodi kabi 12 ta an'anaviy bob bilan boshlanadi. Shundan so'nggina doston ibtidosi keladi. Arabda boy-badavlat va kuch-qudratli bir zot bo'lib, faqatgina tirnoqqa zor edi. Duo-iltijolari ijobat bo'lib, Xudo unga bir o'g'il beradi. Bolani yaxshi tarbiyalab, 10 yoshga to'lganida maktabga beradilar. U ishtiyoq bilan bilim oladi. Talabalar orasida boshqa qabiladan kelgan Layli ismli go'zal bir qiz ham bor edi. Ikki yoshning ko'ngli bir-biriga bog'lanib qoladi.

*Qays mehriга moyil erdi mahvash,
Har ikki yurakni yoqdi otash.*

Qays Laylining ishqida halovatini yo'qotib, ishq ovozga bo'lgach, odamlar uni ta'na-malomat qilib, Majnun deb atay boshladilar. Qizni esa maktabga yubormay qo'yadilar. Majnun yaqin do'stlari bilan Layli makon tutgan Najd tog'iga uni ko'rgani borardi. Qo'shiq aytib, raqs tushib, tog' atrofida charx urardi. O'g'lining dardiga davo topish uchun otasi Layli xonadoniga sovcilikka boradi. Arabda shukuhli bu zotni katta tantana bilan kutib oladilar, lekin qizning qo'lini so'rab kelgani ma'lum bo'lgach, Laylining otasi: "Taklifingga jon deyishim mumkin, lekin bilib turib qanday qilib o'zimni o'tga uray? Axir, arablarning ayb qidirishu aybdor qilishga suyagi yo'qligini o'zing ham yaxshi bilasan-ku! Men ishq yo'lida es-hushini yo'qotgan o'g'lingga qizimni unashsam, el-yurt nima deydi?" – deb rad javobini beradi.

Bu gapni eshitgan Majnun uydan chiqib ketib, tog'u sahroni makon tutadi. Layli ishqida g'azallar to'qib, qo'shiq qilib aytib yuradi. Ko'ngli bir qadar taskin toparmikan deb, otasi uni Ka'ba ziyoratiga olib boradi. U esa boshiga tushgan ishq dardidan najot so'rash o'miga ko'nglidagi Layli ishqini yanada ziyoda qilishini tilab Alloh taolaga munojot qiladi: "Menga ishq chashmasidan nur ber, ko'zimni sira bu surmadan judo qilma! Agarchi ishq mayidan mast esam-da, to tirik ekanman, bundan ham battarroq oshiq qil! Har nafas Layli husniga ishqimni ziyoda qil! G'amida shamdek kuysam-da, biror kunim uning g'amisiz o'tmasin!" – deb iltijo ila faryod chekadi:

*Az chashmai ishq deh maro nur!
V-in surma makun zi chashmi man dur!
Garchi zi sharobi ishq mustam,
Oshiqtar iz in kun, ki hastam!..
Yo Rab, tu maro ba ro'i Layli
Har lahza bideh ziyoda mayle!..
Garchi zi g'amash chu sham so'zam,
Ham be hami o'mabod ro'zam!*

O'z muhabbati bilan qizini badnom qilgani uchun Laylining otasi Majnunning joniga qasd qilish niyatida ekanini eshitib, otasi uni izlab borib, bir toshning ustidan abgor holda topadi va unga nasihatlar qiladi. Lekin ishq mayidan mast Majnunga bu nasihatlar zarracha ta'sir etmaydi.

*Bildiki, hu ishq adosi yo'qdir.
Darddirki, uning davosi yo'qdir.*

Yuragini ishq o'qi yaralagan Laylining ahvoli ham mushkul edi. Bir kuni u ko'nglini bir qadar yozish uchun bog' sayriga chiqqanida Bani Asad qabilasidagi yosh va badavlat Ibn Salom uni ko'rib, oshiq bo'lib qoladi va uyiga sovchi yuboradi. Qizning otasi boy va nomdor yigitni kuyov qilishga rozi bo'lib, faqat Laylining tuzalib, o'ziga kelib olishi uchun biroz muhlat so'raydi. Bundan Ibn Salom shod bo'lib, yettinchi osmonda uchsa, Majnun vahshiy hayvonlar bilan do'st tutinib, sahroma-sahro kezardi. Navfal degan qudratli va badavlat zot uning ahvolidan xabar topib, yordam qo'lini cho'zadi. Lekin taklifi rad etilgach, Layli qabilasiga qarshi urush ochadi. Bu urushda mag'lub bo'layotganini ko'rib sulh taklif qiladi. Keyin Majnunning ta'nasi bilan arab mamlakatlaridan sipoh to'plab, ikkinchi marta jangga kirishadi. Bu gal uning qo'li baland kelib, Laylining otasi mag'lub bo'ladi. Lekin u: "Qizimni keltirib beray – xohla qulingga bag'ishla, xohla gulxanda kuydir, xohla quduqqa tashla, xohla qonini to'kib, ko'nglingni xushla, men hammasiga roziman, faqat o'sha devonaga ravo ko'rmasang bas! Qizimni bir telbaga berib xarob qilguncha qo'limni uning qoniga bo'yaganim afzal!" – deydi Navfalning qoshiga kelib. Shundan keyin Navfal bu zulmu zo'rlikdan bir ish chiqmasligi, majburlab olingan qiz baxtli emas, balki baxtsiz bo'lishini bilib, qo'shinini ortiga qaytaradi. Chunki ilk tanishuvdayoq Navfalga o'z sevgisi haqida hikoya qilib bergan Majnunning o'zi ahvolini e'tirof etib aytgan ediki:

*Ul qizning agarchi men adosi,
Devonaga hermagay anosi.*

O'z navbatida, Laylining otasi qiziga borib maqtanadi:

*Dediki: g'animga hiyla qildim,
Ul jinni halosidin qutuldim.*

Majnun yana dashtu biyobonga chiqib ketadi. Shundan keyin otini berib, ovchining qo'lidan ikki ohuni ozod qilgani, so'ng bor-budini bag'ishlab, bir maralni qutqargani haqidagi lavhalar keladi. Bir qora zog' bilan hasratlashadi. Bir kampir bo'yniga arqon solib, darvesh qiyofasida uni Layli qabilasiga boshlab boradi.

*Bo'zlar edi yerga bosh urib u:
"Men g'amingga juftu sendin ayru!"*

Laylini katta to'yu tantana bilan Ibn Salomga uzatadilar. Lekin u erini o'ziga yaqinlatmaydi: "Agar qo'lingni uzatsang, seni ham, o'zinni ham o'ldiraman!" – deb tahdid qilgach, bechora kuyov shunday go'zalni ko'rib yurganiga shukr qilib yashayveradi. Bu xabarni Majnunga yetkazganlarida u xayolan mahjubasi bilan so'zlashib, unga ta'na qiladi.

Yolg'iz jigarbandining hasratida ado bo'lgan ota uni izlab biyobonga keladi. Ota-o'g'il o'rtasida bahsu munozara bo'lib o'tadi. Majnun: "Mening ishq yo'lida devonaligim taqdirdan bo'lib, bunda men ixtiyorsizman", – deydi:

*Holimni ko'rarda chekma nola,
O'g'lingni qazoga et havola!*

Majnunni uyga qaytarolmagan ota paymonasi to'lganini aytib, noiloj u bilan vidolashadi. Otasi vafotidan xabar topgan Majnun uning qabri ustida tuni bilan yig'lab chiqadi-da, tong

otishi bilan yana biyobonga chiqib ketadi va vahshiy hayvonlar bilan do'stlashib yuradi. Ichi dardu hasratga to'lib ketgan Majnun bir kecha avval sayyoralarga murojaat etib nola qiladi, keyin Parvardigorga yuzlanib yolvoradi.

Bir yo'lovchi xayrixoh bo'lib, Laylidan Majnunga, Majnundan Layliga xat tashiydi. Tog'asi Salim Omiriy biyobonga chiqib ketgan Majnunning holidan hamisha xabar olib, unga taom yetkazib turar, lekin u bu taomlarni hayvonlarga ulashardi. Bir kuni tog'a uni izlab kelib, nasihat qiladi. Majnun esa u keltirgan taomni yemay, giyohlarga qanoat qilishini aytadi. Onasi ham Majnunni ko'rgani keladi va ko'p o'tmay u ham vafot etadi. Majnun ota-onasi qabriga borib faryod chekadi.

Layli Majnunning ovozi eshitish, qo'shig'ini tinglash uchun chorlaydi. Lekin eri bor xotin bo'lgani uchun andisha qilib, uning oldiga chiqmaydi, panada turib qo'shig'ini eshitadi.

*Yursam yana, ul halokatimdir,
Ishq mazhabida malomatimdir.*

Majnun Layliga atab otashin qo'shiqlar kuylaydi.

Layli va Majnun muhabbati, Majnunning Layli ishqida to'qigan yoniq qo'shiqlari hammayoqqa tarqalib, Bag'doddan Salom Bag'dodiy degan she'riyat shinavandasi "ishq shohi"ni izlab keladi va uning qo'shiqlarini yozib ketib, olib borib el orasiga tarqatadi.

Bu orada ichki dardi Ibn Salomni ado qilib, vafot etadi. Ko'p o'tmay Layli ham dunyodan ko'z yumadi. O'limidan oldin onasini yoniga chorlab, ko'nglini ochadi va Majnunga uning ishq bilan, unga sodiq holda bu dunyodan o'tganimni ayt va unga muruvvat ko'rsat deya vasiyat qiladi. Sevgilisining vafotini eshitgan Majnun uning qabriga ilondek chirmashib nolalar qiladi va shu yerda makon tutadi. Uning atrofini vahshiy hayvonlar o'rab olganidan odamlar yaqinlasholmaydilar.

Salom Bag'dodiy yana Majnunni izlab keladi va uning yonida bir-ikki oy qolib, barcha she'rlarini yozib oladi. Majnun ham Layli hajrida jon beradi. Lekin hayvonlar uni bir vilcha

qo'riqlaydilar-da, keyin umidlarini uzib, har qaysisi har yoqqa tarqalib ketadi. Qarindoshlari Majnunning vafotidan xabar topib keladilar va uning suyagini Layli yoniga dafn etadilar.

*Go'r – daxmada yo'l ochib anga o'ng,
Layli qoshiga qo'ydilar so'ng.*

Doston Shirvonshoh nomiga yozilgan xotima bilan nihoyasiga yetadi.

Nizomiy asosan qayg'uli ishq qissasini go'zal va ta'sirchan tarzda qalamga olishni maqsad qilgan – dostonda irfoniy qatlam chuqur emas. Albatta, Majnunning ota-onasini, o'zini unutishi tasvirlangan lavhalarda tasavvufiy talqinlar bir qadar ko'zga tashlanadi.

*Otamsen agarchi, men g'uloming,
Bilmasmen o'shal ne erdi noming?
Yolg'iz shu emas unutganim ul,
Bir yo'la unutdim o'zni butkul.*

Yana sen tariqatda ustozim eding men sensiz majoziy ishq bilan qovushdim deydi:

*Ustodi tariqatim sen erding...
Sensiz shu majoz ila qovushdim...*

Shuningdek, ma'rifat, jomi jahonnamo, surat va siyrat, ikkilik, jom va may, oyina, o'zlik, bexudlik, yo'qlik kabi qator tasavvufiy timsol va istilohlar zikr etiladi. Majnun o'zini ishq shohi deb ataydi. Dostonning "Majnun ishq nechuk ishq erdi?" deb atalgan bobida esa shunday yozadi:

*Har lahza tilida nomi Layli,
Yo'q boshqa suxanga zarra mayli.*

*Har kimsaki o'zga so'zni derdi,
Bermasdi javob, eshitmas erdi.*

Keyinchalik ayni mavzuga murojaat qilgan har bir shoir Nizomiyga ergashish, dostonni davom ettirish barobarida undagi qaysidir voqealarni rivojlantiradi, qaysidir lavha yoki obrazdan voz kechadi, yangi obraz va voqealar qo'shadi. Bu mushtarak va farqli, rivojlantirilgan va sujetdan chiqarib tashlangan, yangi qo'shilgan voqea va obrazlarning barchasi "Layli va Majnun" sujetining muttasil rivojlanib, takomillashib borganini ko'rsatadi. Mazkur dostonlarni qiyosiy o'rganish Layli va Majnun haqidagi asarlarning takomil bosqichlarini ko'rsatibgina qolmay, bir-birini ochadi va to'ldiradi. Birida yashirin qolgan yoki ishora qilib ketilgan voqea yoki holat boshqasida o'zining keng va chuqur tasvirini topgan. Ayni jihatdan Nizomiy Ganjaviy, Xusrav Dehlaviy, Ashraf. Alisher Navoiy, Abdurahmon Jomiy, Shayxim Suhayliy, Fuzuliy va boshqalarning "Layli va Majnun" dostonlarini yonma-yon qo'yib o'qish bu g'amingin, lekin maftunkor ishq qissasining bir-biridan go'zal talqinlari bilan tanishish imkonini yaratadi. Lekin bu benazir va hassos ishq dostonining tamal toshini Nizomiy qo'ydi va uni Sharq so'z san'atining durdona asarlaridan biriga aylantirdi.

Tarjimalar etadi davom

Jahon so'z san'atining durdona asarlariga har bir zamonning o'z talabi, har bir avlodning o'z chtiyoji bo'ladi. Bu – yangi tarjimalarga yo'l ochadi. Qayta tarjimaga quyidagi omillar sabab bo'ladi: 1. Davrlar o'tishi bilan har qanday tarjima lisoniy jihatdan eskiradi va yangi zamon o'quvchisi uni o'qishda qiynaladi, tushunishi mushkullashadi. 2. Har qanday mutarjimning ham buyuk so'z ustalari "panjasiga panja" urgisi, o'z imkoniyati, iste'dod kuchini sinab ko'rgisi keladi. 3. Ilgari vositachi til orqali tarjima qilingan asarlarni endilikda bevosita asliyatdan tarjima qilish imkoniyati keng quloqch yozayapti. 4. Avvalgi tarjimalar-

ning saviyasi pastligi, qisqartirib yoki o'zgartirib tarjuna qilinganligi ham qayta tarjimalarga zarur qilib qo'yadi.

G'.Salomov va Z.Isomiddinovlarning yozishlaricha, "tarjima paydo bo'lgan davrdan boshlab qayta tarjimaga ehtiyoj kelib chiqqan"⁴. Hozirgi davrda rivojlangan mamlakatlarda mashhur asarlarning bir necha tarjimalari mavjud va bu hodisaga tabiiy hol sifatida qaraladi. Bizda esa bu borada hali ijobiy qarash to'la shakllanib ulgurgani yo'q. Biror asarni ikkinchi marta tarjima qilishga bel bog'lagan tarjimonni qo'llash o'rniga, "Tarjima qilinishini kutib yotgan qancha asarlar bor. Bir marta tarjima bo'lgan asarni qayta tarjima qilguncha o'shalarni tarjima qilsa bo'lmaydimi?" – deyishadi. Bugina emas. Bizda ba'zida u yoki bu tildan, u yoki bu adabiyotdan, u yoki bu adib ijodidan tarjima qaysidir tarjimonning go'yoki "shaxsiy mulk"iga aylangan – hoshqalarning ularga daxl qilishi mumkin emas. Badiiy tarjima sohasidagi yakkahokimchilikdan qutulish, qayta tarjimalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash payti keldi. "Chunki tarjima nusxalari ko'paygan sayin buyuk ijodkorlar dahosining yangi-yangi qirralari ham ochilib borishi shubhasizdir"⁵.

Tarjimashunoslikda shunday qoida mavjud: muayyan olingan asar yuzta tarjimon tomonidan tarjima qilinsa, yuz xil jaranglaydi! Chunki har bir tarjima aslyatning yangi bir qirrasini ochadi, o'zgacha bir talqinini vujudga keltiradi, o'zidan avvalgi nusxalarni qaysi bir jihatdan to'ldiradi. Shuning uchun bir asarning bir necha tarjimalari bo'lishi tarjimashunoslikda ijobiy hol hisoblanadi. Ayni jihatdan qayta tarjimalarni qo'llab-quvvatlash kerak. Masalan, Sa'diy "Guliston"ining turli davrlarda amalga oshirilgan 5 tarjima nusxasi mavjudligi uning oltinchi va hokazo tarjimalari bo'lishiga monelik qilmaydi, bil'aks davr talabi va o'quvchilar ehtiyoji nuqtai nazaridan yangi tarjimalarni taqozo

⁴ Саломов Г., Исомиддинов З. "Икки олам юки таржима" // Таржима муаммолари (Мақолалар тўплами). Уч кигобдан иборат. 2-китоб. – Тошкент-Самарканд, 1991. 7-бет.

⁵ Орипов А., "Орзуга айб йук..." // Эҳтиёж фарзанди (Адабий мақолалар, суҳбатлар). – Тошкент. 1988.

qiladi. Yoki atoqli turkman shoiri Maxtumquli she'rlari 10 dan ziyod tarjimonlar tomonidan o'zbek tiliga o'girilgan bo'lishiga qaramay, asliyatga shakl va mazmun jihatidan har tomonlama muvofiq tarjima yaratish yo'lida tarjimonlar o'rtasida ijodiy mu-sobaqa sira to'xtamasligi shubhasiz.

Xamsachilik kashshofi Nizomiy Ganjaviy dostonlari ham qayta-qayta tarjima qilinib, ulardagi mazmun teranligi va ma'no rang-barangligi, yuksak badiiyat sirlari va shoir mahorati qirralari yangidan-yangi tarjimalar vositasida kashf etib borilaverishi kerak. Binobarin, buyuk so'z san'atkorining "Xamsa"si ikkinchi tarjimasining paydo bo'layotganini o'zbek tarjima adabiyotidagi ijobiy hodisa sifatida baholash kerak. Natijada, aytaylik, "Xusrav va Shirin" dostonining uchinchi tarjima nusxasi paydo bo'ladi (Qutb Xorazmiy, Olimjon Bo'riev, Jamol Kamol). "Layli va Majnun" dostonining esa hozirda ikki tarjima nusxasiga egamiz. Bungacha esa undan parchalar tarjima qilingan.

1947-yilda Nizomiyning 800 yillik yubileyi sobiq Ittifoq miqyosida keng nishonlandi. Shu munosabat bilan O'zbekistonda ham shoir "Xamsa"si dostonlari tarjimasidan namunalar – "Xusrav va Shirin" (Qutb tarjimasi), "Maxzan ul-asror" (Haydar Xorazmiy tarjimasi), "Haft paykar" (Ogahiy tarjimasi) hamda "Layli va Majnun"dan parchalar Maqsud Shayxzoda so'zboshisi bilan alohida to'plam hoida "Guldasta" ("Panj ganj"dan parchalar) nomi ostida nashr qilindi. "Layli va Majnun" dostonidan N.Oxundiy, Xislat va M.Muhammadjonovlar parchalar tarjima qilganlar. Doston hazaji musaddasi axrabi maqbuzi mahzuf (maqsur) (*maf'uvlu mafoilun mafoyil (fuulun, — — — V \ V — V — / V — —)*) vaznida yozilgan bo'lib, tarjimonlar uni ayni vaznning o'zida o'zbekchalashtirganlar:

*Gufti, ki ba shir bud shahde,
Yo bud mahu miyone mahde.*

*Go yo asal ichra sut topib joy,
Yo yotgan emish beshikda bir oy.*

Ko'rinib turibdiki, tarjimonlar asliyat vazninigina tarjimada saqlab qolmay, mazmuni ham asliga muvofiq mukammal tarzda yarata olganlar.

Jamol Kamol yozilgan vaznning o'zi bilan tarjima qilib, tarjimada shakl va mazmun birligini saqlashga muvaffaq bo'lgan. Masalan:

*Bud az sa \ dafi digar \ qabila
Nosufta \ duresh ham \ tavila.*

*Bor erdi \ qatorda o'z \ ga inju,
Kelmishdi \ bo'lak qahi \ ladan u.*

— — V \ V — V — \ V — —
Maf'ulu \ mafoilun \ mafoyil

Bu vazn barcha "Layli va Majnun" dostonlari uchun xos bo'lib, an'anaga ko'ra o'zbek she'riyatida kam qo'llanishiga qaramay, Alisher Navoiy ham ushbu mavzudagi dostonini shu vaznda yaratgan.

Nizomiy Ganjaviy nafaqat Sharq, balki jahon so'z san'ati-ning ham zabardast namoyandalaridan biri. Binobarin, shoir asarlarining mukammal va barkamol tarjimalari o'zbek adabiyoti xazinasini boyitibgina qolmay, asrlar davomida jahon ilmu adab ahlining hayratga solib kelgan buyuk o'zbek adabiyoti oziqlangan manbalarni teran idrok etish, o'zbek va ozarbayjon adabiyotlarining o'zaro aloqalari va adabiy ta'sir masalalarini o'rganish borasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Malaka va mahorat mahsuli

Ko'p yillik tarjimonlik malakasi va ko'plab durdona asarlar tarjimasida orttirgan mahorati qo'l kelib, Jamol Kamol dostonni shavqu zavq bilan o'zbekchalashtirgan — ham o'z vaznida tarjima qilib, ham asarning ma'no nozikliklariyu muallifning daqiq

taxayyuli mahsuli bo'lgan teran fikrlarini o'zbek o'quvchilariga aniq-tiniq yetkazib, tarjimada shakl va mazmun birligini saqlashga erishgan. O'zbek tilining so'z boyligi va ma'no tovlashlarini chuqur his qilib, ajoyib badiiy kashfiyotlar yaratgan. Chunonchi:

*Oh archi hama zulol xezad,
Az xo'rdani pur malol xezad.*

Baytning mazmuni: "Suv har qancha toza va musaffo bo'lmasin, ko'p ichsa, joningga ziyon bo'ladi". Bu yerda "hamma" so'zi "boshdan-oyoq, butunlay, tamomila, har qancha" ma'nolarida kelgan. Tarjimon uni "shirin" so'zi bilan almashtirib, o'zbekchada shoir fikrining yanada kuchli va ta'sirchan chiqishini ta'minlagan: "Suv har qancha chuchuk va tiniq bo'lmasin, me'yoridan ortiq ichsa, jonga azob bo'ladi":

*Suv garchi shirin, zilol kelgay,
Ko'p ichsa uni, malol kelgay.*

O'z ishqining cheksizligini ta'kidlash uchun Majnun agar yer yuzidagi tuproq zarralarini sanash mumkin bo'lsa, o'shanda-gina mening ko'nglimdan ishqni surib chiqarish mumkin deydi. Ayni mazmundagi bayt ham o'zbekchada aniq-tiniq o'z ifodasini topgan:

*Ishq az dili man tavon supurdan,
Gar regi zamin tavon shumurdan.*

*Ishqimning adosi bo'lgay unda,
Qumlur sanalursa gar zaminda.*

Tarse' san'atiga asoslangan mana bu baytni ham mutarjim o'zbek tilida qoyilmaqom tarzda jaranglata olgan:

*Juz nola kase nadosht hamdam,
Juz soya kase nayof mahram.*

*Bir noladin o'zga hamdami yo'q.
Bir soyadin o'zga mahrami yo'q.*

Nizomiyning tashbehu timsollar, obrazli iboralar, badiiy san'atlarga boy badiiy yuksak baytlarini ham Jamol Kamol asliga muvofiq go'zal va ta'sirchan tarzda tarjima qilishning uddasidan chiqqan:

*Shab chun sari zulfi yor torik,
Rah chun tani do'stdor borik.*

*Yor zulfi kabi qoraydi kecha,
Yo'l – oshig'i zor kabi ingichka.*

Albatta, J.Kamol matnni bir qadar erkin talqin qilgan, ba'zida obrazli iboralarni oddiy tarjima qilgan o'rinlar ham yo'q emas. Masalan, quyidagi baytning mazmuni: "Tong qushi kabi nola qildi, kuni tunday qoraydi" bo'lib, birinchi misrani tarjimon "Yoshga to'la ko'ziga jahon tor bo'lib qoldi" tarzida umumlash-tirib tarjima qiladi:

*Nolid chu murg'i subhgohi,
Ro'zash chu shabe shud az siyohi.*

*Yoshli ko'ziga jahon toraydi,
Kunduz edi, tun kabi qoraydi.*

Tarjimonning ijodkorligi matn doirasida bo'ladi – uning matndan tashqari chiqishga haqqi yo'q. Lekin u adabiy til va jonli xalq nutqining boy imkoniyatlaridan foydalanib, asarni o'z ona tilida asliyatdagiday jaranglatishga, ba'zida hatto undan ham o'tkazib tarjima qilishga qodir. Asliyat bilan huquq talashar darajada yetuk, ba'zi jihatlardan hatto undan o'tib tushadigan

go'zal tarjimalar tarjima amaliyotida ko'p topiladi. Jamol Kamol ham o'zining badiiy topilmalari bilan asarning ko'pgina o'rinlarini ana shunday asliyat bilan bahslashadigan darajada puxta va pishiq tarjima qilgan. Keng va chuqur bilim, katta hayotiy tajribaga ega, turmushning barcha achchiq-chuchugini totgan, inson fe'lining butun "o'ru qiri"ni o'rgangan donishmand shoirming xalq maqollariday jaranglaydigan hikmatli baytu misralarini o'zbekchada ham asliyatdagiday jaranglata olgan. Jumladan, quyidagi mazmunan teran, shaklan go'zal, badiiy yuksak hikmatlar o'zbek o'quvchilarining ham ko'nglidan mustahkam joy olib, ularning ma'naviy mulkiga aylanishi shubhasiz:

*Har zarraki, garchi u g'ubordir,
Dunyoda uning-da o'rni bordir.*

* * *

*Do'stlar esa do'stu hamjihat, shay,
Toshdan-da zilol chiqarsa bo'lgay.*

* * *

*Kim senga yomonlik aylasa, hay.
O'z joniga ul yomonlik etgay.*

* * *

*Dono kishi aylamas sira yod
Ul g'amniki, dushmanni etar shod.*

Jamol Kamol asosiy diqqatni asliyat ma'nosini tarjimada ham aniq-tiniq chiqarishga qaratganidan qofiyaga ko'pam e'tibor qaratmaydiganday tuyuladi. Aslida uning tarjimalardagi qofiyani uch turkunga ajratish mumkin: to'liq qofiyalar, och qofiyalar va quloq qofiyalar. Albatta, quloq qofiya haqida ilmiy adabiyotlarda biror-bir ma'lumot uchramaydi. Chunki u xalq ta'biri. Quloq qofiya degani qofiyadosh bo'lmasa-da, qofiya o'mida

qo'llangan so'zlarning quloqqa qofiyaday ohangdosh va jarangdosh eshitalishidir. Masalan:

*Dar vaqti shudan hazor par dosht,
Chun omad, xor har guzar dosht.*

*Borganda qanoti ming agarda,
Qaytarda tikan har qadamda.*

Bu yerda Majnunning Layli sari borganda go'yo qanot bog'lab uchishiyu uning huzuridan qaytishda qadamiga tikan ekilgandek yo'lining sira unmasligi xususida so'z bormoqda. Ma'no asliyatga qoyilmaqom. Ammo "agarda" va "qadamda" so'zlari qoidaga ko'ra o'zaro qofiya bo'lmasa-da, ular o'qilganda quloqqa hamohang bo'lib eshitaladi. Quloq qofiya degani ana shu bo'ladi. Tarjimada yana "ishva – jilva", "uyquda – qo'ynida", "taxtni – qadahni", "g'alla – asra", "yo'lda – bo'yla", "yolg'iz – yo'lsiz", "so'ngra – so'lga", "bit-sa – yo'qsa", "ravomi – olovni", "so'ngsiz – tekis", "sohib – munosib", "tojim – quvonchim", "nechukdir – kechibdir", "nozanindir – azimdir", "totuv – ohu", "ortdi – topdi", "tarafdin – samardin", "g'ulomdir – qayondir", "hunarki – qadarki", "shubhasiz – foydasiz", "qadamni – chamanni", "qolding – muroding", "anduh – ayru", "ravodir – yondir" kabi ko'pdan-ko'p ana shunday quloq qofiyalariga duch kelamiz. O'qiganda ular qofiya emasday ko'rinsa-da, eshitganda qofiyaga o'xshab ketadi. Mumtoz adabiyotshunoslikda o'zaro ohangdosh bo'lmasa-da, arab harflari bilan bog'liq "x(v)ash – xush", "x(v)ad – xud" tarzidagi qofiyalar ilmiy jihatdan asoslanadi. Shunday ekan, uning aksi bo'lgan yozuvda hamqofiya bo'lmasa-da, eshitganda jarangdor bo'lgan xalq ijodiga daxldor quloq qofiyalarni ham oqlash kerakka o'xshaydi.

Albatta, to'q qofiya she'rga alohida joziba bag'ishlab, uning husnini ochadi, ya'ni jarangdorligini oshirib, ta'sirchanligini kuchaytiradi. Lekin hamisha ham ohorli va jarangdor qofiya topish oson emas, ba'zida hatto buning iloji ham yo'q. Shuning uchun tarjimonlar ko'pincha och qofiyaga murojaat qiladilar. To'q qofiya yaratish

uchun ko'pincha tayyor — shablon qofiyalarga murojaat qilishga to'g'ri keladi. Och qofiya esa tarjimonning o'z kashfiyoti — shuning uchun u asosan ohorli bo'ladi. Siyqasi chiqqan to'q qofiyalar o'quvchini bezdiradi, yangi och qofiyalar esa uni o'ziga tortadi. Jamol Kamol ijodida ham mahorat bilan topilgan och qofiyalarning butun bir silsilasiga duch kelamiz: "rassom — dashnom", "boshqa — toshga", "daqiqqa — badiha", "mag'lub — taklif", "larza — nayza", "xushkim — mushkin", "ulkim — o'lgum", "taqdir — tadbir", "itifoq — ishtiyoq", "qayg'u — ayru", "mustamanddir — bilandir", "chamandir — balanddir", "yurishni — qilichni", "xuruj — urush", "yoziq — tuzuk", "yo'riq — urug'", "harif — najib", "tariq — rafiq", "tarafdin — daraxtdin", "azaldin — nazardin", "raqib — g'arib", "jarang soz — jarangos", "ahd — gard", yuzdin — uzdim", "zud — jutt", "pandni — tikanni", "qonim — qoyim", "dardni — zarbni", "kammi — g'amni", "tarafdin — daraxtdin", "jondin — tomdin", "monand — tamoman", "yiqsa — paxsa", "erdim — berding", "barcha — sajda", "payti — aytdi", "haqda — nuqta", "ko'rsam — o'sgan" va hokazo.

Ayni paytda, tarjimon ijodida ohang jihatidan bir-biriga mutlaqo yaqin kelmaydigan so'zlar ham qofiya sifatida ishlatib ketilaveradi: ular och qofiya ham, quloq qofiya ham — umuman qofiya emas: "toqat — tutmoq", "esang — o'rgat", "za'faronli — endi", "maskan — kim", "gul — ochiqdir", "so'rarman — nuridiydam", "shu onda — aroga", "zabunlik — odamiylik", "seldek — jarlik", "etsang — o'zingdan", "ayrilishdan — etsam", "suyishlar — tasallo", "toqat — alda", "istar — afzal", "falakda — arpa", "dur — oqil", "shirinlik — yanglig'", "suvdek — qumdek", "oqshom — imkon", "nondin — giyohdin", "aslida — g'am", "avval — ofarinlar", "bir kun — ma'lum" hokazo.

Tabiiyki, "shitobon — biyobon", "ta'nalardin — nazardin", "to'raydi — qoraydi", "aylagaymen — qayragaymen", "aytganimni — g'animni", "to'rga — zo'rg'a", "tingla — so'zing-la", "nodir — noravodir", "ayni — mayni", "ajoyib — g'oyib", "shul dam — ildam", "lozim — mulozim", "guruh — shukuh", "yovushgay — qovushgay", "butkul — tutgil", "dilrabodir — ravodir", "farishtasurat — zarurat", "emasmi — titramasmi", "mamnun — Majnun", "esardi — o'sardi",

“viqorli – e’tiborli”, “nihoyat – himoyat”, “shijoat – itoat”, “nifoq – ittifoq”, “holat – xijolat”, “ziyo – to’tiyo”, “rohat – hamoqat”, “fursat – ko’rsat”, “Layli – tufayli”, “faromush – xomush”, “qo-yim – muloyim”, “qovushdim – tushdim”, “azim-da – zumda”, “taom – tamom”, “xasta – nafasda” kabi mag’zi to’q va pishiq-puxta qofiyalar tarjimada ko’pchilikni tashkil etadi.

Adabiy jamoatchilik orasida Jamol Kamol o’z tarjimalarida arabiy-forsiy so’zlarni haddan zi-yod ko’p qo’llaydi degan fikrlar yuradi. Bu–bor gap. Lekin, eng muhimi, uning Sharq adabiyotining durdonalari bo’lmish badiiy barkamol asarlarni o’z aruziy vaznida tarjima qilib, o’zbek xalqining ma’naviy mulkiga aylantirayotganida. Biz shu paytgacha faqat nomini, ta’rifini eshitib kelayotgan buyuk so’z san’atkorlari asarlari bilan aynan uning qalami sharofati bilan tanishayapmiz. Jaloliddin Rumiyning “Masnaviyi ma’naviy”, Farididdin Attorning “Mantiq ut-tayr”, “Ilohiynoma”, “Asromoma”, “Bulbulnoma”, “Ushturnoma”, “Pandnoma”, Hakim Sanoiyning “Sayr ul-ibod”, Alisher Navoiyning forsiy g’azal va qasidalarini, yana qator forsiyzabon shoirlarning g’azal va ruboiylari aynan uning qalami sharofati bilan o’zbek tilida jarangladi. Nizomiy “Xamsa”sining u tomonidan o’z aruziy vaznida amalga oshirilayotgan yangi tarjimasi zahmatkash mutarjimning o’zbek o’quvchilariga yangi tuhfasini hisoblanadi.

Bu tarjimalar hali alohida tadqiqotlarga mavzu bo’lishi shubhasiz. Bu yerda bizning maqsadi-miz tahlil emas, tavsiya – zabardast ozar shoirining “Layli va Majnun” otlig’ hassos dostonini o’quvchilar e’tiboriga havola qilish va ularni bu go’zal dardli dostonni o’qishga da’vat qilish. Nizo-miyning o’z ta’biri bilan aytganda, shoir ilohiy ilhom bilan shunday bir hassos doston yaratdiki, agar Masih o’z nafasi bilan o’lganga jon ato etsa, u jon bag’ishlash barobarida o’quvchini oshiq aylashga ham qodir!

Xonandush agar fasurda boshad,

Oshiq shavad, ar na murda boshad!

“Bu dostonni o‘qigan kishining yuragi to‘nib qolgan bo‘lsa ham, agar joni chiqib ulgurmagan bo‘lsa, u shubhasiz oshiqqa aylanadi”.

Shirvonshoh nomiga yozgan xotimasida ham shoir o‘z dostonini “go‘zal noma”, “iffatli kelin” deb lutf etadi va uni o‘qiganing ko‘ngli ravshan tortib, beqiyos ma‘naviy xazina topganday bo‘ladi hamda uning muallifiga tahsin o‘qiydi deb mehnati munosib baholanishidan umidvorlik qiladi. O‘zbek o‘quvchisi esa bu betakror so‘z san‘ati mutolaasidan bahra olar ekan, muallifga qo‘shib mutarjimga ham olqish aytishi shubhasiz.

Ergash OCHILOV
filologiya fanlari nomzodi;

Samir ABBOSOV
fuxriy madaniyat xodimi

DEBOCHA

Yaratgan Rahmonu Rahim ismi ila

Ey noming erurki nomapardoz,
Noming ila noma etdim og'oz.

Ey yoding anisi naqdi jonim,
Sendin demas o'zgani zabonim.

Noming-la yechildi barcha mushkul,
Qulf ersa necha, kalitidir ul.

Ey necha yozuvki keldi avval,
Nomingsiz etilmadi mukammal.

5 Ey olami borni bor etgan,
Qay qudrat o'shalki, senga yetgan?

Ey xutbang o'lib "Taborak – Alloh"⁶,
Fayzingga hamisha borakalloh!

Ey yetti kelinu⁷ to'qqiz osmon
Parda tutibon qoshingda har on.

Ey borlig'i pok tariqi chundan,
Ich-tashqarini biluvchi chindan.

Ey har neki jonu jonsiz etding,
Bir kunfayakun⁸ ila yaratding.

⁶ Taborak Alloh – Alloh ulug' va pokdir.

⁷ Yetti kelin – yetti sayyora.

⁸ Kunfayakun – mavjudod olamiga ishora.

10

Ey berguchi aqlu boisi jon,
Hukming ila boru yo'q yakson.

Ey mahrami olami tahayyur,
Sensiz u va sen ila to'liqdir.

Ey senga sifoting o'ldi ta'rif,
Munkar nakiring – amri ma'ruf.

Ey amring o'lib bajo mutlaq,
Amringga shu koinot berur haq.

Ey maqsudi barcha sohib himmat,
Ham xastayu benavoga maqsad.

15

Ey surma chekib baland nazarga,
Darvozani so'ng ochuvchi unga.

Ey sahfası uzra darsi ayyom
Avval edi, so'ngra topdi anjom.

Sohib senu o'zgalar g'ulomdir,
Sulton senu o'zgalar qayondir?

Ey yo'lida nuri loyazoli⁹,
Chun shirku sherikdanam u holi.

Ortiq nechakim yaratding andoq,
Ojiz uni anglamoqqa idrok.

20

Berding shu jahonga shaklu tartib,
Har ayru maqomga mos-munosib.

⁹ Loyazol – Xudoninig sifati, abadiy, doimiy.

Tong chavkari, oqshom otiga ul
Qurding o'sha osmondek og'il.

Yetti tugun erdi charx uzra.
Yetmish tugun ochding unda so'ngra.

Tuproqdin etib kulingni ayro,
Yuz oyina aylading musaffo.

Har sahfga neki so'z bitding,
Qo'sh harfing ila ifoda etding.

25 Chun ishga solib u "kot"u "nun"ni¹⁰,
Qurding shu sipehri besutunni.

Har yerda xazinayi shigarfdir,
Qulfu kaliti shu ikki harfdir.

So'zdirki bari, bahosi yo'qdir,
Har nuqtaki, hech xatosi yo'qdir.

Olamda yaratding olshamc, bas,
Bundan go'zalin qalam chekolmas!

Har lahza chekarmen unchakim ranj,
Men xastaga aylagil ravo ganj.

30 Ganjingdin olinsa, hech kamaymas,
Ganj o'zgada chun karamli ermas.

Sendin yetar ul nasibi davlat
Har bandaga, xohish etsang albat.

---

¹⁰ Kofu nun – arab yozuvidagi bu harflar birikmasidan "kun" – "bo'l" so'zi hosil bo'ladi. Olam Xudoning birgina "bo'l" so'zi bilan yaralgan.

Ul otashi zulmu dudi mazlum
Ahvoli o'zingga yaxshi ma'lum.

Har qissa ko'rinmayin, to'qirsan,
Har noma bitilmayin, o'qirsan.

Aql horg'inu sust, ko'y qorong'u,
Yo'l unda ingichka qilcha, yohu!

35 Tavfiq nasib etmasang bu yo'lda,
Ijroyu amal aqlga qayda?

Nur ingay aqlga eshigingdin,
Kuygay u qadamlab o'tsa andin.

Aqlimga o'shal kifoyating ber,
Ber unga madad, hidoyating ber.

Men o'ksigu zoru yo'l xatarnok,
Sen rahbar esang yo'limda, ne boq?

Yelkamda yukimki muncha og'ir,
Sabrim tugadi, ne bo'lgay oxir?

40 Jahd etgum, agarchi men zaif zor,
Sen borku yonimda, ne g'amim bor.

Lutf ayla va yo qahr zohir,
Bol birla zahar qoshingda birdir.

Men senga asiru zor ulkim,
Lutfing-la tirik, qahr din o'lgum.

Yo sharbat uzatki, no'sh qilsam,
Yo etma g'azab g'azabga kelsam.

Gar qahru g'azab sazoyimizdir,
Ham lufu karam jazoyimizdir.

45 To jonu tanimda bir nafas, dam,
Fitrokni qo'yarmidim qo'limdan?¹¹

Gar so'nggi nafas o'limga kelgay,
Noming shu zamon tilimga kelgay.

Ul damki, o'lim nasiba menga,
Noming hanut¹² bo'lur tanimga.

Tuproq bo'lib, xoru pastmen,
Har joyda esam, senparastmen.

To borliq aro bor erurmen,
Yoding ila boda sipqorurmen.

50 Dargohing agarda maskan ermish,
Shaytoni rajim menga kim ermish?

Hifzingda esam, xavf-xatar yo'q,
Dev panjasi yetmagay, asar yo'q.

Ehrom yopinib, ko'yingdadirmen,
Labbayk deya izlabon yuribmen.

Ehrom buzuvchi baski bisyor,
Ehrom buzishimga qo'yma zinhor.

Men bekasu chun balo nihondir,
Sendek uni kim bilishga qodir?

¹¹ Fitrok – ovlangan ovni osish ucun ot egariga boylangan tasma.

¹² Hanut – murdaga sepiladigan atru ufor.

55

Yo'q menga suyanch o'zingdin o'zga,
Et lutfu karamni kimsa sizga.

Bir zarra u kimyoyi ixlos
Ursang shu misimga, men dag'i xos.

Lutfing soridin tushsa bir nur,
Tuproq zaru suv bo'lur hamon dur.

Gavharmanu yo safol erurmen,
Husningga mudom yuzim surarmen.

Atring menga bermish ul atrbo'y,
Gar udmanu yo daramna¹³ badbo'y.

60

Qarshingda na dinu toatim bor,
Izmingda so'rar shafomatim bor.

Cho'kmay hali suvlar ichra kemam,
Rahmat qilu tut qo'limni mahkam.

Qaddimni ko'targilu avayla,
Jahlim otidin piyoda ayla.

Har neki nasibang ersa jonga,
yetkur qadamimni ul tomonga.

Tun zulmatidin raholigim ber,
Nuring ila oshinologim ber.

65

Tokay menga bu vahmu ummid,
Parvona etar oyu xurshid?

---

¹³ Daramna – shifobaxsh giyoh.

Tokaygacha burda non uchun men
Chun shohu gadoga yolborurmen?

Sufrang kabi sufra bormi to'kin,
Lutfu karamingga teng kelur kim?

Xirmoning ulug', ber zakotim,
Aybu gunahinga yoz barotim.

Bir paykal erurmen, xoru barbod,
Tuprog'u suvingdin ayla obod.

70 Tuproq bir eshik tubidin, unsin,
Suv berki, xashakni chetga sursin.

Ul kun olaringda jonni tandin,
Nuri guharing ayirma mandin.

Ul damki berarsen olganing boz,
Bir soya boshingga keltirib yoz.

Ul soya yiroq emas chiroqdin.
Nuri taralur yaqin-yiroqdin.

Tu nuring ila nur bo'lsam,
Nur bo'lsamu soyadin uzilsam...

75 Har kim ila bunda hamnafasmen,
O'tgan u damimga shod emasmen.

Ahddin u eshiklar erdi holi.
Illo, eshiging – loyazoliy.

Har ahdkki hayotdadir, hayotdir,
Gar kelsa o'lim, u besubotdir.

Ahdingni, u ahdi jovidoniy,
Ya'ni o'limu tiriklik oni.

Ko'rsam necha ahd aro o'zimni,
Ahdingdin o'girmagum yuzimni.

80 Yoding ila men olib nafasni,
Yod etmagum unda o'zga kasni.

Avvalda, hali yaralmagandim,
Bu tarzu nizomni bilmagandim.

Tuproqdin o'zing yasab tanamni,
Berding anga so'ngra shu adamni.

Ul lahzaki borlig'im yaratding,
Oroyishi suratimni etding.

Endi-chi, nishonagohi judman¹⁴,
To vaqti adamgacha vujudman.

85 Har qayda o'tir, deding, o'tirdim,
Har joyda itoatingda turdim.

Bir chokar¹⁵ edim yo'lingda har goh,
Maskan menga gohi taxt, gahi choh.

Gar kekxa va yoki navqironman,
Yo'l ayricha, men esa hamonman...

Gar gohida turfa tusda holim,
Avvalgi yo'limdadir faolim.

---

¹⁴Jud – bu yerda: in'om, ehson.

¹⁵ Chokar – xizmatkor.

Behojat etib yaratding avval,
Oxirda qulingni etma mahtal.

- 90   Gar yetsa o'lim, ne qo'rqvim bor,
Eltgay meni ul qoshingga zinhor.
- Ne ermish o'lim? U – bog'u bo'ston,
Do'st qasriga boshlaguvchi posbon.
- Tokay o'laman deb oh uray men?
Sendin kelur ulki, bas, o'lay men!
- Yo'q-yo'qki, o'lim emas u mutloq,
Ul joyni qo'yib, bu joyga kelmoq.
- Oshxonadin ul yotoqqa kirsang,
Shoh bazmiga so'ng kirib, o'tirsang.

- 95   Bazmingga yetaklar ersa uyqu,
Jonimga tutash farog'atim bu!
- Shavqing ila ul yotoqqa yurgum,
Shod uxlabu shodmon turgum.
- Gar banda Nizomiy ul chekib dard,
Bu nazmi duoga etdi jur'at
- Bahringdin erur bulut, unutmam,
Bir qatra to'kilsa, zoe etmam!
- Gar yuzta lug'atda so'z namoyish,
Har so'zda seni etar sitoyish¹⁶.

---

¹⁶ Sitoyish – madh, sano, maqtov.

Uzri huzuringda yuz hazordir¹⁷,
Ming bitta magar gunohi bordir.

Ul so'z demagay tang holdin,
So'z qayda kelur zaboni loldin?

Tan ersa qaro, yaratganing ul,
Xat ersa xato, bitganing ul.

Har neki yozibsana unda, yuvgin,
Bu ezmaligimni menga qo'ygin.

Vallohki, yana gunohga borsam,
Amri adabim o'zingadir tan.

Ulki ajalim kelmasidin,
Erkimni qo'limdin olmasidin.

Ber menga ziyorati qabulim,
Ul ravzati turbati Rasulim...

RASULI AKRAM SALLALLOHU ALAYHI VASALLAM VASFIDA

Ey jumla jahon shahsuvari,
Sultoni xirad, zafar shiori.

Ey barcha nabiylar ichra yulduz,
So'nggi asalu avvalin tuz.

Ey mevayi ilkinu shirin ham,
Lashkarkashi ahdi oxirin ham.

¹⁷ Hazor – ming.

110

Ey hokimi kishvari kifoyat,
Amring ila fath o'lur viloyat.

Har kimsaki senga qarshi turgay,
Shamshiri adabga o'zni urgay.

Ey o'tdi u Sidra uzra rohing,
V-ey manzari Arsh poygohing.

Ey xoking emishki to'tiyodin,
Olam ko'zi ravshan o'ldi ondin.

Har shamki sendin olmagay nur,
O'z epkini kasridin so'nar ul.

115

Ey qabilalarga til topgan,
Har zarbiga ham dalil topgan.

Ey sohibi hujjati ilohiy,
Bilguvchi u rozi subhgohiy.

Ey sayyidi borgahi kavnayn,
Hassobayi shahri qoba qavsayn.¹⁸

Bording u baland Arsh sori,
yetmish ming pardadin yuqori.

Ey sadrnishini ikki olam,
Mehrobi zaminu osmon ham.

120

Osmonni zamin etdi dining,
Yo'q-yo'qki, u osmon zamining.

---

¹⁸ *Ey ikki dunyo qasrining xo'casti,*

Koba qavsayi shahrining ustasi.

Qova qavsayi – ikki yoy oralig'i. Yaqin masofadan kinoya. Me'roj kecasi Alloh va Muhammad a.s.ning o'zaro yaqinlashuvi.

Ey olti jihatni lol etgan,
Ul yetti falakka oti yetgan.

Olti-yetti ming yilki o'tgay,
Bu dabdabani jahon eshitgay.

Ey aql so'rab taomi xoning,
Jon bandanishini ostoning.

Sensiz esa aql, u kesikdir,
Sensiz esa jon, u o'likdir.

125 Ey kun'yatu nom senga Muayyad,
Bulqosim erurki, ul Muhammad.

Aql chu xalifayi shigarfdir,
So'z lavhida ul tamom harfdir.

Bir muhri muayyadi ko'rinmas,
To mehri Muhammadi ko'rinmas.

Ey shohi muqarraboni dargoh,
Bazmingga qurildi yetti xirgoh.

Ey sohibi har viloyati jud¹⁹,
Maqsudi jahon, jahoni maqsud.

130 Ey durri xulosayi maoniy,
Sarchashmayi obi zindagoniy.

Xoking u – chiroyi ro'yi odam,
Chehrang u – charog'i chashmi olam.

Davronki, qoshingda mot o'ldi,
yetti ot ila piyoda qoldi.

¹⁹ Ju – saxovat.

Sajdangga hamisha charx yugurmish,
Mag'rib bo'lurin bahona qilnish.

Yulduz haraming tavof etgay,
Ko'k sahniga yo'lni ul yo'qotgay.

135

Kimdirki u nuri tobishingda
Tuproq kabi past emas qoshingda?

Iksiring etib xokni anvo,
Yolg'iz seni deb yaraldi dunyo.

Sarxayl o'zingu barcha – xayling,
Maqsud senu barcha sen tufayling.

Sultoni sariri koinotsen,
Shohanshabi kishvari hayotsen.

Lashkargohing osmoni xuzro²⁰,
Soching senga xayma, g'amza – tug'ro²¹.

140

Besh karra namoz tavbadir ul
Besh karra urilgay unda dovul.

Din uyida besh etish-la bunyod,
Kesding necha ming zulmu bedod.

Ul xonaga yetti saqf²² aylab,
To'rt xalifaga vaqf aylab.

Siddiq sidqi-la peshvo ul,
Foruq farqdin judo ul.

²⁰ Xuzro – moviy.

²¹ Xayma - chodir.

²² Saqf – shift.

Ul piri hayotiyi xudotars²³
Ul sheri Xudoga erdi hamdars.

145 To'rt pahlavon erdi to'rt o'g'lon,
Bir havzadin erdi sabza rayhon.

To'rt xalifa etdi mulk barpo,
To'rt had ila xona ul muhayyo.

To'rt yoni tutashdi to'rt yona,
Tiklandi ajab u to'rt xona.

Diningaki to'rtta tog' berding,
To'rt gunbazi yarqiroq berding.

Qoshing kabi to'rt husni ofoq,
Bo'ldi gahi juftu gohida toq.

150 Uzding uni, erdi halqayi farsh,
Bir raqs ila manziling etib Arsh...

HAZRATI PAYG'AMBARIMIZ (S.A.V) MA'ROJI

Ey naqshing u – ma'roji maoniy,
Me'rojing u – naqli osmoniy.

To yetti xazinaniki ochding,
To'rt gavhar uza qadamni bosding.

Ahvoli zamona tang ekanda
Qo'yding qadaming falakka tunda.

²³ Xudotars – Xudodan qo'rquvchi, uchinci xalifa Usmon ibn Affon.

Tun bayrog'ini ko'targan ul dam
Tun rangli Buroqing uchdi ildam.

155

Go'yoki qanot chiqardi poying,
Xilvatgohi Arsh bo'ldi joying.

Uchding, qo'yib ul saroyi foniy,
To avji saroyi Ummahoniy.

Jibril dedikim: bo'lib nigoron,
Bel boyladi xizmatingga osmon.

Ul yetti falakki ustuvordir,
Bor jumla yo'lingda intizordir.

Turgil, emas endi fursati xob,
Oy muntaziringdir, ey oftob!

160

Harfingdin Utorud holi dushvor,
O'z holdin ul emas xabardor.

Zuhro, boshida tabaq to'la dur,
Kutgay, ne zamon yuzing sochar nur.

Xurshid yo'lingda chun hiloldir,
Yo'l zahmati birla bo'yla holdir.

Mirrix – mulozimi yotog'ing,
Yo'lingda yugurdagi ushog'ing.

Nur kelgusi Mushtariy tarafdin,
Asrar seni ul yomon nazardin.

165

Kayvon qora bayrog'in tikib, zor,
Har lahzada xizmatingga tayyor.

Bu nurli jamoat ichra shodon,
Shartdir yurib o'tmaging xiromon.

Bu kecha qadr tuni, shitob et,
Qadringni qadr tuni hisob et.

Oroyishi sarmadiy bu kecha,
Me'roji Muhammadiy bu kecha.

Qandoq kecha bu, misoli kunduz,
Bo'ldi qadamingdin olamafro'z.

170 Pargor qo'yib eshigingga avval,
Chizding u sipehr uzra jadval.

Chaqmoqni Buroq nom etding,
Rifqi ravishingga rom etding.

Taxt erdi ajabki ul senga xos,
Etding. ne sharafki, ko'kka parvoz.

Bir ot ila chun qanotni yoyding,
Davron edi ikki otli, qo'yding.

Ul qasri falak to'rt tarafdin,
Tutdi senga necha ming samardin.

175 Oqu qizil erdi mevayi bog',
Baxshi nazaringda ishq edi toq.

Oshganda u damda yetti olam,
Qoldirmading unda tosu parcham²⁴.

---

²⁴ Parcham – bayroq.

Charx parchami yirtilib qo'lingda,
Oy tosi-da sindi ul yo'lingda.

Qarshingda hama tovus liqolar,
Qayrildi qanoti, to'kdilar par.

Jibril horidi, qolib oyoqdin,
Alloh senga yor, dedi yiroqdin.

180

Mikoiil edi, ko'tardi boshga,
Eltdi seni o'zga xo'jatoshga.²⁵

Isrofil yurib edi jadallab,
Qoldi u yarim yo'l uzra charchab.

Rafrat edi ul rafiqi rohing,²⁶
Yetkazdi, yetishdi sidragohing.

Sidra boshidin osharda ildam,
Avroqi hadisni yozding ul dam.

So'ng xayr debon yetti farshga,
Yetding u zamon yuqori Arshga.

185

“Sabbuh!” deyishib o'shanda qancha,
Nuringga g'usl etishdi barcha.

Arsh chodiridin nariga o'tding,
Yetmishta niqob erdi, yirtding.

Qoldi bari ul bisotu ul raxt,
Qoldi o'sha mulku toj ila taxt.

---

²⁵ Xo'jatosh – xizmatkor.

²⁶ Rafrat – Payg'ambarimiz (a.s.) me'roj yo'lida mingan ikkinchi ot.

Bozori jihatni sindirib bot,
Bo'lding o'sha past-balanddin ozod.

Bo'ldi senga bo'yla manzili mos,
Tangri huzurida xaymayi xos.

190 Ham hazrati Zuljalolni ko'rding,
Ham sirri kalomi Haqni so'rding.

Ul g'oyati vahmu g'ayri idrok,
Ham ko'rganingu eshitganing pok.

So'rding uni, ulki erdi koming,
Istakka ravo ko'rildi noming.

Topding Haqi hazratingga qurbat,²⁷
Qaytding, tilaging bo'lib ijobat.

Gulnor ochildi manglayingdin,
Ehson sochildi yenglaringdin.

195 Afv etdi gunohimizni Tangri,
Ul fayzi shafloating tufayli.

Bizga ne g'amki, shohimizsan,
Soyangni solib, panohimizsan.

Ul joydaki ravshan ersang, oftob,
Yo'q bizga ajab, charaqla har tob.

Daryoyi muruvvat o'ldi roying,
Xuzroyi nubuvvat o'ldi joying.

---

²⁷ Qurbat – yaqinlik.

Sensiz qani xalqqa ul muruvvat,
Yopiq edi qopqayi nubuvvat.

200

Sendin kishikim chekar qadamni,
Baxti uza ul chizar qalamni.

Har kimsaki senga hamjihatdir,
Maskan anga manzari abaddir.

Bog'i Eram ul umidu biming,²⁸
Xarjini to'lab, tilar nasiming.

Ey mas'adi osmonni bitding,
Bir ganj kabi shu zaminga qaytding.

Ul sur'ati osmonxiromiy
Sirrini so'yla der Nizomiy.

205

Tokay bul ajab niqob tutarsen?
Tokaygacha uyquda yotarsen?

Turgil-da, hamon niqobni yechgil,
Shohsen, iki-uchni ruxga qo'shgil.

Bu sufrani yukdin nari sur,
Bu pardani ishdin ol, uloqtir.

Rang ikki qarodin oqni sayla,
To'rt ziddiga ul tabingni shayla.

Bir ahdli et ikki bevafoni,
Bir qo'l dag'i ayla chorponi.

---

²⁸ Bim – qo'rquv.

Chun tarbiyati hayot etding,
Halli hama mushkulot etding.

Ul nofadin ufla yelga tibe,²⁹
Etgil ani bizga ham nasibe.

Ul lavhki, o'qiding bidoyat,³⁰
Bir sori tushirgil andin oyat.

Ul sarfaki, ul topildi besarf,
Yoz daftarimizga jilla bir harf.

Ko'rsat ani bizga, kim ekanmiz,
Butgarmi va yoki butshikanmiz?

Ey bahri Xudoki, et shafolat,
Dildan bu duoga qil qanoat.

Sendin o'sha barcha ish, tamomiy,
Sendin o'sha bahrayi Nizomiy.

To parda tushirki, ko'rmasinlar,
Ul pardaki bor, ko'tarmasinlar...

²⁹ Tib – xushbo'y hid, atir.

³⁰ Bidoyat – ibtido, avval.

— — — — —

BORLIQNING YARATILISHI XUSUSIDA QAT'IIY BURHONU DALIL

Har kimga nasibi kom bermak,
Shahr ahliga jumla jom bermak,

Fayz berguchi abri jud bo'lmak,³¹
Naysoni hama vujud bo'lmak.

220   Har yon to'kilib misoli may, mul,
             Kulmak, ochilib misoli bir gul.

Har joyda quyoshdek yuz ochmak,
Yo'llarga nisori zar sochmak.

So'ng barchaga bori baxshish etmak.
Qarzi esa, qarzidin kechmak.

So'rmak shu jahonda: eyki odam,
Ne tarzda yaraldi ushbu olam?..

So'z lozim erurki, kor qilsin,
Gulg'uncha misoli xanda ursin.

225   Yengimda so'zimki shakkarindir,
             Sochgum uni, yor nozanindir.

Tinglay, uni men sochib butkul,
Farzandi azizim ne degay ul?

To barchaga chun g'izo berib men,
Qismi jigarim qo'shib berurmen.

---

³¹ Abri jud – saxovat buluti.

Ey noziri naqshi ofarinish,
Och bizga u rohi ilmu donish.

Yo'lingda chu kimsada vujudir,
Mashg'uli ibodatu sujudir.

230 Hay-huylama to'ldirib havoni,
Bekor dema kimsadin navoni.

Har zarraki, garchi u g'ubordir,
Dunyoda uning-da o'rni bordir.

Bu yetti hisoru garduni toq,³²
Ermakka yaralmamish u mutloq.

Bu yetti ravoqki, unda parda,
Bekorgami yo'q bo'lur magarda?

Keldik shu jahonga senu men, biz,
Bilgilki, o'yinga kelmaganmiz.

235 Kelganda azaldin ulki darsdir,
Hirsu yemak, uxlamak emasdir.

Yeb-ichmagu uxlamakda ne bor?
Ul molu eshakda bo'lgay oshkor.

Ta'b o'ldi u moyadin muqarrar –
Ki, bizga yozildi o'zga daftar.

To boqsagu bunda roz qidirsak,
Sarishtayi ishni boz qidirsak.

---

³² Hisor – qal'a, qo'rg'on.

Ko'rsak shu zaminu osmonni,
Tadqiq nazar etsak har tomonni.

240 Bu kimning ishi va ne uchundir?
Sohib hunari adosi kimdir?

Har xatki, bu sahfa uzra bitmish,
Shak yo'qki, uning o'zi yaratmish.

Har neki muvofiq unda, sozdir,
Tartibi guvohi korsozdir.

Ont ichgum ba haqki ul Xudoyim,
Bu nuqta – sabog'i rahnamoyim.

Ko'rmishmi jahonda kimsa ko'zgu,
Sayqal sira bunda topmamish u?

245 Sayqalsiz ul oyina maholdir,
Sayqalsiz o'lur dema, vuboldir.

Har narsani aylaganda tahqiq,
Yor et nazaringga nuri tavfiq.

Ko'rma unikim, nechuk yaratmish.
Ulkim, nazari bu yanglig' ermish.

Ko'rgil, ne yanglig' ul berib dod,
Etdi shu koru borni bunyod.

To senga shu nuqta lozim o'lgay,
Bir boshqa anga mulozim o'lgay.

250 Chun rasimga mashg'ul o'ldi rassom,
Qolmas senga jahlu menga dashnom.

Har naqshi go'zalki, bori san'at,
Undan kelur ulki, undan albat.

Sarrishtayi rozi chun yaralmish,
Oddiy ko'z uni ko'rolmas ermish.

255

Bu rishta qazodin onchunondir,
Sarrishtani topmog'ing gumondir.

Tangri o'zi tugdi bul tugunni,
Bir kimsa yecholmas ul tugunni.

Ojiz anga aql, lolu shaydo,
Bu sirni nechuk u etdi paydo?

Bilsa kishi, chun jahon etgay,
Mumkin u dag'i chunon etgay.

Bas, vaz'i jahon ko'p maholdir,
Sig'mas o'sha, nechakim xayoldir.

260

Ul pardayi sirri osmoniy,
Sirri siz u biz uchun nihoniy.

Har nechaki ot surarmen, cvoh,
Sirriga uning yetolmam aslo.

Ul taxtaga men terib ruqumni,³³
Bildim hama nusxayi nujumni.

Har nechaki angladim o'qib xat.
Jonimga yetishmadi farog'at.

---

³³ Ruqum – raqamlar, yozuvlar.

Bildim, ne amalki soz etibdir,
Ta'bi hunariga mos etibdir.

265 Har neki nazarga oshkordir,
Bag'rida nihon xazina bordir.

Ochmoqqa xazinaning kalidi,
Yo'q, shisha dema, po'lat kerakdi.

Andoqki, xazinaga kirib sen,
Sharbat so'rab, og'u so'rmagaysen.

Ma'lumki, xazinalarda har chog',
Og'u bo'lur hamda dori-taryoq.

Musoda xazina erdi gavhar,
Horunda xazina sim edi, zar.

270 Lek o'rtada farq onchunondir,
Bu manfaat, ul haloki jondir.

Har narsaki, ul ko`rinmas ermiş,
Jadvalkashi unga xat chekmish.

Avjiddin o'tarkan har safar xat,
Qaytishni iziga istar albat.

Andishaga bo'lsa bo'yla mashg'ul,
Qaytish, yana qaytish istagay ul.

Pargor chizib ul daroz, qaytar,
Avvalgi qadamga boz qaytar.

275 Bu halqaki girdi xona ermiş,
Maqsad anga shu, bahona ermiş.

Kim boshini halqadin chiqargay,
Sargashta bo'lib, alamda qolgay.

Zanjiri falakka tegma zinhor,
Bu silsilaning ham oxiri bor.

Gar hukmi tabiat ersa, qo'ygil.
Oxirgi yetishni unga yo'ygil.

Bundan naridir havolagohi,
Ul joyi tariqi ajz rohi.

280 Ul pardadin ol nasim nafasni,
Chalg'itmadi yo'ldin u kasni.

Bu yetti falakki, pardasozdir,
Andin shu xayolga raqsi nozdir.

Bu pardadin hyech tarona kelmas,
O'z-o'zini ul tanishni bilmas.

Bu parda bilindi bu qiyosdin,
Pardang nima asli, bilmagaysen.

Gar Borbad esang-da, sehru ovoz,
Beparda birovg'a chalmagil soz.

285 Gar pardadaronlar ersalar jam,³⁴
Bir lahza ularga bo'lma hamdam.

Ul pardani so'rki, chun Nizomiy,
El nazdida nom qozon, kiromiy.

---

³⁴ Pardaronlar – behayo, odobsizlar.

Tokay shu zamin aro qolursen,
Tuprog'u shamolga yem bo'lursen?

Yeldek yelasan quvib o'shal xok,
Mashg'uling hamisha xoru xoshok?

Yeldir, tilagi hamisha xokdir,
Farroshi cho'nqiru mag'okdir.

290 Bundan olib, unga topshirar ul,
Goh olgayu gohi keltirar ul.

Yer uzra u necha mamlakatdir,
Tuproqdir o'shal, qavat-qavatdir.

Goh zilzila, gohi sel turgay,
Goh xirmon uyar-da, goh supurgay.

Sel yuvsayu sursa zilzila, bas,
Yer sahni, xaritaga tushar darz.

Darz boshiga tig' chekarkan ayyom,
Vodiy bo'lib ul topar saranjom.

295 Anhorki, ochar dasht aro yo'l,
Yel oqimi, suv nishobidir ul.

Yer uzra kezib, ko'rarsen ishlar,
Ham sahni falakda o'zgarishlar.

Har bittasi boshqasi uchun shart,
Koptok misoli shartu surat.

Bu shakli, kurrayi zamindir,
Atrofida neki bor, chunindir.

Har dud bu mag'okdin uchsa har dam,
Turgay necha nayza yuksalib jam.

300 Goh-gohida mayl etib mag'okni,
Qaytar u, tavof etar shu xokni.

Pargor kabi charx aylanishda,
Tayyora³⁵ emasmi shu ravishda?

Tark aylabon ul bulut biyobon,
Avj manziliga borar shitobon.

Avj nuqtasiga yetar quyundek.
Ul nuqtasidin osholmagay lek.

So'ng doira qaydida qolar ul,
Ham doira shaklini olar ul.

305 Boqsang, bamisoli chodiri chosh,
Er ufqiga enkayib qo'yar bosh.

Ko'rding, ne emish u ko'chu xayli,
Doira bo'lish uning-da mayli.

Har javhari fardki. u basitdir,
Mayli o'sha sahnayi muhitdir.

Gardunki, muhiti yetti mavj ul,
Etgusi bu yuksalishda avj ul.

Gar o'rni ufuqdadir, balandda,
Har joyda u talpinur balandga.

310 Andoqki jahonxirom uningdir,
Yuksaklik o'shal tamom uningdir.

---

³⁵ Tayyora – hu yerda: parvoz qilguvchi ma'nosida.

Ey senki shu yuksalishga intiq,
Yo'q yuksagi ul falakdin ortiq.

Gar ilmi falakda yo'q rasolik,
Lek barcha ilmida – ro'shnolik.

Gar moya tariq va yo qaro pul,
Bor to'rtta guhardin ishtirok ul.

Bilmas kishi, dona yakkayu toq,
O'sgay suvu tuproq ichra qandoq?

315   Tuproqki o'sishda moya albat,
Qandoq berur unga shaklu suvrat?

Tuproq kabi toptaluvchi joydan,
Bir dona boshog jamoli qaydan?

Bas, donasidin boshog'i kelmish.
Kim qolipu suvratiga solmish?

Chun fikru xayolki charx urgay,
Oxir sababin uning qidirgay.

Nazdingda o'shal sabab ne erdi?
Ko'rgil, bu suxan azizdir endi.

320   Bilguvchi hama sababni orif,
Bilgayki, sababchi ul musabbib.³⁶

Zinhor, Nizomiy, sen etib sayr,
Mayl aylama, bo'lma tutquni dayr...

---

³⁶ Musabbib – boshlang'icn sabab, ya'ni Parvardigor.

Kitobning yozilish sababi

Ul kunki muborak erdi, shodlik,
Ko'nglimda nishoti kayqubodlik.

Qoshimni yozib, hilol aylab,
Devoni Nizomiyim varaqlab.

Baxtinga tutibon yuzimga oyna,
Iqbol uribon sochimga shona.

325 Bir dasta tutib tong qizil gul,
Har lahza to'lib quvonchga ko'ngil.

Parvonayi dil charog' ila mast,
Men bulbuli bog'u bog' sarmast.

So'z avjida dil chekib alamni³⁷,
San'at uza ul surib qalamni.

Minqori qalam teshar edi la'l,
Til lafzida nukta erdi har gal.

O'y tushdi yurakka: vaqti kordir,
Iqbol rafiqu baxt yordir.

330 Tokay nafasim quruq kechirgum,
Mashg'uli jahondin ayru turgum?

Davronki, nishoti kam emas, mo'l,
Kim borsa quruq, quruq etar ul.

It och esa, gar azobda joni,
Intilmasa, qayda unga noni?

---

³⁷ Alam – bayroq.

Sen sozi jahon, navoga bo'l jo'r,
Jo'r bo'lsang agar, jahon seningdir.

Gar kimsa havoga bosh ko'targay,
Ul barchaga chun havo yuborgay.

335 Chun oyina qayda ersa har on,
Yolg'ondakam aks etar namoyon.

Har ta'bga u zid, xilof izlar,
Kaj parda kabi xilof so'zlar.

Ey shohim, agar buyuk bo'larding,
Bir ishni menga ravo qilarding.

Men qur'a ochib, ko'rar ekan fol,
Yulduzlar uchib, ko'rindi xushhol.

340 Qosid³⁸ shu zamon yetishdi nogoh,
Keltirdi u amri hazrati shoh.

O'n-o'n besh edi satrda, berdi,
Xatti xub ila bitilmish erdi.

Har harfi bahorda misli bog'e,
Shu'la taratishda shabchirog'e.

"Ey mahrami halqayi g'ulomiy,
Jodusuxani jahon, Nizomiy!

Subhiy nafasing-la so'z bayon et,
Bir o'zgacha sehri so'z ayon et.

345 Lofi ajab ichra ayni fursat,
Ul bori fasohatingni ko'rsat!

³⁸ Qosid – chopar, elchi.

Istarmen etarda yodi Majnun,
Aytsang necha so‘z, durri maknun.

Chun bokira Laylidek shu asno
So‘z ayt necha dilkashu musaffo.

To aytayin undakim: “Shakar bu!”
Bosh tebratayinki: “Toji sar bu!”

Minglarcha yozilgan ishqnoma
Uzra yana so‘yla, chek xoma.

350 Shohdir hama harfu so‘zga bu harf,
Shoyad anga aylasang suxan sarf.

Forsiy-arabiyda et nisoro
Ul yangi kelinga zebu oro.

Baytingga o‘zim bahoni bergum,
Yangisini eskidin ayirgum.

To toza, musaffo olting bor,
Sen soxta dinorga boqma zinhor.

Ochganda u huqqayi tafakkur,
Yod et tizishingni kimga deb dur.

355 Turkiy sifati vafoyimizmas,
Turkona suxan sazoyimizmas.

Ulki nasabi balanddin ermish.
Aytar so‘zini baland dermish...”

Shoh so‘zi quloqqa yetdi andoq,
Tark etdi boshimni aqlu idrok.

Na raddiga ul yetib majolim,
Na ganj sari yo'l topishga holim.

Sargashta bo'lib, chekib xijolat,
Bechora edim, shikasta holat.

360 Yo'q mahrame, unga roz aytsam,
Bu qissa ne erdi, boz aytsam.

Farzand – Muhammad Nizomiy,
Jonimga u jon erur, kiromiy.

Bu xatni qo'yib qo'limga ortiq,
O'ltirdi yonimda soya yanglig'.

Dedi oyog'im o'pib shu ora:
"Ko'kka chekar eding nog'ora!

Xisrav-la Shirinni yod etding,
Xalq ko'nglini necha shod etding.

365 "Layli ila Majnun" endi so'yla,
Ul toza guharni juft ayla.

Bu noma bayon etilsa yaxshi,
Tovus ila tovus ersa yaxshi.

Xossa malike, u shohi Shirvon,
Shirvon ne, u shahriyori Eron.

Ne'mat ulashuvchi, chorasoz ul,
Sohibkaramu suxannavoz ul.

Sendin so'ramish, shu nomani yoz,
O'ltirgilu noma ayla pardoz..."

370

Dedim: "Bu so'zingda jon emas kam,
Ey oyinarux, fikri mahkam!

Naylayki, havoda ikki rangdir,
Andisha azimu siyana tangdir.

Dahlizi fasona bo'lsa gar tor,
So'z yurmagi unda baski dushvor.

Maydoni suxan keng bo'lgay,
To ta'bi suvoriyig ko'ringay.

Mashhur esa-da bu nuqta chindan,
Tafsiri nishot yiroqdir andin.

So'z lazzati ul nishotu nozdir,
Ul ikkisidin bahonasozdir.

Oshuftalik ichra bandu zanjir
Etgay uni belibosu dilgir.

375

Oroyishi haddin oshsa har gal,
Qissa yuziga solur ajinlar.

Gar manzilu yo'lni bilmayurmen,
So'z bor nechakim, bayon qilurmen.

Na bog'u na bazmi shahriyorlig',
Na sozu na may, na komgorlig'.

Dasht otashi, tog'u toshi jonso'z,
Tokay bu alam aro kechar so'z?

So'z bo'lsa, anga sevinch qovushsa,
To qissada bayt o'yinga tushsa.

380

Chun bo'yladir ibtidoiyi holat,
Hycch kimsaga yetmagay malolat.

Aytuvchi yozar ekan qanotin,
To aytsa buni, tiyilsa andin.

Ul shohi jahonki amr etar: yoz,
Nominga chu noma ayla pardozi.

Gar ersa-da torligu masofat,
Men ungacha yetkazay latofat.

To hazrati shohga manzur o'lsin,
Yo'liga guhar bo'lib sochilsin.

385 O'quvchi agar fasurda ko'ngil,
Mast bo'lsin anga, tirik esa ul!"

Boz u xalafi xalifazoda
Ganj eshigin ochdi shul aroda.

Bir dona u, avvalin futuhim,
Bir lola u, oxirin sabuhim.

Dediki: "So'zing barobarimdir,
Ya'niki, aziz birodarimdir.

Ayturda bu qissani kerak chust,
Andishayi nazming aylama sust.

390 Har joydaki ishq sufra ochgay,
Bu qissa taomga tuz sochgay.

Garchi tuzining tuzuk tobi,
Lek sufrada xom erur kabobi.

Gar xom sening sixingga o'tgay,
Ul pishgayu lazzatiga yetgay.

Zebo sanam, ulki chehrasi gul,
Shu damgacha yuzlari ochiqdir.

Kimsa ko'zidin yiroqda qolmish,
Ochiq yuz ila, firoqda qolmish.

395 Jon deb kishi gar joni kuymas,
Ul ko'ylagi oriyat kiymas.

O'z husnini jonidin topar jon,
Ul joni azizni qo'ymas inson.

Jonbaxsh shu jahonga ul damingdir,
Bu joni azizki, mahramingdir.

Sendin amali suxanguzorlik,
Bizdin bu duoyu baxtiyorlik!"

Bu daldani eshitib jigardin,
Dil berdim anga, kechib jigardin.

400 Gavhar qidirishni odat etdim,
Kon qazdimu kimiyoga yetdim.

Ta'bini qidirib rohi ko'toh,
Olis deya yo'l chekar edi oh.

Yo'l yo'q edi bundanam yaqinroq,
Har to'xtami tez yetardi andoq.

Dengiz edi, mo'l baliqlar unda,
Jonliq edi, bas, emasdi murda.

Ko'p so'zda deyildi bu halovat,
Yo'q erdi ularda bu tarovat.

405 Qalb dengizidin birorta g'avvos,
Keltirmadi bo'yla gavhari xos.

Har bayti misoli rishtaidur,
Beaybdiru san'atu hunardur.

Izlarda bu bebaho matohim,
Bir qilcha toyilmadi oyog'im.

So'ylardimu dil javob berardi,
Kavlargimu chashma ob berardi.

Aqlimdin olib, darj qildim,
Zeb-zevarim unga xarj qildim.

410 To'rt mingding oshiqroq erdi bayt ul,
To'rt oy ichida bitildi butkul.

Gar boshqa ishim harom bo'lurdi,³⁹
O'n to'rt kechada tamom bo'lurdi.

Bu yangi kelinga termulib shod,
"Obod!" desa kim, bo'lsin obod!

Orasta bo'lib, bezandi xushhol,
Salhi rajab ichra seyfu fe dol.⁴⁰

Tarixi ayon: besh yuz ilday,
Sakson to'rt anga keyin qo'shilgay.

415 Chun zebu jamolini tuzib men,
Bu taxti ravonga o'tqizib men.

Derman: bu sanamga solsin, illo,
Qutlug' nazarini hazrati shoh...

³⁹ Ya'ni, boshqa ish-tashvishlarim bo'lmasaydi.

⁴⁰ Ablad hisobida Se – 500, fe- 80, dol – 4 raqamiga teng. Bu hijriy 584, milodiy 1188 yil demak.

— — — — —

**Shirvonshoh Axsaton ibni
Nanuchehr madhida**

Ey sohibi taxti podsholik,
Ey noziri oq ila qarolik.

Sarxayli sipohi tojdorlar,
Sarjumlayi junla shahriyorlar.

Hoqoni jahon, malik muazzam,
Mutlaq malikul muluki olam.

420   Sohib jihati jalolu tamkin,
Ya'niki, jaloli davlatu din.

Tojdori kabir Abulmuzaffar,
Zebandayi mulki yetti kishvar.

Shirvon shahi oftobsoya,
Kayxisravi kayqubodpoya.

So'z shohiki, Axsaton nomi,
Mehrki, quyosh erur g'ulomi.

Sultonsenu chodir ichra ermas,
Paydovu xalifayi nihonmas.

425   Bahromnajotu Mushtariychehr,
Durri sadafi Malik Manuchehr.

Bu toifadin boshlab avval
Shoh nasli kelur tutash, musalsal.

Nasli tutashur uning har goh
To Odam atoga, shoh bar shoh.

Bo'lsin shu jahonda doim ul er,
Qisqa qalamu uzun shamshir.

Mulk taxtida doim ustuvordir,
Farmonida aqli oshkordir.

430 Rad etgay u yetti charx rizosin,
Yetti eran aylagay duosin.

Razzoqmasu rizq beruvchi har chog',
Sardor senu tojdori ofoq.

Fayzbaxshi chashmayi maoniy,
Donoyi ramuzi osmoniy.

O'n ikki u asrori ulumdir,
Ilkida uning misoli mumdir.

Bu yetti qurog'u olti barmoq
Bir ko'z, to'rt qo'lu to'qqiz toq.⁴¹

435 Halqa urib aylanurlar uyqosh,
Ul doiradin chiqarmayin bosh.

Daryoyi xushob nomi bordir,
Chun obi hayot maromi bordir.

Kon kafti ila xarob o'lgay,
Bahr himmatidin sarob o'lgay.

Bir yon zafari jahon ochgay,
Bir yon karami jahon sochgay.

Chun yo'lga ravona bo'lsa har dam.
Qamchi bosar otiga damodam.

---

⁴¹ Yetti falak, olti taraf, quyosh, to'rt unsur, to'qqiz osmon (gumbaz).

Kavsar oqar ul ufor taratsa,
Do'zax qochar ul g'azabga minsa.

Xurshidi mamoliki jahondir,
Shoyistayi bazmu razmi jondir.

Mirrix tig'u Zuhro tutibon jom,
O'ngu so'lida olurlar orom.

Zuhro jom ila etar yorlig',
Mirrix tig' ila silohdorlig'.

La'l tog'in agarda tig'i ochgay,
La'l tog'ini so'ngra jomi sochgay.

Ko'rgilki, bu ikki la'li xunxor,
Qon birla sharobda la'li rang bor.

Lutfi gahi subhidamda soqiy,
Bo'lsin shu jahonda lutfi boqiy.

Dushmanni u qiyratur g'azabdin,
Haq asrasin ul yomon nazardin.

Lutfi sahariy sabodek essin,
Har joygaki yetsa, shodlik eltsin.

Zarbiki chaqin misoli qattol.
Har kimsaga yetdi, yoqdi darhol.

Lutfiki saboyi jonfishondir,
Zaxmi – shomi hajri beomondir.

Sanjog'i qimirlasa, hamone
Teshgay u po'latni, yo'q gumone.

Bayrog'ini boshiga ko'tarsa,
G'avg'oyi jahon tinar shu lahza.

Bu qoidadir jahonda birday,
Suv pastda-yu, o't balandda turgay.

455 Lek otiga minsa ul havasdin,
Suv ustunu otash o'lgay ostin.

Qaysar etar unga otboqarlik,
Fag'fur ishi ul gadoyi zorlik.

Xurshidki, samoda porlamishdir,
Bazmida misoli sham emishdir.

Oydirki, falakda nur hamisha,
Eshigida ul haqir hamisha.

Derlarki, chun erdi tiri Otash,
Od qavmi u nayzasiga o'xshash.

460 Shoh solsa nazarni ul sari, hay,
Qolgaydi kamonda o'q otilmay.

Derlarki, husnda shohi Parvez
Yaktovu yagona erdi har kez.

Shoh oti tuyog'i xoki gardi
Yetsa, u alamda qolgay erdi.

Shoh shamshiri tegsa gar birovga,
Jonini olur ajal garovga.

Shoh nayzasi yetsa, zarbidin, bas.
Bir halqa o'shal sovutda qolmas.

465 Zo'bin⁴² otar ersa shoh, hamoni
Qoq ikkiga bo'lgay ul jahonni.

---

⁴² Zo'bin – kalta nayza.

Shoh mehrida oftob zohir,
Shoh qahri bo'ronu girdiboddir.

Tong singari mehri benazir ul,
Qahr etsa, quyoshdek shergir ul.

Nomiki iborat olti harfdin.
Oldi shu jahonni har tarafdin.

Ul olti jihatni tutdi nomi,
Nard o'ynar esa, yutar tamomi.

470 Gar dushmani pashsha ersa, g'ujg'on,
Qahri yeli birla yo'qu yakson.

Oftobi jahonki bosh ko'targay,
Soya o'zini kavakka urgay.

Har joygaki otidin yetar sum,⁴³
Ul joyda palangu sher bo'lur gum.

O'q yog'dirib ul ajal socharkan,
Bir kimsa tirik qolurmi erkan?

Gar xanjari juz'gun chiqargay,
Toshdin o'sha la'li xun chiqargay.

475 Gar tig'ini ul sug'ursa qindan,
Dushman degani qutulmas undan.

Gar dushmani ul Farosiyobdir,
Shoh nayza urishda oftobdir.

Lashkar hali boylanay kamarni.
Ul xasmiga ko'rsatur hunarni.

⁴³ Sum – tuyoq.

Lashkar uning ortidin kelib, bas,
Yov lashkaridin nishona ko'rmas.

Yuz Rustam uning rikobdori,
Maydonda zafar quchish shiori.

480 Gar boshlasa bazmi shahriyorlik,
Har lahzasi fayzi navbahorlik.

Har nechaki qo'lda simu zardir,
Bergay u, saxosi onqadardir.

Bir kunda u aylagay chunon xarj,
Yillar sanabon etolmagay darj.

Ehson etib durru gavharin ul,
Ozod etar guruh-guruh qul.

Ul jomki, tiydi Jamshid o'zni,
Har kun tutar o'zgalarga yuzni.

485 Bormi shu jahonda bitta inson,
Shoh etmamish unga to'n ehson'?

Ehsonki, muncha benazirdir,
Chin bo'lsa-da, nazdida haqirdir.

Bir hamla bilan olur hisore,
Bergay u qasidaga diyore.

Bas, fayzi safosi munchakim mo'l,
Daryoyi azimga sig'magay ul.

Ul sim ila zarki, choshu porloq,
Qalbiga qiyos etilsa, toshloq.

Har yurtda ado bo'lur xazina,
Shoh himmatidin to'lur xazina.

Bir pashshaga aylasa chunon jud,
Ojiz qolur unga xili Mahmud.

Yor etdi qadahga toju taxtni,
Fil ham simirolmas ul qadahni.

Daryoyi Firotdir ul va lokin
Daryoyi ravon, Firoti sokin.

Ul kunki yana bahor bo'lgay,
Navro'z elimizga yor bo'lgay.

Ko'rmay turib aytaman, menga baxt,
Bo'lgay ne shukuhda sohibi taxt.

Tog' boshida oy misoli ko'rkam,
Atrofida necha yulduzi jam.

Yo chashmayi oftobi ravshan,
Yashnar nuri birla bog'u gulshan.

Yo partavi rahmati ilohiy
Ki, nozil o'lur subhgohi.

Har ko'zki ko'rgay onchunon nur,
Bexayr nazardin asragay ul.

Yo Rabki, men ul Uvays nomim,
Ham ishqiy Muhammadiy maqomim.

Ul shoh, Muhammadiy jamoldir,
Etsin menga, har nekim xayoldir...

Yer o'pib aytur...

Ey olami jonu joni olam,
Shod etguchi odamiyu Odam.

Tojingcha emas u toji xurshid,
Taxtingcha emas u taxti Jamshid.

Obod esa olam ul, o'zingdin,
Ozod esa mardum ul, o'zingdin.

505 Mavlo deb atar seni mamolik,⁴⁴
Sendin hama amru rahnamolik.

Ham mulki jahon sening-la ko'rkam,
Ham hukmi jahon senga musallam.

Ham xutbang o'zi tirozi islom,
Ham sikkang o'shal xalifachrom.⁴⁵

Xutbanga nishona bo'lsa gar xok,
Zar bo'lgay u joyda xoru xoshok.

Sikkangni chu toshga ursalar, bas,
Kimsa sira simu zarga boqmas.

510 Rozi bo'lib ham ko'rib viqoring,
Davlat eshigingda nayzadoring.

Miroxuring har kuni falakda,
Ko'kdin tashigay somonu arpa.

⁴⁴ Mamolik - mamlakatlar.

⁴⁵ Xutbang islomning ziynatidir, zarb etgan puling xalifaning tangasiga teng.

Ul arpayu barcha ul somondir,
Hosilayi mulki kakhshondir.

Baxsh etsa havo latifxo'ylik,
Ham bodi sabo atir bo'ylik.

Fayzingki, u chashmayi hayotdir,
Mardumga umid ila najotdir.

515 Gul faslida lola borki, birday,
Xoki qadamingni orzu etgay.

Har go'shada dil Qofdin Qof,
Aytib senga qulligin, urar lof.

Chun dasti zafar kuloh berursen,
Chun fazli Xudo gunoh kechursen.

Mulk boqiy erur siyosating-la,
Old-ortida ul himoyating-la.

Gar oldda esang, charohi rohsen,
Gar ortda esang, jahonpanohsen.

520 Chun mash'ali peshbin, muvofiq,
Nurlar taratishda subhi sodiq.

Devoni amalnishon qo'lingda,
Hukmi amali jahon qo'lingda.

Ul barchaki ish-amal tuzurlar,
Xoking uza "abduhu" yozurlar.

Mustavfi aqlu mushrifi roy,
Yurtingda hamisha korfarmoy.

Davlatki, nishonayi muroddir,
Haqqingda u sohib e'tiqoddir.

525 Nusratki, g'anim qochurlar andin,
Yuksalgusi fayzi davlatingdin.

Bayroqki, u nuri diydang ermish,
Chun davlating avjidadin yaralmish.

Har kimgaki bir xatar solursen,
Ming mard beliga kamar solursen.

Qon ichra o'shal tani bo'lur losh,
Zarbing ila tandin ayrilur bosh.

Har kimga nazar etar esang, hay,
U taxti saodatiga yetgay.

530 Fath birla yozarsen oyatini,
Obod etib viloyatini.

Yuksang nazaring tushib, Nizomiy
Yuksaldi, sharaf qozondi nomi.

Bir bandaki, posboni ko'ydir,
Ehsoning ila xujastaro'ydir.

Qushdirki, humoy nom anga,
Xursandligining adosi qayda?

Qushdirki, hamisha mehring oziq,
Soyangda erurki, rizqi ortiq.

535 Har qushki, u murg'i subhgohdir,
Lahnida mudom duoyi shohdir.

Mehru karaming-la keldi noming,
Fathu zafar uzradir maqoming.

Mehru karaming-la baxtiyor bo'l,
Taxtingda hamisha ustuvor bo'l.

Olam karaming-la ko'rdi shodlik,
Sendin sira ko'rmasin judolik.

Iqbol hamisha yoring o'lsin,
Tavfiq rafiqi koring o'lsin.

540 Bo'lsin dag'i bundanam ziyoda,
Ul davlati shohu shahzoda!..

**Farzandimni Shirvonshoh
farzandligiga topshirganim**

Tong qo'ynida o'ylakim qizil dur,
Yuz ochdi qorong'ilik aro nur.

Ul gavhari benaziri jonim,
Pushti kamarimdin aylagonim.

Durri guharin boshimga sochdi,
Shoh gavhari jonidin so'z ochdi.

Dediki, ma'yus dilimni chog'la,
O'g'lingni malikzodga bog'la.

545 Ul sori bugun yo'lim ravon et,
Ul navqalamu men unga shogird.

Toki karami kamol topgay,
Darsingdin o'ziga fol topgay

Ki, taxtnishinu avjsoydir,
Yoshdir, vale buzrukroydir.

Sayyorayi osmoni mulk ul,
Jismi maliku joni mulk ul.

Ul Yusufi yetti bazmu no‘h mahd,⁴⁶
Ham hokimi ahdu ham valiahd.

550 Navmajlisu navnishotu navmehr,
Durri sadafi malik Manuchehr

Ki, ikki jahonda sarbalanddir,
Shohlar aro shohi hushmanddir.

Voris deb ataydi oyu xurshid,
Mansub anga bori bimu ummid.

Nuri basari ahli taqvo,
Mehrobi namozi jumla podsho.

Zebandayi taxtu ziynati toj,
Iqbol anga bir boqishga muhtoj.

555 Eyki, sharafing-la, shahzoda,
Shoh ko‘zlari nurlidir ziyoda.

Qoningda u ikki shohi oliy,
Tong pallasi ikki nur misoli.

Shohlik nasabing-la shohzotsen,
Albattaki nasli Kayqubodsen.

Ul markazi xatti yetti pargor,
Eng avjida o‘ltirar yering bor.

Ezid panoh bo‘lib azaldin,
Asrab-ayasin yomon nazardin.

⁴⁶ Ho‘h mahd – to‘qqiz taxt.

560

Men Tangridin har dame umidvor,
Sen bo'ylaki sohib aqlu hushyor.

Yetkazsin o'zi etib inoyat,
Shonu sharafingga ul bag'oyat.

Ham shohlar nomasin o'qigil,
Ham ahli xirad so'zini bilgil.

Ud ganji nihon bo'lur huvaydo,
Oydek to'lishib falakda paydo.

Qarshingda kelinchak ermish ul, bas,
Har kimsaga ham muyassar ermas.

565

Garchi hali ko'rmading atosin,
Lek ko'rgilu hurmat et ag'osin.⁴⁷

Lutfing-la navozish ayla nomin,
Hurmatda hamisha tut maqomin.

To qolmasin o'g'lim och-yalang'och,
Bir kimsa qoshida zoru muhtoj.

Etdim shu so'zim-la qissa ko'toh,
Bo'lsin senga baxtu davlati shoh.

Ul ko'zda hamisha porla, ey nur,
Ul bog'u chamanda sarvdek tur.

570

Podshoga tayanchsen har nafasda,
Dushman dilin aylar ul shikasta.

Sendin yetar unga jovidonlik.
Chun Xizrga obi zindagonlik.

---

⁴⁷ Garchi asarning otasi, muallifi Nizomiyni ko'rmading, ammo uning (dostonning) akasi, Nizomiyning o'g'lini hurmat qil.

Ko'kda necha yulduz ersa, har gal
Yoqsin barini shu ikki mash'al.

Hasadg'o'y va munkirlar dastidini shikoyat

Jo'sh ur, yuragimki, vaqti jo'shdir,
Go'yoki jahon nechun xamushdir?

So'z iqlimikim, menga tortiq,
So'z bormi bugun so'zimdin ortiq?

575 Bul nonu tuzim hari o'zimdin,
Gar muhtasham ersam, ul so'zimdin.

Bu sehri saharki, aytdi ko'ngil,
Qur'oni karimdin haftyak⁴⁸ ul.

Ul sehrki, chun halol bo'lgay,
Munkir bo'lishing mahol bo'lgay.

Chun sehri suxanda bo'yla komim,
Oyinayi g'ayb bo'ldi nomim.

Shamshiri tilimki, xushravondir,
Mo'jizi masihiyi zamondir.

580 Nazmin asari chunon ko'ringay
Ki, jazri asamda tilga kirgay.⁴⁹

So'zimda hamisha jilvayi nur,
Tut unga qo'lingni, kuydirar ul.

She'r menda ziloli toza topdi,
Sipqordi suvim, ovoza topdi.

⁴⁸ Haftyak – yettidan bir. Qur'onning yettidan bir qismi.

⁴⁹ Jazri asam – har narsaning kasrli asli.

Bu ahli hasadki, non yegaylar,
Soyamda turib jahon yegaylar.

Ov ovlar arslon, hyech gumon yo'q,
Sher o'ljasi birla tulkilar to'q.

585 Yerman u taomni, menga loyiq,
Mendin yesa yaxshidir xaloyiq.

Hosid menu sen debon firoqdin,
G'iybat qiladir yaqin-yiroqdin.

Qarshimda misoli soyadek past,
Nazmimga u o'g'ridek urar dast.

Gar aylar esam g'azalsarolik,
Ul menga etar dag'aldarolik.

Gar so'ylar esam qasidayi chust,
Ul menga eshar qaloyidi sust.⁵⁰

590 Har galki u nazmi qissa bitgay,
Qissa ne emishki, qissa etgay.

Men tangayi tillo zarb etar dam,
Soxta pulini yasaydi ul ham.

Maymun etadi ne etsa mardum,
Suv uzra misoli tiyra anjum.

Har qaysi jasadga tushsa ul nur,
O'z soyasidan-da ranjigay ul.

Soya demagilki, mardga nuqson,
Ham aybu gunohu hamda yolg'on.

---

⁵⁰ U bo'nimga solish ucun it yoki tuyaning arqonini shaylaydi.

Ayb izlasa, kutmagil hayosin,
Ko'z bo'lmasa, qaydanam uyalsin?

Besoya edi Rasuli akram,
Lek soya ta'qib etardi har dam.

Daryoyi muhitki, suvlari pok,
It ursa og'iz, bo'lurmu nopok?

Har daf'a munofiq uchrasa, hay,
Qonlar gupurib, yuzingga urgay.

Dengiz kabi to'lqinim toshar, bas,
Ammo bu yomon fe'limdin ermas.

Zaxmcki yetishsa, gar chiroqmen,
Bir kulgi tufayli shamchiroqmen.

Chun oyina gar temirmas aslim,
Tosh qalblar ila nechuk o'tirgum?

Aytmani senga, konni qazganim ko'r,
Dardim-la g'anim jon uzganin ko'r.

Inkori san'atimda xayr yo'q,
Chorshanba tunida hychch samar yo'q.

Durrimni o'g'irlamoqqa to'g'ri
Kelmishki, meni yomon der o'g'ri.

Ul o'g'rilar erdikim, muqarrar,
"Tut o'g'rini!" deb qichqirurlar.

Dur o'g'irlashi halol bo'lgay,
Ayb aylamagi vubol bo'lgay.

Ko'rgay hunaru hunarni bilmas,
Tubanligi ul qadarki, bilmas.

Ko'rguchi esa, u ko'rmas o'lsin,
Gar ko'r esa, undanam past o'lsin.

Ul o'g'riyu men esam xijolat,
Chun o'g'rilik ermish unga shuhrat.

610 Yo'q-yo'q, ayanch gado erur ul,
Och eshigu chorla: "Kel o'margil!"

U o'ljayu manfaatga mushtoq,
Ming shukrki, men emasman undaq.

Har ikki jahon bisoti menda,
Ul mufliisu o'g'rida bu qayda?

Bergum sadaqa gadoga alhol,
Dermanki, o'g'irla yo so'rab ol!

Daryoyi guhar koni ganjim
Bir tomteshar o'g'ridin ne ranjim?

615 Ganjinani bandda tutsa bo'lgay,
Xublikni sipandda⁵¹ tutsa bo'lgay.

Onamki sipandi yor-la tug'mish,
Sovuti Sipandyor-la tug'mish.

Ul xatti Nizomiy ichra komim,
Ming bitta ko'rarsen unda nomim.

Ilyosda ayir "alif"ni "lom"din,
Ko'r to'qsonu to'qqiz ushbu nomdin.

Ming bitta shu qal'a ichra ham men
Yuz kam bitta yaxshilik ko'rarmen.

---

⁵¹ Sipand – hazorsipand, isiriq.

Forig'men o'shal azobi ranjdin,
Emin yana ehtiyoti ganjdin.

Ganjdirki, chunon hisori bormish,
O'g'ri anga hyech pisandmi ermish?

Ganj ersa, uning iloni bo'lgay,
Gul ersa, uning tikoni bo'lgay.

Har kimsa jahonda nomdordir,
Badnom etuvchi do'sti bordir.

Yusufki, u o'xshar erdi mohga,
O'z og'alari itardi chohga.

Isoki, damida yo'qdi dude,
Chekdi u jafoyi har juhude.

Ahmadki, saromadi arabdir,
Ham xastayi xori Bu-Lahabdir.

Tartib bu jahonda bo'yladir, hay,
Bol ersa, bolari nishi ham shay...

Shikoyat uzri

Men men ekan, ul xayrli kundan
Bir chumoli ranj ko'rmadi mendan.

Durrimni o'zim yuvarmen har vaqt,
Bir kimsaga ortmagum mashaqqat.

Ul joydaki men raqib emasmen,
It ersa magar, yomon demasmen.

It fisqidin ulki sherligim bor,
"Lo aybu lahu"⁵² din erligim bor.

So'zdirki, g'azablar ichra endi
Aytdim uni, aytmasam bo'lardi.

Lekin shuni deydi kordonlik:
Tanballik emasmi bezabonlik?

Har kimsa shaharda oshinodur,
Bilgay ne emish matoyimiz ul.

635 Har kimki yomonlik etsa menga,
Bir kimsa yomonlik etgay unga.

Jim bo'l, yuragim, bu gapni qo'ygil,
G'am bodasini o'zing simirgil.

Guldek uzilishni o'ylagil xo'b,
Har kimsaki uzsa, qo'llarin o'p.

Qoningni no'sh ayla nonxurushdak,
Bosh ketsa-da, tut kulohni yuksak.

Ozor cheku bo'lmagil dilozor,
Sen qiynalu xalqqa berma ozor.

---

⁵² U aybdan pok.

**Farzandim Muhammad
Nizomiya nasihat**

- 640 O'n to'rtga yetishgan, ey niholim,
Ey ikki jahon aro kamolim.

Ul dandaki, yetti yoshda erding,
Guldek chaman ichra sayr etarding.

O'n to'rtga yetishdi endi yoshing,
Sarv singari tikka bo'ldi boshing.

Bas ayla o'yinni, garchi xushdir,
Vahti hunaru kamol topishdir.

Donish talab et, buyuklik o'rgan.
Kun-kundan o'sib, yetuklik o'rgan.
- 645 Nasli so'ralur yoshdin, bas.
Yoshi yetuk ersa, bu so'ralmas.

Yoshing yetuk ersa, shubhasizdir,
Otang oti senga foydasizdir.

Sher singari filni ham yiqar bo'l,
Farzandi fazilatu hunar bo'l.

Davlat tilasang, sababda turgil,
Xalq birla mudom adabda turgil.

Har qayda fasona so'yilasang, bot
Sen qahri Xudoni aylagil yod.

650

Bir ishga kirishki, ayni bolat
Ham so'nggida chekmagil xijolat.

So'ylay senga, ey o'g'il, eshit pand,
Otang so'zin ayla dilga payvand.

Garchi sari sarvaring ko'rarmen,
Oyini suxanvaring ko'rarmen.

Sen she'rga yopishma, chun aql der:
Har maqtovi birla xorlanur she'r.

Bu fan ila istama baland nom,
Borini Nizomiy etdi itmom.

655

Nazm martabasi magar balanddir,
Ilm ista, o'shalki sudmanddir.

Bu nuqtaga diqqat aylagil sen,
O'rgan va o'zingni anglagil sen.

Ta'bing nechuk erdi, sharhini tuz,
Chin ma'rifat asli xotirafuz.⁵³

Aytmishdi Nabiy: "Al' ilmu ilmon
Ilmaladyon va ilmalabdon".⁵⁴

Bu ikki ilm da atri tibdir,
O'rgansa faqih yo tabibdir.

660

Bo'lgil faqihi toatando'z,
Ammo na faqihi hiylatomo'z.⁵⁵

⁵³ Xotirafuz – ko'ngilni yorituvchi.

⁵⁴ Ilmlar ilmi – din ilmi va tabobat ilmidir.

Bo'lgil tabibi Isaviyhush,
Ammo na tabibi odamiykush.

Har ikkisi bo'l, balanddirsen,
Har kimsaga arjumanddirsen.

Izmingda hayot, mamot bo'lgay,
Baxtu sharafing qanot bo'lgay.

Har safhanikim o'qirsan, etgil
G'ayrat, uqibon, tagiga yetgil.

665 Bir kimsa ajab to'qim tikarkan,
Afzal u yomon kuloh tikardan.

Mendin demagu sendin etmak,
Bekorchi bo'lishni qilma ermak.

Har so'zu suxanga obu tobdir,
Kam so'ylamak hammadin savobdir.

Suv garchi shirin, zilol kelgay,
Ko'p ichsa uni, malol kelgay.

Oz so'zla, so'zingni aylabon dur.
Oz so'z ila sen jahonni to'ldir.

670 Durdona erur suxan kam ersa,
G'ishtdek bo'lur ul magar ko'paysa.

Marvorid aslda zoti pokdir,
Zebandayi husni obu xokdir.

---

⁵⁵ Toatga boshlovchi fakih bo'l, hiyla-nayrang o'rgatuvchi emas.

Dur erkanida u ganji kondir,
Yanchilsa magar davoyi jondir.

Bir dona guli dimog'parvar
Yuz xirmani o't-alafdin afzal.

Yuz yulduz agarchi porlagay, bas,
Bir dona quyoshcha ul bo'lolmas.

675 Nurlar sochar ersa bizga boshdin,
Chaqnab yonishi o'shal quyoshdin...

**Ayrim o'tgan yaqinlarimni
yod etganim**

Soqiy qani, chorla, mayparastmen,
May tutmasa ul, rizo emasmen.

Ishq mazhabi ichra may haloldir,
Ashkim kabi pokdiru ziloldir.

Men mayga qo'lim cho'zarmen ulkim,
Ummidki, biroz ochilsa ko'nglim.

Bir sherki meni to'sar yo'limdin,
Istarmen uni yo'qotsam andin.

680 Avvallari necha shod edim, hay,
Endi men emasmen avvalinday.

Bersam shuni ham qo'limdin, albat,
Ojizligim ortadir bag'oyat.

Soqiy, qani, tut menga mayi la'l,
So'z tashladi otashimga bir na'l.

Ul mayki, tugunni yechgay ortiq,
Ruh avjiga ruh kabi muvofiq.

Bobomdin otamga erdi sunnat,
Yusufdi, ibn Zakiy Mukayyad.

685 Davronga hakamlik aylamak ne?
Javr o'lmasa, unda yig'lamak ne?

Avval padar erdi bizga Odam,
Xuni padarimni bersin olam.

Ko'rdim otalikni necha yuzdin,
Ildiz-tomirin ko'ngildin uzdim.

Jonimga jaf o'tarsa ul no'sh,
Men ro'za bilan etay faromush.

Soqiy, karam ayla, tut menga may,
Qonimni maying ila tamizlay.

690 Bir mayki, simirsa gung, muqarrar
Nutqida sochar u durru gavhar.

Onam edi kurd qavmu qondin,
Bir onadek o'tdi u jahondin.

Yig'lab yana kimni aylayin yod,
Yonimda chunon etuvchi faryod?

Bu dardu alam chunonki har on,
Gardobiga bo'y berolmas inson.

G'am kosasi g'amga lim to'liqdir,
Ming ichgan ila tunganmagay ul.

695

Bu dardu alamki bekanora,
Yolg'iz unutishdir unga chora.

Soqiy, ko'ngilda necha dog'dir,
May berki, borar yo'lim yiroqdir.

Ul mayki, boshingga sho'r chiqargay,
Ming bosh o'sib unda, birga borgay.

Ul Hoji Umarki, tog'am erdi,
Kuydirdi meni vafoti dardi.

Achchiq edi bo'ylakim navolam,⁵⁶
Bo'g'zimga tiqildi-qoldi nolam.

700

Men qo'rqamen, ulki moviy osmon
Bo'g'zimdin olur gar etsam afg'on!

Soqiy, qani xum, sharobxona,
May tut menga chun anor dona.

Ul mayki, farog'ati kengishdir,
Hamshirayi shirayi bihishtdir.

Qayda dami ahl, ahli dam ul,
Hamroh qani, qayda hamqadam ul?

Xurmoki shahd-la xurram o'lgay,
Ul shahdini hamdamidin olgay.

705

Pilla boshida ipak kuloh bor,
Hamdamlari yo'lda ulfatu yor.

---

⁵⁶ Navola – yemish.

Hamdamlari zavqidin chumoli
Sudraydi ne ersa sher misoli.

Hamdam esa do'stu oshnoying,
Sen jo'r bo'lib unga tuz navoying.

Bo'lmas senga bahra bu hunarda,
Ohangini bilmasang agarda.

Chin mulkida gar harir to'qirlar,
Goh hulla, gahi hasir to'qirlar.⁵⁷

710 Har ishda ko'mak etilsa har on,
Topgay u samar ila saranjom.

Tor tushmasa kuyga, bas, muqarrar
Uzgaylar, agarchi u jaranglar.

Soqiy, mayi mushkbo'y shayla,
Bandimni yechishga chora ayla.

Ul mayki chu sharbati hayotdir,
Bokurayi ko'zayi nabotdir.⁵⁸

Bu xonayi xokpo'sh aro sen
Tokaygacha dardu g'am yutarsen?

715 O'rgimchak uyasidir bu manzar,
Goh boylaru goh yarangni tinar.

Goh pashshaga etgay ul shaboxun,
Goh kimsa qo'lidin oqizur xun.

---

⁵⁷ Hasir – bo'yra.

⁵⁸ Novvot ko'zasining shirasidir.

Sen pilladek eshigingni qulfla,
To tun bo'yi rohat ichra uxla.

Bu xonaki xonayi vuboldir,
Paydo bo'lib, oxiri zavoldir.

Soqiy, mayu jomga bermagil tin,
May achchig'u lek nishoti shirin.

720

Ul mayki, o'shanda mard holi
Zohir o'lur, aqliyu kamoli.

Sen kibru havoga bo'lmagil el,
Ortingdin o'shal yetib kelar sel.

Gar yetti bosh ajdaho esang-da,
Ul yettisi ham kesilgay unda.

Lek xavfu xatarni o'ylama sen,
To tashvishu rang chekmagaysen.

Tomdin qoqinib yiqilgan oning
Yaxshidir agar past ersa toming.

725

Tuproq bo'lu o'ylama xatarni,
Tuproqqa bag'ishla uch guharni.

Har gavhar agarchi sofuz porloq,
Eng manzuri senga xoku tuproq.

Tuproqda nihondir ul uchovlon,
Tuproq-da yashar ularda pinhon.

Soqiy, mayi lolarang uzatgil,
Jo'r ayla, navoyi chang uzatgil.

Ul mayki munodiyi sabuhdir,
Rang olguchi ul saroyi ruhdir.

730 Tokay g'am ila alamga to'li-noq,
O'zni yana bilmaganga solmoq?

Koshkiydi so'zimni yod etsang,
O'tgan u kuningni yot etsang.

O'tgan u umrki muddat erdi,
Fikr ayla, u o'tdi, qaytmas endi.

O'tganni yozib varaqqa solgil,
So'ng yangisini qalamga olgil.

Fikr aylaki, haftyak edi ul,
Yo umring uzandi yetti ming yil.

735 Kechgay bari ul, adamga ketgay,
Turmas, o'sha yetti ming yil o'tgay.

Kelgay kishiga zamoni g'arqi,
Ul qisqami yo uzun, ne farqi?

Soqiy, quy o'shal sabuhi bomdod,
Etgil shu ko'ngilni bir qadar shod.

May sunki, u oftob bo'lsin,
Suvsiz esa chashma, suvga to'lsin.

Tokaygacha muz kabi qotursen?
Suvda mushi murdadek⁵⁹ yotursen?

⁵⁹ Mushi murda – o'lik sichqon.

740

Gul bo'lma. uning ishi to'kislik,
Ham bo'lma binafsha, ikkiyuzlik.

Xubdir kishi goh tikon bo'lgay,
Devonalik unda kor qilgay.

Kurd Ka'bada chun yo'qotdi eshak,
Dod soldi, yelib-yugurdi yeldak.

Dediki, bu dasht yo'li uzundir,
Eshak yo'qotishda bormi bir sir?

Shu so'zni deb ortiga burildi,
Ko'rdi eshagin, sevindi, kuldi.

745

Dedi: eshagim yo'qoldi qandoq?
Dod solgan edim, topildi mundoq!..

Dod solmasa erdi kurdi o'ksik,
Eshshak bo'lib ul tashir edi yuk.

Bu ko'hna jahonki, ahli noshod,
Zolinga mudom berar mukofot.

Sherdir o'sha, kimda sher yurak bor,
Qo'rqqoq esa, unda ne bilak bor?

Soqiy, yana yetdi mayga fursat,
Suv urgilu otashimni gurlat.

750

Ul mayki, bu tosh yuzini yuvgay,
Tosh yuzdin o'shanda yoqut ungay.

Nokasga bo'yin egganing ne?
Olchoqqa o'yin bo'lganing ne?

Qulluq qilib har nechuk gadoga,
Rozi bo'ladursen har jafoga?

Tog' singari tikka, sarbaland bo'l,
Shu xulqi jahonga sen dag'al bo'l.

Savsan kabi to'qisang-da shohi,
Loy ichkizur ul zamini sofi.

755 Xorlik ila bag'ri xun bo'lursen,
Gar mazlum esang, zabun bo'lursen.

Nayzangni hamisha tut qo'lingda,
Gul xirmanini qucharsen unda.

Quvvatni yemirgay ohu faryod,
Ohlar chekib o'lgay odamizod.

Soqiy, kun og'di, charchadim xo'b,
May berki, boshimda tashvishim ko'p.

Ul mayki charog'i rahravondir,
Gar keksa simirsa, navqirondir.

760 Bo'l necha ayyoshu⁶⁰ rindga hamdam,
Kir yo'lgayu ber g'ururga barham.

Bo'l zarrada misli nuri xurshid,
Sen qaydayu ul nishoti Jamshid?

Tark et u maoshi podsholik,
Ovoralik aslida sipohlik.

⁶⁰ Ayyosh – ayshu ishratni xush ko'ruvchi.

Shoh suhbatidin chekin, yiroq bo'l,
Sen paxta esang magar, olov ul.

Ul otash agarchi nurga kondir,
Har kimki yiroq esa, omondir.

765 Parvonaki nuri shamni suydi,
Sham bazmiga kirgan erdi, kuydi.

Soqiy, yana g'am ila bo'g'ildim,
May berki, bu qayg'udin qutulgum.

May berki, safoyi sim andin,
Dilda asari azim andin.

Har neki nasibang ul, rizo bo'l,
Rizqiga birovni cho'zmagil qo'l.

Holing bu jahonda bo'l magay tang,
Ko'rpangga qarab oyoq uzatsang.

770 Qush haddidin ortiq uchsa yuksak,
Yetgay u haloki joni beshak.

O'z yo'liga yurmasa ilon, hay,
O'z joniga qasd etib o'ralgay.

Zohidki yarog' taqarkan, albat,
Boshiga yog'ar salohi kulfat.

Tulki hujum etsa sherga, zinhor
Bilgilki, qo'lida bir qilich bor.

Soqiy, mayi mag'zjo'sh bergil.⁶¹
Chun yetdi sadoyi "no'sh", bergil.

775

Ul mayki kalidi ganji shodlik,
Jondoruyi jomi Kayqubodlik.

Shodlikni ta'bingga ayla payvand,
Boriga ko'ngilni ayla xursand.

Har jonki odamiydin ayru,
Har lahza qanoat ichradir u.

Rizq axtaribon yelib-yugurgay,
Har neki topilsa, yeb bitirgay.

Rizqi magaram kifoyat etmas,
Bir kimsaga u shikoyat etmas.

780

Yolg'iz bu jahonda odamizod
Gar to'y masa qorni, dod solar dod.

Gar yetmasa bir gal oshu noni,
Uchgay to falakkacha fig'oni.

Gar tomiga tomsa qatra nayson.
Yog'dirgusi ul bulutga dashnom.

Duch kelsa tani tariqcha toshga,
Xarsangni uloqtirar quyoshga.

Bu shartu ravish erurki, chun nur.
Har yaxshi-yomondanam yiroq tur.

---

⁶¹ Mag'zjo'sh – boshni qizdiruvchi.

Xushdirki, mehrda suvdek ersang,
Har neki rang ersa, unga hamrang.

Soqiy, qo'y o'shal bahona, turgil,
Keltur u mayi mug'ona, turgil.

Ul mayki bazmga noz bag'ishlar,
Jang ichra salohu soz bag'ishlar.

Muz qotma, magarki tosh emassen,
Jahd ayla, magar cho'loqmassen.

Chun eski namat bu, changini qoq,
Unga qadamingni bos dadilroq.

Gar toshu kesakli ersa-da yo'l,
Raqs ayla, yurishda chun falak bo'l.

Otingni berib, piyoda yurgil,
Kaltak yeginu ziyoda yurgil.

Kosh ahli bashar yukin ko'tarsang,
Koshkiydi jahonda yukchi bo'lsang.

Gar yo'lda yiqilgudek esang, hay,
Qolmas, u yukingni el ko'targay.

Soqiy, mayi arg'uvon yuritgil,
Jonimga hayot g'izosidir ul.

Ul mayki borib mijozga yetgay,
Jon birla jigarni pok etgay.

Ko'ngilni ibodatingga boyla,
Ojizliging e'tirof ayla.

Yo'l uzraki necha tog', balandlik,
Behudaga etma zo'rmandlik.

Qalqoning o'shalki, pardayi gul,
Shovqin solasan misoli bulbul.

Yo'l xavfli, qanotu parni tashla.
Shamshir senga bas, siparni tashla.

800 Oting yugurib, shamoldin o'tsin.
Charx bori yuqingni yengil etsin.

Yaxshisi yiqil-da, tashla oting.
Bir yo'la yetar senga najoting.

Ko'rgil uni, oy shikasta yurgay,
O'z aybini ko'ksidin supurgay.

Soqiy, chu og'izga keldi jonim.
May tutgilu namla shu dahonim.

Ul mayki, agarda joyi jondir,
No'sh aylasa, ul davoyi jondir.

805 Turgil, ko'chishingga yetdi fursat,
Ko'p boqma o'zingga, etma ofat.

Poying qabariq, yo'l dushvor,
Ey mahkumi kor, ne bo'lur kor?

Ko'chingni ko'tar-da, yo'lga tush, chop.
Yo zayli zamonga eshiging yop.

Suhbat senga hyech berarmi g'alla?
Sen xilvati joyda jonni asra.

Xatsiz esa safha, ne o'qir ko'z?
Fikr ayla, suzarmi kema suvsiz?

810 Kel endi, Nizomiyo, Xizrdek
Shu chashma bo'yida chodiring tik.

Ichgan kabi unda durri maknun,
Ich obi ziloli ishqi Majnun...

Doston ibtidosi

Aytuvchi suxan aro to'kib dur,
Ul qissani bizga bo'yla aytur:

Mulki Arab ichra bir ulug'vor
Bor erdi amir, shukuhli, dongdor.

Aylardi ulus itoat unga,
Mansub edi bir viloyat unga.

815 Ul xoki Arabda bo'yla nomi,
Har yonga taralmish atri jomi.

Sohibhunar erdi, fozili toq,
Shoyistayi jumla dayru ofoq.

Sultoni Arabdi, kongor ul,
Qoruni Ajamdi, moldor ul.

Darveshnavozu mehmondo'st,
Iqbol ila ul – mag'z ila po'st.

Garchi u xalifavor mashhur,
Bevoris edi, chu sha'mi benur.

820

Xohish anga farzand erdi, yohu,
Chun donni boshog'i aylar orzu.

Derdiki, daraxti baxtim, evoh,
Koshkiydi chiqarsa erdi bir shox.

Yetganda chu sarvigul zavoli,
O'mida ko'karsa ul niholi.

Kelganda chaman aro tazarve,⁶²
Sarv o'rnida ko'rsa yangi sarve.

Ko'rmas esa eski sarvni asti,
Maskan esa yangi sarv osti.

825

Bitmaydi bashar hayoti, poydor,
Gar nasli jahonda qolsa yodgor.

Shu niyat ila etib karamlar,
Sochgay edi har mahal diramlar.⁶³

Izlardi nishona, ko'rmas erdi,
Ekkan guli hyech ko'karmas erdi.

Izlar edi, lek ko'rinmas ul nur,
Bo'zlar edi, qayda derdi ul dur.

Bilmaydi vale jahonda inson,
Toleyi nazardin ersa pinhon.

830

Gar orzu muyassar o'lmasa, boq,
Bir hikmati borki, bo'ldi shundoq.

⁶² Tazarv - tustovuq.

⁶³ Diram - kumush tanga.

Har yaxshi-yomonki kelsa zinhor,
Zimnida ishonki, xayriyat bor.

Kon topganing ersa senga dilxush,
Topmasliging asli undanam xush.

Orzuki yurakda qatma-qatdir,
Sir tutmagi ul salohi marddir.

Inson yugurib-yelarkan har ne,
Bilmas bu jahonda ul samar ne.

835 Sarrishtayi g'ayb nopadiddir,⁶⁴
Har qulfga yaroqli bir kalitdir.

Bechoradir asli odamizod,
Bir puf ila yelda sovrilur bot.

Ko'ngilni jahonda shod ayla,
Orzu-tilaging qabrga joyla.

Farzandtalab ul amiri oshna
Kon erdi misoli la'lga tashna.

Dodiga yetib Xudo nihoyat,
Etdi anga bir o'g'il inoyat.

840 Navrasta gul erdi, nori xandon,
Yo'q-yo'qki, ziyod ming chandon!

Ravshanguhar erdi, shu'layi pok,
Ravshan edi andin olami xok.

---

⁶⁴ Nopadid – ko'rinmas.

Chun ko'rdi ota o'g'il jamolin,
Bas, ochdi xazina, sochdi molin.

Shodligi ko'ngilda gul ochardi,
Gul singari boyligin sochardi.

Amr etdi, o'g'ilni oldi doya,
O'rgildi, boshiga soldi soya.

845 Davron dag'i etdi doyagonlik,
Ko'rsatdi kamoli mehribonlik.

Har sutki, labiga tutdilar ul,
Insofu vafodin erdi butkul.

Har moyaki, ul g'azodin oldi,
Ko'ngliga karam, saxoni soldi.

Har nilki, yuziga chekdilar to,
Afsuni ko'ngilni etdi paydo.

Chun lola og'iz chayardi sutda,
Chun bargi suman o'sardi sutda.

850 Ko'rgan uni sutmi, bol derdi,
Beshikda misoli oy erdi.

Qo'shhafta ichida bo'y cho'zib, hoy,
Oy erdi u, ikki haftalik oy!

Sharti hunar erdi ul tamomi.
Qaysi hunar o'ldi shunda nomi.

Bir yil shu yo'sin arodin o'tdi,
Ul husni yana kamolga yetdi.

Ishqi anga suv, gulob berardi,
Ul gavhari ishqqa tob berardi.

855 Chun kechdi o'yinda ikki-uch yil,
O'sdi, chaman ichra yayradi ul.

Ul damki yetishdi yetti yoshga,
Zeb berdi binafsha lola boshga.

Ul lahzaki yoshi o'nga to'ldi.
Husni taralib, fasona bo'ldi.

Har kimsaki ko'rdi chun yiroqdin,
Jon sog'lig'ini tilardi Haqdin.

Ota anga termilib, dili shod,
Maktabga jo'natdi haq etib yod.

860 Ta'limi savodin aylab unda,
Cheksin dedi ranj kunu tunda.

Esh bo'ldilar unga bir guruhyc,
Ki jumla saodatu shukuhyc.

Har bola o'shanda dars o'qirdi,
Dillarda umidu qo'rquv erdi.

Chun necha o'g'illar erdilar jam,
Hamdars yana shunda necha qiz ham.

Har qavmu qabiladin aroda,
Hozir edilar adabsaroda.

865 Qays unda sahifakim ochardi,
Yoqut labidin guhar sochardi.

Bor erdi qatorda o'zga inju,
Kelmishdi bo'lak qabiladin u.

Gulg'uncha misoli qiz edi, xub,
Oqila va yaxshi nomga mansub.

Orasta edi, misoli oy ul,
Dilbar edi, lolagun chiroy ul.

Sho'x erdi adovu g'amzasi, hay,
Ming bitta yurakni pora etgay.

870

Ohu ko'zi birla har zamoni
Taslim etar erdi bor jahonni.

Mohi Arab erdi yuz ochishda,
Turki Ajam erdi dil olishda.

Zulfi kecha erdi, chehrasi nur,
Bir mash'ala erdi, sirti billur.

Pista dahan erdi, gul soya,
La'li shakar erdi benihoya.

Shakkarshikan erdi haddin ortiq,
Lashkarshikan erdi shunga loyiq.

875

Tummor etishardi hamnishinlar,
E'zoz etishardi nozaninlar.

Dostoni tiriklik ichra bayt ul,
Yoshlik g'azaliga shohbayt ul.

Manglay teri erdi durri marjon,
Har halqayi zulfi sabza rayhon.

Gulgunasi yuzga sutdin ermish,
Surma dag'i ul anosi bermish.

O'ynab yuzi uzra zulfi, holi,
Yashnardi javohiri jamoli.

880 Har dilda chu ishtiyoqi, mayli,
Kokili tun erdi, nomi Layli.

Qays ko'rdi u nozanin nechuk gul,
Ko'ngil berib unga, oldi ko'ngil.

Qays mehriга moyil erdi mahvash,
Har ikki yurakni yoqdi otash.

Ishq keldi-yu jomi may tutdi,
Har ikkisini u sarxush etdi.

Ilk boda chunonki mast etgay,
Mast etsa magar, yomon yiqitgay.

885 Chun mehr gulidin oldilar bo'y,
Bir-birga chu odat etdilar, xo'y.

Bu unga berardi jonini, hay,
Ko'ngil olur erdi jonin olmay.

Bu unga ravo etib payomin.
Dil bergayu bermas erdi komin.

Do'stlar etishardi harfxonlik,
Bu ikkisi darsi mehribonlik.

Do'stlar lug'at uzra tiksalar ko'z,
Bu ikkisi sevgidin yozar so'z.

Do'stlar bari ilm olish ila band,
Bul ikkisi ishq jonga payvand.

Do'stlar sifati faol so'ylar,
Bu ikkis hasbi hol so'ylar.

Do'stlar sanasa sanoq, ko'ringki,
Bu ikkisining hisobi ikki.⁶⁵

Layli va Majnunning bir-birlarini sevib qolishgani

Har kun yana yangi tong otardi,
Ul Yusufi Mashriqiy yetardi.

Andin shu falak turunjpaykar
Rayhoni o'lib, taqar edi zar.

Layli etibon turunjbozlik,
Boshlardi yana turunjsozlik.

Ul toza turunjni ko'rgani on
O'z kaftini zud kesardi inson.

Qiz kaftida ul turunj ko'rib tek,
Ishqdin yorilar edi anordek.

Qays g'uncha nigori hamdamida
Sarg'aydi yuzi turunj g'amida.

Do'stlar dumog'iga berib ranj,
Tarqatdi ufor turunju noranj.

⁶⁵ Ular faqat o'zlarini ko'rib, o'zlarini sanasbardi.

Ko'p o'tmadi vaqt, nainki davron,
Ul ikki ko'ngildin uchdi afg'on.

Ishq keldi-yu, etdi xona holi,
O'qtaldi u tig'i louboli.

G'am berdi-yu, dil qarorin oldi,
Dildan hama ixtiyorin oldi.

Ishq o'tida ikki dil qovushdi,
Mardum buni so'ylamoqqa tushdi.

Shu so'zni gapirdi shunda har ko'y,
Shu rozni eshitdi shunda har so'y.

Bu qissaki, mahkam oyat erdi,
El og'zida bir hikoyat erdi.

Roz yo'lida etdilar madoro,
To bo'lmagay elga oshkoro.

Gar nofayi ohu bandi xushkdir⁶⁶,
Xushbo'yligi ul guvohi mushkdir.

Yel voqif edi kamoli ishqdin.
Chun ochdi niqob jamoli ishqdin.

Yopmoqqa tirishdilar bayakbor,
Bu ishqniki, bo'yla erdi oshkor.

Ishq ichra sabr bo'lurmi, oyo?
Oftobni to'sib bo'lurmu aslo?

⁶⁶ Nofayi ohu – kiyik kindigi. Xushk - quruq.

Ko'z g'amza-ado-la ersa g'ammoz.
Qolgaymu u parda ostida roz?

Zulf ersa hazor halqa zanjir,
Oshufta ko'ngilga qayda tadbir?

Bir-birni yoqishlik odat o'ldi,
O'g'rincha boqishlik odat o'ldi.

Qays bo'ldi chunonki oshiqi zor,
Ul chanbari ishqqa chun giriftor

915

Ki, ishq jamoli ul dilorom,
Bermas edi unga lahza orom.

Ul suhbatini nozaninu zebo
Bermas edi unga hech tasallo.

Savdosi oyoqdin oldi beshak,
Yirtildi-yu mesh, yiqildi eshak.

Mardumki ishqqa erdilar yot,
"Majnun" deya unga qo'ydilar ot.

Ul ersa etardi benavolik,
Bu so'zga berar edi guvohlik.

920

El tiymagach o'zni ta'nalardin,
Ul oyni yashirdilar nazardin.

It hursa ayon etib qadamni,
Ohu bara tark etar chamanni.

Layli dilida xayoli Majnun,
Ko'z din oqizardi durri maknun.

Majnunda edi xayoli Layli,
Ko'z yoshi to'kardi shu tufayli.

Sargashta kezardi ko'yu bozor,
Ko'zlarda sirishku dilda ozor.

925

So'ylardi suyakli ul nigorin,
Kuylardi yurakdin ishqiy zorin.

Ul qaydagi, hozir o'lsa qancha.
"Majnun! Majnun!" deyardi barcha.

Ul dog'i alamda toqati toq,
Devonaligin etardi andoq.

Haydab eshagini yo'l olardi,
Eshshak ketar erdi, ip qolardi.

Chok aylar edi ko'ngilni chun nor,
Derdi o'qisin dilimni ul yor.

930

Istardi yashirsa ishqiy zora,
O't ersa ko'ngilda, qayda chora?

Xuni jigari yuziga urdi,
So'ng boshiga yetdi-yu gupurdi.

Ul yor g'ami birla, yor yiroqda,
Ul purg'amu g'amgusor yiroqda.

Bir sham kabi uyqusiz, beorom,
Na kunduzi tin, na tunda orom.

Chun o'zni yoqib olovda butkul,
Izlar edi dardiga davo ul.

935

So'ng jonidanam umid uzardi,
Ostonaga boshini urardi.

Har tong yalangoyoq, yalangbosh,
Sahro kezib ul, to'kardi ko'z yosh.

Ul bandayi yoru yor tutqun,
Xursand edi yel ufursa atrin.

Tunlar she'r o'qib firoqda nolon,
Pinhona kezardi ko'yi jonon.

Yor eshigini o'pib nihoyat,
Qaytmog'i qiyin bo'lardi g'oyat.

940

Borganda shamol kabi yelardi,
Qaytish yo'li yilga teng bo'lardi.

Borganda qanoti ming magarda,
Qaytarda tikan edi qadamda.

Borganda bosib borardi seldek,
Qaytishda yo'l uzra yuzta jarlik.

Gar poyi qabarmish erdi, ammo,
Yor sori uchardi otda go'yo.

Choh oldida erdi, ortida yel,
Qaytdim bu uyimga men nechun der.

945

Baxti anga yor esa, bas erdi.
Hargiz bu vatanga qaytmas erdi...

Majnun ishq nechuk ishq erdi?

Ishq ahliga toju taxtli sulton,
Ashk lashkariga buyuk qo'mondon.

Pinhona etardi dilnavozlik.
Devonalik ichra ishqbozlik.

Qonundi,⁶⁷ chalardi ahli Bag'dod,
Dalloldi, bozori ohu faryod.

Cholg'uchi nog'ora, ohanin ko's,⁶⁸
Ruhboni kalisiyoni afsus.

950 Joduyi nihonu devi paydo,
Horuti mushavvash, ahli shaydo.

Kayxusravu bekulohu betaxt,
Yuz mingta faqirga do'st, ulfat.

Mulkini chumolilarga bermish,
Taxtini qulonlar uzra qurmish.

Qo'rquv to'la qal'alarga sohib,
Necha egasiz dayrga⁶⁹ sohib.

Majnuni g'aribi dilshikasta,
Daryoki, toshar edi nafasda.

955 Bor edi bir-ikki ulfatu yor,
Savdoyi jununidin xabardor.

⁶⁷ Qonun – cholg'u asbobi.

⁶⁸ Ohanin ko's – katta nog'ora, dovul.

⁶⁹ Dayr – bu yerda: mayxona.

Chun ulfatu yori-la sahargoh,
Borgaydi tavofga so'yi ul moh.

Har lahza tilida nomi Layli,
Yo'q boshqa suxanga zarra mayli.

Har kimsaki o'zga so'zni derdi,
Bermasdi javob, eshitmas erdi.

Bir tog' edi unda. Najd nomi,
Layli edi manzili, maqomi.

960 Qalbi to'la ishqu dudi anduh,
Shu toqqa yetib kelar edi u.

Mast singari so'ng chapak chalardi,
Goho yiqilardi, goh qo'pard.

Kuylar edi bor ovoz-la so'ngra,
Goh o'ngga chopardi, gohi so'lga.

Ko'z yoshini durri nob etardi,
Tong yellariga xitob etardi.

Ey bodi sabo, Layliga yet,
Zulfidin o'zingni anbarin et!

965 Aytgilki, ko'ying adosi bo'lgan,
Ul xoki rahing uza yiqilgan.

Yeldin nafasu damingni izlar,
Tuproqqa sening g'amingni so'zlar!

Yurting soridin ufursa gar yel,
Andin menga deb g'ubor yuborgil.

Yeldek senga titramas esa kas,
Yel qayda o'shal, g'uborcha ermas.

Ulki senga bermas ersa jonni,
Yaxshiki, g'am ichra bersa jonni!

970 Gar otashi ishqing o'lmasaydi,
Selobi g'aming oqizgay erdi.

Ko'z yoshlarim oqmasa, ko'ngil zor
Bo'lgay edi otashingda abgor.

Xurshidki, jahonga yog'dirar nur,
Ohim o'ti yetsa, o'rtanar ul.

Ey sha'mi jahonu jonim, ey ganj,
Parvonang erurmen, aylama ranj.

Jodu ko'zing oldi uyqu-xobim,
Andin jigarim erur kabobim.

975 Ey dardu g'amingki rohati dil,
Ham marhamu ham jarohati dil.

Qanddir labing, asrama ushatgil,
Andin menga bir uvoq uzatgil.

Oshuftalik ichra bandimen. band,
Ma'juni davoyim o'lgay ul qand.

Ul ko'zki nigohin otdi nogoh,
Chun boqdi yomon, yiqildim, eyvoh!

Bir mevayi sarxil erdim andoq,
Ko'z tegdi, makonim o'ldi tuproq.

Barmog'i zamona erdi botil,
Zaxmi menga bo'ldi zaxmi qotil.

Ko'z tegdiki menga bo'ylakim, bas.
Cho'zsam-da qo'limni, senga yetmas.

Nil tortadi yuzga gohi dildor,
Ko'z solmasin unga deydi ag'yor.

Oftobki yuzi qaroda qolmish,
Ko'z tegmishu ko'k aro tutilmish.

Har ganjki yopmasa yuzin ul,
Dunyo eli ul tomon cho'zar qo'!!..

Majnun Laylini ko'rishga borgani

Ul kunki havo safoli erdi,
Ko'k toqi quloqqa sirg'a ildi.

Simob kabi erdi necha yulduz,
Oftob nuri berdi pushtirang tus.

Majnuni shikastadil o'shal dam,
Bir necha anisu do'st hamdam.

Yor ko'yiga boz keldi qaytib,
"Labbayk" deya ham tarona aytib.

Yor ko'yida ul kezardi mushtoq,
Bo'lmish edi baski toqati toq.

O'trusida erdi xirmanii gul,
Yirtiq edi sabr, domani dil.

Andoqki, misoli mastu sarxush,
Boshiga gahi urar edi musht.

Savdosi oshib, tutashdi chun, bas,
Yor chodiri ichra kirdi sarmast.

Chun rasmi arab shu erdi, ul moh
Chodirida o'ltirardi tanho.

Ul ko'rdi buni, oqizdi jola,⁷⁰
Bul ko'rdi uni-yu, chekdi nola.

995 Layli to'lin oy edi shu oni,
Majnun falak erdi, soyaboni.

Layli karam etdi, ochdi yuzni,
Majnun gina birla aytdi so'zni.

Layli edi misli chang, jarang soz,
Majnun chu rubob edi, jarangos.

Layli edi subhi getiafruz,⁷¹
Majnun edi sha'mi jonu tanso'z.

Layli edi ulki, bog' uza bog',
Majnun edi ulki, dog' uza dog'.

1000 Layli qamar erdi, to'ni atlas,
Majnun qasab erdi, qaymati past.

Layli daraxt erdi, hosili gul,
Majnun ko'zidin sochar edi dur.

⁷⁰ Jola – shabnam, bu yerda ko'z Yoshi ma'nosida.

⁷¹ Subhi getiafruz – dunyoni yorituvchi tong.

Layli, ne suxan? – Parivash erdi,
Majnun, ne hikoyat? – Otash erdi.

Layli suman erdi, bexazon ul,
Majnun chaman erdi, purxazon ul.

Layli dami subh erdi tunda,
Majnun chu charog' so'nardi unda.

1005 Laylida karashma erdi har on,
Majnunda vafo edi namoyon.

Laylida sabuhi jonnavozlik,
Majnunda samo'u xirqabozlik.

Layli tikar erdi shohi ichdan,
Majnun isiriq yoqardi tashdan.

Layli guli noz undirardi,
Majnun gulob-la yuz yuwardi.

Layli sochiga urardi shona,
Majnun ko'zi yoshi dona-dona.

1010 Laylida sharobi mushkbo'y. bas,
Majnun esa bo'yi may ila mast.

Qonc' edi ul shu atru bo'ydin,
Rozi edi dil bu justujo'ydin.⁷²

To payqamasin deya raqiblar.
Bir-birga boqardi ul g'ariblar.

---

⁷² Justujo'y – izlash, axtarish.

Lek qo'ymadi charx, jafoga o'tdi,
Yolg'iz shu nazarni ham man etdi...

**Majnunning otasi layliga
sovchilikka borgani**

Yor ko'yiga yo'l to'sildi nogoh,
Ko'prik edi, ul buzildi nogoh.

1015   Majnunda mashaqqati judolik,
Tunlarda etar g'azalsarolik.

Har dam tilida tarona, ohi,
Najd tog'iga yuzlanardi gohi.

Ortida hamisha yoru yo'ldosh,
Ul ersa yalangoyoq, yalangbosh.

Savdozadayi zamona erdi,
El ichra yomon fasona erdi.

Xeshlar bo'shamayshikoyatidin,
G'amgin otasi hikoyatidin.

1020   Pand aylasa, pandni tinglamasdi,
Majnun edi, o'zni o'nglamasdi.

Pand garchi hazor, sudmanddir,
Ishq kelsa-chi, qayda joyi panddir?

Miskin ota erdi qayg'uga band,
O'rtar edi, ranjitardi farzand.

Boshida xayoli erdi yuzlab,
Bechora edi u chora izlab.

So'rdi u, javoban ahli xona
Arz ayladi unga bir fasona

1025   Ki, ko'nglini bir sanamga bermish,
Shu yo'lda ado bo'lib, yiqilmish.

Chun tingladi qissa, ayladi ahd,
Gul chehrasidin aritgay ul gard:

“Xushdir u guhar uyimga kelsa,
Shu toji murodim uzra qo'nsa.

Ul ziynati qavmni men so'rarman,
Yor o'lgusi unga nuridiydam...”

Qo'llashdi qabila pirlari ul,
Bu ota qarori bo'ldi ma'qul.

1030   Ul durri yagonani olib zud,
Bu gavhari jonga aylasin juft.

Shu bo'ldi guruhda fikr ila roy,
Ohangi safarga bo'lsin ul shay.

Qodir esa ul nikohni etsin,
Oshiq o'sha dilraboga yetsin.

Bu so'zni amir eshitdi ul dam,
Tark etdi alamni, kuldi xurram.

So'ng tuzdi uyida majlisi xos,
Ham yo'lga tadorik ayladi rost.

1035   Orasta etib bir guruhe,
So'ng boshladi yo'lga bo shukuhe.

Ul ahli qabilayi dilorom
Ogoh bo'lishib shodu xushkom.

Peshvoz chiqib, etdi mezbonlik,
Ko'rsatdi vafoyu mehribonlik.

Manzilda mehr rioyat aylab,
Keng sufra yozib, ziyofat aylab.

Sayyidi amirga termulib zor,
Aytgil, dedilar, ne hojating bor?

1040 Maqsadni gapir, ravo eturmiz,
Har ne tilaging bajo eturmiz!..

Dediki, murodim oshnolik,
Bir bo'lsa ul ikki ro'shnolik.

Qiz otasi sori so'ng dedi ul,
Juft bo'lsa ne xush ikki ko'ngil.

Istarmen aroda mehru payvand,
Bir-birga yetishsa ikki farzand.

O'g'limki adovu tashnakomdir,
Chashmang sari termulib, adodir.

1045 Har chashmaki, unda suv erur, hay,
Chun tashna simirsa, joni kirgay.

Aytdim buni, o'zga hojatim yo'q,
Aytarda uni xijolatim yo'q.

Bilsang, arab ichra shu miyona
Menman o'sha ma'rufi zamona.

Ham hashmatu ham xazina menda,
Ham olati mehru kisna menda.

Men olguchi, sen sotuvchisen dur,
Sot menga matoying, ersang oqil.

1050

Har necha bahoying ayla izhor,
Ol so'ngra ziyoda necha miqdor.

Ul naqdina sendakim baholik,
Sotgil menga, senga bu ravolik...

Tinglab bu yoniq amir xitobin,
Qiz otasi berdi shu javobin:

So'zni demagilki, men deyrmen,
Zayli falak ersa, ne qilurmen?

So'zingga agarchi jonni bergum.
Lek o'zni nechuk olovga urgum?

1055

Gar ustida do'stligu omonlik,
Yuz ming erur ostida yomonlik.

Farzanding agarchi arjumanddir,
Qaydin anga baxtki, xudpisanddir.

Devonalik aylar unchakim, bas,
Devona qizimga esh bo'lolmas.

Aqlini tuzat, inoyat ayla,
So'ng sidqini ayt, hikoyat ayla.

To sog'ligi vajahdin xabar yo'q,
Bu suhbatu bahsdin samar yo'q.

1060

Gavharni tizar ekanda, yondosh,
Bir ipga tizilmagay siniq tosh.

Bilgaysen, arab aybo`dir,
Etsam shuni, elu yurt ne deydir?

Bas, olma tilingga, et faromush,
Deb so`zni tugatdi, bo`ldi xomush...

Bu so`zniki sovchilar eshitdi,
Turdi hama, tarki manzil etdi.

Navmed bo`libon borurdi barcha,
Tortib g`ami jon borurdi barcha.

1065

Har bittasi dardu g`amda erdi,
Til xanjaridin sitamda erdi.

O`ylardi hama, ne chora bo`lg`ay?
Ul sheftaga ne iloj topilg`ay?

So`ng etdilar unga necha pandni,
Otash sari otdilar tikanni.

Ki, ushbu chamanda sho`xu dilbar,
Bordir necha qiz, nozparvar.

Yoqutlabu so`zlari asal, xush,
Ham g`oliyaposhu ham qasabpo`sh.⁷³

1070

Har qaysisi nozanin nigore,
Orastalik ichra navbahore.

⁷³ G`oliyaposh – muattar. Qasabpo`sh – harir libosli.

Qarshingda yuz oshno erur, sen
Begonaga ne ko'ngil berursen?

Kel, muncha yoningda mohitobon,
Sen tanla o'zingga yori jonon.

Bir yorki, dilingga u yovushgay,
Chun shiru shakar kabi qovushgay.

Layli senga jon emas, unutgil,
Ko'nglingni o'shandin ayru tutgil...

Majnun Layli ishqida fig'on chekkani

1075   Majnun buni chun eshitgani on
Oh chekdi shikastavu parishon.

Chok ayladi, yirtdi pirahanni,⁷⁴
Murda ne qilur, dedi, kafanni?

Ki ikki jahonni tark etgay,
Ko'ylak kiyib ul qayoqqa yetgay?

Vomiq kabi orzu aylab Uzro,
Goh tog' kezardi, goh sahro.

Turk singari chiqdi-ketdi uydin,
Chun erdi makoni ko'cha-ko'ydin.

1080   To'n o'rniga ul sovut kiyib bot,
Zanjir uzib, etdi o'zni ozod.

---

⁷⁴ Pirahan – ko'ylak.

Yurgay edi ul g'aribu g'amnok,
Andoqki yaqovu domani chok.

Ham joniga qasd etish havasda,
"Lohavl" derdi har nafasda.

Devonasifat yurardi sarson,
"Layli!", yana "Layli!" derdi har on.

Chun ko'ylagi yirtig'u yalangbosh,
Shu ko'yi malomat ichra yakkash.

1085 Ne yaxshi, yomon, ayirmas erdi –
Ki, yaxshi, yomonni bilmas erdi.

Kuylardi tarona goh zamoni,
Vasf aylab u yori dilraboni.

Otash solur erdi jonga har bayt,
Yod olgay edi eshitgan albat.

Hayron edi holiga xaloyiq,
Giryon edi holiga xaloyiq.

Lek forig' edi u barcha ko'zdin,
Mardum deganu deguchi so'zdin.

1090 Tark etmish edi jahonni butkul,
Na murdavu na tirik edi ul.

Tuproq kabi tosh uza qo'yib bosh,
Ko'ksi uza qo'ndirib yana tosh.

Sofiy tanikim, makoni dardi,
Ul toshlar aro uvoqdek erdi.

Sham erdi, chu o'rtanib ado ul,
Qush erdiki, juftidin judo ul.

Ham ko'ksida ul firoqi choki,
Ham chehrasida g'ubori xoki.

1095

Charchatdi uni azobu anduh,
Sajjodani bir tomon otib u,

O'ltirdi-yu boshlab ohu voyin
Arz etdi: netay, nedir davoyim?

Savdoyi junun tutib qo'limni,
Bilmasmen uyim sari yo'limni.

Na dayri fano aro panohim,
Na manzili yoru do'stga rohim.

Bu shishayi nomu nangni ko'rgil,⁷⁵
Chun toshga urildi, sindi chil-chil.

1100

Baxtimni nog'ora bongi tindi,
Ko'chmoqqa nog'ora chalgum endi.

Afsus ila gohi mast derlar,
Goh oshiqi butparast derlar.

Hargiz demagilki, gilparastdir,
Guldir bu qo'limda, gil emasdir.

Turkdir, anga men shikori langmen,⁷⁶
O'qlar uzadir, nishonyalang men.

⁷⁵ Nomu nang – or-nomus.

⁷⁶ Shikori lang – cho'loq ov.

Ul yorki, egikdir unga boshim,
Qurboni bo'layki, ul quyoshim.

1105 Gar mast desa yor, mastadomen,
Shaydo desa, zoru mubtalomen.

Shaydoligu mastligimki buldir,
Ul ikkisi ichra izlama dil.

Oshuftalik o'ldi taqdirimdin,
Yo'q menga najot zanjirimdin.

Vayrona bo'libmen unchakim, bas,
Obod bo'lishimga ko'z yetmas.

Koshki edi yel yetishsa menga,
Yel yetsa, meni sovursa yelga.

1110 Chaqmoqqa yo'liqsa joni zorim,
Kul bo'lsa uyim, bisotu borim.

Hay, bormi birov, olovga solsa,
Burqitsa dudim, jonimni olsa.

Yem etsa nahangga, chun olib tin,
Pok o'lsa jahon malomatimdin.

Aytur meni mardumi zamona:
Devonayi xalqu devi xona.

Qavmimni juunim aylamish xor,
Nomimdin eturlar ulfatim or.

1115 Bir kimsa yetishsa, to'ksa qonim,
Aylardi diyat, qasosni qoyim.

Ey yoru anisu do'stu ulfat,
Xayr endi, omon bo'ling, salomat!

Ul shishayi mayki, qo'lda erdi.
Qo'ldin tushib ul ushaldi, sindi.

Yo'l uzra necha siniq edi ul,
Sel bosdi kelib, oqizdi butkul.

To kimsa kelar esa, oyog'in
Ul shisha siniqlar etmagay xun.

1120 Ey bexabar ishqu ahli g'aflat,
Siz endi yo'linga chekmangiz sad.

Men baski yo'qoldim, izlamang, bas,
Yo'q kimsaga so'zni so'zlamang, bas.

Tokay sitamu jafu qilursiz?
Bu g'ussaga muftalo qilursiz?

Quvmang meni bu diyordin ortiq,
Men qochgali shay turibmen, otliq.

Charchab, horidim bu yo'lda butkul,
Ey yor, kelib qo'limni tutgil.

1125 Bu xastaki iltifoting istar,
Sen birla tirikdir, o'lsa afzal.

Bir karra alik olib salomim,
Lutfingga muyassar et payomim.

Devona menu nechuk bu tadbir
Bo'yningga ilibdi bo'yla zanjir?

Tark ayla uni, o'zingni qutqor,
Zanjirda bo'lishni menga qo'y, yor!

Zulfigni jahonim etdi barbod,
Kim erdi bu yo'lda senga ustod?

1130 Zulfigni sovurdi yo'qu borim,
Ul hindu qoraytdi ro'zgorim.

Etsang ne bo'lurdi chorasin bot,
Men chohga tushibmen, ayla ozod.

Yo ushla qo'limni, qo'y firog'ing,
Yo cho'zgil, o'zim o'pay oyog'ing.

Joizmiki jim, bechora turmak,
Bir go'shada indamay o'tirmak?

Oshiqqa jaf qilmadingmi?
"Irham turham"⁷⁷, bilmadingmi?

1135 Osudayu g'amsiz ersa ko'ngil,
G'am ahlini qaydanam bilur ul?

To'q ochni bilurmu hyech? Qayda!
Nonni ushatur u mayda-mayda.

Ul kimsaki, o't-olovni bilgay,
Kuydirgusi deb rioya qilgay.

Ey ham menu ham sen odamizod,
Men xoru xasak, sen ersa shamshod.

---

⁷⁷ "Rahm-shafqat qilsang, rahm-shafqat ko'rasan..."

Zarnix ila zar bahoda tengmas,
Ul xirmaniga bu zarradir bas.

1140 Ey rohati jon, qaerda qolding?
Jonimni olishmidir muroding?

Ul aybu gunohmi uchsa ohim,
Sevdim seni, o'zga ne gunohim?

Bir kechani bizga sen ravo qil,
Bu xayru savob uchun xato qil.

Bosh tovlama, ber anga rizoying,
Bo'ynimga olay o'sha xatoying.

Bu g'amzadaning gunohi ko'pdir,
Lutfing esa unga, qayg'u yo'qdir.

1145 Qay kun bu g'aribni yod etursen?
Qay kun anga iltifot etursen?

Ishqing ila yonsa jon ravomi?
Ko'z yoshim ila o'chir olovni.

Ey yulduzim, ey mahi hilolim,
Har lahzada senga band xayolim.

Yaxshiki, menga navozish ermas,
Oshuftaga yangi oy ko'rinmas.

So'mmam seni soyadin, ajab yor,
Soyamdin ajabki qo'rquvim bor.

1150 Soyamga boqib, o'zingni ko'rsam.
Soyangni olib boshimdin ul dam.

Jonimni olursen, ey parizod,
Yo'q, ermak emas, bu zulmu bedod.

Ishqing ila keldi menga nomim,
Ham yetdi nihoyatu tamomim.

Vaslingga agarchi intizormen,
G'am yo'qki, umiding ichra bormen.

Tush ko'rsa go'dak, qucharkan uyqu,
Zar ko'zada unga tutsalar suv.

1155 Bas, uyqudin uyg'onib o'shal dam,
Barmog'ini so'rgay ul damodam.

Poyim iki "lo" kabi bukikdir,
Ilkim iki "yo" kabi egikdir.

Noming meni ham chunon aylar,
"Yo" ikkiyu ikki "lom" aylar.

Ishqingni ko'ngildin ayru etmam,
Bu rozi dilim birovgaga aytmam.

Sut birla kirib tanimga ul roz,
Jon birla tanimdin ul chiqar boz...

1160 Shu so'zni deb o'zni yerga otdi,
Ko'rganlar ezildi, g'amga botdi.

So'ng unga madad, muruvvat aylab,
Uy soriga eltdilar avaylab...

Ishq dema gar ishqi jovidonmas,
Yoshlik ko'yida havas erur, bas.

Ishq ulki, yonib, kamaymas aslo,
Ko'ngil bu safoga to'yimas aslo.

Ishq ko'yida sarsari xayol yo'q,
Dunyasiga to'abad zavol yo'q.

1165 Majnun edi, unga nom ishqdir,
Ma'rifati ham tamom ishqdir.

Ishq birla hamisha erdi sarxush,
Guldek u nasimi ishq ila xush.

Endi o'sha gulki kamyobdir,
Chun qatraki qoldi, u gulobdir.

Bas, menda ajab gulobi mushkbo'y,
Etgum shu ariqda suvni xushbo'y...

Otasi Majnunni xonayi ka'baga eltgani

Ul bayraqi ishq bo'lib jahongir,
Layli mahidek osmongir.

1170 Kun o'tsa, kuni qaroda bo'ldi,
Oshuftaligi ziyoda bo'ldi.

Bosh og'risa gar, ne aylab imkon,
Zanjirdin o'shal qutilgay inson?

Tole yuz o'girdi, tushdi mushkul,
Darmonda qolib atosi butkul.

Aylardi duo-u, sanolar aytib,
Tun so'ngida tong otarmikin deb.

Hojat deya necha joyga bordi,
Naf ko'rmadi, barcha besamardi.

1175 Xeshlar etishib niyoz unga,
Har qaysisi chorasiz unga.

Bechoraligin ko'rib bag'oyat,
Bir chorani aytdilar nihoyat

Ki istar esang o'shal najoting,
So'r Ka'badin, ul berar muroding.

Hojatgahi jumlayi jahon ul,
Mehrobi zaminu osmon ul...

Haj mavsumi kelsa, dedi, ul vaqt
Bu choraga qo'l urarmiz albat.

1180 Haj mavsumi yetdi, qildi tashkil,
Teva talab etdi, tikdi mahmil.⁷⁸

Farzandi azizini suyab tek,
O'tqizdi u mahmil uzra oydek.

Ka'ba sari keldi siynasi chok,
Bosh urdi u ravzaga alamnok.

Gavharga qo'shib alam, kadarni,
Tuproq kabi sochdi simu zarni.

Bo'ldi bu socharda chun xazona,
Ul xonayi ganj ganjxona.

---

⁷⁸ Mahmil – kajava.

1185

Yuz ochdi jamoli Ka`ba ravshan,
Maqsad yo`lida yurib shitoban.

Farzandi qo`lini ota tutdi,
Ul soyayi Ka`ba sori eltdi.

Dediki, bolam, fursat ozdir,
Zud bo`lki, bu joy chorasozdir.

Ka`ba ko`yida qo`ling qovushtir,
G`am zanjiridin xalos etar ul.

Yo Rab, de, xalos etib gunohdin,
Qutqar meni tushganim bu chohdin.

1190

Rahmat ila to`g`ri yo`lga solgil,
Oshuftaligim boshimdin olgil.

Ko`rgilki, chu mubtaloyi ishqman,
Qutqar meni bu baloyi ishqdan!..

Majnunki eshitdi ne edi so`z,
Bas, yig`ladi, so`ngra kuldi jonso`z.

Chaqmoq kabi uchdi o`rnidin ul,
Qo`l cho`zdi, muborak halqaga qo`l.

Dedi o`sha halqani tutarkan:
Men ham shu eshikka halqadirman!

1195

Ishq halqasi ichradir shu jonim,
Ishq halqasi yo`qsa, ne jahonim?

Derlarki, ishqdin et judolik
Ki, bo`yla tariqi oshnolik?

Ishq bo'lsa magar, tirik bo'lurmen,
Ishq o'lsa mabodo, men o'lurmen.

Ishq ichra yetishdi bu sirishtim,
Ishq bo'lsin hamisha sarnavishtim!

Har dilki ishqdin ersa holi,
yetsin g'amu qayg'udin zavoli.

1200

Yo Rab, senga xosdir xudolik,
Ilkingda kamoli podsholik.

Ishqimni base ziyoda qil sen,
Qolsin o'sha, garchi qolmagum men!

Ber chashmayi ishqdin menga nur,
Bu surmani ko'zdin olma bir qur.

Ishqim mayi birla menki chun mast,
Bundan-da ziyoda ayla sarmast.

Derlar menga: "Ishqni unutqil,
Layli ko'yidin kanora tutgil!"

1205

Yo Rab, menga hamdam et Laylim,
Har lahza ziyoda ayla maylim!

Umrinda kun ersa nechakim xush,
Ol mendanu Layli umriga qo'sh!

Bir mo'yidek etdi gar meni g'am,
Bir mo'yini etma boshida kam!

Ul halqaki menga go'shmoli,
Go'shi adabimdin etma holi.

Ul tutmasa boda, jom kerakmas,
Zarb urmasa, menga nom kerakmas.

1210 Jon sadqayi ul jamoli bo'lsin,
Gar qonim ichar, haloli bo'lsin!

Ishqi g'amida yonarmen har tun,
Ishqi g'ami yo'qsa, bo'lmasin kun.

Ishqimni rivojla kecha-kunduz,
Bir ersa hisobda, bo'lsin ul yuz!..

Majnunki bu so'zni aytdi sarxush,
Chun tingladi ota, tortdi xomush.

Bildiki, bu ishq adosi yo'qdir,
Darddirki, uning davosi yo'qdir.

1215 Qaytdi uyiga, kirib aroga,
Aytdi buni xeshu aqraboga:

Savdoyi jununga banda farzand
Ka'ba eshigiga qo'l urarkan.

Kutdim, anga iltijo etar ul,
Qutqar meni deb duo etar ul.

Yo'q, so'rmadi ishqqa ul ilojin,
So'rdi shu malomati rivojin.

Qarg'ab o'zini, nidolar etdi,
Laylini faqat duolar etdi...

— 302 —

**Layli qabilasi qasdidan Majnun
otasining xabar topgani**

1220   Olam uza bu xabar bo'lib fosh,
Gap-so'zni ko'paytdi necha avbosh:

Bir nozanino ishq i muncha ermish,
Bir yaxshi yigitni jinni etmish...

Har yaxshi-yomonni tinglab, afsus,
Har yaxshi-yomondin ochdilar so'z.

Layliga yetib bu turli g'iybat,
G'am xonasi ichra tutdi xilvat.

Qavmidin o'shanda ikki kimsa,
Qavm shohiga etdi bo'yla arza:

1225   "Bir o'spirin oshiq aylab o'zni,
Badnom qilur qabilamizni.

Har kuni boshyalang kelar ul,
Atrofida necha daydi, juldur.

So'z so'ylassa, ishq i zoridin der,
Raqs aylaru gohida o'par yer.

Har lahzada bir g'azal etar soz,
Xushdir g'azal unda, xushdir ovoz.

Har necha g'azalki, kuylagay ul,
Yuz pardani yirtib, aylagay kul.

1230   Ul kuylaru xalq etar uni yod,
Ham bizgayu hamda senga isnod.

Layli dilida alamli dog'i,
So'ngay bu shamoldin ul chirog'i.

Qahru g'azabingni unga rost et,
Ul oyni bu g'alvadin xalos et".

Chun shahnaga ravshan o'ldi bu hol,
O'g'ri qochib, shahna bo'ldi qattol.

Shamshir sug'urib, berdi tobin.
Dedi: shu bilan beray javobin!

1235

Bir omiriy erdikim xabardor,
Bu qissani qavmiga bayakbor.

Yetkazdi, dediki, ey amir, zud
Ofatni kesishga qil taraddud.

Ul shahnayi jonsitonu xunrez
Sudek beomonu o't kabi tez!

Majnunki emas bu sirdin ogoh,
To yetmagay ofat unga nogoh.

Oldida ochibdi choh dahanni,
Choh soriga qo'ymasin qadamni!..

1240

Bechora atoga ne edi hol?
Qo'zg'aldi, oyoqqa turdi darhol.

Amr etdi qavmlariga chun, hay,
Ortiga tushing, yeling shamolday.

Aylang anga bori dilnavozlik,
Aqlini yig'ishga chorasozlik...

Har yonaki bo'ldilar ravona,
Yo'q erdi u telbadin nishona.

Ma'yus edilar: ajalmi yetmish,
Yirtqichmi va yoki o'lja etmish?

1245

Har do'stki, edi qabiladosh u,
Evoh deb anga chekardi qayg'u.

Yig'lar edi ahli xonadoni,
G'oyib edi, yo'q edi nishoni.

Ul ersa, o'shal nishonayi ranj,
Bir go'shada, ko'zdin yiroq ganj.

Forig' edi shovqinu surondin,
Sokin edi g'alvayi jahondin.

Maskan edi unga dashti avloq,
Yo'l gardiga xursand erdi andoq.

1250

Bo'ri esa sher qo'lida muztar,
Andin to'q ekanda tulki afzal.

Lochinki emas yemakka multoj,
Gar ko'rsa-da ovlamaydi durtoj.⁷⁹

Och kimsaga arpa non-da halvo,
To'q boqmagay ul patirga hatto.

Gar ishtaha etsa o'zni qoyim,
Javdar dag'al ersa-da, muloyim.

⁷⁹ Durroj – kaklikning bir turi.

Halvoki, shirindiru shakardir,
Me'yoridin oshsa, ul zahardir.

1255 Majnunki visoldin erdi ayru,
Yeb-ichgani bo'ldi zahru og'u.

Bergaydi chekarda benavolik,
O'tmas u matohiga ravolik.

Yo'q-yo'q, g'ami onchunon erdi,
Behad edi, bekaron erdi.

Ul g'amki, xati barot berardi,
Tutqunligidin najot berardi.

Ganj izlabon ul topar edi ranj,
Yo'l bilmas edi toparga ul ganj.

1260 Qavmi Bani Sa'ddin bir odam
Shu yo'ldin o'tar edi o'shal dam.

Ko'rdiki, chu surati sarob ul,
Aftoda, zabun edi, xarob ul.

O'z bayti kabi g'arib, dilafgor,
Ma'ni kengish unda, qofiya tor.

Bir kimsasi yo'qdi yonida, bas,
Beqofiyadir kim ersa bekas.

Baxti kabi qomati kamondek,
Lek mehru vafoda o'q edi, tik.

1265 Chun ko'zga uvoli tashlanardi,
O'q joylanib ul, kamon shay erdi.

Bir noladin o'zga hamdami yo'q,
Bir soyadin o'zga mahrami yo'q.

Chun ko'rdi, yotardi bo'yla madhush,
Lek shaklu shamoyili edi xush.

So'z qotdi anga chekib nidoe,
Lek chiqmadi soyadin sadoe.

Ul kimsa umidikim uzildi,
Ketdi, yo'liga ravona bo'ldi.

1270 Majnun elidin etib guzar ul,
Yetkazdi bu shevadin xabar ul.

Yotgay, dedi, bir xarobada tek,
Tosh ustiga tirmashib ilondek.

Devonayu dardmandu ranjur,
Dev singari ko'zdin yiroq ul.

Kelmishdi magar ramaqqa joni,
Ma'lum edi mag'zi ustuxoni...

Bechora ato eshitdi so'zni,
Dasht bag'riga shunda urdi o'zni.

1275 Topsam deb u telba, joni zorin,
Kezdi necha o'ru qir kanorin.

Hamrohlari birla ko'rdi nogoh,
Tosh ustiga bosh qo'yib, chekib oh.

O'g'li yotar erdi zoru nolon,
Goh yig'lasa, gohida g'azalxon.

Ko'z yoshi to'kib, bechora erdi,
Baxti kabi ko'ksi pora erdi.

Bexudlik aro edi chunon mast,
Jon qayda, jahon qaerda, bilmas.

1280 Chun ko'rdi ato, berib salomin,
Arz etdi anga shirin kalomin.

Majnun dag'i ko'rdi, ota erdi,
Chun poyiga soyadek yiqildi:

Ey boshdagi toju taxti jonim,
Uzrim qabul et, shu bo'ldi holim!

Holimni ko'rarda chekma nola,
O'g'lingni qazoga et havola!

Kosh erdi, qoshimga kelmasayding,
Boshimda bu kunni ko'rmasayding!

1285 Ey ota, qoshingda yuz qaromen,
Uzrimni nechuk etay ado men?

Bildimki, bu ish bo'yladir, bas,
Sarrishta u yoqda, bizda ermas!...

Otasi Majnunga nasihat etgani

Chun ko'rdi ota, ne erdi ul zor,
Oh chekdi-yu, boshdin otdi dastor.

Yoshli ko'ziga jahon toraydi.
Kunduz edi, tun kabi qoraydi.

Dediki: "Ayo shikasta, nolon,
Ham daftari gul kabi parishon!

1290 Ey shefta, namuncha beqarorsen?
Ey so'xta, namuncha xomkorsen?

Kimning ko'zi tegdi senga nogoh?
Ne qarg'ishi soldi senga savdo?

Kimning xuni tushdi gardaningga?
Kim soldi tikanni domaningga?

Ayt, senga jafolar aylaganni,
Kim sanchdi ko'zingga bu tikanni?

Bormi bu jahonda sencha badbaxt –
Ki, boshida shunchalar mashaqqat?

1295 G'am-qayg'u chekib, toliqmadingmi?
El ta'nalar otdi, to'ymadingmi?

Kamdirmi boshingda bu malomat?
Yetmasmi o'zingga bu qiyomat?

Qo'y behuda bu havasni, bas qil,
Obro'yimiz o'nglamoq havas qil.

Dunyo ishi baski ustakorlik,
Aybdir bu makonda beqarorlik.

Ayb yaxshiki, gar nihoni po'stdir,
Oyinayi do'st – yaxshi do'stdir.

1300 Oyina yuziki rostu beayb,
Yuvgil, deya senga ko'rsatur ayb.

Ul yaxshidanam, yomondanam pok,
Bir mo'jizadirki, mahsuli xok.

Ko'ngling tubidin chiqar u dardni,
Bas, urma sovuq temirga zarbni.

Deylik, senga yo'q bu ishda toqat,
Yor ishqidin o'zni ayru tutmoq.

Kelsang ne bo'lardi goh-gohe,
Biz soriga tashlabon nigohe.

1305

Kim orzu-havasda surgay otin,
Qochganda topolmagay qanotin.

Mastdirsen, ajab, simirmayin may,
Orzuparast o'lding orzu etmay.

Sen yelga sovurding unda xirman,
Men qoldim, aroga oldi dushman.

To menda zar ersa, senda ham zar,
Bu soxta dinordin o'zni qutqar.

Sen soz chalarda men yutib qon,
To'n yirtsang, u yoqda men chekib jon.

1310

Ishq birla yonarda senda ko'ngil,
Kuydi jigarim tanimda butkul.

Sen o'ksima, chora izla har vaqt,
Don yerga ekilsa, ungay albat.

Har ishki emas umidga ul yor,
Aylar seni oxiri umidvor.

Navmidlik aro umiddir andoq,
Tun so'nggida tong yorishgay oppoq!

Davlatli bilan turib-o'tirgil,
Bu baxtdin esa yuzingni burgil.

1315 Davlatni qo'lingda saqla zinhor,
Davlat bor ekanda komi dil bor.

Davlat – sababi girehkusholik,
Firuzayi xotami xudolik.

Har ikki jahonni qildilar kashf,
Davlat etagiga etdilar baxsh.

Sabr aylasang, ul sabr-la beshak,
Davlat senga kelgay andak-andak.

Daryoki azimdiru suluv tan,
Paydo o'sha qatra-qatra suvdan.

1320 Tog' yuksak erur bulutdanam, boq,
Asli tani zarra-zarra tuproq.

Hay, sabru chidamda bo'lmagil sust,
Gavhar topilur chidam-la yolg'iz.

Gar azmu iroda yo'qsa erda,
Qurt singari sudralar u yerda.

Qashqirni qachonki tulki yermish,
Azmu jadali ziyoda ermish.

Ko'ngilni nechun berursen, ul zot
Yillar bo'yi etmasa seni yod?

1325

Sensiz u gulu sen ersa g'amnok,
U toshbag'ir unda, sen alamnok.

Gar senga u haqda so'zlagaylar,
Rasvo bo'lishingni ko'zlagaylar.

Gar chaqsa chayon, karafs berilmas,⁸⁰
Zahr ustiga zahr o'lur, bo'lakmas.

Mashg'ul bo'l, o'g'il, o'zingga obdan,
Chiq bir yo'la bu yomon hisobdan!

Fil boshiga cho'p urar esa er,
Hind yurtini esga olmasin der.

1330

Jonsan, yana ul azizi jonsan,
Qayt uyga charog'i xonumonsan!

Bu tog'da senga ne borki, tursang?
Suvdir, to'kilur yuzingni yuvsang.

Toshdir yo'ling uzra, necha bir choh,
Har ikkisiga hazir bo'l, ogoh.

Mirshab pisib turar, hazir bo'l,
Zanjir kesaman dema, temir ul.

Sen yo'lchi bola. fitna – yo'lbon,
Shamshir ko'ru ochma simi bir on.

1335

Jam ayla anisu mahramingni,
Kuydir bu sevinch-la dushmaningni!"

---

⁸⁰ Karafs – giyoh nomi. Bu yerda: chayon chaqanga karafs berish – xato tadbir qilishga ishora.

Majnun otasiga javob bergani

Majnun otasi shirin kalomin
Tinglab, dedi shu shakar payomin:

“Sen menga falaksen, ey shukuhmand,
Balki u falakdanam balandsan!

Shohi damanu raisi atlol,⁸¹
Sendin Arab ahli anbarinhol.

Dargohing u qiblayi sujudim,
Sen birla tirik tanim, vujudim.

1340 Istarmen, hamisha bo‘l chinordek,
Sensiz ne emish menga tiriklik!

Aytding u nasihatini, otam,
Kuygan yaram uzra bo‘ldi malham.

Lekin netayinki, men qaroyuz
Bu yo‘lda beixtiyormen, o‘jiz.

Bu yo‘lga kirish qarorim ermas,
Kirdim anga, ixtiyorim ermas.

Men bandiyu zanjirim temir g‘ul,
Tadbir ne, magarki qismatim shul!

1345 Bu bandni yecholmagaymen, hayhot,
Bu yukdin etolmam o‘zni ozod.

---

⁸¹ Daman – tog’ etagi, qir. Talal – xaroba, vayrona.

Chun urdi chaqinki, men yonarman,
Yongay bir emas, hazor xirman.

Yolg'iz men emas sitamrasida,
Mendek necha yuzni ko'rdi diyda.

Tushgaymi quduqqa soyakim, hoy,
Ko'k avjiga chiqmasa magar oy?

Fildan to chumolicha tirik jon
Bormiki bu yo'lda yutmagay qon?

1350 Xalq istagidek bo'lsa har ish,
Xalq istamas ul yumush ne ermish?

Ko'nglim g'amu iztirobi kammi,
Kim istar o'ziga muncha g'amni?

Baxtim menga ko'rsatur qaroni,
Kim quvgay o'zidin ul baloni?

Bo'lsaydi nasibim, ul sumansoy,
Oftob edim unda yo to'lin oy.

Ish bo'ylaki, bizda ixtiyormas,
Ish omadi bizga qolgan ernas.

1355 Shod bo'lmadi bu ko'ngil balokash,
Kimdir u dili sevinchga uyqash?

Xunrezman o'shal yarosi bordek,
Sargashtaman o'ylakim g'ubordek.

Chaqmoq kabi gar labimni yumdim,
Kulsam, base kuydirar u kulгим.

Derlar: nega kulmagaysen, odam,
Ko'z yoshi – nishoni qayg'udir, g'am?

Qo'rqamen etarga kulgi, xanda,
Og'zimdin olov chiqar o'shanda...

Hikoyat

- 1360 Og'zida chumoli erdi, kaklik
Aylar edi ul zaifga zo'rlik.
- Qahqah urib aytdi ul chumoli:
Kulmoq senga qayda men misoli?
- Qush dedi bu kulgidin bo'lib sust,
Kulgini chiqardi menga yolg'iz...
- So'ng qahqaha urdi, kuldi kaklik,
Chun yetdi chumoliga xaloslik.
- Har kimsaki etsa bo'yla kulgu,
Bo'lgay u hamon shukuhdin ayru.
- 1365 Kulgi emas ersa o'rniida gar,
Andin o'sha yig'lamog'ing afzal...
- Chun menga azobu ranj bulkim,
Rohat yuzini qayonda ko'rgum?
- Ul qari eshak yuk tashir, yuk,
O'lgunchadir unga bu tiriklik.
- Osudalik unga qayda yukdin,
O'lsa, qutulur bu ko'rgulikdin.

Sen demaki, ishqda tig' tezdin,
Andoqki, bu ishq xonaxezdir.⁸²

1370

Xush ermasa kimga tig'bozi,
Kessin o'sha boshni mardi g'ozu.

Ishq ichra u vahmi tig' ne ermish,
Oshiq o'zini o'shanga urmish!

Qo'rqarmidi ul haloki jondin?
Jonon desa, qo'rqmagay jahondin.

Kirmish bulut ichra ul quyoshim,
Hay, qayda qilichki, chopsa boshim?

Ul boshki, fidolik aylamas ul
Shoyistayi kinu tig'u tos ul.

1375

Jonimni olovga tushdi mundoq,
Noxushligi unga xushdir andoq.

Jonimki bu holga tushdi mandin,
Qo'y holiga, ne tilarsen andin?"

Majnun demadi bu so'zdin o'zga,
Bas, otasi yig'ladi bu so'zga.

Bir yonda ato turardi giryon,
Bir yonda o'g'il yotardi uryon.⁸³

So'ng uyiga eltdi benavoni,
Jam bo'ldi anisu do'sti joni.

⁸² Ma'nosi: bu ishq yurakdan kelmoqda....

⁸³ Uryon – yalang'och.

1380

Ul oshig'i sheftayu qarobaxt
Sabr aylar edi chekib mashaqqat.

Berib necha g'amga har kuni doim,
Ko'rganlar anga to'kardi ko'z yosh.

So'ng pardani yirtdi, oh urdi,
Ul dashtu dalo sari yugurdi.

Chekti yana ranju notavonlik,
Bejon edi, qayda zindagonlik?

Baxsh etdi ko'ngilni ishqu vajdga,
Bordi yana ul nishoti Najdga.

1385

Mast sher kabi Najdga urdi ul bosh,
Poyida temirdi, ilkida tosh.

Faryodini ko'kka yo'lladi boz,
Ham o'tli g'azallar etdi og'oz.

Jam bo'ldi xaloyiq har tarafdin.
Ko'z tashladi toshdanu daraxtdin.

Har baytiki kon edi alamga,
Yod aylabon, oldilar qalamga.

Ul tuhfa bo'lib taraldi ofoq,
Chun dardu farahga to'ldi ushshoq...

Ikki yuzi oydanam ziyoda,
Har guldin o'zar edi piyoda.

Qaddi bo'yi erdi sarv yanglig',
Gul chehrasi ul tazarv yanglig'.

Gar kulsa, u kulgisi shakardi,
La'li labidin shakar to'kardi.

La'li etibon hikoyati bo's,
Shakkarligiga etardi afsus.

1415   Chohi zanaxida ko'r usulni,
Tutqun etar erdi yuz ko'ngilni.

Zulfi rasani tushib yiroqdin,
Ozod etar erdi qulni chohdin.

Bas, bul hama noz ila adoda,
Xun erdi jigar u dilraboda.

Ul pardada, yo'li erdi bog'liq,
Ham parda misoli ko'ngli dog'liq.

Chun tomga chiqardi subhu shomlar,
Pinhona boqardi har tomonlar.

1420   Ko'rsam edi Majnunimni, derdi,
Yonida dame o'tirsam erdi.

Qay ko'z ila, qaydin izlasin ul,
Qay so'z-la g'amini so'zlasin ul?

Badxohu raqib vahmi dilda,
Tun yarmida termilardi yo'lga.

Shamdek kuyib, o'rtanardi ortiq,
Shirin kulib, yig'lar erdi achchiq.

Yosh birla yuwardi gul uzorin,
Har narsada ko'rgay erdi yorin.

1425 O'rtar edi otashi judolik,
Na dud edi, na-da ro'shnolik.

Oyinayi dard visoli erdi,
Munis anga o'z xayoli erdi.

Gar yel kabi goh yelardi har yon,
Ichdin ezilib, yotar edi qon.

Soya edi yakka pardadori,
Parda edi yakka g'amgusori.

Sirdosh anga soya, o'zgamasdi,
Tunlar o'sha soya uxlamasdi.

1430 Maskan edi unga suv va otash,
Derdingki, paridir ul parivash.

Xotinga navo – sadoyi dukdir,
O'q – olati lashkari mulukdir.

Layli otib ikki boshli dukni,
Oldi anga bitta boshli o'qni.

Bir boshli o'q erdi, otgani on
Qo'sh boshli duk erdi zoru sarson.

Daryo-daryo yig'ardi dur. ha,
Ko'zdin to'kar erdi kema-kema.

1435

Parda yopinib, chekar edi g'am,
G'am unga nasiba erdi ham dam.

Taqmishdi quloqqa halqayi zar,
Chun halqa eshikka erdi muztar.

Yolg'iz uni kutgay erdi, yolg'iz,
Bir boshqani kutmas erdi hargiz.

Ul sevgani dilda erdi doim,
Ikki ko'zi yo'lda erdi doim.

Kutgay edi bir payom kelar deb,
Ul kutganidin salom kelar deb.

1440

Gar yel ufursa Najd tomondin,
Bir bo'yi vafõ kutardi ondin.

Gar chiqsa bulut samoga har gal,
Bir tomchi mehrga erdi mahtal.

Har qaydaki yursa, tursa erdi,
Yorning g'azali ravon kelardi.

Qaytar esa har bola bozordin,
Bir bayt o'qir erdi unga yordin.

Har kimki eshikdin o'tsa nogoh,
Yor baytin anga etardi savg'o.

1445

Laylida chunon malohat erdi,
Nazm ichra ajab fashat erdi.

Dur erdi o'ziyu durga monand,
Baytlar to'qir erdi poku ravshan.

Aylar edi hasbi holi Majnun,
Har baytida soʻz – durri maknun.

Bunga u birov javob berardi,
Oʻt oldida suv hisob berardi.

Qon yoshini chun siyoh etib qiz,
Dil rozini safhaga bitib qiz,

1450 Baytlar tizar erdi ishqijondin,
Soʻngra uni tashlar erdi tomdin.

Ul xatni olardi bir yoʻlovchi,
Shu onda oʻqib, oshib sevinchi,

Bechora gʻaribga yetkazardi,
Aytsin dagʻi ul tarona derdi.

Ul ersa yana badiha ayta,
Yoʻllar edi u sanamga qayta.

Shu tarzi, yoʻsinda ikki dilband,
Koʻnglini payom etardi payvand.

1455 Ovozayi ikki bulbuli mast,
Ne balbala⁸⁶ ersa, ayladi past.

Ul ikki ipakdayin xushovoz
Soz ayladi bir ipakdayin soz.

Yangrardi rubobu nolayi chang,
Joʻr erdi navoda ikki ohang.

---

⁸⁶ Balbala – shovqin-suron.

Ul bittasi so'zga jon solardi,
Bul bittasi bunda nay chalardi.

Kuylar ekan ikki hamtarona,
Mutrib edi necha ahli xona.

1460

Dushmanlar esa bo'lib beorom,
So'yaldi ularga ta'na, dashnom.

Ul ikkisi tinglabon bu so'zni,
Ko'z yoshi bilan yuwardi yuzni.

Bir yilcha shu holda kechdi holi,
Band erdi xayoliga xayoli...

Laylining sayri bo'ston etgani

Gul birla bezandi dashtu sahro,
Gul atri-la bo'ldi ul mutarro.⁸⁷

Chun yayradi, yashnadi daraxtlar,
Yuz ochdi jahonga nekbaxtlar.

O'l lola, sariq gul erdi yashnoq,
Yer ikkisidin ko'tardi bayroq.

Mast etdi chiroyi bog'u bo'ston,
Chah-chahladi ul hazordaston.⁸⁸

Shabnam ila yangi sabza endi
La'l ostida chun zumurrad erdi.

⁸⁷ Mutarro – xushbo'y, muattar.

⁸⁸ Hazordaston – bulbul.

Lola to'ni erdi olu shingarf,
Chekmishdi qarolik unga bir harf.

Barq urdi binafshaning quvonchi,
To yerga uzandi zulfi, sochi.

1470

G'uncha kamari belida mahkam,
O'q-nayzasini otardi har dam.

Gul yopinib ustiga harirni,
Yel tortqilar ul isirg'alarni.

Oftobdin olib nilufar ul rang,
Otmishdi siparni suvga bejang.

Sunbul yana nofa ochdi xushhol,
Gul unga uzatdi qo'lni darhol.

Shamshod dag'i urdi sochga shona,
Gulnor gulin etdi dona-dona.

1475

Nargisda harorat erdi, balqib,
Uyg'ondi, oyoqqa turdi qalqib.

Xurshid ichirdiboda, ondin,
Qonlarni oqizdi arg'uvondin.

Sim chashmaki,⁸⁹ yosumandi unda,
Nasrin yuzini yuwardi shunda.

Gul ko'zlarin ochdi bo'saga boz,
Chun mislsiz erdi, boshladi noz.

---

⁸⁹ Sim chashma – kumush buloq.

Savsan belida tig' erdi burro,
Yo`q-yo`q, tig'i erdi boshi uzra.

1480 Qushlarki, u bezabondi chun zog',
Keltirdi zabonga gulshanu bog'.

Durroj dilini kabob etarkan,
Qumri anga tuz separdi har dam.

Kaptar tutib oshiyon chinormi,
Xonish etar erdi vasfi yorni.

Bulbul o`tirib daraxtda tanho,
Majnun kabi ul chekar edi oh.

Gul Laylisifat nigohi qiyg`och,
Chiqmishdi chamanga, boshida toj.

1485 Gul fastiki erdi bo`yla ravshan,
Layli etar erdi sayri gulshan.

Bandi sari zulfiga berib tob,
Gul chehrasini muattar aylab,

Hamrohi necha sanam shu onda,
Gavhardek uni olib aroga.

Turk erdi bari. arabnishon nom,
Xushdir esa turk toziandom.

Ul halqaki erdi halqayi hur,
Layli edi misli donayi dur.

1490 Istardi o`shal chamanga borsa,
Gul ostida bir nafas o`tirsa.

Nargis qo'lidin jom olsa,
Lola mayidin payom olsa.

Zulfi berib ul binafshaga tob,
Gul chehrasi gulni etsa mahtob.

Ko'rsatsa sarvga yurgulikni,
O'rgatsa sumanga ezgulikni.

G'uncha labidin boj olsa,
Gul kosasidin xiroj olsa.

1495 Yurganda chamanga soya solsa,
Ko'z tashlasa sarvu gulga, kulsa...

Yo'q-yo'q, niyat unga bu suxanmas,
Ul sarv, gulu u nastarinmas.

Niyat edi topsa bir panohin,
Kuygan dilidin chiqarsa ohin.

Ul bulbuli mastga roz aytsa,
Chekmish g'amin unga boz aytsa.

Yetkazsa nasimi bo'stone,
Ul yori g'aribidin nishone.

1500 Bahri dili gul kabi ochilsa,
Qayg'u yukidin u forig' o'lsa...

Ul joyki ajab chamanli yerdi,
Oroyishi san'ati Chin erdi.

Xurmolari erdi munchakim mo'l
Ki, bog'i Eramga ochilur yo'l.

Jon rohati angla bu chamanni
Ki bir kishi bosmamish qadamni.

Layli bila necha sarvi jonon,
Bog' sayriga bo'ldilar xiromon.

1505 Chun sabza aro o'tirsa gar ul,
Ul sabza hamon ochar edi gul.

Har yerda uforikim esardi,
Savsan ochilardi, gul o'sardi.

Har joydagi yuvsa qo'lni yayrab,
Shamshod sevinardi, sarv yashnab.

Ul necha sanamki, lolaruxsor
Birla ko'ngil ochdi, kuldi bisyor.

Gul davrada ul sevinchga toldi,
So'ng turdi-da, o'zni chetga oldi.

1510 O'tirdi u, boshi uzra sarve,
To'ti pari uzra chun tazarve.

O'tirdi misoli xirmani gul,
Oh urganidek bahorda bulbul.

Chekdi necha nola ul nihoni,
Har so'zida erdi mehri joni:

"K-ey yori muvofiqu vafodor,
Men sengayu, menga sen sazovor.

Ey mard yigit, tiyra boshli,
Ey ko'nglida dardu ko'zi yoshli.

1515

Koshkiydi kelib shu so‘i bog‘din,
Ko‘nglimni aritsang erdi dog‘din.

Kosh erdiki, men ila o‘tirsang,
Men norvanu⁹⁰ sen sarvni ko‘rsang.

Balki senga yetmagay farog‘im,
Hyechdir senga ul saroyu bog‘im?

Yo‘qsa, nega yo‘q salom sendin,
Yoring sari bir payom sendin?”

Etmay hali bu savoli parvoz,
O‘tkinchi birovdin uchdi ovoz.

1520

Aytardi g‘azal chu durri maknun,
Har so‘zida ohi so‘zi Majnun:

“Sirrim ochib, eyki, parda yirtding,
Pardam yana bo‘lsin ul umiding!

Majnunga makonki bahri qondir,
Layliga bu martaba qayondir’

Majnun jigariki pora-pora,
Layli etar unda kinga chora?

Majnun chekar ersa ohi anduh,
Laylida nechuk u noz uyqu’

1525

Majnun boshi uzra qayg‘u bunda,
Layli nega shodlik istar unda?

---

⁹⁰ Norvan – chiroyli, sersoya daraxt.

Majnun dili ichra dardu otash,
Layliga bahoru bog'mi dilkash?'

Majnun kamari niyoz boylar,
Layli guli xanda kimga aylar?

Majnunga yetib firoqidin kom,
Layliga nechun nishotu orom?"

Layli eshitib, oqizdi yoshni,
Ko'z yoshidin ul eritdi toshni.

1530 Bir sarvi sanamki, boqdi zimdan,
Qiz holi ne erdi, bildi ul dam.

Bir o'zgacha erdi Layli holi,
Yor yodiga band edi xayoli...

So'ng qaytdilar uyga barcha yashnab,
Xuddi sadaf ichra durga o'xshab.

Ul qizki, anga ayon edi sir,
Layli onasiga aytdi bir-bir.

O'ylardiki, gar ona bilgay,
Qiz dardiga balki chora qilgay.

1535 Ul onayi zorda talx o'lib kom,
Bir qush edi to'rda, chun beorom.

Der erdiki, qo'ysam erkiga, bas,
Ul shefta emishki, bu bo'lur mast.

Sabr ayla desam, ne naf andin?
Sabr aylamas, ul ketar qo'limdin...

Farzandini o'ylabon, egib bosh,
Ohlar chekibon etardi bardosh.

Layli esa ma'yus erdi, malul,
Misli qafas ichra oy edi ul.

1540

Har ohi nihoni o't yanglig'
Ko'ksiga chekardi qayg'udin tig'.

Diltang edi, o'rtanar edi jon,
Ishq ichra kim o'lmamish parishon?!

İbni Salom Layliga sovchi yuborgani

Ul kimsaki etdi bu chaman-bog',
So'z burdi yana chamanga mundoq:

Ul kunki chamanga kirdi ul oy,
O'n to'rtga yetishga erdi chun oy.

Sarv boshida erdi guli dasta,
Bozori gulobu gul shikasta.

1545

Zulfi sochilib, tugun-tugun sir,
Chun erdiki, halqa-halqa zanjir...

Bir kimsa Bani Asaddin erdi,⁹¹
Yo'l ustida ul parini ko'rdi.

Yosh bir yigit ul, Arabda nomlig',
Sohibhunar u baland maqomlig'.

---

⁹¹ Bani Asad – qabilaninig nomi.

Ko'p sonli qabilayu qarobat,
Sevgan ishi xizmat erdi, himmat.

Xalqdin ayamasdi hyech salomin,
Baxt Ibni Salom demishdi nomin.

1550

Sarvatli edi, yana viqorli,
El nazdida izzat-e'tiborli.

Chun ko'rdi, edi charog'i tobon,
Yel singari yeldi ul shitobon.

Lek bilmadi, jahd etsa hamto,
Yel birla chiroq yoqilmas aslo.

Qaytdi vataniga, band xayoli,
Ko'nglida o'shal pari visoli.

Bir kimsa qucharmi oyni? Mushkul!
Bilmas buni, o'ylamas edi ul.

1555

Chun ohu pariga bo'ldi ovchi,
Vaslini tilab, yubordi sovchi.

Laylini, tilardi, mahram etsa,
Yor etsa-yu, jonga malham etsa.

Nayrang ila chora tuzdi andoq,
Zar sochdi misoli xoku tuproq.

Baxsh ayladi ming ganji shohiy,
Qo'y, teva yubordi, yo'q hisobi.

Chun bordi miyonachi suxango'y,
Bas, istadi ul nigori diljo'y.

1560

Niyatga yetishni istabon ul,
Qo'l o'pdi o'shanda, necha bir qo'l.

Ham ota o'tirdi, hamda ona,
So'z ketdi aroda mardumona.

So'ngra dedilarki: "Maslahat shu,
Ozroq sabr kerak, tavaqquf.

Ul toza bahori bog'u bo'ston,
Bemorligi bor, biroz parishon.

Ozroq kutingiz, sog'aysin ul qiz,
Shukrona etib, nikoh qilurmiz.

1565

Ul aqd – nishoni sud bo'lgay,
Inshoollohki, zud bo'lgay!

Ammoki kutingiz necha bir kun,
Shu va'dadin aylab o'zni mamnun.

Gul g'unchasi yashnabon ochilsin,
Bog' sahni ufori gulga to'lsin.

Bo'yniga taqib tilla marjon,
Sizga uzaturmiz shodu xandon!

Chun Ibni Salom eshitdi so'zni,
Yettinchi samoda ko'rdi o'zni.

1570

Ot surdi diyori soriga shod,
Ko'nglini g'ubordin aylab ozod.

Majnuni shikasta dasht aro zor,
Sargashta kezardi baxtidek xor.

Betavba yelardi dashtu sahro,
Vahshiy necha borki, unga hamroh.

Goh o'ltirar ersa, gohi qoim,
Ming dard ila bayt o'qirdi doim.

Najd tog'iga yuzlanur edi, bas,
Shayxona borardi, garchi shayxmas.

1580 Ishq zahmatini chekardi andoq,
Ohi sovurardi yo'lda tuproq.

Oshiq kishi ko'rsa bu jununni,
Sabr aylamas, yirtar erdi to'nni.

Bor erdi u yurtida bir kishi nek,
Qahr ichra temir, mehrda mumdek.

Navfal edi nomi, purshijoat,
Qavm ahli anga ctar itoat.

Lashkar to'kilurdi ursa shamshir,
Mehrda g'izolu qahrida sher.

1585 Ham hashmatgiru ham hashamdor,
Ham davlatmandu ham diramdor.

Bir kun qadab o'qini kamonga,
Ov qilgali keldi shu tomonga.

Har lahzada o'lja izlar erdi,
Har go'shada ohu ko'zlar erdi.

Ko'rdiki, yotardi zoru dardmand,
Har mo'yiga nola erdi payvand.

Mehnatzada bir g'arib edi u,
Dushmanga asiru do'stdin ayru.

1590 Vahshiylik emishdi unga yaxshi.,
Atrofida erdi necha vahshiy.

Kuylardi ajabki tark etib hush,
Har kimsa eshitsa, erdi madhush...

So'rdi sababi bu qiylu qolin,
Sharh etdilar unga bo'yla holin:

Bir qiz ko'yida, ko'ring bu ishni,
Devona bo'lib, yo'qotdi hushni.

Tun-kun uni yod etar-da, bo'zlar,
Yellardin uning uforin izlar.

1595 Keltirsa uforini magar yel,
Yuz baytu g'azallar in anga der.

Gar kelsa bulut o'shal diyordin,
Kuylar bu nishona deb nigordin.

Gar o'tsa yo'lovchilar, u holda
Ko'rgaylar aniki, ne zavolda.

Bergaylar anga gahi taome,
Gohida libos, sharobi jome.

Ming qistov ila no'sh etar jom,
Yod aylab hamisha ul dilorom.

1600 Hullas, hama kuru bori shundoq,
Bor holicha holi zori shundoq...

Navfal eshitib bu zabunlik.
Dediki, kerakdir odamiylik!

Ko'rdim, madad aylagaymen unga,
Andoqki, yetar u komi dilga.

Har dam talabi shikor etib men,
Hay-hay, ne ajab shikor etibmen!..

Navfal buni otda erkan, aytdi,
So'ng sakradi, o'zni yerga otdi.

1605 Chorlab qoshiga dedi: o'tirgil,
So'ng qo'ydi taom: tanovul etgil!

Afsonalar aytib ul damodam,
Majnun dilini eritdi bir dam.

Ko'rdiki, u oshig'i javonmard
Yorsiz yemagay taomin hyech vaqt.

So'z desa, hadisi yor derdi,
Undan bo'lak unga so'z yo'q erdi.

Har qissaki so'ylanursa alhol,
Layliga burardi so'zni darhol.

1610 Ul sheftayi yor, asiri savdo,
Navfal so'zidin topib tasallo.

Ko'ngli ochilib, yorishdi kam-kam,
Yeb-ichdi, qoniqdi, bo'ldi xurram.

Topmish edi ulfatu musohib,
Izhori ko'ngil uchun munosib.

Ko'nglini muhabbat o'rtar erdi,
Har lahza qasida aytar erdi.

So'z, kulgi aro u har daqiqa,
So'ylar edi o'tli bir badiha.

1615 Navfal dag'i so'z ila etib shod,
Vayronani aylar erdi obod.

Derdiki, o'shal charog'i purnur
Ko'yida shamdek bo'lma ranjur.

Men zar bila, balki zo'r bilan ham
Etgum o'sha yorni senga hamdam!

Gar qush bo'lib uchsa-da havoga,
Yetgusi qo'lim u dilraboga.

Tosh bag'rida ersa misli uchqun,
Men zarbi temir ila chiqargum.

1620 Mahram senga bo'lmaguncha ul moh,
Undan kamandni chekmam aslo...

Majnunda edi umidi yorlig',
Ta'zim etar erdi, haqquzorlig'.

Derdiki: so'zing shahdu shirin,
Ummid udirki, lof emas, chin.

Ul qizning agarchi men adosi,
Devonaga bermagay anosi.

Kim gulni shamolbodga bergay?
Mahzodani devzodga bergay?

1625

Biz sori tavofmi ul ravodir,
Devonayu yangi oy? – Xatodir!

Yuvmoq ila bo'ldi chorasozlik,
Yo'q, bo'lmadi to'nimiz namozlik.

Harchandki etishdi el davoni,
Bizdin u aritmadi qaroni.

Ilkingda magar karomating bor,
Bu dardi dilingga etmagay kor.

Avvalda madad, muruvvat aylab,
Ketgaysen meni so'ng yo'lda tashlab.

1630

Domingga shikor tushmagach ul,
Mendin yuvasen qo'lingni butkul.

Aytganlaring ul quruq nog'ora,
Qo'rqarmen, etar seni ovora.

Lof aylab, agarchi va'da berding,
Ahsan senga, yo'lni chun supurding!

Nazdimda, u so'zlaring sarobdir,
Qo'ygil meni, senga bu savobdir.

Ul yaxshiki, manzilimda qolsam,
Yolg'iz g'amu tashvishim-la bo'lsam...

1635

Navfal eshitib bu ohu zorin,
Etmoqqa oshiqdi o'z qarorin.

Erdi dag'i yoshu navqiron ul,
Ozodasirishu mehribon ul.

Erdi yana chun g'aribu tengdosh,
Tengdosh ne emishki, balki dildosh.

Bas, turdi-yu qo'l ochib duoga,
Ahd ayladi yolborib Xudoga:

Bar haqqi rasolati Rasuli,
Iymonu aql erur qabuli.

1640 Bu yo'lda qo'limda ganju shamshir,
Jahd aylagum endi misli bir sher

Na sabr bo'lur, na nonu uyqu,
To ulki muyassar ermas orzu.

Sendin vale iltimos, o'tinch shul,
Devonaligingni endi qo'ygil.

O'ltirgilu ayla xushxayol sen,
Bu telba ko'ngilni qo'lga ol sen.

Sendin chidamu sabrga ko'chmoq,
Mendin – u temir eshikni ochmoq!..

1645 Ul sheftaki ko'rdi, ish chunondir,
Bu sharbat anga najoti jondir.

Bas, joniga etnadi jafoni,
Chun ayladi ahdiga vafoni.

Sabr ayladi qayg'udin olib tin,
Suv urdi olovga, etdi sokin.

Navfal ila ketdi, bo'ldi hamroh,
Do'st yonida tutdi ul qarorgoh.

Hammomga tushib, libos kiydi,
May ichdi, ko'ngilda nash'a tuydi.

1650

Rasmi arabiy-la salla bog'lab,
Musiqi, sharob-la dilni chog'lab.

O'ltirdi, g'azallar aytdi xursand,
Vasfida o'shal jamoli dilband.

Navfal anga baski mehribonlik,
Misli bulut etdi durfishonlik.

Rasm ayladi yaxshi yeb-ichishni,
Orastalik uzra parvarishni.

Sorig' yuzi bo'ldi arg'uvoniy,
Ham qomati – tikka, navqironiy.

1655

Ul g'oliyagun xati siyohi
Andomida kuldi chehramohi.

Yel guldin olib uforin avval,
Qaytardi u olganin mukammal.

Yuz ochdi saboh shodu xandon,
Xurshid yana bo'ldi mehri tobon.

Devona hamon bo'lib xirandmand,
Tutqunni bo'shatdi zanjiru band.

Bog' qo'ynida sabza oldi orom,
Ilkida ajabki lolagun jom.

1660

Majnun yana bo'ldi begumoniy,
Chun oqili majlisi maoniy.

Navfal edi oqibatga molik,
Aylar edi unga mehribonlik.

Majnunsiz u suhbat etmas erdi,
Bir qatra sharob simirmas erdi.

Kechdi shu yo'sinda necha bir oy,
Qo'llarda qadah edi, qizil may...

**Majnun Navfalga
ta'nali so'zlar aytgani**

Bir kun chu o'ltirib ikovlon,
Suhbat qilishardi sho'xu shodon.

1665 Majnun etib ta'nayi zamona,
Bayt o'qidi necha oshiqona:

Ey bexabar ul dudi ohim,
Sovrildi firibing ichra xokim!

Berding menga yuz va'dayi nek,
Yarniga vafo etmading lek.

Aytdingki, qoshingda aylaram no'sh,
Etdingmi u aytganing faromush?

Yuz hiyla-firib ila ketirding,
Sabru chidamimni yelga berding!

1670 Ahd etmish eding vafoga payvand,
Endi ne sababdin ul tiling band?

Yuz zaxmi zabon ko'rib so'zingdin,
Bir marhame ko'rmadim o'zingdin!

Sabrim kamayur, bitsa, netgum,
Bir chorasin ayla, yo'qsa, ketgum!

Bechoraga chora ko'rsatish ne?
Ul so'zga keyin xilof bo'lish ne?

Mardlarga munosib ermas uncha,
Do'st do'stga jaf o'etarmi shuncha?!

1675 So'zdirki uning vafosi yo'qdir,
Sendek kishiga ravosi yo'qdir.

Yorsiz bu ko'ngilda dardu anduh,
Bir tashnaki. ul ziloldin ayru.

Suv ber anga, barham ayla ranjni,
Vayronaga mahram ayla ganjni.

Yo'qsa, yana ayla zanjiring soz,
Devonayi shefta bo'lmagim rost!

Layliga yetishtir aytganingdek,
Yo'qsa, menga ne kerak tiriklik...

Navfalning Layli qabilasi ila jangga kirishgani

1680 Navfal bu itobni eshitib, hay,
Yumshaldi chu otash ichra mumday.

So'ng qalqdi oyoqqa o'ylakim sher,
Bas, kiydi sovut, taqdi shamshir.

Yuz jangchi yigitni jangga shaylab,
Saflarga tizib, suvoriy aylab.

Tartibu nizom-la yo'lga tushdi,
Yo'l bosdi shitob, yeldek uchdi.

Chun Layli qabilasiga yetdi,
Qosid chaqirib, siyosat etdi.⁹²

1685 Dediki, men va lashkarim shay,
Jang shiddati misli o't-olovday.

Laylini talab eturmen, illo,
Yo'qsa, siz uchun qilich muhayyo!

Layliniki men olib keturmen,
Ul oshig'iga nasib eturmen.

To tashna zitoli nobga qonsin,
Suv berguchi ham savobga qolsin!..

Qosid bu xabarni eltdi, ko'rgil,
Mehr erdi aroda, sindi chil-chil.

1690 Shu bo'ldi javob: bu yo'l xatodir,
Kulcha dema, Layli ko'kda mohdir!

Oy soriga qo'l cho'zarmu hyech kas,
Sen qaydaki, o'zga ham yetolmas.

Qandoq yetasanki, oftob ul,
Seni devi rajim esang, shahob⁹³ ul.

Maydonga tushishga biz-da tayyor,
Qoruraga⁹⁴ qarshi toshimiz bor...

---

⁹² Qosid – xabar yetkazuvchi.

⁹³ Shahob – uchar yulduz.

Qosib eshitib, chu komu nokom,
Yetkazdi hamon ne erdi payg'om.

Navfal g'azab ichra toqati toq,
Yetkaz, dedi, shu so'zimni andoq.

Ey bexabar ahli qavm, shoshqin,
Qo'rqing qilichimning otashidin!

Qahru g'azabimki, begumondir,
Daryo kabi bossa, beomondir...

Qosid yana bordi-keldi takror,
Keltirdi javobi nosazovor.

Navfal g'azabi alanga oldi,
Sabri tugadi, tamom yo'qoldi.

1700

Shamshirini boshida tutib tik,
Tashlandi qabila uzra sherdek.

Qavm ahli hisobi tog'dek ortib,
Qo'zg'aldi shu onda na'ra tortib.

Navfal sari qildilar yurishni,
Sher boshiga o'qtalib qilichni.

Jang avjiga chiqdi, toshdi chandon,
Maydonda solishdi mardi maydon.

Shamshir oqizardi yerga xun, bas,
Har qatrasi yerni aylabon mast.

⁹⁴ Qorura – sharob shishasi.

1705

Nayza otishardi pahlavonlar,
Naq ko'kka uchar edi suronlar.

O'qlarki, misoli tez uchar qush,
Qon ichgali talpinardi mudhish.

Tig'lar kesar erdi baski xunxor,
Boshlar oyoq ostiga tushib, xor.

Maydon aro hayqiriq va hoy-hoy,
Ko'r erdi samovu kar edi oy.

Chun tig'i ajal chaqin chaqardi,
Ul toshu temimi ham yoqardi.

1710

Har nayzaki ul siyosatangez,
Qonlar oqizishda keskiru tez.

Xurshid ko'tarmish erdi bayroq,
Tong chehrasi qirmiz erdi andoq.

Yer sahnida qon oqardi daryo,
Toshlar dag'i qonli, chun Surayyo.

Har jangchi misoli bir balodek,
Og'zini ochardi ajdahodek.

Shiddat va shitobda erdilar sher,
Ostidagi otlarini dev der.

1715

Maydonda ajal va obu zorlik,
Majnunda alam va jonsuporlik.

Har kimsaki jangga kirgay erdi,
Unga u duoyi sulh o'qirdi.

Gar tig' esa o'zgalarga qotil,
Afsusidin o'zni o'ldirar ul.

Aylardi duo hojilardek,
Sulh istar edi, tilardi tinchlik.

Ayb etmasalar, bulut yanglig',
O'z lashkariga chekar edi tig'.

1720

El ta'nalar otmasa, bilardi,
O'z lashkari birla jang qilardi.

Gar kulmasa erdi ul g'animlar,
O'z do'stlariga chekardi xanjar.

Gar ilkida bo'lsa erdi taqdir,
Safdoshlarini otardi bir-bir.

Ko'nglini kiritisa erdi yo'lga,
Sheriklarini tiqardi go'rga.

O'rni bu sipohda crsa ham gar,
Ul o'zga sipohga nusrat istar.

1725

O'z lashkarining olib havosin,
Qilgay edi o'zgalar duosin.

Sherigi yiqilsa, kutgay erdi,
Kesguvchi u qo'lni o'pgay erdi.

Yor lashkaridin kesilsa bir bosh,
Bosh uzra turib, to'kardi ko'z yosh.

Nayza uchin o'q talib u yovga,
Fathu zafar istar ul tomonga.

O'z lashkari ustun ersa, ko'rgil,
O'q birla kamonni irg'itar ul.

1730

Yov lashkari kelsa jangda ustun,
Shovqin solar erdi ul sevinchdin.

Chun bittasi so'rdi: ey javonmard,
Bu teskari holatingni anglat!

Bizdin senga bo'yla jonsuporlig',
Sendin nega ul g'animga yorlig'?

Dedi: g'animki ul menga yor,
Qalqonu qilich-la ne ishim bor?

Yov birla jang aylamog'ing ul ish,
Yor birla jang etmaging ne ermish?

1735

Jang ichra kelar esa jarohat,
Bul joyda senga nasimi rohat.

Ma'shuqa nasimi jon yuborgay,
Oshiq anga naqdi jon yuborgay.

Yor surma yuborgay, ul g'uborim,
Tosh otsam anga, ne deydi yorim?

Yor va'dasi gar asal esa, bas,
Men sirka yubormagim ravomas.

Bas, o'ylaki ul tarafdadir yor,
Aytgil, u tarafni kim etar xor?

1740

Mayli dili mehribonim unda,
Dil qaydaki ersa, jonim unda.

Yor oldida koshki o'lsam erdi,
Ul olsa shu jonni, bersam erdi.

Chun yorga fidolik ersa mendin,
Sizlarga ne rahmat o'lgay andin?

So'rguvchiki ko'rdi hol mundoq,
Ko'z yoshi ila sug'ordi tuproq.

Majnun esa raqs etib, uchardi,
Shu holicha sahni jang kechardi.

1745

Navfal esa shamshirin tutib dast,
Dahshat solar erdi chun fili mast.

Har hamlada mahv etardi jonni,
Tang aylab u xasmiga jahonni,

Qay yongaki yursa, bosh uzardi,
Qay joygaki yetsa, qon sizardi.

Sarf aylab aroda bori kuchni,
To shomgacha chopdilar qilichni.

Tun keldi-yu aylab intixobin,
Kun ustiga yopdi ul niqobin.

1750

To zulfi siyohni yozdi gurji,
Tuslandi samo, qoraydi burji.

Jang to'xtadi, ikki lashkar ajrab,
Uyquga ketishdi rohat aylab.

Tun chodiri chokidin so'kildi,
Tong chehrasi boz yorishdi, kuldi.

Boz turdi oyoqqa ikki lashkar,
Qo'llar qilich va nayza yaksar.

Layli qabilagohi girdi
Sonsiz sipohga to'lmish erdi.

1755 To'sgan edi o'ylakim ufqni,
Yomg'ir kabi yog'dirardi o'qni.

Navfalki ko'rdi ish chunondir,
Jang aylamak endi ko'p ziyondir.

Ul yoqqa miyonachi yubordi,
Sulh taklifini aroga soldi.

Dedi: ne kerak bu tiyrbozlik,
Ish – sovchilik uzra dilnavozlik.

Ishqida yigitki tikdi jonni,
Istarmiz anga parinishonni.

1760 Ish halliga shu daqiqa xarvor,
Ganjina to'kishga men tayyor!

Etsak shu amalni gar – savobdir,
Shirin so'zingiz anga javobdir .

Gar shahdi shakarni sotmagaymiz,
Savdosiga sirka qotmagaymiz.

Gar etmasangiz bu ishga rag'bat,
Shamshir dag'i sirmamoq ne hojat?

To yetdi xabarchidin bu gaplar,
Ajrashdi, chekindi ikki lashkar.

1765

Sulh barchaga xohish erdi, xushlik,
Bas, bitdi aroda kinakashlik.

Har ikki guruh sevindi andin,
Chun bo'ldi yiroq jang-jadaldin.

**Majnun Navfalga achchiq
gaplar aytgani**

Bu gapni eshitdi, bildi Majnun,
Navfalga necha so'z aytdi dilxun.

Dedi g'azab ichra ul: "Nihoyat,
Shu bo'ldimi etganing himoyat?"

Avvalda base umidvorlik,
Oxirda ajab tamomkorlik.

1770

Shu erdimi shavkati kulohing,
Shamshir urishda zo'r sipohing?

Shundoqmi hisobi zo'rmandlik?
Ul sehru fusuni devbandlik?

Yeldek yugurik samand ne bo'ldi?
Ilkingda yirik kamand ne bo'ldi?

Maylimga xilof ish tutding,
Sulh o'rninga jangni odat etding.

Ul do'stki edi salomdushman,
Etding uni sen tamom dushman.

1775

Yor eshigi erdi ul vafolig',
Etding anga qulf osib, jafolig'.

Kechdim o'sha do'stligingdin, ey yor,
Qilding-ku hama ishimni abgor.

Bas, rishtaki u uzildi yordin,
Ayrildi suvorij ul savordin.

Cho'ponki, tayog'i qo'lda erdi,
Ul bo'riga otdi, itga tegdi.

Lutfu karamingga garchi nomdir,
Ahdu amaling notamomdir.

1780 Ul damki kuyardim xastalikdin,
Xush erdi u senga bastalikdin.

Yerdinki chu noumid erding,
Bas, ekmaganingni nega o'rding?

Etding-ku u yaxshi ibtidosin,
Sidqu karam ayla, et duosin.

Ko'nglimki qorong'u, ro'shno sen,
Ozurda tanimki, mo'miyo sen...

Navfal siparini otdi avval,
So'ng berdi shirin kalomiga gal.

1785 Dediki: "Sipohim o'ldi mag'lub,
Etdim shu sababli sulhni taklif.

Qaytib u yerimga, quvvat olgum,
Olmos qilichimni ishga solgum.

Ul joyda sipoh jam aylagaymen,
Shamshirni toshga qayragaymen.

Men baski bajargum aytganimni,
Tuproqqa tiqarmen ul g'animni!..”

Bag'dodu Madina sori qistab,
Odam yubordi lashkar istab.

1790 Qo'shin talab etdi har diyordin,
Kuch yig'di umidu e'tibordin.

Jam bo'ldi azim sipoh andoq,
To'ldi anga baski dasht-dala, tog'.

Jangohga yurib, yetishdi avval,
Dushman edi ko'r, balki ahval.⁹⁵

Navfal ikkinchi bor jang qilgani

To ochdi xazinabon xazina,
Dur sochdi jahonga, ganji sisna...

Ul kunki sipohni surdi Navfal,
Har jangchisi jangga erdi mahtal.

1795 Bir zilzila ko'pdi jumla yoqdin,
Toshlar quladi Qubays tog'din.

Dushmanki eshitdi bu xurujni,
Shaylandi, niyat etib urushni.

Solori qabila ul sipohda,
Joy oldi kelib nazoragohda.

⁹⁵ Ahval – g'ilay.

Sahroda u ko'rdi nayza yaksar,
Tutmishdi ufqni mavji lashkar.

Chun na'rayi ko'su nolayi noy,⁹⁶
Ko'ngilni etardi tanda bejoy.

1800

Royi yo'q ediki, jangga kirsar,
Beti yo'q ediki, yuz o'girsar.

Har sand u mahkam etdi ahdin,
Sel keldi-yu, surdi raxtu baxtin...

Chun ikki taraf tushib savashga,
Qo'llardagi tig' yetishdi boshga.

Qonlar oqibon, ravona erdi,
Har qatrasidin aqiq unardi.

Ko'ngil o'kinardi tan kesishdin,
Shamshir xijil erdi bosh uzishdin.

1805

Shamshirini sirmab unda Navfal,
Har hamlada tog' yiqardi dangal.

Maydonda chu ajdaho edi, bas,
Olmos tig'i tin olishni bilmas.

Har dafa g'animga ursa ul gurz,
Yorgay edi, bo'lsa hamki Alburz.

Har safhaga tig' cheksa dafa,
Qolmas edi ul kitobda safha.

---

⁹⁶ Ko's – katta nog'ora, bong. Noy – karnay ma'nosida.

Majnunni u ishtiyoqi qistab,
Jang aylar edi o'lishni istab.

1810 Jang qildilar ul aroda so'ngsiz,
Tig' arradin erdi taxta tekis.

Do'stlar esa do'stu hamjihat, shay,
Toshdin-da zilol chiqarsa bo'lgay.

Parkandaliging nifoq tufayli,
G'olibliging ittifoq tufayli.

Navfal qo'shiniga kuldi omad,
Yov boshiga soldilar qiyomat.

Maydonda o'liklar erdi sonsiz,
Mahv etdilar o'ylaki omonsiz.

1815 Har jonki tirik, yaroli erdi,
Har tanki yaroli, jon berardi.

Qavm keksalari to'kibon yosh,
Navfal eshigiga urdilar bosh.

Aylab necha bor fig'onu faryod,
Dovar, dedilar aylagil dod!⁹⁷

Ey xasming erur qoshingda murda,
Et bizni shu lahza burda-burda!

Ne naf senga bizni qirmagingdin,
Mard qayda to'kibdi qon o'likdin?

⁹⁷ Dod – bu yerda: adolat, marhamat ma'nosida.

1820

Biz birla bir-ikki nayza, tig' but,
Qo'l siltama bizga, ilkimiz tut!

Qo'y, bo'yla qiyomat etma zinhor,
Oldinda hali qiyomatam bor!

Gar dushmaning etsa jang havosin,
Shamshir ila ber uning jazosin.

Xasming chu adovu holidir tang,
Mag'lub ila kim urush qilur, jang?

Qalqonu qilichni chetga otdik,
Afv aylaki, biz gunohga botdik!

1825

Payg'om deya tig'u nayza tokay?
Aftodaga bu siteza tokay?

Navfalki eshitdi nolani chun,
Afv etdi u dushmani gunohin.

Dediki, kelinni topshiring zud,
Aylang shu tariqa bizni xushnud...

Laylining atosi keldi g'amnok,
Xok erdi, dag'i o'pdi ul xok.

Dediki, Arabda nomdorsen,
Ham loyiqi taxtu tojdorsen!

1830

Ojizmanu piru dilshikasta,
Jonim shu g'amu alamga basta.

Yurtimda malomat ichra qoldim,
Balki "ajamiy" deya atalдим.

Majnunni u ishtiyoqi qistab,
Jang aylar edi o'lishni istab.

1810 Jang qildilar ul aroda so'ngsiz,
Tig' arradin erdi taxta tekis.

Do'stlar esa do'stu hamjihat, shay,
Toshdin-da zilol chiqarsa bo'lgay.

Parkandaliging nifoq tufayli,
G'olibliging ittifoq tufayli.

Navfal qo'shiniga kuldi omad,
Yov boshiga soldilar qiyomat.

Maydonda o'liklar erdi sonsiz,
Mahv etdilar o'ylaki omomsiz.

1815 Har jonki tirik, yaroli erdi,
Har tanki yaroli, jon berardi.

Qavm keksalari to'kibon yosh,
Navfal eshigiga urdilar bosh.

Aylab necha bor fig'onu faryod,
Dovar, dedilar aylagil dod!⁹⁷

Ey xasming erur qoshingda murda,
Et bizni shu lahza burda-burda!

Ne naf senga bizni qirmagingdin,
Mard qayda to'kibdi qon o'likdin?

---

⁹⁷ Dod – bu yerda: adolat, marhamat ma'nosida.

1820

Biz birla bir-ikki nayza, tig' but,
Qo'l siltama bizga, ilkimiz tut!

Qo'y, bo'yla qiyomat etma zinhor,
Oldinda hali qiyomatam bor!

Gar dushmaning etsa jang havosin,
Shamshir ila ber uning jazosin.

Xasming chu adovu holidir tang,
Mag'lub ila kim urush qilur, jang'?

Qalqonu qilichni chetga otdik,
Afv aylaki, biz gunohga botdik!

1825

Payg'om deya tig'u nayza tokay?
Aftodaga bu siteza tokay?

Navfalki eshitdi nolani chun,
Afv etdi u dushmani gunohin.

Dediki, kelinni topshiring zud,
Aylang shu tariqa bizni xushnud...

Laylining atosi keldi g'amnok,
Xok erdi, dag'i o'pdi ul xok.

Dediki, Arabda nomdorsen,
Ham loyiqi taxtu tojdorsen!

1830

Ojizmanu piru dilshikasta,
Jonim shu g'amu alamga basta.

Yurtimda malomat ichra qoldim,
Balki "ajamiy" deya atalдим.

Xalq qoni to'kildi, uchdi ohi,
Bo'ynimda erur azim gunohi.

Sharmandalik o'ldi, ne xatodir,
Simob kabi erisam, ravodir.

Laylini uyimda tutmam ortiq,
Men keltiray, et qulingga tortiq.

1835   Rozimenu marhabo degaymen,
Hukmingga hamon bo'yin egay men.

Gulxan esa, senga bu ravodir,
So'ng tashla qizimni o'tga. yondir.

Yo etguli bir quduqqa tashla,
To'k qonini, shu dilingni xushla.

Amringda bo'lurmen ertayu kech,
Amr ayla, bo'yinni tovlamam hech.

Gar toza guli bahordirmen,
Amringda hamisha bordirmen...

1840   Devonaga qiz berolmam aslo,
Devonaga zanjir ursa avlo.

Sarsomiyu nur qayda uyqash?
Xoshok ila do'st bo'lurmu otash?

Ul sheftaravishu nojavonmard,
Beoqibat hamda roygongard.⁹⁸

---

⁹⁸ Roygongard – vaqtini tentirab o'tkazuvchi.

Odat anga tog'u dashtda yurmak,
Goh turmagu gohida yugurmak.

Olchoqlar ila anisu o'rtoq,
Nomimni u nomi-la etar dog'.

1845

Kasbi hunari shikastakomlig',
Andin xush erur shikastanomlig'.

Bu xoki arabda bormidir bod.
Har lahza qizimni etmamish yod?

Ta'rifini qo'ymadi zabondin,
Yuz ta'na yog'ildi shu jahondin.

Topshirsang o'shanga gar lijomim,
Tuban sanalur hamisha nomim.

Badnom esa kimsa, ne yoziqdir,
O'lsa nahang og'zida, tuzukdir.

1850

Badnom bo'lishimni kutma mendan,
Bu kunni ko'rib, qo'rq U kundan!

Faryodima yet, ayla imdod,
Shukronasini etay umrbod.

Yo'qsa, bu alamni chekmam ortiq,
Nozingdin etarmen o'zni forig'.

Boshin kesamen qizimning, illo,
It oldiga ham otarmen ongoh!

Toki qutulay bu nomu nangdin,
Ozod bo'layin bu sulhu jangdin.

1855

It olsa qizimni, rozi bo'lgum,
Mayliga, nainki devmardum!

It qopsa birovni, ne emish, hay,
Marham topilursa, u tuzalgay.

Lek odamiy og'zin urdimi, bas,
Ming marham anga davo bo'lolmas!

Chun so'yladi dardini g'amangez,
Navfal qolib ul javobga ojiz.

Bas, dardi adosi etdi ta'sir,
Rahm ayladi, dedikim: "Qani, tur!

1860

Men garchi sari sipoh erurmen,
Xush ko'ngil ila qizing so'rarmen.

Gar bermasang, chekma g'am andin,
Zo'rlik bila kim olardi sendin?

Zo'rlik bila qiz olinsa, albat,
Nekbaxt emas ul, asira, badbaxt.

Men kelgan edim so'rab duolar,
Afsus, necha ayladim jafolar...

Qo'llashdi nadimu xoslari ham,
Cholda ne gunoh? – deyishdi ul dam

1865

Ki sheftayi xotir ul, havasnok,
Nasli baland ersa hamki, nopok.

Har qizki uning qo'liga tushgay,
Badxo' bo'lur, ul yo'liga tushgay.

Sho'rida ko'ngildir ul, havolik,
Bilmas ne emish kadxudolik.

Har neki berarsen, ul najotdir,
Sobit emas ulki besabotdir.

Biz jonni tikarmiz unga har vaqt,
U yovga tilaydi fathu nusrat.

1870

Bizlar uni deb nishonayi tir,
U bizga o'qiydi aksi takbir.

Yo'q, yaxshi ko'ngil nishonimas bul,
Xoh kulsinu xoh yig'lasin ul.

Gar vaslu visolga yetsa bu dam,
Ish oxiri oqibat bo'lur g'am.

Ne keltirar aslida bu holat,
Unga zararu senga xijolat.

Ul yaxshiki, nomu nangda yursak,
Bu ishdin agarda yuz o'girsak...

1875

Navfal eshitib, rizolik aytdi,
Amr etdi qo'shinga, ortga qaytdi...

Majnuni adoga tushdi larza,
Ko'ksiga qadaldi necha nayza.

Oh urdi, g'amu alamga to'ldi,
Ul baxtiki uxlar erdi, o'ldi.

Baxtim, dedi, yor bo'lsa bir on,
Do'stim bo'lur erdi mardi maydon.

1880

Navfal sari keldi, ko'zda yoshi,
Ko'nglida g'azab, g'azabda toshi.

Dediki, ayo, do'stmidirsan,
Ahd aylab, u ahdni so'ngra buzgan!

Oppoq tong edi-ku, chin umidlik,
Kunduzda nechun bu noumidlik?

Saydim qani qaysi yoqqa ketdi?
Ilkingdin uchib, qayoqqa ketdi?

Men tashnani gar Firotda elding,
Suv bermading, ahli do'zax etding.

Sharbat yasading magar shakardin,
Lek tegmadi menga qatra andin.

1885

Sufrangga navot qo'yib, shirinlik,
Quvding meni so'ngra pashsha yanglig'.

Ip so'nggida bu tugun esa gar,
Yo'q, ip dema, paxta andin afzal.

Bu so'zni dedi-yu, yuzni burdi,
Chaqmoq kabi uchdi, ot surdi.

Harchand dedilar etib muroot,⁹⁹
Bundan-da go'zal bo'lur mukofot.

Izlab topamiz kezib diyoring,
Bir o'zga nigor, anisu yoring.

⁹⁹ Muroot – lutfu marhamat.

1890

Bohurmatu husnu boxazina,
Siymintanu oftobsiyana.

Qalbingga sadoyi soz qaytur,
Davlat eshigingga boz qaytur...

Har necha deyildi ertayu kech,
Ko'nglida tugunni yechmadi hyech.

Bas, o'chdi nishoni, bo'ldi pinhon,
Tentir edi miskinun parishon.

Ko'z yoshi to'kardi, manzili xok,
Chun zahri kushanda uzra taryok.

1895

Navfal esa qavmi mulkida ul
Hamdamlari birla erdi mashg'ul.

Majnuni adoni chorladi ko'p,
Istar edi etsa do'sti mahbub.

Izlab necha so'rdilar maqomin,
Yod etmadi kimsa barda nomin.

Gum bo'lgani garchi noravo ul,
Ma'lum edi ne sabab ado ul...

Majnun ohularni ozod etgani

Sozandayi arg'anuni ul soz
Yangratdi yana, taratdi ovoz...

1900

Ul orzusiga yetolmagan qush,
Navfal elini etib faromush.

Yeldek surar erdi ot, shitobon,
Atrofida dasht edi, biyobon.

Kuylardi surudi bevafoni,
Navfal anga aylagan jafoni.

Har go'shaga yetsa ul nihoyat,
Aylar edi baxtidin shikoyat.

Dasht ichra kezardi g'am-tugunda,
Bir domu tuzoqni ko'rdi unda.

1905 Ul domu tuzoqda necha ohu
Tutqun edi, xoru zor asru.

Ham unda shu saydidin bo'lib shod,
Hozir edi qon to'kishga sayyod.

Majnun surib ot, boshiga bordi,
Sayyod u taraddud ichra qoldi.

Majnun deddi: menki senga mehmon,
Rasmi domyorliq et namoyon.¹⁰⁰

Domingga tushibdi ohular bot,
Jabr etma, ularni ayla ozod!

1910 Bechora shu jonni etma bejon,
Azbaski yashashga kelmish ul jon!

Ko'zi xubu son-surini ham xub,
Har ikkisi ul ko'ngilga mahbub.

---

¹⁰⁰ Ovchi ov ustiga kelib qolgan kishiga ulush berishi.

Ko'ngling ne bo'lurki, shu zamoni
So'yinoqqa shu necha begunohni?

Ul kimsaki ohukush erur, bas,
Bir bo'riki, jinsi odam ermas.

Ohu ko'zi chashmi yorga monand,
Atri bo'yi gulbahorga monand.

1915 Qo'ygil uni haqqi chashmi yoring,
Rahm aylabon esla gulbahoring.

Jabr aylama, ulki bevafoymas,
Arqon dag'i bo'yniga ravomas.

Bo'yniki, u tavqibanddin ozod,
Afsus, uni kessa tig'i po'lod.

Ul chashmi siyohki, surmasuda,
Tuproqqa qorishsa, oh unda.

Ul siynaki, rashki siyminobdir,
Na loyiqi otashi kabobdir!

1920 Ul sodasurini nozparvard,
Zaxm aylamak unga ne qabohat!

Ul nofaki, mushki nob erur jam,
Qonlarga uni bo'yarmi odam?

Ul nozik oyoqki, gulga loyiq,
Zanjir ila boylamak ne loyiq?

Ul belki, ravomas unga zalvor,
Tuproqqa bosib, etarmisan xor?..

Sayyod uni tinglab, o'zni tiydi,
Barmog'ini so'ng labiga qo'ydi.

1925

Ma'qul, dedi, so'zlagan so'zing ul,
Men miskin u benavoyu yo'qsil.

Shu o'ljaga yetdim ikki oyda,
Ahlim zoriqib kutarlar uyda.

Chun zoru niyozmand ersa sayyod,
Saydini nechuk u aylar ozod?

Rahm aylasang ohularga ahol,
Ber haqqini, sen uni sotib ol!..

Majnun eshitib javobni ul dam,
Bas, sakradi, tushdi otdin ildam.

1930

Ul ovchiga tutdi otini bot,
Chun ayladi ohularni ozod.

Qoldi o'zi ikki ohu birlan,
Sayyod esa ketdi oti birlan.

Majnun sira chekmas erdi afsus,
Ohu ko'zidin olar edi bo's.

Chashmi gar emasdi chashmi ul yor,
Ul chashmi xumordin erdi yodgor!

Avval nechakim duolar etdi,
So'ng domu tuzog'idin bo'shatdi.

1935

So'ng ketdi ular ila shitobon,
Faryod ila titratib biyobon.

Bedushmanu lek silohi bordi,
Guldek u silohdin ohi bordi.

Manzil osha qum kechar edi tek,
Qaynar edi misli bir qozondek.

Ohi bila ko'kni o'rtar erdi,
Kimxobu harirni yirtar erdi...

Tun keldi, qaro libosi kimxob,
Oy chiqdi, hamon bekindi oftob.

1940 Ul oshig'i zorda erdi chun hol,
Bir tori qasabdek erdi behol.

Har kimki qarab, qidirsadildan,
Farqini bilolmas erdi qildan.

Yor zulfi kabi qoraydi kecha,
Yo'l – oshig'i zor kabi ingichka.

O'ltirdi, makoni erdi bir g'or,
Yig'lardi, chu morgazida susmor.¹⁰¹

Ikki ko'zidin sochar edi dur,
Ko'z yoshiga g'arq bo'ldi oxir.

1945 Qaqshar edi to'lg'onib ilonday,
O't qo'ynida o'rtanib tikonday.

To tonggacha bo'yla oh chekdi,
Tundek xatini siyoh chekdi...

---

¹⁰¹ Morgazida susmor – ilon chaqqan kaltakesak.

Majnun maralni qutqargani

Tong otdi, jamoli erdi ko'zgu,
Bayrog'i jahonga sochdi yog'du.

Zalvorini tun ko'tardi chindan,
Oyinayi Chin ko'rindi Chindan...

Majnunki, xayoli ohu zorli,
Oyina edi, vale g'uborli.

1950 Qo'zg'oldi chunonki, erdi otash,
Atri-bo'yi anbarin edi, xush.

Yo'l oldi, tilida baytxonlik,
She'rida fig'onu mehribonlik.

Kiprik ila yo'l supurgay erdi.
"Moshallohu kona" derdi.

Bir go'shaga so'ngra yetdi nogoh,
Bo'ldi yana to'r-tuzoqdin ogoh.

Tushgan edi bir maral to'rga,
Bo'ynini egib turardi zo'rg'a.

1955 Sayyod o'sha dasht go'zal maroli
Boshida turardi sher misoli.

Qonini to'kishga shay erdi,
Qonidin uning ne ungay erdi?

Sayyodga yetishdi u jadallab,
Lab ochdi, so'zini nishtar aylab:

Ey it kabi zolimu zabungir,
Ojiz boshidin to'ringni olgil!

Qo'ygil, shu asiru dom aro band,
Yursin necha kun shodu xursand.

1960

O'z qonidin ul kanora tutsin,
Jufti ila oshiyona tutsin.

Ul juftiki tun yarimda izlar,
Topmas esa yorini, ne so'zlar?

Aytarki, u soldi chun judolik,
Yetsin dag'i unga ham balolik.

Sayyodki etdi bu jafosin,
Boshiga mening kunimni solsini!

Qo'rqqil bu fig'onu ohu zordin,
Tortgil dag'i ul qo'ling shikordin!

1965

Naylarding, etilsa bo'yla bedod,
Sen sayd esangu u ersa sayyod?

Shukronasini qachon qilursen,
Ul ovidiru unga ovchidirsen?..

Tinglab bu suxan, nidoyi dilni,
Sayyod shikordin uzdi qo'lni.

Dediki: "Tig'imni urmam unga,
Lekin uni bermagum tekinga.

Undan bo'lak ozuqam yo'q alhol,
Gar unga shafiq esang, sotib ol'.

1970

Majnun neki erdi unda bor-bud,
Qo'ydi uni ovchi oldiga zud.

Ne o'lja qo'linga tushdi deb shod,
O'z yo'liga ketdi shunda sayyod.

Majnun kelib ul shikori dilband
Ahvoliga boqdi ota monand.

Boqdi karamu navozish aylab,
Har neki yarosi bo'lsa boylab.

Boshdin to oyog'ini silab u,
Ko'z yoshlarini oqizdi duv-duv.

1975

Ey, dedi, nishoni qayg'udirsen,
Men singari yordin ayrudirsen.

Ey peshravi sipohi sahro,
Manzil senga dashtu tog'i xazro.

Atring menga eslatur nigorim,
Chashming yana misli chashmi yorim.

Jufting-la qadamlar dashtu tog'ing,
Band ko'rmasin hyech mahal oyog'ing!

Boshingni avayla, bo'lma bandi,
Hyech yetmasin unga shoh kamandi!

1980

Dandoning og'izda o'ylakim zar,
Andoqki, sadaf ichida gavhar.

Charmingki, o'shal kamonga ipdir,
To'n ersa o'zingga bori xubdir.

Ashkingki, agarchi erdi taryok,
Hyech oqmasin, unda zahr o'lur xok.

Ey siynasi kengu qomati rost,
Kuygan shu ko'ngilni ayla e'zoz!

Kez tog'u hisorni, o'tla takror,
Ul mohi hisordin o'l xabardor.

1985 Borsang u tarafga o'tlab har zumi,
Bu holi dilimni ayla ma'lum.

Ey yor, ko'yingda xasta jonmen,
Har neki tilarsen, onchunonmen.

Sen mendanu men dag'i yiroqda,
Sen ranjuru men dag'i firoqda.

Pir yo'qki, hamon aroga tushsa,
Tir yo'qki, hamon kamondin uchsa.

Yel sochmasa atring crtayu kech,
Nomini tilimga olmagum hyech.

1990 Yodi seni gar xabar etolmas,
Ko'nglim sari ul guzar etolmas..."

Ul bandi marolga bo'yla malul
So'ylar edi arzi holini ul.

Alqissaki, bandini yechib bot,
O'pdi ko'zidin etdi ozod.

Ketdi jonivor shodu mamnun,
O'z yo'liga so'ngra yurdi Majnun.

Tun yulduzi boqdi, ko'rdi bir choh,
Yusuf jamolni topdi, chun moh.

1995

Oy erdi o'shalki, nurli, yorqin,
Nil singari ko'kka tushdi jo'shqin.

Mil-mil kezar erdi ul balokash,
Kiygan to'ni erdi Nilga o'xshash.

Harchandki tilin chiqargay ul mor,
Yoki qush urar suvga minqor.

Na osuda ul ilon edi tek,
Na sokin edi shikasta qushdek.

Ortib chu harorati dimog'i,
O'rtardi, yonar edi chirog'i.

2000

Shamdek kuyibon, so'nardi sekin,
Bir joyda tin olmas erdi lekin...

Majnun zog'ila so'zlashgani

Tong shu'lasi chulg'adi samoni,
Zangor uza chekdi zar jiloni.

Xandon urib oflob, sariq gul,
Alvonin ufqqa yoydi butkul.

Majnun esa gulxazonga monand,
Ko'z yoshiga g'arq edi tamoman.

Suvdan anga otash urgay erdi,
Kishtini quduqqa surgay erdi.¹⁰²

¹⁰² Kishti – kema.

2005

Peshinda oshib yana harorat,
Issiq uni ayladi betoqat.

Gar jismi misoli soya erdi,
Bir soyani topdi ul, o'tirdi.

Chun soya solib daraxti oliy,
Atrofida suv edi, ziloliy.

Hovuz edi, ko'k kabi mudavvar,¹⁰³
Pokizayu xush, chu obi kavсар.

Suv tegrasi maysa erdi, sabza.
Yuzlar yuvilardi lahza-lahza.

2010

Majnun edi tashnalab, jigartob,
Suv ichdi shu onda, bo'ldi serob.

Tin oldi dame chopib yurishdin,
Hyech tinglamay, oh-voh urishdin.

Ko'z tashlab o'shal chamanga nogoh,
Ko'rdi bir og'ochki, erdi zebo.

Bir shoxida qarg'a – zog' erdi,
Ko'z demaki, ul charog' erdi.

Chun zulfi sanamga erdi monand,
Jon birla ko'ngilga erdi payvand.

2015

Solih qushu misli teva xomush,
Solih kabi erdi ul siyohpo'sh.

---

¹⁰³ Mudavvar – doirasimon.

Shox uzra u o'ltirardi ziyrak,
Ko'k shodada donayi qarodak.

Majnun u xayoli g'ashni ko'rdi,
Ko'ngliga yaqin, adashni ko'rdi.

So'rdiki: "Ayo chamanda nodir,
Aytgil, ne sabab to'ning qarodir?"

Tun rangini berdi ne judolik?
Boshingda ne bois ul qarolik?

2020 Men otashi g'amda, sendadir jo'sh,
Men qayg'u-alamda, sen siyohpo'sh?

Ko'ngli kuyik ersang, unda har ne,
Kuygan kabi bu qaroliging ne?

Ko'ksingda alam esa bu yukdin,
Qochmoq ne kerak senga kuyikdin?

Shoyadki xatibi xutbaxonsen,
Andin bu qaro libosli jonsen?

Zanji bola birla o'xshashing ne?
Hindu bola birla uyqashing ne?

2025 Men shohmcnu sen – boshimda chodir,
Yo'qsa, ne sabab tusing qarodir?

Yetsang u sanamga, so'yla: yorim,
Sensiz sira qolmadi madorim.

Yet dodima, bo'ylakim gadomen,
Gar yo'q desang, unda men adomen!

Va'dang edi: qo'rqma, yoring o'lgum,
Qo'rqarmen, o'shal havasda o'lgum!

Sen kelsangu unda murda bo'lsam,
Mehringni quchib, qabrda bo'lsam.

2030

Ko'z ko'r esa ayrilib ziyodin,
Ne naf menga, bersa, to'tiyodin.

Bir qo'zini olsa, qochsa qashqir,
Cho'pon sasi so'ngra besanardir.

Sel bossa, imoratingni yiqsa,
Devorda ne ayb, po'latmi, paxsa?

Ekkan eking to'kilsa qurg'ab,
Yong'ir yog'ar ersa so'ngra, ne naf?"

Ul tig'i zabonni bo'yla sundi,
Zog' shoxdin uchib, bu shoxga qo'ydi.

2035

Ul so'zni daroz aylar erdi,
Qush o'zni uchishga shaylar erdi.

Ul aytdi fasona, tingladi zog',
So'ng uchdi. ko'ngilda qoldi bir dog'.

Tun kiydi chu qarg'adek kiyim-bosh,
Shabparia ko'tardi uyqudin bosh.

Yulduz edi ko'k to'la, charog'dek,
Porlardi falakda chashmi zog'dek.

Majnun dag'i tunga yetmish erdi,
Ko'z nurini qarg'a etmish erdi.

To tonggacha yig'ladi chekib oh,
Sham erdi, kuyib bitardi go'yo...

Bir kampir Majnunni Layli chodiriga boshlab borgani

Ko'rgil u charog'i ko'k – quyoshni,
Tong pardasidin chiqardi boshni.

Yashnab, ochilib ko'rindi bog'lar,
Ko'zlar edi misli shabchiroqlar.

Majnun yana qarg'a-zog' istab,
Parvonasifat charog' istab.

Tun manzilidin ko'tardi o'zni,
So'ng burdi diyori yorga yuzni.

Yor atrini ul havoda tuydi,
Chun ko'ksiga ul qo'lini qo'ydi.

Takror nafasi ravonga yetdi,
Murda edi, qayta jonga yetdi.

Bir kampir uzoqda bo'ldi paydo,
Bir kimsa yana, shaklda shaydo.

Boshdin to oyoqda zanjiru band,
Ul zanjiru bandga erdi xursand.

Bas, bo'yniga ip solib, shitobon,
Kampir uni sudrar erdi har on.

Majnun u asirni ko'rgani payt,
Kampirga dedi: "Xudo haqi, ayt,

Yoningda asiru bandi kimdir?
Ne bois anga solindi zanjir?

Kampir dedi: "Senga so'ylasam rost,
Bu bandi emas, mahbus ermas.

Men beva ayolinenu u darvesh,
Chun bizni zarurat ayladi esh.

Darveshligi ma'lum o'lgach o'bdon,
Bo'yniga shu onda soldim arqon.

2055

O'xshatdim uni asiri zorga,
Sudrab etadurmen har diyorga.

Shu yo'l bila keldi dilga xushlik,
Kirgay qo'limizga bir yemishlik.

Har yerda muyassar o'lsa ovqat,
Ikkiga bo'lib yeyishlik odat.

Yarmi anga, yarmi menga har dam,
Qolmas bu aroda bir uvoq ham".

Majnun eshitib ne erdikim hol,
Poyiga uning yiqildi darhol.

2060

Dedi: "Nechakim tanobu zanjir,
Ol undanu endi menga urgil!

Oshuftayu zoru mustamand men,
Ul ermas, axir, sazoyi band men!

Borgum shu qaro yuzim-la yakka,
Ul soriga yoki bul tarafga.

Har necha nasiba yetsa eldan,
Qo'l cho'zmagum unga, bori sendan".

Kampir ko'rib oldida ajab ov,
Shod bo'ldi, bu gapga ko'ndi darrov.

Ul bandidan oldi bandu zanjir,
Bul bandiga soldi, tugdi bir-bir.

2065 Bo'yniga muvofiq halqa aylab,
Arqonini soldi, tortdi boylab.

Sudrab uni, bori tortgay erdi,
Har go'sha sari yugurtgay erdi.

Har joygaki eltsa, xalq ko'rardi,
Yig'lab biri, qay biri kulardi.

Kulgay edi ulki erdi g'ofil,
Yig'lar edi ulki erdi oqil.

Bul zahmatiga rizo edi qul,
Zanjir oyoqda, bo'ynida g'ul.

2070 Har xaymaga yetsa, oh urib boz,
Mastona surud etardi og'oz.

"Layli!" deya chaynar erdi ul tosh,
So'ng raqs tushardi mastu bebosh...

Tortib necha bir jafoyu tahqir,
Layli eshigiga yetdi oxir.

Yor atri dimog'iga ufurdi,
Xok uzra chu sabzadek o'tirdi.

So'ng yig'ladi, so'ngra chekdi afg'on,
Yosh to'kdi misoli abri nayson.

2075

Bo'zlar edi yerga bosh urib u:
"Men g'amingga juftu sendin ayru!

Hyech bormi yomoni ul gunohdin,
Ozod bo'layin dedim bu chohdin?

Boq endi, tanimda zanjiru band,
Yurgum shu uqubatingda xursand.

Gar bo'ylakim ayladim gunohe,
Ma'zur bo'lishimga yo'q rohe.

Men hukmkashu sen hukmron,
Ber har ne jazoying, ayla farmon.

2080

Sen o'ylama, bunda jang qilurmen,
Oldingda asiru bandidurmen.

Chopdim necha jahd ila agarda,
Zarbimdin o'zimga yetdi zarba.

Gar kecha gunohga botdi poyim,
Bo'ynimda bugun ipim – jazoyim.

Gar kecha qo'lim edi kamongir,
Boq endi. anga solindi zanjir.

Bas, aybu gunohki, so'yladim ul,
Aslida jinoyat erdi butkul.

2085

Tokay menga dardu xoru zorlik,
O'ldir meni. ne ko'tarsen ortiq!

Lutfigni qulingga tortiq ayla,
Tortgil meni xochga, chornix ayla!

Ey ulki vafosi bevafolik,
Oldingda xato u bexatolik.

Sen birla nechuk bo'lay xatokor,
Etgaymen o'zimni men giriftor.

Shoyadki, vafo kelsa sendin,
Bir tiri xato kelsa sendin.

2090 Men bo'yla tirik ekan, topib yo'l,
Boshim sari sunmading sira qo'l.

O'lsam, chu umid etarmen har dam,
Boshimni silarsen unda bir dam.

Boshimga tig'ingni sirma shul on,
Jonimni etay qo'yingda qurbon.

Ismoil etarmen o'zni unda,
Mo'min dema ranj ko'rinsa menda.

Ko'nglimki, misoli nurli shamdir,
Boshimni kesar esang, ne g'amdir?

2095 Sham boshi kesilsa, xursand andin,
Baskim qutular u dardi sardin.

Sensiz bu hayotni jon ne aylar,
Poyingga yiqilsam, o'lsam afzal!

Sen sori borishga yo'q rohim,
Tokay menu bir kavakda ohim?

Boshim kesilarsa, ohu voh yo'q,
Bo'lmas senga dardisar ortiq.

Dardisaring ul adosh bo'lsin,
Dard menga-yu, senga bosh bo'lsin!"

2100 Shundoq deya turdi sapchib oxir,
Devona bo'lib, ushatdi zanjir.

G'am tog'idin ul shukuh oldi,
Tog' sori yugurdi, ruh oldi.

Najd tog'iga chiqdi, chekdi faryod,
Musht urdi, o'ziga etdi bedod.

Qavm ahli xabar topib kelishdi,
Ko'rmas bu qiyofani ko'rishdi.

Ham otayu ham anosi keldi,
Yig'lashdi ko'rib umid yo'q erdi.

2105 Bir kimsaga boqmas erdi aslo,
Tark etdilar, unda qoldi tanho.

Har lahza kezib xarobu obod,
Bo'zlardi, etardi Laylini yod.

Bir kimsa gap ochsa o'zgalardin,
Koyir edi yo qochardi andin...

— ❦ —

O'tasi Laylini İbni Salomga bergani

G'avvosi javohiri maoniy
Etdi yana chun guharfishoniy...

Navfalki u kun zafar topdi,
Layli o'sha dam xabar topdi.

2110

O'z-o'ziga derdi u dilafro'z:
"Al-ayshki, yorim o'ldi firuz!"

So'ylab, suyunib atosi keldi,
Boshida amomasi kaj erdi.

Donoligin aytdi ta'rif aylab,
Topqirligin aytdi tavsif aylab.

Dediki, g'animga hiyla qildim,
Ul jinni balosidin qutuldim.

Kesdim so'zini, itob etdim,
Bir yo'la anga javob etdim.

2115

Navfalki, Xudo berar jazosin,
Tark etdi u xohishu havosin.

Xushlik ila kechdi xomxayoldin.
Chun uzdi tamani ul visoldin.

Arrizqa ilallah bo'yla yorga,
Alminnatu lillah bu qarorga!..

Layliki eshitdi bu hikoyat,
O'rtandi, ezildi benihoyat.

Parda ichida chekar edi oh,
Ko'rmas otasi, emasdi ogoh.

2120 Bas, chiqdi atosi xonadin chun.
Ko'z yoshi-la yuzni etdi gulgun.

Ikki ko'zidin oqizdi qonlar,
Qoldirmadi garddin nishonlar.

Boy bermish edi hamon tilakni,
Tishlar edi kaftni, goh bilakni.

Ko'z yoshida erdi xunu soflik,
Aylarda u suvda hullaboflik.

Ko'z yoshi suv erdi arg'uvonga,
Har maysa giyoh qonardi qonga.

2125 Ahd yo'qki, qissa so'zlagay boz,
Yor yo'qki, chora izlagay boz.

Mahkam bekitib eshikni har dam,
Yolg'iz yashar erdi ul chekib g'am.

Chun husni kamolga yetgan erdi,
Ovozasi elga ketgan erdi.

Orzu etishardi nomdorlar,
Sovchi qo'yishardi beqarorlar.

Izlar edilar uning visolin,
Ko'zlar edilar uning jamolin.

2130 Durdonatalab edi ziyoda,
Dallola ko'p erdi bul aroda.

Ul bittasi ko'z tikar go'zalga,
Bul bittasi qo'l cho'zar asalga.

Lek otasi ehtiyot etib tek,
Asrar edi chun sadafda durdek.

Layli toliqardi bu taloshdin,
Chun shishani asrar edi toshdin.

No'sh aylar edi etib madero,
Pinhona mayi g'am oshkoro.

2135 Garchi kular erdi gohi shamdek,
Ul kulgi aro kuyar edi lek.

Guldek kamari belida mahkam,
Chun poyida tig'u ilkida sham.

Gar cheksa-da muncha qayg'u, ozor,
Bir kimsaga aylamasdi oshkor.

Oy erdi u necha anjum uzra,
Atrofida erdi yuz Zuhra...

Bas, Ibni Salomga yetdi bu gap,
Ot surdi shu ondayoq jadallab.

2140 Keldi etib ul arusxohlik.
Aylab ne jaloli podsholik.

Keltirdi u siymu zarni bisyor,
Anbar necha mann, shakar xarvor.

Ham nofayi mushku la'li koniy
Keltirdi-yu etdi armug'oniy.

Ham necha gilamlar etdi paydo,
Ham necha tuya hariri zebo.

Tulponu xachirda atlas erdi,
Andoqki, aqlga sig'mas erdi.

2145 Tillo edi unda munchakim, hay,
Qumdek sochar erdi ko'zga ilmay.

Siymu zarini sochardi shunda,
Xasmini magar ko'mardi qumda.

Ko'rsatdi saxovatini har yon,
Har kimsaki ko'rdi, bo'ldi hayron.

Bir-ikki kun istirohat etdi,
Qosid chaqirib, dalolat etdi.

Ul jodusuxan, firibli kimsa,
Toshni eritardi tilga kirsas.

2150 O'lganni tiriltirardi, illo,
Erdi nafasi – dami Masiho.

Ul molu bisotki chun ajoyib,
Kelmish yeri – Rumu Chinu Toif,

Qosid qo'lida yig'ilmish erdi,
Elti u, xazinadorga berdi.

Keltirdi kalomga xush zabanin,
Ochdi u xazinayi nihonin.

Dediki, bu kimsa sherpaykar,
Zebi arabu amiri lashkar.

2155

Sohibtabu' ham xujasta nomdir,
El ichra ajab baland maqomdir.

Gar xun tilasang, to'kar u suvdek,
Gar zar tilasang, sochar u qumdek.

Ul ersa suyanchiq ertayu kech,
Qolmas bu jahonda mushkuling hyech!..

Qosidki suxanni surdi chandon,
Miskin ota qoldi lolu hayron.

Chandonki ne ixtiyor qildi,
Iqroriga so'ng qaror qildi.

2160

Rozi edi endi ul nikohga,
Bermakka sanamni ajdahoga.

Chun ertasi kun arusi xurshid,
Olganda qo'liga jomi Jamshid.

Shay erdi kuyov, g'ulomi rusiy,
Yopdi anga jomayi arusiy.

Layli otasi yurib bayakbor,
Zar birla bezatdi ko'yu bozor.

Domod ila o'zgalarni chorlab,
Uy to'riga tortdi izzat aylab.

2165

Oyini sururu shodkomlig',
Avj oldi bag'oyati davomlig'.

Ul ahdi nikoh, arabgadir xos,
Singan edi, payvand etdilar boz.

Pul sohdilar, erdi misli to'fon,
Sut haqqiga taklif etdilar jon.

Ul hujraki, unda erdi dilbar,
Gul sufrasiga to'kishdi shakkar.

Ul la'li dudoqki unga boqdi,
Chun udu shakardek o'zni yoqdi.

2170 Atrin sochar erdi dardi dog'i,
Ko'z yoshlari erdi g'am bulog'i.

La'l otashu nargisi sochib suv,
Ul g'oliya, bu gulobdi asru.

Chun yetmadi yori-la murodi,
Hyech narsaga yo'qdi e'timodi.

Eltganda labiga sindi ul jom,
Halvo pishirib, qoldi nokom.

Poy bosma tikanga, voh deyarsen,
Cho'g' eltma og'izgakim, kuyarsen.

2175 Uzveki, muholifatga ma'qul,
Amringni nazarga olmagay ul.

Har kimki qavmga bo'ldi osiy,
Bo'lmas u qavmning ahli xosi.

Barmoqni ilon chaqsa har dam,
Vojib uni ul zamon kesish ham.

Jondoriki dard davosidir ul,
Gar ichmasang, oqibat o'limdir.

Layli husn erdi gar jahonga,
Yetmish edi chun haloki jonga.

2180

Gar erdi charogʻ, boʻzlar erdi,
Tonglarda charogʻin izlar edi...

Ibni Salom Laylini uyiga olib ketgani

Chun subhidam oftobi ravshan
Koʻk sahnini etdi bogʻu gulshan.

Tun pardasi chun nihon boʻldi,
Dajla kabi ul ravon boʻldi.

Uygʻondi kuyov shodu xursand,
Shay etdi kelinga mahmili shaʻn.

Soʻng boshladi yoʻlga koʻp avaylab,
Ul taxti ravonda izzat aylab.

2185

Eltidi, anga toju taxtni berdi,
Hukmi hama neku badni berdi.

Sabr ayladi necha kun, hayokim,
Tortsin dedi mum kabi muloyim.

Oxir u sabotu sabri bitdi,
Xurmoli butoqqa qoʻl uzatdi.

Zarb yedi shu onda novdadin u,
Koʻz oʻngini qopladi qorongʻu.

Bir tarsaki urdi Layli andoq,
U murda kabi choʻzildi shundoq.

2190

Dedi: "Yana shu amalni etsang,
Mendan qutularsanu o'zingdan!

Ont ungaki, ul Xudoyi yorim,
O'z sun'i-la chun yaratdi borim,

Mendin u muroding o'lmas hosil,
Qonimni tig'ing-la to'ksangam ul!

Chun Ibni Salomga bo'ldi bu pand,
Bo'ldi u quruq salomga xursand.

Bildiki, uning firog'i bordir,
Ko'nglida bo'lak chirog'i bordir.

2195

Lekin zo'r edi yurakda dardi,
Qizdin u ko'ngil uzolmas erdi.

Ul nozli sanam, uzori gulgun
Etmishdi Salomni mastu maftun.

Derdi: "Meni bo'yla aylamish mast,
Boqsam anga men uzoqdanam, bas!

Ul yaxshiki, undan ayrilishdan,
Boqsam anga, o'zni xursand etsam.

So'ng dedi: Ayo, kechir gunohim!
Ahd ayladim endi, tingla mohim!

2200

Bo'lgum seni bir ko'rish ila shod,
Buzsam bu qasamni men – haromzod!

Ko'rsatdi sadoqat u bu so'zga,
Jahd etmadi bir boqishdin o'zga.

Ul Layliki zebi bog'u gulshan,
Yo'llarga tikardi ko'zni ravshan.

Yel mujda etarmi deb g'ubordin,
Ul domani g'oru yori g'ordin.

Har lahza fig'on etib, chekib oh,
Qiz chodiridin chiqardi nogoh.

2205   Yor vasliga o'zni shaylar erdi,
Bulbul kabi nola aylar erdi.

O'zdin xabar etsa yori mahjur.
Jon topgay edi u joni ranjur.

Aylar edi bo'yla besabrlilik,
Joniga jafo edi asirlik.

Ul ishqni nihonki chun huvaydo,
Ul rozi quyoshdek erdi paydo.

Kechgan edi toqatu sabrdin.
Qo'rquv yo'q edi atovu erdin.

2210   Ishq aylamish erdi ko'ksini chok,
Ne ermish atovu eridin bok?

— — — — —

**Laylining erga tekkanidan
Majnun xabar topgani**

Bag'dodli suxansaro, u dono,
So'z sirridin etdi bo'yla ogoh...

Devonaki, zanjirin uzib, hay,
Mast bo'lgan o'shal hilol ko'rmay,¹⁰⁴

Majnun, u jigarkabob erdi,
Ahvoli zabun, xarob erdi.

Tinmay kezar erdi dashtu sahro,
Ulfat anga vodarig' edi, oh.

2215 Gohi ufurardi atri yori,
Gulg'uncha bahorining ufori.

Mushkin edi ul, dimog'parvar,
A'zosi olardi rangi anbar.

Ul atru uforki ersa paydo,
Savdosi topar edi tasallo.

Tashlar edi o'zni yerga nolon,
Boshida daraxti edi mug'iylon.¹⁰⁵

Cho'ldirmi, chaman, bilmas erdi,
Guldirmi, tikan, bilmas erdi.

2220 Nogoh biri o'tdi tevada tek,
Monandi yirik qora ilondek.

---

¹⁰⁴ Devona yangi oy ko'rganda jinniligi battar qo'ziydi, degan gapga ishora.

¹⁰⁵ Mug'iylon – o'tkir tikanli, tikani zaharli buta.

Ko'rdiki, yotardi oshig'i zor,
Bas, tortdi jilovni, boqdi takror.

G'o'rillab ovoz chiqardi devday,
G'ofil kishi chun ovoz chiqargay.

Ey, dedi, namuncha bexabarsen,
Oshiq dema o'zni, butparastsen!

Yaxshi edi yuzni bursang andin,
Hayf, mehru vafo qidirsang andin.

2225

Ul ishmiki, senga bermasa nur,
Ul yormiki, senga yor emas ul.

Ishsizliging afzal uncha kordin,
Yorsizliging afzal ul nigordin.

Ul yorgaki berding ishqj jone,
Dushmanligin etmading gumone.

Ul dushmaning etdi bevafolik,
Etmas senga endi oshnolik.

Gul xirmanini shamolga tutdi,
Yod etmadi ul, seni unutdi.

2230

Yoringni kuzatdilar kuyovga,
Juft aylab, uzatdilar kuyovga.

Rad etmadi dildanu na tildan,
Eriga qovushdi jonu dildan.

Endi tunu kun u baxtidin xush,
Er birla huzurkashu hamog'ush.

Sevgan ishi bo'sa, ayshu rohat,
Sen g'am chekasan, bu ne hamoqat!

Sendin u yiroq necha farsang,
Lozimki senam yiroqda tursang.

2235

Yillar bo'yi aylamas seni yod,
Sen ham dag'i aylama uni yod!

Xotin bir emas, hazor bo'lgay,
Ahdida kamustuvor bo'lgay.

Chun ahdu vafo yozib ne damlar,
Xotin desa, yozmadi qalamlar.

Xotin senga yordir zamone,
To topmasa o'zga mehribone.

Bas, boshqasi birla bo'lsa mashg'ul,
Sen sori boqishni istamas ul.

2240

Xotinda mayl ila havas ko'p,
Lek maylini zohir aylamas ko'p.

Lof so'ylamas ersa u, ne so'ylar?
Makr aylamas ersa u, ne aylar?

Ozmunchami chekdilar jafosin,
Bas, ko'rdimi bir kishi vafosin?

Er kimsa xotinga ersa shaydo,
Har sidqu vafosiz andin avlo!

Xotin ne emish? Firibu nayrang,
Zohirida sulhu ko'nglida jang.

2245

Dushmanligi ofati jahondir,
Do'st qayda bo'lur, haloki jondir.

Bir ishni bajar desang, degay: yo'q,
Etma deganingni etgay ortiq.

Chun g'am yesang, ul zamon bo'lur shod,
Xursand esang, ul g'am ichra, noshod.

Xotinlar uza talay hikoyat,
Afsunu firibi benihoyat...

Chun tingladi Majnuni balokash,
Oh chekdi, ko'ngildin uchdi otash.

2250

Ohlar chekibon, yiqildi behush,
Monandiki, boshdin ayru bir qush.

So'ng boshini toshga urdi chandon,
Qoni bila tog'ni etdi alvon.

Tosh, qoya aro yiqildi bora,
Jon porayu joma pora-pora...

Dev ko'rdiki, ul ne erdi holat,
Chekdi o'sha lofidin xijolat.

Olis hali ketmagandi, ko'rdi,
Majnun yana hushga kelmish erdi.

2255

Qaytdi, dedi: "Ey dili parishon,
Aytдим senga bori lofu yolg'on.

Afv aylaki, ming uzr tilaymen,
Chun bo'lgani bo'ldi, ne qilay men?

Men senga hazil-mazax qildim,
Uzring deya jon muboh qildim.

Ul pardanishinu ro'ybasta,
Sendek alam ichra, dilshikasta.

Ul eriki, unga juft emishdir,
Bir kecha uning-la yotmamishdir.

2260

Gar o'zga ila nikohda turgay,
Sen birla vafoyu ahdda turgay.

Sendin bo'lak unga yori jon yo'q,
Sensiz anga o'ylakim jahon yo'q.

Yo'qdir yana bir dame, parizod
Yuz boraki etmagay seni yod.

Yil kechdi, kelindir ul diloru,
Mehring tila muhridir musaffo.

Sensiz yana ming yil o'tsa ham, hay,
Unga teginish mahol bo'lgay..."

2265

Majnun eshitardi, dev derdi,
Bildiki, u ikki yuzli erdi.

Ne bo'lsa-da, dardi topdi taskin,
Avvalgidek ul emasdi keskin.

Qush erdi vale qanoti singan,
Chun boshi yaroli, ko'zi tingan.

Qon yoshlari chun oqarkan ul payt,
Ahdiga atab o'qir edi bayt

Ki, holi zabun, samarsiz erdi,
Ham yori yiroq, xabarsiz erdi...

**Majnun xayolan Layli ila so'ylashib,
shikoyat etgani**

2270

Mashshotayi kelini diloro,
Taxt ustida berdi unga oro.

Chun taxtida o'ltirur qalamqosh,
Naqshini chizolmas erdi naqqosh.

Er uyida poyi bog'liq erdi,
Yor hajrida ko'ngli dog'liq erdi.

G'amxorining ersa dardi ortdi,
Yor aqdidin¹⁰⁶ul xabar topdi.

Chun aqlu xiradga tushdi larza,
Majnunligi ortdi lahza-lahza.

2275

Beparru qanot qush erdi go'yo,
G'am qaydida behush erdi go'yo.

Jon no'shini jonga topmoq istab,
Ko'z ochdi, oyoqqa turdi sakrab.

Yo'l oldi pari diyoriga ul,
Jismi zaif erdi, ko'ngli malul.

Yel orqali ayladi xitobin:
"Ey jufti-la ichgan ul sharobin!"

¹⁰⁶ Aqd – nikoh.

Ul ahdu vafo qayoqda qoldi?
Diydori safo qayoqda qoldi?

2280 Hay, qayda u va'dalar, suyishlar?
Sidq yo'lida berganing tasallo?

Ahd tarkini bo'yla etganing ne?
Mendin u yuzing bekitganing ne?

Gar mayli vafo yo'q ersa senda,
Do'stlikka da'voying endi qayda?

Men bunda ishimki jonfuruslik,
Sen unda ishing zabonfuruslik!

2285 Men bunda ko'yingda jon tiksam,
Sen o'zgani unda yor etsang!

Ahd aylasa yor ila, shu basmi?
Bir dam uni so'ngra eslamasmi?

Sen bo'ylaki yangi yor ila shod,
Ul eskini birda etmading yod!

Gar o'zgasi birla sen hamog'ush,
Etma bizi tilda ham faromush!

Bog'ingda kechib u navqironlik,
Chekdim base ranji bog'bonlik.

2290 Qumri chekibon mashaqqati bog'.
Tar mevasini yegaymidir zog'?

Xurmoying o'shalki dilrabodir,
Qo'y o'zgani, menga ul ravodir.

Bog'ingda fig'onu zahmatim mo'l,
Begona u boqqa cho'zmasin qo'l.

Chun sarvi ravonsen ul chamandin,
Bir kimsa uzarmi meva sendin?

Avval menga yorliging ne erdi,
Oxirda bu xorliging ne endi?

2295 Ul kunki senga ko'ngilni berdim,
Bir lahza gumonda ermas erdim.

Ont ichgan eding: sening bo'lurman,
Bo'lgum senga mehru jon-la payvand.

Ichgan qasamingga boq, ne bo'ldi,
Payvand deganingni ko'r, uzildi.

Gar o'zgaga mehribon bo'lursen,
Qay ko'z ila menga ko'z solursen?

Yolg'iz senu men emas zamonda,
Mehr aylaru jabr etar shu onda.

2300 Bordir necha orif, ahli hurlar,
Yaxshi va yomoni ajraturlar.

Bilgaylar ular, g'amingni chekdim,
Sen menga-yu, men senga ne etdim...

Nur yo'q esa gar ko'zimda zinhor,
Tong yo'qki, necha ko'ruvchi ko'z bor.

Gar ahdu vafoni izlagaylar,
Sha'ningga sanomi so'zlagaylar?

Xushbaxt emas ulki, sindirur ahd,
Andishali kimsa buzmagay taxt.

2305 Gul buzmasa toki ahdi gulzor,
Ko'ksiga zamona sanchmagay xor.

May ochmasa kirdikori avbosh,
Sir ochmagi qaydanam bo'lur fosh?

Oy jomini etmaguncha chil-chil,
Tun topdimi yuz qaroligin ul?

Sendin ne etib umid qilay men?
Sendin yana ne yo'sin kulay men?

Ul va'daki, etmading vafosin,
Umrin bo'yi tortamen jafosin.

2310 Gar yod etib, etmading meni shod,
Men odam emasmen etmasam yod.

Etding necha ranjkim, edi ganj,
Ranjidamen o'zdin ul desam ranj.

Ko'nglinga g'amingni qo'yding uncha,
Joy qolmadi sharm uchun zig'ircha.

Yuz yo'qki, chu oshno degaymen,
Dil yo'qki, chu bevafo degaymen.

Lol etdi meni bu fe'li xoming,
Bilmam, nima bo'ldi yaxshi noming?

2315 Gar muncha jafoki aylagaysen.
Lek quvvati jismu quti jonsen!

Bedoding agar umrni o'rtar,
Zeholiging unga uzrin aytar.

Ul kimsaki sohibi jamoldir,
Xuni bama kas anga haloldir.

Sen kunduzu men esa so'nik sham,
Kosh erdiki ul qoshingda so'nsam.

Oy shakkarin ersa, mohdiren,
Chun ikki vazirli shohdiren.

2320   Sen gulsenu lolasen, alomat,
Uzum suvidek shirinu sharbat.

Otash ko'rar ersa sen kabi nur,
Og'ziga shu lahza suv olur ul.

Bog' sahnida lolagul va ra'no,
Husningdin olurlar o'zga oro.

Atlaski qaboyi la'l nishondir,
Qirmiz yuzing oldida somondir.

Qoshingki egik xayol emishdir,
Bayram tunida hilol emishdir.

2325   Boq. sandalu ud tusi oq ermish,
Qirmiz guling oldida qizarmish.

Zulfingki, socharda atru mushkin,
Ham mulki Habashni oldi, ham Chin.

Chehrangki husnda munchakim bor,
Ko'ngil uzish andin, ohki, dushvor!

Tadbir shuki, boshqa bilmayurmen,
Jonimni senga fido qilurmen.

Har nechaki javr ila jafoying,
Ummid menga mehringu vafoying.

2330

Ko'rgum yana toqat aylabon soz,
Umrini meni qayga boshlagay boz...

Otasi Majnunni ko'rishga kelgani

Dehqon, o'sha porsizodu sohir,
So'z aytdi yana arabga doir...

Ul otaki, koru bori qayg'u,
Ya'qub kabi Yusufidin ayru,

Majnunini ko'rgani u kundan,
Uzgandi qariyb umidni undan.

Ohini sitamga darj etardi,
Umrini alamga xarj etardi.

2335

Chora qidirardi o'zni qistab,
Ul zangi xo'tanni yuvmoq istab.

Tinmay sovurardi molu mulkin,
Iqbol anga boqmas erdi lekin.

Bas, yeldi-yugurdi, bo'ldi navmid,
Chun qolmadi bir ilinj-ummid.

Bir go'shada so'ng makon tutdi,
Shaylandi tamom, o'limni kutdi.

Pirligu zaifligu zabunlik
Aylar edi unga rahnamunlik.

2340

Tor erdi jahonu holi ko'p tang,
Yetmasdi havo, derdi: attang!..

Qo'rqar edi chun tugab hayoti,
Begonaga qolgay ul bisoti...

Bas, qo'lga aso olib, to'kib yosh,
Aylab dag'i ikki yoshni yo'ldosh.

Tushdi yana izlamoqqa farzand,
Har neki Xudo buyursa, xursand.

Kezdi necha tog'u dashtu sahro,
Ko'rdi necha o'ru qiru ma'vo,

2345

Izlardi agarchi yona-yona,
Yo'q erdi u telbadin nishona.

Lek bittasi uchradi, dedi bot:
Maskandir anga Uqubatobod.

Ne maskan emish? Go'shayi xok,
Go'rdek chuqur erdi ham vahmnok.

Avzoyi qaro bulutga o'xshash,
Naftdek¹⁰⁷ yana bag'ri – koni otash.

Chun o'g'lini ko'rdi piri mazlum,
Ko'z o'ngi qoraydi, qotdi bir zum.

¹⁰⁷ Naft - neft.

2350

Zor erdi ko'rishga, ko'rdi chindan,
Hozir edi qalbi chiqsa qindan.

Ko'rdi o'sha zoru xasta jonni,
Tan o'rmda po'stu ustuxonni.

Borliq shu jahonni tark aylab,
Boz ustiga, butparastlik aylab.

Cho'p erdi, magar xayolga basta,
Qil erdi, ajalga poshikasta.

Yer ustida it misoli sarson,
Yer osti bisotidan-da pinhon.

2355

Jismida qozoni qaynamasdi,
Aftodayu xor edi, abasdi.

Monandi ilondi to'lg'anishda,
Yo'q erdi biror kulohi boshda.

Lek avrati ermas erdi ochiq,
Bir parcha charm edi yopinchiq...

Boshiga borib ato o'tirdi,
Peshonasi uzra qo'lni surdi.

Xuni jigarin to'kardi mundoq,
Ko'z yoshlari sochilardi qaynoq!

2360

Majnun ko'zini ocharkan asta,
Ko'rdiki, qoshida erdi kimsa.

Gar soldi nazarni unga, ammo,
Yo'q, bilmadi ul, kim erdi siymo.

Bas, o'zniki chun unutmish erdi,
Bilgay nechuk o'zgalarni endi?

“Kimsan? – dedi, – Ayt, ne istaging bor?
Men miskinuz zorga tushdimi kor?”

Dedi anga: “Men otangmen, evoh,
Izlab seni ko'zda yoshi – daryo!”

2365 Majnun tanidi atosin ul dam,
Poyiga yiqildi, quchdi mahkam.

Har ikkisi yig'lar erdi betin,
Bir-birni o'pard iikki miskin.

Hol erdi ularga beqarorlig',
Faryodu fig'onu ohu zorlig'.

Chun ota toliqdi, tindi oxir,
Ko'z soldi o'g'ilga boshdin-oxir.

Ne erdi qiyofa, ul soqol-soch,
Bosh erdi yalang. oyoq yalang'och...

2370 So'ng xurjunidin olib kiyimlar,
Kiydirdi o'g'ilga piri muztar.

Yopdi tani notavonga joma,
Kafsh poyiga, boshiga amoma.

Kiydirdi-yu, boz tuzatdi ota,
Pandı padarona aytdi ota:

Ey joni padar, na vaqti xobdir,
Ayyom qo'shotlig'u shitobdir!

Bu yo' lki, giyohi tig'i zolim,
Tark et uni, maslahat shu, o'g'lim!

2375 Bu zahmati jonni bunda, e voy,
Bir yil chekasen va yoki bir oy.

O'q uzgusi charxi bemadoro,
Qoningni to'kar u oshkoro.

Uch kunda tamom toldirar ul,
Aftoda etar va o'ldirar ul.

Murdangki bu yerda losh bo'lgay,
Yirtqichlara ul talosh bo'lgay.

Hay, berma g'ariblik ohiga gal,
Shahringda kuchuk bo'lishlik afzal.

2380 Chandonki qochishga jazm etding,
Qochding shu qadar, qayoqqa yetding?

Ranjida bo'lishda bormi ma'no,
G'amlar chekishingda ne tamanno?

Suvlarni ravon etuvchi soydir,
Sel bossa, hamisha holi voydir.

Sellarni suruvchi tog' emasmi?
Gar zilzila qo'psa, titramasmi?

Zahmat chekasen, munchalar g'am,
Bo'lgaysen ado temir esang ham.

2385 Sarkashliging uncha, to'ldi ayyom,
Ol endi picha tinchu orom!

Bosh ketdi-yu, senda badlijomlik,¹⁰⁸
Dil kuydi-yu, senda muncha xomlik.

Bas, endi nizomga sol hayoting,
Har soriga muncha surma oting.

Devxonaga sohib o'lganing ne?
Devlarga munosib o'lganing ne?

Sobir bo'lu sabru toqat ayla,
Bir lahza o'zingni alda, avra.

2390 Yel ersa-da noz, unga xushlan,
Oqil kishi ishva birla xursand.

Yolg'onmidir ishva yoki ul rost,
Bir lahza dilingni aylar e'zoz.

Xush ulki, nafasni xush olursen,
So'ngra u nafas ila qolursen.

Gar baxting o'girsra yuzni sendan,
Sen uzma sira umidni undan.

Bug'doyini to'kishdi xirmon aylab,
Bir arpacha andin o'lmadi naf.

2395 Umring kuni o'tgay ul xushovoz,
Joizki, ishingni o'nglasang rost.

yetsa ajaling boshingga yohu,
Uzringni jahon qabul etarmu?

---

¹⁰⁸ Badlijomlik – o'jarlik, qaysarlik.

Sharbat-la hushingga keltirurlar,
Pardangni qoshingga keltirurlar.

Xotin ne tikar, kiyar o'shanda,
Erkak ne ekar, yig'ar o'shanda.

Mushkin kamaringni boyla bul dam,
To atru ufor taralsin ul dam!

2400

Avvaldin o'lim tadorigin ko'r,
To vaqti ajal bo'lma ranjur.

Har kimki o'lur o'limdin oldin,
Qutqargusi jonini o'limdin.

Gar boshni ko'tarsa vaqtdin avval,
Tepki yegay ortidin muqarrar.

Ul kimsa magarki yo'lda kulgay,
Hozirligi borki, bo'yla kulgay.

Maydoning crur bekas endi,
Sho'ridaliging yetar, bas endi.

2405

Oromi bo'lur hayoti damning,
Poyoni bo'lur azobu g'amning!

It uyli-yu senda bir makon yo'q,
Sen odamiy o'g'lisen, gumon yo'q.

Gar odamiy ersang, odamiy bo'l,
Dev ersang agar, uning kabi bo'l.

Shaytonki mazammnat ungadir ep,
O'zni u tanitgay odamiy deb.

Sen odamiy, ul sharofating bor,
Shaytonga nechuk qarobating bor?

2410 Otang chu adoyu ko'ngli pora,
Bo'lsang necha kun yonimda zora.

Otangmen, axir, harifim¹⁰⁹ o'lgil,
Taskini dili zaifim o'lgil!

Pandim qabul etmasang bu oqshom,
Erta meni topmog'ing ne imkon?

Gar aytganim ersa senga og'ir,
Bu ham u qazoyi osmondir.

Oz qoldi otangga, ishni boshla,
Bir tartib ila yashashni boshla!

2415 Sen shod yasha, men hubobdirmen,¹¹⁰
Sen may ich, men xarobdirmen.

Men endi ketarmen, sen omon bo'l,
G'am yiqdi meni, sen shodmon bo'!

Oftobga yetishdi xoki gardim,
Ko'rgaymen ul oftobi zardim.

Kun tunga tutashdi. ey sahar kel!
Jon yetdi labimga, ey jiggar kel!

Jon o'g'lim, otangga qayt, shitob et,
Jonim hali chiqmayin, savob et.

¹⁰⁹ Harif – bu yerda: do'st, hamkor ma'nosida.

¹¹⁰ Hubob – suv pufagi.

2420

Kelgin. bolam, o'lmasimdin oldin,
Kir uyga-yu, o'z joyingni olgin.

Yetmay ajalim bilay zinhor,
Ortimda qoluvchi vorisim bor.

Qolmas esa jismim ul saroyda,
Qolsin nuri gavharim u joyda.

Xush ko'rماغay hech do'stu dushman,
Men o'lsamu sen yiroqda bo'lsang.

Begona aroga kirgay unda,
Borimni tamom supurgay unda.

2425

Ortimda qoluvchi yo'q, tayanchim,
Sensan o'sha yolg'izim, suyanchim!

Kel, deb chaqirurki, men borurmen,
Illoki, ko'chishga shay erurmen.

Qo'rqarmen, alamlar ichra o'lsam,
Sen kelsangu men qabrda bo'lsam.

Qabringa boshingni qo'ysang, hayhot,
Cheksang necha unda ohu faryod.

Gar sahni falak qoraysa undan,
Naf menga bo'lurmu ul tutundan?

2430

Gar yoqsa g'aming jahonni ham, hay,
Baxtimni o'shal nechuk yoritgay?!!

Majnun otasiga javob bergani

Ota soʻzini eshitdi farzand,
Istardi, koʻngilga yetsa ul pand.

Sabr aylasa necha kun, nihoyat,
Taskin topib ota ketsa shoyad.

Chun istadi tavba aylamoqni,
Ishq keldi-yu, choʻzdi ul quloqni.

Ishq koʻyida fil piyoda boʻlgay,
Mardona oʻshalki, gar yiqilgay.

2435

Sheri namatinu sheri besha,¹¹¹
Ul tiksa, bu yirtadir hamisha.

Ishq oʻqi otlsa gar kamondin,
Otguvchiga zaxm yetgay ondin.

Majnunki, u tiyraholu badbaxt,
Chun tingladi otadin nasihat.

Dedi: "Nafasingki jonfazoyim,
Aytganlaring ul girehkushoyim!

Koʻnglimga ularni jo etarmen,
Aytgil yana, men quloq tutarmen.

2440

Pandingki, charogʻi jonfuruzdir,
Gar tinglamasam, falokatim ul!

---

¹¹¹ Sheri besha – oʻrmon arsloni.

Amringga agarchi bosh egarmen,
Naylayki. bajo etolmagaymen!

Aqlimni bahona qilmaging ne?
Bu holi badinga kulmaging ne?

Nazdimda shu ishq bo'lsa, basdir,
Olam menga qilcha ham emasdir.

Baxtimki chunon bo'ldi barbod,
Har necki eshitsam, etmagum yod.

2445 Barbodligi muncha, so'zmidir, sas,
Etgaymen unut, esimda qolmas.

“Kecha yeganing ne erdi?” – deb so'ra,
Bilmasmen, o'shal faromushimdir.

Hozirda bir ishnikim qilurmen,
Ne deb so'ragil, ne bilurmen?

Otamsen agarchi, men g'uloming,
Bilmasmen o'shal ne erdi noming?

Yolg'iz shu emas unutganim ul.
Bir yo'la unutdim o'zni butkul.

2450 Yodimda emas ne erdi jonim,
Oshiqmi yo ma'shuqa maqomim?

Chaqmoqki o'shal ko'ngilga tushdi,
Jismimga olov bo'lib tutashdi.

Men uzdim o'zimni osh-nondin,
Topdim yemishimni o't-giyohdin.

Davron deb atalmish ul tegirmon
Aylansa, sababchi suv bilan don.

O'z vahshatim ichra gum erurmen,
Mardum ila men nechuk tururmen?

2455

Vahshiy ila kimki uns bo'lgay,
Ul odati vahshiyona olgay.

Pashsha talagan qovundek endi
Qornimni tilishsa, yaxshi erdi

Ki, chiqsa, taralsa zora ul gard,
Do'stlarga yetishsa so'ngra bu dard.

Chechak tutilar nihon go'dakdin,
Tinsin deya qoni qaynamakdin.

Vayronaga tushdi mayli, royim,
Xush ulki, xaroba bo'lsa joyim.

2460

Ko'p g'amlama. hosiling, kamaytgil,
Etdim uni xoki roh deb aytgil.

Bir so'z dema, aytma ul yo'riqni,
Fikr aylaki. ekmading urug'ni.

Go'r kavlagil o'z qo'ling-la zinhor,
Fikr aylaki, o'ldi oshiqi zor.

Kimda qalami saloh erur, bas,
Andin amali saloh so'ralmas.

Dedingki, bolam, ko'charmen, illo.
O'g'ling-da ko'chishga shay hamono.

Rihlatki, xazon bo'lganimdir,¹¹²
Bilmam, u seningmi yo manimdir.

O'lsang, senga yosh to'kar tirik, hay,
Men murda-ku, murdadin ne ungay?"

Otasi Majnunga vido aytgani

Ko'rdi ota, chun dardmand ul,
Ishq olami ichra shahrband ul.

O'nglanmog'idin umidin uzdi,
Ul rishta tamom tugun-tugundi.

Dediki: "Ayo g'amim, quvonchim,
Ham zanjiru ham boshimda tojim!

Navmidliging unchaki. bilurmen,
Naylayki, senga vido qilurmen!

Otang chu yiqildi xor, yig'la,
Faryod cheku zor-zor yig'la.

Bo'ynimga qo'ling solib, ko'zimga
Termil-da, yoshingni to'k yuzimga.

G'usli kafanim bo'lur o'shal suv,
Mahdi safarimda quchgum uyqu.

Azmi safar aylagum, rahil, bas,
Mildir u ko'zimda, surma ermas.

¹¹² Rihlat – ko'chish, vafot etish.

2475

Bag'ringa bosay, keyin firoqdir,
Bir bahra olay, yo'lim yiroqdir!

Aylab shu jahonni tark ketgum,
Bir o'zga jahonni maskan etgum.

Ketsam-da kuzatgum olamingni,
O'lsam dag'i tortamen g'amingni.

Jonimsenu nuri gavharimsen,
Xush qol, meni boshqa ko'rmagaysen!

Xayr endi, tugun tugib biloxir,
Ketguvchi qayiqqa tushdim oxir.

2480

Xayr endi, yukim qo'limda tayyor,
Oldinda u ro'zi mahsharim bor!

Xayr endi, jo'nashdi necha bir jon,
Biz orqada zor, ketdi karvon.

Xayr endiki, boshqa kutmagaymen,
Ketdim safarimga, qaytmagaymen!

Boz xayru duo etib o'g'ilga,
Ul aytdi vidoyu, qaytdi uyga.

Keldi uyiga shikasta, ranjur,
Hozir edi jon berishga, hozir.

2485

Kechdi necha kun yana zamoni,
G'am-g'ussada erdi jismu joni.

Keldi ajali yetib banogoh,
Etguvchi ishini etdi ijro.

Chun jon qushi uchdi tark etib dom,
Sidq manzili ichra topdi orom.

Arshiy u tanobi arshga yetdi,
Xokiy u nishebi xokka ketdi.

Osuda o'shalki, misli bir oy,
Undan chiqiboq bu yoqda botgay.

2490 Bermas shu diyori g'amga ko'ngil,
Chaqmoq kabi chaqnabon so'nar ul.

Bu olami foniyu muvaqqat
Ichra senga qayda tinchu rohat?

Har kimsaga dahr aro maqomdir,
Rohat anga yor emas, haromdir.

Har kimsaki, jonni qutqarur, bas,
Chun bunda o'lar, u yoqda o'lmas.

Devdir bu jahon farishtasurat,
Qatling anga har kuni zarurat.

2495 Bas, kosasi lim to'lur yetib xun,
Olgay uni bag'rimiz etib xun.

Kim birla jahonda hamnishinsen,
Ko'rdingmi vafo? Ko'rmamishsen.

Bu devkada joy emas muvofiq,
Toshqin yo'lidirki, turma ortiq.

Bu xurmadahon, lekin tikanbo's,
Afsuski, bo'yla joydir, afsus!

Sarving bu chamanda ko'p darig'dir.
Sho'rdir suviyu giyohi tig'dir.

2500 Tokay shu g'ami zamona yersan?
Chopgaysenu toziyona¹¹³ yersan?

Sen xush yasha, olam aslida shu,
Olam g'ami senda ersa, g'am shu.

O'g'ri agar epchil ersa, tezta'b,
Gavhar topar ul matoni kavlab.

Ul kimsa – ilon, na mardi cholok,
Ganj bersa-yu, yamlasa o'zi xok.

Xush bo'lki, jahon sen-la ravshan,
Tuproq yema ul ilonga o'xshab.

2505 Izmingda umrdir ertayu kech,
Gar bitsa u, qolmagay vaqo hych.

Siyam yaxshi-yomonga xizmat aylar,
Ming kemada sindirur u langar.

Chohdek uni etma bandi zindon,
Oldingmi, berarda bo'l tegirmon.

Bergil o'sha olganingni sen bot,
Dunyo shu olish-berish-la obod.

Goh duk yasagil, duktarosh bo'l,
Goh tig' yasagil, tig'tarosh bo'l.

---

¹¹³ Toziyona – qamchi.

2510

Yo'q ersa yuring, boj yo'qdir,
Vayronaga bir xiroj yo'qdir.

Hech yerda bekoru bo'sh o'tirma,
Yolg'ondakam ersa-da, qimirla.

G'ofilsifat o'tma hech ko'ydin,
Sol unga suron hoy-huydin.

Aftodadir ul o'tirsa bekor,
Belangi eshakka qayda yuk bor?

Sen birla ularki surdilar ot,
Boq endi safigga, qoldi ne zot?

2515

Ketdi u kayonu dinparastlar,
Qoldi shu jahonda xoru xaslar.

Ul qavm qayonu bul qayondir?
Boq, joyi kayonda ne kiyondir!¹¹⁴

To tutmasang ul tariqi mardlik,
Qayda senga sidqu bahramandlik?

Sen yaxshilik et, yomonlik etma,
Kelgay yana yaxshilik, unutma.

Kim senga yomonlik aylasa, hay,
O'z joniga ul yomonlik etgay.

2520

Sen yaxshilik et, quduqqa tashla,
Qaytgay senga yangi bir ravish-la,

---

¹¹⁴ Kiyon – chodir.

Har yaxshi-yomon adosi bo'lgay,
Olamda uning sadosi bo'lgay.

Yuzlansangu toqqa so'ylasang roz,
Ul aksi sadoda qaytadur boz.

Tutsang nechakim balandda maskan,
Solgin nazaringni xushu xushmand.

Kim oshdi falakning avjidan ul?
Kim o'qidi bu kitobni butkul?

2525

Arrodayu manjaniqu g'azbon,¹¹⁵
Ko'k qal'asini etarmi vayron?

Yerdin shu qadar balanddir aflok,
Yer ta'nalar otsa, unga ne bok?

Mastona yurishgamas bu dargoh,
Ko'plar chu yiqildi, yamladi choh.

Fikr aylading, o'yladingmi bir pas,
Illo, bu namat o'yin uchunmas?

To solmasalar quduqqa arqon,
Qayda senga ul chiqishga imkon?

2530

“Lo valloh” – ul bisoti ma'mur,
Na'dirki, sira uzilmamish dur.

Har yerda imorat ersa tuzgun.
Oldi-ketidir xaroba, buzg'un.

---

¹¹⁵ Arrodayu , manjaniq, g'azbon – tosh otar qurollar.

Har yerda imorat ersa, abgor,
Unda tuzalish nishoni ham bor.

Har manzil o'shalki bo'ldi bunyod,
Boqiy emas ul, xarobmi, obod...

**Majnun otasining vafotidan
xabar topgani**

Vaqtı sahar erdi, tong otardi,
Bir ovchi shikorga chiqqan erdi.

2535 Najd tog'ida o'ltirardi Majnun,
Tosh uzra misoli durri maknun.

Sayyodki ko'rdi, o'ltirar ul,
So'z ochdi, zaboni tig'i shamshir.

So'rdi u yuzu ko'zida qayg'u:
Ey oila, yoru do'stdin ayru!

Aytgil, sen uchun yaqinu hamdast
Laylidanam o'zga bormidir kas?

Na ota-onangni aylagung yod,
Andoqki, ularni aylading yot!

2540 Ey sharmu hayosi yo'q, sitamgar,
Bundan ko'ra yerga kirsang afzal!

Otang tirigida bermading tin,
Yosh erding agarki, qochding andin.

Ul etdi vafot, sen sabot et,
Hyech bo'lmasa, endi esla, yod et.

Borgil-da, uni ziyorat ayla,
Ko'rsat anga izzatingni bo'yla.

Qabrini tavof etishga borgil,
Uzringni de, ma'zuringni so'rgil...

2545   Majnun eshitib bu so'zni ul dam,
Oh urdi-yu, boshin egdi bir dam.

So'ng sachradi, yerga otdi o'zni,
Musht urdi necha, ko'kartdi yuzni.

“Otam!” dedi-yu, yugurdi muncha,
Chun qabriga toki yetmaguncha.

To qabrini ko'rdi ul yiroqdin,
Chok ayladi ko'ksini firoqdin.

Qabriga yetib, yiqildi behush,
Qabri ila bo'ldi ul hamog'ush.

2550   To'kdi ko'zidin sirishki pokin,
Nam ayladi andin ota xokin.

Goh quchgay edi qabrni mushtoq,
Goh boshiga sochgay erdi tuproq...

Mahbus kuni tun ila qorishdi,
Bemor tanida isitma oshdi.

Ulki hama yil sitamda erdi,
Avval qadami-la g'amda erdi.

Andoqki o'zi asiri bimdir,¹¹⁶
Ne bo'lgusi endi gar yetimdir?

2555 Navmid o'lib har nechuk madaddin,
Chun zilli yetimlik ichra darddin,

Tuproqqa yiqildi bir zamone,
Izlar edi otadin nishone.

G'amxo'rini endi topmas erdi,
G'amlar chekar erdi, tolmas erdi.

Chandonki ko'zidin oqdi qonlar,
Qon yoshiga bo'ldi g'arq makonlar.

Derdiki: "Otam, qaerdasen, ayt,
O'g'lingga o'zing nishona ko'rsat.

2560 Aytgil, seni men qayoqdin izlay?
Bu dardu g'amimni kimga so'zlay?

O'g'ling esa-da, o'g'ilsiz erding,
Shu dard ilami qabrga kirding?

Men bilmayin avval otasizlik,
Bildim uni, baski chorasizlik!

Faryod, otam, g'amingda faryod,
Faryodi g'amingdamen umrbod!

Yorim edingu yovarim ham,
Nuri dilimu dilovarim ham.

---

¹¹⁶ Bim – qo'rquv, vahm, masbaqqat.

2565

Ustodi tariqatim sen erding,
G'amxori haqiqatim sen erding!

Sensiz shu majoz ila qovushdim,
Afsuski, o'zingdin ayru tushdim!

Yetdi senga ranj qilmishimdin,
Men bori xijilmen o'z ishimdin.

Faryod chekarmen, ota, faryod,
Shoyadki etay nasihating yod!

Sen yo'rg'am eding, xushxiromim,
Men oting edim, badlijoming.

2570

Sen – sirg'a, qulog'im uzra zarhal,
Men halqa edim eshikda har gal.

Men qo'rs edimu sen – muloyim,
Men muzmenu sen olovda doim.

Ko'nglingga yoqar so'z aytmadim hyech,
Bir kecha yoningda yotmadim hyech.

Sen dardu g'amim-la menga mashg'ul,
Men girdi jahonda jangga mashg'ul.

Sen shaylar eding to'shakni kunda.
Men uyqusiz, uxlamasdim unda.

2575

Sen bazmi nishotim aylab har dam,
Men tosh uza bosh qo'yardim ul dam.

Sen xayri duo etib, samarsiz,
Men og'och ekib, mevabarsiz...

Jondo'stliging eslasam damodam,
Qolmas dilu jonim ichra bir g'am.

Ko'z yosh to'kamen to'nimga nildek,
Bo'lsin deya ul ko'zim kabi ko'k.

Ohlar chekamanki, bor dardim,
Yo'q, bitta emas, hazor dardim!

2580 Ne ranju balolar ayladim, hoy,
Ey ota, kechirmasang, menga voy!

To jurmu gunoh tutib yo'limni,
Mahshar kuni to'smagay qo'limni.

Ey nurli, charaqlagan sitoram,
Xushnud bo'lishing – yagona choram!

O'g'ling bo'lur ul Xudoga mardud,
Ermas esang andin, ota, xushnud.

O'zing jigarim deding meni sen,
Nechun jigaringga o'q otarsen?

2585 Gar men jigaring esam, unutma,
Kuydirma uni, kabob etma.

Mendek jigaringdin oqsa gar qon,
Tuproqda nechuk yotarsen orom?

Xuni jigarim ichib bu yanglig,
Dersan jigarim, senga taraf yo'q!

Yoqdim jigaringni, ey balokash,
Jonimga manim tutashdi otash.

Oldingda magar esam gunohkor,
Bo'ldim anga men o'zim giriftor.

2590 Gar, ota, so'zingga sarkash erdim,
Boq bungaki, ta'zirimni berding".

Afsus ila bo'yla oh chekardi,
Oq kunduziga qaro chekardi.

Tun burkadi ustiga qarosin,
Majnun chekar erdi g'am navosin...

Tun misli sadaf edi, qaro tan,
Oldi u siquvga oyni chindan.

Oy ko'rsatib oy tabiatin ul,
Tark etdi-yu, to'kdi og'zidin dur.

2595 Majnun ko'zi erdi chun sadafrang,
Durlar oqizardi necha farsang.

Qabr ustida, kelmaguncha kunduz,
Aytdi necha bir qasida dilso'z.

Boshin necha bor qabrga qo'ydi,
Chun qabr ila joni bitta erdi.

Yuz surdi qabrga necha takror,
To tonggacha shunda yig'ladi zor.

Subh yetishdi poku porloq,
Tog' ortidin ul ko'tardi bayroq.

2600 Iksirini urdi kimiyogar,
Tuproqni damidin ayladi zar.

Ul xoki ravon tark etib xok,
Najd tog'i tarafga yurdi g'amnok.

Ko'z yoshi to'kib, chekar edi g'am,
Boshida musibat erdi, motam.

Andoqki g'arib edi, qaro baxt,
Tortar edi baski ming mashaqqat.

Ko'nglida hamon o'shal dilafro'z,
Kunni tun etardi, tunni kunduz...

Majnun vahshiy hayvonlar ila do'st tutingani

2605   Sohibxabaru fasonapardoz,
Ul qissani talqin ayladi boz...

Ul to'shagi dashtu bolishi tosh,
Ul totgani qayg'u ichgani yosh.

Ko'ksida g'amu firoq erdi,
Ovorayi dashtu tog' erdi.

Bir kun o'sha dasht tarkin etdi,
Ul yor diyori sori ketdi.

Ko'rdi, qalami vafo chekib chun,
Yozmishlar edi: "Layli – Majnun".

2610   Tirnoq necha urdi, hart'ko'chirdi,
Chun "Layli" so'zini ul o'chirdi.

Bas, so'rdilar: "Ayt, ne qilding, afsus,
Ul bittasi qoldi yakka-yolg'iz?"

Dediki: “Biri kifoyat etgay,
Shu so’nggisi ikkimizga yetgay.

Oshiq dili sori boqsa har ko‘z,
Ma’shuqini ko’rgay unda yolg‘iz”.

Boz so‘rdilar: “Ayt, bu ne erdi,
Qolgan senu ketgan u bo‘ldi?”

2615 Majnun dedi: “Menga xush emas bul,
Men mag‘z esamu po‘st esa ul.

Bu xushki, niqobi do‘st bo‘lsam,
Ul mag‘z esa, unga po‘st bo‘lsam!”

Shu so‘zni dedi-yu, ketdi yolg‘iz,
Chun Robiya cho‘lda yo‘lu yo‘lsiz.

Kuylar edi ishqidin nasibe,¹¹⁷
Izlar edi dardiga tabibe.

Vahshiy bo‘lib, ipni uzmish erdi,
El ta’nasidin qutulmish erdi.

2620 Kasb ayladi vahshiyona odat,
Har turli giyohlar erdi ovqat.

Xavf solmas edi birorta hayvon,
Hamdam edilar hamisha, har on.

Chun hifzu himoyasida birday,
Sher birla marallar erdilar shay.

---

¹¹⁷ Nasib – ma’shuqaga atalgan g‘azal ma’nosida.

Dasht ichra ne jonliq ersa qoim,
Xizmat etishardi unga doim.

Ul sheru marolu tulki, qashqir,
Yo'l ustida lashkar erdi, hozir.

2625 Andin kutishardi amru farmon,
Ul erdi misoli shoh Sulaymon.

Burgut pati erdi soyaboni,
Kalxat edi soqchi, posboni.

Podsholigi solgay erdi dahshat,
Darrandada qolmamishdi vahshat.

Qo'y bo'ri-la shodu xurram erdi,
Sher ohu-la do'stu hamdam erdi.

It birla quyon yashardi totuv,
Arslonni emardi jajji ohu.

2630 Majnun borar erdi, kaftida jon,
Old-ortida necha turli hayvon.

Gar uxlasa gohi, toza girdi,
Tulki dumi-la supurgay erdi.

Ohu yugurardi g'amza aylab,
Tuproqni bosar edi avaylab.

Gohida bo'lib qulonga qo'ldosh,
Gohida maralga erdi yo'ldosh.

Yonida himoyachi edi sher,
Ilkida mudom shay erdi shamshir.

2635

Bo'ri dag'i erdi unga posbon,
Hozir edi jon etishga qurbon.

Yo'lbars edi mehribon mushukdak,
Yo'lbarsligin aylamishdi ul tark.

Hayvon necha ersa ul tarafda,
Hozir edi barcha necha safda.

Ul o'rtada o'ltirar edi tek,
Andoqki, ularga podshodek.

Qo'rqinch edi jumla yirtqich ul, bas,
Qo'rqardi yaqinlashishga bir kas.

2640

Izn etmasa, yo'q kelishga chora,
Yirtqichlar etardi pora-pora.

Izn etsa, ular etar rioyat,
Ul kimsaga yetmas erdi zahmat.

Gar qavmidir ul yoki oshno,
O'z istagicha kelolmas aslo.

Gavjum edi oldi-orti har on,
Ul podaga Majnun erdi cho'pon.

Vahshiylar ila kim ersa ulfat,
Vahshiylik o'shanga o'tgay albat.

2645

Ul ohular ichra unda sayron,
Bir ohucha erdi sho'xu chaqqon.

Bo'yni uzun erdi, qomati tik,
O'ynoqi edi ajab, shamoldek.

Majnun boqib ohularga har gal,
Ul ohuchani ko'rardi avval.

Chorlar edi, asta erkalardi,
Siypar edi, boshini silardi.

Ohu ko'zini o'par edi bot,
Aylar edi yori chashmini yod.

2650   Mardum edi unga lolu hayron,
Atrofida jam shuncha hayvon.

Ko'rmak uni hammaga havasdi,
To ko'rmasa kimsa, tinchimasdi.

Har kun kelishardi ko'rgani to,
Shunda tutishardi so'ng qarorgoh.

Bas, keltirar erdi ul odamlar
Shoyad yesa deb anga taomlar.

Ul ko'ksida oh, yurakda dardi,
Ul dashti azim sheri mardi,

2655   Bir luqma yegaydi, so'ngra shartta
Borin berar erdi domu dadga.¹¹⁸

Andoq kechibon bahoru yozi,
Erdi hama rizqi ro'zga rozi.

Rizq berguvchi deb bilardi barcha,
Ko'rganda etardi unga sajda.

---

¹¹⁸ Domu dad – hayvonlar.

Atrofida necha turli hayvon,
Rizqin tilab aylanardi har on.

Ehsonki, o'shal umunga ma'qul,
Ozod esa kimsa, aylagay qul.

2660 Gar itga saxo etar majusiy,
It o'zni mushukdek aylagusi...

Hikoyat

Roviy tilidin eshitganim bor,
Marvda yashar erdi bir hukmdor.

Farmonida erdi necha ko'ppak,
Zanjirda tutardi misli devdak.

Qo'rqinch edi itlari azim-da,
Teva boshini uzardi zumda.

Qahr aylasa podsho birovga.
Itlarga berar edi talovga.

2665 Har kimgaki shoh etar adovat,
Itlarga yemish etardi albat.

Shoh xizmatida turardi doim,
Tadbirli, aqli, yosh mulozim.

Qo'rqar edi, bo'yla nogahoniy,
Shoh unga ham aylagay jafoni.

Chun ohuga ham u "chora" etgay,
Itlar tishi birla pora etgay.

Qoʻrquv sabab oʻldi, kutmay ortiq,
Itbon ila etdi oshnoliq.

2670 Bas, har kuni bitta qoʻy soʻyib ul,
Itlarga berardi keltirib ul.

Chandon saxovat etdi, chandon,
Ul mushkuli boʻldi shunda oson.

Chun mehru muruvvat ayladi fosh,
Itlar dagʻi unga egdilar bosh...

Bir kun ne boʻldi-yu banogoh
Sochdi u yigitga qahrini shoh.

Shotirlariga buyurdi ishni,
Itlarga yigitni yem qilishni.

2675 Itliklarin aylashib namoyon,
Sudrashdi yigitni itga monand.

Itlarga uni berishdi boylab,
Bir chekkada soʻng turishdi poylab.

Itlarki, yovuz va sher changal,
Shiddat ila tashlanishdi avval.

Lek koʻrdilar, oʻlja erdi oshno,
Dumlarni chun oʻynatib hamono,

Atrofin oʻrab tinchu yuvvosh,
Soʻng panjalar uzra qoʻydilar bosh.

2680 Bir doyadek erdi barcha dilsoʻz,
Kechdi shu yoʻsinda kecha-kunduz.

Tong otdi, libosi oqu barqut,
Tun to'nini ayladi zarandud.¹¹⁹

Shoh qilganidan bo'lib pushaymon,
Yuzlandi nadimlariga nolon.

Dedi: kecha men etib xatoni,
Itlarga beribmen begunohni.

Ko'ring-chi, ne kechdi holi itdin,
Ne qoldi nishona ul yigitdin?

2685 Itbon bo'lib bu gapdin ogoh,
Keldi shu daqiqa, dedi: ey shoh,

Ul odam emas, magar farishta,
Chun nuri Xudo ila sirishta.

Ko'rgil, bo'lib unda g'arqayi nur,
Bir sun'i Xudodek o'ltirar ul.

Itlarga nishona etdi yuzni,
Itlar anga urmadi og'izni.

Ul bo'ribosar, ajdahoro'y,
Bir uzmadi boshidin aning mo'y.

2690 Shoh shunda buyurdi tez boring deb,
Mahkumi adoni keltiring deb.

Chun bordi nadimlar unga alhol,
Shoh qoshiga keltirishdi darhol.

---

¹¹⁹ Zarandud – zarga bo'yalgan.

Shoh erdi taajjub ichra bisyor,
Itlar nega bermamishlar ozor?

Shoh ko'rdi, omondir ul, shu payti
Ko'z yoshi to'kib, uzrlar aytdi.

So'rdi: ne sababki, ne alomat,
Qolding necha bo'ridin salomat?

2695

Dediki, ularga ulfat erdim,
Bordim necha bor, nasiba berdim.

Itlarki totdilar u tuzni,
Hech urmadilar menga og'izni.

O'n yil senga xizmat etdim, evoh,
Shu bo'ldimi menga himmating, shoh?

Itlarga berib gar aylading xor,
Itlar emas erdi oshnoxo'r.

It bildi qadrni, bilmading sen,
It qildi rioya, qilmading sen.

2700

It etsa rioya ustuxonni,
Nokas kishi aylagay jafoni...

Shoh ko'rdiki, ish chatoq emishdir,
Insofdin o'zi yiroq emishdir.

Tarqaldi xumori, ketdi mastlik,
Chun etmadi boshqa itparastlik.

Maqsad bu hikoyadin chunondir,
Ehsonu karam – hisori jondir.

Majnun dag'i bergan ul yemish-la,
Tiklar edi tegrasida qal'a,

2705 Yirtqichlar esa oyoqda qoim,
Ul qal'aga soqchi erdi doim.

Majnun chu ular bila yurardi,
O'ltirsa, ular-la o'ltirardi.

Sen ham shuni orzu etsang har kez,
Xunobi jahonni ichma hargiz.

Hamxonang agar xalifanomdir,
Sendin yesa, senga u g'ulomdir...

Majnun Haq Taolo dargohiga yuzlanib, iltijo etgani

Tun ravshan edi, misoli kunduz,
Ko'k gulshan edi, tamomi yulduz.

2710 Zarrin edi boshdin-oxir osmon,
Chun ko'ksida shoda-shoda marjon.

Sayyora taqib bilakuzugin,
Ufuqqa oyoq bosardi sekin.

Shaytonga olov otib shahob ham,¹²⁰
"Lo havl valo" o'qir damodam.

Tun nofasidin havo muattar,
Oy gavharidin zamin munavvar.

¹²⁰ Shahob – uchar yulduz.

Ul nofayu gavhar erdi andoq,
Ziynatli, atrli erdi ofoq.

2715 Anjumki, falakda yonmish erdi,
O't-shu'la sochib, bezanmish erdi.

Yuz turfa bo'lib yonardi yulduz,
Ko'k sahni yoyilmish erdi so'ngsiz.

Osmon uza chiqmish erdi osmon,
Qutb ustida qurmish erdi qo'rg'on.

Farqat esa otini surardi,
Shat oldida kemasi turardi.

Parvinda libos sarig'u azroq,¹²¹
Zar nayzasiga qadardi bayroq.

2720 Oy tegrasiga chiziq chizib zar,
Atlas yopinib, tabassum aylar.

Andoqki, Kamonchilar shu palla
Oy ustiga yog'dirardi muhra.

Ne erdi Atorud unda holi,
Osmonga otilgan o'q misoli.

Zuhroki, Sitom anga egardi,
Go'yoki o'shanga manglay erdi.

Oftob anga tig' edi jahonso'z,
Tun yoshirin, oshkor kunduz.

---

¹²¹ Azroq – moviy.

2725

Mirrixda adovat erdi yaksar,
Yov ko'ziga mil chekishni istar.

Birjis qo'lida uzukdi alhol,
Yeng ostida jumla baxtu iqbol.

Kayvon beliga egov osibdir,
Tig'larni egovlab, etgay o'tkir.

Shohkim, shu qadar erur jaloli,
Bo'lsin shu jahon aro jamoli!

Shoh xizmatida bo'lib mudomiy,
Yetding shu maqomga, ey Nizomiy!

2730

Ul manzili burjdin shu onda,
Bir zilzila qo'pdi osmonda.

Aksi Hamal ul hilolxanda
Ko'k ko'ksiga soldi shu'la shunda.

Govi falak¹²² ul chu govi daryo,
Bo'ynida guhar edi Surayyo.

Javzoda chu qo'sh edi kamarband,
O'z taxtida o'ltirardi xursand.

Huq'a kiyibon libosi zavar,
Ul Hun'a qulog'iga pichirlar.

2735

Xarchangda u changali Ziroyi,
Timoq botirardi chun Siboyi.

---

¹²² Govi falak – ho'kiz burji.

Nusra edi bo'yla gavharafshon,
Turfa tarafi edi zarafshon.

Jabha, yorug' erdi so'lu sog'i,
Oldida yonardi yuz chirog'i.

Qalbasad o't olib Asaddin,
Ud otashidek yonardi qizg'in.

Uzro yuz ediki, Sunbula, bas,
Besarfa u dona sarfa etmas.

2740 G'afr oldida Kosayi yatimon,¹²³
Tashlar edi ul o'shanga uch non.

Mezon chu zaboni mardi dono,
So'ylar edi, tinglar ul Zabono.

Avvo u Samoki Hechshamshir,
Amri ila tozisin quvar sher.

Ikil beribon Qalabga tojin,
Aqrab Kamonga ul – xirojin.

Har dam ko'rinar esa Na'oim,
Balda etar uch qo'lini qoim.

2745 Jaddi boshidin ayrudir gar,
Afonayi "Sarbuzi"ni tinglar.

Zobeh vahim ichra jim qolibdir,
Sa'd Axbiyadin jilov olibdir.

---

¹²³ G'afr, Kosayi yatimon (Yetimlar kosasi) – yulduz turkumlari.

Bal' xayri duoda bo'lmasa ul,
Ochgaymidi subhidamda qo'sh qo'l?

Dalv boshida oftob – yog'du,
Xomush turar erdi, og'zida suv.

Qo'sh bayt bitib erdi chun chekib zar,
Bul ersa Muqaddam, ul Muaxxar.

2750

Xotun Rasho teva uzra mas'ud,
Hamroh edi unga Botialhut.

Yulduz yo'li uzra, boqsang endi,
Ijromi buruj¹²⁴ suvoriy erdi.

Batnulhamal erdi chun siyog'i,
Sepoyaga bog'li to'rt oyog'i.

Ayyuq qo'li qudratin ko'ring, hay,
Tojdoshlaridin balanda turgay.

Ko'k ersa qozon, qozonchi yulduz,
Solgay u qozonga murch ila tuz.

2755

Nasrayn yozibon qanot shul dam,
Toirdir o'zi, Voqe'dir ham.

Sha'roda yamoniy odati, bas,
She'r so'yilamas ersa-da, etar raqs.

Mabsuta charog' ila tirikdir,
Maqbuza u Zog' ko'zin o'yibdir.

---

¹²⁴ Ijromi buruj – falakning o'n ikki burjiga mansub yulduzlar.

Sayyofki o`ynatur qilichni,
Sher bo`yniga urgay ul qilichni.

Fard yulduzi yakka erdi zotan,
Porlardi janub uzra ravshan.

2760 Uch yulduz ila Sarir endi
To`rtinchi falakka tobe erdi.

Ul muhri Samoklar erdi har gal,
Gohida Romehu gohi Ag`zal.

O`tkir ko`zi-la boqib Suho jim,
Hamdamlarini etardi ajrim.

Tobon – dami bo`ri ul sahargoh,
Yusuf kabi tark aylamish choh.

Qo`ymasdi falak aylanishni,
Aylantirar ul Banotunina`shni.¹²⁵

2765 Qori Na`sh uza crur suvoriy,
Na`shdin ne zamon yiroq Qori?..

Majnun ctibon nazarasozlik,
Charx birla etardi huqqabozlik.

Zuhroga boqib, so`z ochdi avval:
“Ey baxtga o`zing tayanch, muavval.

Ey Zuhrayi ravshanu tunafro`z,
Ey tolei davlat uzra yulduz.

---

¹²⁵ Banotunina`sh – yetti og`ayni yulduzlari.

Ey ahli nishotga mash'ali nur,
Ey ahli g'azalga manbai dur!

2770

Kaftingda erur kaliti har kom,
Jur'ang ila mayga lim to'lur jom.

Ey muhri nigini – tojdorlik,
Xotuni saroyi komgorlik.

Ey mayling o'lib mudom latifroy,
Ey xulqing o'lib mudom atrsoy,

Lutfingki erur, boridin soch,
Qarshimda umid darichasin och!

Yordinki, firog'i beomon ul,
Yetkaz nafase, davoyi jon ul!"

2775

Chun Mushtariy ochdi yuzni so'ngra,
So'z boshladi shunda Mushtariy-la:

"Ey Mushtariy, ey sitorayi baxt,
Ey va'dasi rost, sodiqulva'd,

Eyki nazari jonfazolik,
Ey niyati ul jahonkusholik,

Ey munshiyi nomayi inoyat,
Fathu zafaringda har viloyat!

Ey azming o'lib qarori olam,
Tushgaydir iziga kori olam.

2780

Baxt topgusi sen ila balandlik,
Dil topgusi sen-la zo'rmandlik.

Shafqat qilu bir nazora ayla,
Shu dardi dilimga chora ayla.

Mardlar ishin ul menga etgil,
Shu baxtiqaroligim aritgil.

Yetkaz menga yordin nishone,
Keltur menga atrini hamone!”

Ko’rdiki, ko’rib u munchakim xor,
Qochmoqqa u barcha erdi tayyor.

2785 Bildiki, tish-la huqqabozlik,
Yetmas anga zarra chorasozlik.

Oh chekdi angakim, chorasoz Ul,
Tanhovu balandu beniyoz Ul.

Dediki: “Ayo O’zingga ohim,
Sendek yana qayda ul panohim?”

Ey Zuhravu Mushtariy g’uloming,
Sarnomayi jumla nom – noming.

Ey ilming o’shandin oldi tahsil,
Ehsoning o’lur o’shandin hosil.

2790 Sendindir adoyi jumla maqsud,
Sendin hama ul saxovatu jud.

Sendin hama kuch olur balandlar,
Sendin – u najoti mustamandlar.

Ey jumla shu bandalarga sen band,
Ey jumla basharga sen Xudovand.

Ey yetti falak imoratingdir,
Ey barcha vujud iboratingdir.

Ey olti jihat balandu pastlik,
Quldir, ishi senga zerdastlik.

2795 Har ko'zki, yetishsa senga, yohu,
Ko'rganda qolur u ko'zdin ayru.

Kim senga it ersa, gavhari pok,
Sendin esa ayru, boshiga xok.

Men – xok, suv bo'lib, eribman,
Ko'rgilki, nechuk xarob erurmen.

Rahm etki, men ojizu g'aribmen,
Sen benasib etma rahmatingdin.

Etgil u inoyati xudolik,
Bergil shu tunimga ro'shnolik.

2800 Ishqimni vafo xujasta qilsin,
Baxtim bahonadin qutulsin!"

Aytib necha so'zni, ufladi ul,
Aytdi-yu shu so'zni, uxladi ul.

Uyqusida chun ko'rindi baxti,
Avj birla o'sar edi daraxti.

Uchdi u daraxt butog' idin qush,
Qo'ndi uning oldiga kelib xush.

So'ng og'zini ochdi-yu sarosar,
Majnun toji uzra to'kdi gavbar...

Tush ko'rguchi so'ngra ochdi ko'zni,
Tong nuriga chaydi olam o'zni.

Tong husnida erdi tozaqonlik,
Aylardi nishotu mehribonlik.

Majnun dili shod edi u tushdin,
Olmishdi qanot o'ziga qushdin.

Oshiqqa visolki chun maholdir,
Shodlik anga tushdiru xayoldir.

Majnunga Laylidan maktub yetgani

Kun erdi kiroyi olamafro'z,
Ravshan edi nuri birla har ko'z.

Subh yetdi bihisht olamidin,
yellarda nafas edi Masihdin.

Ul baxtiki o'ng tarafda erdi,
O'ng yoqdin anga ko'rindi, keldi.

Davlatki itobga to'ymish erdi,
Zor etsa-da, endi kelmish erdi.

Ul ishq balo asiri Majnun,
Ul ko'ngli shikastayu jigarxun.

Tog' boshida o'ttirardi ul dam,
Atrofida necha domu dad jam.

Nogoh ko'tarildi dashtaro chang,
Gard erdiki, misli to'tiyorang.

2815 To toqqacha yetdi ul g'ubore,
So'ng unda ko'rindi shahsuvore.

Kim erdi u kimsa? – Porayi nur,
Chun keldi-yu tushdi otidin ul.

Majnun tanidi, harif erdi,¹²⁶
Nasli nasabi najib erdi.

Ilki bila bir ishorat etdi.
Bor lashkari yerga boshin egdi.

2820 O'zi esa bordi, mehri xoslik
Rasmi ila etdi dilnavozlik:

“Ey najmi yamoni, bu sayr ne?
Men kimmanu sen kinu xayr ne?”

Chehrang agarchi dilnavozdir,
Ko'nglimda bu qo'rquvim-da rostdir.

Yo'q-yo'q, uni ajdaho degayman,
Arqon ko'riboq, ilonmi deymen.

Yolg'on eshitib, ko'rib ziyonlar.
Siynamga qadaldi ne tikonlar.

2825 Chun etdi ular dilimni abgor,
Ko'ksimda necha jarohatim bor.

¹²⁶ Harif – bu yerda: ulfat ma'nisida.

Gar senda ham ersa shu matoh chin,
Kel, yaxshisi, so'zni ochma andin".

Ul kimsa eshitdi, bas, egildi,
Majnunning oyog'iga yiqildi:

"Ey sha'ni xujastayu baland nom,
Tobe senga shuncha dad ila dom.

Ohu senga jonni sadqa etgay,
Sher amru ishoratingni kutgay.

2830 Bordir xabarim har tariqdin,
Ya'niki, rafiqqa ul rafiqdin.

Maxfiy senga aytgulik so'zim bor,
Aytmas uni mendin o'zga zinhor.

Gar etsang ijozat, unda aytay,
Yo'q-yo'q desang ul, izimga qaytay".

Oshiq bo'lib unchakim umidvor,
Dediki, siringni ayla oshkor.

Payg'omchi shu onda berdi payg'om:
"Baxtinga shu tavsanim bo'lib rom,

2835 Bordim kezib ul falon vatangoh,
Ko'rdim sanam unda, erdi chun moh.

Yo'q, oy dema, erdi oftobe,
Oy chehrasi uzra bir niqobe.

Sarv erdi, emasdi sarvi bebar,
Bog' erdi, u bog'i xulddin afzal.

Shirinsuxan erdi, so'zlasa u,
Suvdek so'zi birla uxlagay suv.

Ohu ko'zi birla boqsa bir on,
Sherni etar erdi lolu hayron.

2840 Zulfi siyahi misoli "jim"e,
Qaddi "alif" u dahoni "mim"e.

Derdiki, ulardin erdi "jom"im,
Chun jomi jahonnamoy nomim.

Jon ofati nargisi xumori,
Ko'rsa kishi qolmas ixtiyori.

Ham qoshi kamonu toq edi, bas,
Toq erdi-yu, jufti birla payvast.

Jodumanish erdi, misli rayhon,
Rayhon nafas erdi, atri rizvon.

2845 Alqissa, u husn ila sehrdi,
Ko'zdin yaralib, nafasdin erdi.

Lek ishqdin erdi g'amnishoplik,
Avzoida necha notavonlik.

Qaddi egilib, bukilmish erdi,
Ko'z yoshi oqib, to'kilmish erdi.

Nay erdi magarki xayzuroni,¹²⁷
Xayri edi, rangi arg'uvoniy.

---

¹²⁷ Xayzuron – bambuk.

Xayrisi sariqmas, erdi zar ul,
Nay erdi-yu erdi nayshakar ul.

2850

Ul qal'ayi joni uzra doim
Tosh yog'dirar erdi charxi zolim.

Sulton Ayozi erdi hamdast,
Sarhang xarobu posbon mast.

Yoriga umidni boylab har dam,
Qo'rquvda yashardi eridin ham.

Gul uzra to'kar edi gulobin,
Oy yashnatar erdi oftobin.

Ko'z yoshi to'kib, chekardi hasrat,
Uyg'ondi dilimda unga shafqat.

2855

Kimsan, dedim, ayt, yig'i nechundir?
Bu nola-yu zor kim uchundir?

Lab ochdi javobga, dedi: "Tingla,
Sepding jigarimga tuz so'zing-la!

Layli edim avval, endi afzun,
Majnunligim ichra mingta Majnun!

Ul oshiq esa, chun oshiqi zor,
Oshuftamen unga necha ming bor.

Ul garchi nishonagohi darddir,
Mendek ayol ermas ul, marddir.¹²⁸

¹²⁸ Mard – bu yerda: er kishi, erkak ma'nosida

2860

Ishq shevasi ichra dovyurak u,
Hyech kimsadin unda yo'q qo'rquv.

Mendek sira chekmagay alamni,
Istar yeriga bosar qadamni.

Miskinmanu kimsasizki, bir dam,
Bir kimsaga g'amdin urmagum dam.

Qo'rqamen, etib bu yo'lda xomlig',
Olgaymen o'zimga badnomlig'.

Og'uni gulob deya totarmen,
Otashni xashak ila yoparmen.

2865

Gar bir tarafim – g'ami g'aribdir,
O'zga tarafim – g'ami raqibdir.

Men ikki arodadirmen har on,
Shu kashmakash ichra zoru nolon.

Jahl etgali erga jur'atim yo'q.
Qochmoqqa atodin qudratim yo'q.

Ishqim gahi amr etar firoqdin:
Kaklik kabi qoch bu qarg'a-zog'din!

Nomus gahi deydi: tek o'tirgin.
Kaklikdin hamisha kuchli lochin!

2870

Xotin kishi garchi pahlavondir,
Xotindir hamisha, begumondir.

Xotin kishi jangda gar to'kar qon,
Xotindir, atalsa-da arslon.

G'amdin qutulishga topmadim yo'l,
Topshirdim o'zimni g'amga butkul.

Xun etdi dilimni yor xayoli,
Mensiz bu zamon ne kechdi holi?

Mensiz ne kitobdin olgay ilhom,
Ne holat ila kechirgay ayyom?

2875 Bosgay u qadamni qaysi rohda?
Nonushtasi qaysi xonaqohda?

Kim birla anisu suhbat aylar?
Kimlarga o'zini ulfat aylar?

Andin esang, ey musofir, ogoh,
Bergil xabarini bizga, illo!

Chun so'zlari yoqdi jonu ko'ngil,
Jim turmagim erdi noravo ul.

Har ncki o'zingdin erdi ma'lum,
Etdim shu zamon anga takallum.

2880 Dedimki, ul oshig'i adodir,
Bor ulfatu do'stdin judodir.

Ishqingda sabo hamdam unga,
Ohu ila sher mahram unga.

Ishqingki, shikasta etmish erdi,
Ayrildi atodanam ul endi.

Har kun anga chun xoru xorlik,
Tortar alam ichra zoru zorlik.

Goh so'ylagay ishq mebnating u,
Ko'z yoshi to'kar alamda duv-duv.

2885

Goh marsiyat aytar otadin boz,
Toshlar eshitib, chiqargay ovoz.

So'ng bor-ku qasoidi haloling,
Aks etmish ularda hasbi holing.

Aytdim necha bayt, eshitdi ul moh,
Chekdi necha karra o'rtanib oh.

Bas, titradi yerga bosh qo'yib jim,
Andoqki, u jonni etdi taslim.

Kechdi nafase, ko'tardi boshin,
Oh chekdi, oqizdi qonli yoshin.

2890

Yig'lab, necha chekdi nola, faryod,
Faryod-la otangni ayladi yod.

Bekasling aytar crdi har dam,
Aytar edi, ham chekar edi g'am.

Chun necha chekarda ohu zorlig',
Ahdimda u ko'rdi ustuvorlig'.

Dediki: ayo, toza ko'ngil,
Aftoda ko'ngilni sen ko'targil!

Qay kun bu makonni tark etarsen,
Azmi safar aylabon ketarsen.

2895

O'tsang o'sha manzilim yoqdin,
(Ko'rsatdi u chodirin yiroqdin).

Kutgum seni ko'z tikib yo'lingga,
Bir noma bitib beray qo'lingga.

Etgil menga yordaming nihoniy,
Yetkaz o'sha yori jonga oni...

Shu so'zni dedi-yu, turdi darhol,
Men dog'i yo'linga yurdim alhol.

Bas, ertasi kun buyurganidek,
Bordim eshigiga oshiqib tek.

2900 Ko'rdimki, kiyibdi ko'k joma,
Topshirdi o'pib qo'linga noma.

Chun nomaga bosdi muhri anduh,
Ya'ni karamul kitobi xatmuh...¹²⁹

Bas, so'zni musofir ul tugatdi,
So'ng nomani o'pdi-yu uzatdi.

Majnun ko'rib ulki erdi noma.
Har ne edi, etdi pora-pora.

So'ng boshin egib misoli pargor,
Charx urdi shu onda balki yuz bor.

2905 Mast singari so'ng yiqildi qalqib,
O'zdin ketib, ammo qo'lda maktub.

So'ng hushiga keldi ko'z ochib ul,
Yetgan edi dardiga tahammul...

---

¹²⁹ Kitobninig ma'nosi uning xotimasidadir.

**Majnun Laylining
maktubini o'qigani**

Chun ochdi u nomani shitoban,
Avvalda shu so'z edi xitoban:

“Xat boshi – ul ismi Podshohdir,
Jonbaxshu aziz, xiradpanohdir.

Izmida hamisha kordonlar,
Farmonida jumla bezabonlar.

2910

Ajratguchi oqligu qarolik,
Rizq berguchi barchaga safolik.

Anjum ila ko'kni ravshan etgan,
Mardum ila yerni gulshan etgan,

Fardi azaliy va zuljaloliy,
Hayyi abadiy va loyazoliy!..

Jon berdi, jahonni berdi senga,
Bundan-da buyuk xazina qayda?

Jonni yoritib aqlxiraddan,
Har ikkisin ayladi muzayyan.

2915

Durru guhareki necha sochdi,
Chun yo'lni hadisi ishqqa ochdi...

Bu nomaki maqsud erdi menga,
Bir g'amzada yozdi dardmandga.

Yozdim uni men, asiru noshod,
Yetsin senga, ey qafasdin ozod!

Ey yori qadimahd, nechuksen?
Ey Mahdiyi yetti mahd, nechuksen?

Ey xozini ganji oshnolik,
Sendin o'sha ishqqa ro'shnolik!

2920 Ey rang berib toqqa qoning,
Tosh uzra aqiqdek endi joning!

Ey chashmayi Xizr tun – qaroda,
Parvonayi sham subhgohda.

Ey sendin o'shal jahongadir sho'r,¹³⁰
Hamdam senga necha bir qulongo'r.

Ey zaxmgahi malomatim sen,
Ham qofilayi qiyomatim sen.

Ey rahm sira aylamay tanig'a,
O't urgan hayoti xirmaniga.

2925 Ey menga ravo etib vafoni,
Yor aylagan o'ziga jafoni!

Men senga berib ko'ngilni har dam,
Kam etmading iltifotni sen ham.

Ey yor, nechuksen, ayt, ne holda?
Men sen ila, sen nechuk xayolda?

¹³⁰ Sho'r – bu yerda: iztirob, tug'yon ma'nosida.

Baxtingmenu zaxmayi firoqmen,
Juftingmenu ayrumen, yiroqmen...

Erim hisobda er emish ul,
Bir kecha benim-la yotmamish ul.

2930

Men garchi nikohli, erlimen, rost,
Durrimga to'qingan ermas olmos.

Ganji guharim erur muhrli,
Gulg'uncha tarim erur muhrli.

Ey garchi ayondir unda erlik,
Sensiz ne emish menga u sherlik?

Savsanni gar eslatur sarimsoq,
Gul atrini bermas unda yaproq.

Bodring sariq ersa, kunjga¹³¹ o'xshar,
Shakli, jasad i turunjga o'xshar.

2935

Nordon esa-da, turunjxo'ylik,
Ammo emas ul turunjbo'ylik.

Kosh erdi, ey orzuyi jahonim,
Bo'lsayding o'zing hamoshiyonim.

Kim toysa bu yo'ldin, yiqilsin,
O'lsin, o'ligi eshakda kelsin.

Sensiz uchib ul falakka ohim,
O'rtansa ko'ngil, nedir gunohim?

¹³¹ Kunj – bu yerda: bukri.

Ko'ngilki, rizoying istamas gar,
Tashvishi qazodin o'lsa afzal.

2940 Har kimsaki senga aylagay qasd,
Qursin qo'li, bitsin undayin dast.

Bir tola mo'ying menga jahondir,
Guldir u ko'yingda, gar tikondir.

Maskan chu Xizr makoni senga,
Bergil u Xizr suyini menga.

Men – oymenu sen – u oftob-nur,
Sen birla ko'zimda nur, ziyodir.

Sendin bu qadamda ortda qoldim,
Afv ayla, buni bo'yinga oldim.

2945 Otang vafotin ul eshitdim,
Ohlar chekibon, yaqoni yirtdim.

Urdim yuzimga tarsaki ham,
Go'yoki o'lmish erdi otam.

Tortib ko'zimga gul kabi mil,
To'nimni binafshadek etib nil.¹³²

Hamdarding o'lib men hamoni,
Tutdim base motamu azoni.

Yoningga magar borolmadim, oh,
Etdim hama o'zga shartni ijro.

---

¹³² Nil – ko'k, moviy ma'nosida.

2950

Sendin shu tanim yiroq erur, bas,
Jonim esa har nafasda payvast.

Chun barcha g'aming dilimdadir, hay,
Sabr aylamak unga chora bo'lgay.

Bas, necha kun oshiyon bu xona,
Lozim shu murosayi zamona.

Bu xonaki, obu rangi bordir,
Ul barchaga bo'yla tangu tordir.

Eshshak kabi go'lliging unut qil,
O'tguvchi umrga boq, sukut qil.

2955

Ko'p yig'lama, ayla sabru toqat,
Yo'l o'zgardir, o'zga unda holat.

Ko'nglingga yo'latma g'am, avayla,
Sabring-la sitamga chora ayla.

Men ham o'sha dardu g'amga yormen.
Lekin qadam uzra ustuvormen.

Oqil kishi yig'lamas, hamoni,
Kuldirsa g'animni yig'lagoni.

Dono kishi aylamas sira yod,
Ul g'amniki, dushmanin etar shod.

2960

Ey shuncha olib nafaski, borsen,
Shod bo'l bu aroda, baski borsen.

Boq ungaki, aylanur jahon, bas
Charx aylanur ul, zamon-da tinmas.

Dehqonki yeriga ul sochar don,
Olgay o'sha doni birla xirmon.

Xurmoki, bugun o'sib, ko'kargay,
Bas, ertaga yaxshi meva bergay.

Ul g'unchaki barg aro nihondir,
Gul-gul ochilurdin ul nishondir.

2965 Bekas dema o'zni, chekma qayg'u,
Men bormen, axir! Shu bas emasmu?

Bu yo'lda ravomi ohu voying?
Bekimsaga kimsadir Xudoying!

Otam deya yoqma o'zni chun barq,
Ko'z yoshiga etmagil taning g'arq.

Gar ketsa ota, o'g'il omondir,
Bog' ketsa, nishona gul omondir..."

Majnun o'qib ulki nomayi yor,
Bir g'unchadek o'zni etdi oshkor.

2970 "Yo Rab!" der edi, magar mast erdi,
Bir lahza o'ziga kelmas erdi.

So'ng o'ziga keldi ul nihoyat,
Zo'r berdi yig'iga necha soat.

So'ng ochdi xabarchiga quchog'in,
Goh qo'lini o'pdi, goh oyog'in.

Yo'qdir, dedi ul, qog'ozu xoma,
Nechuk etayin javobi noma?

2975

Qosid belidin yechib kamarni,
Har neki zarur edi, ularni.

Oldi, ne ajabki ul hamono,
Qog'oz, qalam ayladi muhayyo.

Majnun yuritib qalamki, otash,
Ming nuqtani etdi safhaga naqsh.

Ko'nglidagi barcha dardu g'amni
To'kdi u, yig'latib qalamni.

Chun noma tugandi, bitdi butkul,
Topshirdi uni xabarchiga ul.

Qosid olibon, yugurdi-yeldi,
Eltib, o'sha intizorga berdi.

2980

Layli uni ochdi och nazar-la,
Ko'z yoshlari tomda safha uzra...

Majnunning Layliga javob maktubi

So'z avvalida xujasta pargor
Shoh nomi ediki, do'st, madadkor.

Donoyi nihonu oshkoro,
Bermish hama tosh, guharga oro.

Izmida sipehru anjum har dam.
Amrida u Na'shu qizlari ham.

Ko'ngilga beruvchi oshnolik,
Tunlarga beruvchi ro'shnolik.

2985

Kelgay u sabab bahori xandon,
Bechoraga chora etgay ehson...

So'ngra u jigar kabobligidin
Aytib, ravishi xarobligidin.

Yozmishdi: "Bu noma beqarordin,
Sensiz u adoyu intizordin.

Yo'q, yo'q, bu xato, qonga botgan,
O'z qonini so'ngra senga sotgan.

Bir kimsaki, ul kalitdir, aytsam,
Qandoq senga yetgay ul, xazinam?

2990

Men xoki g'uboring ersam andoq,
Sen obi zilol kimga mundoq?

Poyi qadamingda past esam men,
Sen qaysi kamarga qo'l cho'zarsen?

Men dardi dilingni bunda cheksam,
Sen qaysi ko'ngilga doru malham?

Men sendin olib o'zimga toshni,
Sen kimga egarsen unda boshni?

Ey Ka'bam o'shal jamoli ro'ying,
Mehrob menga ostoni ko'ying.

2995

Ey marhami yuz hazor siyna,
Dur maydayu may shisha ichra!

Ey toj, boshimdamassen, evoh,
Torojing uyimda tinmas aslo.

Ey ganj, seni olibdir ag'yor,
Do'stlarga u ganj aro ilon bor.

Ey bog'i liam, ayt, qayonsen?
Firdavsi falak kabi nihonsen.

Bandi tugunim sening qo'lingda,
Savdoyi dilim kushodi senda.

3000 Bul cho'p-og'ochki udi beshang,¹³³
Sindirmaki, ul haloki teshang.

Xor etma meni, urma, xokmen,
Mehru karam ayla, dardnokmen.

Lutfu karam et, bahoring o'lgum,
Ursang, ezilib, g'uboring o'lgum.

Tuproqni aya, yetmasin dard,
Lutfing gul etar, jafolaring gard.

Poyingda egildi boshim, ey yor,
Qahru g'azabing-la etma abgor.

3005 Yo'l berma chunonki, jahl etarmen.
Suv berma chunonki, men to'karmen.

Ketsa oradin hayovu ozarm,
Bo'lgay hama behayovu besharm.

Bo'ri ravishini berma itga,
Sherdek tutar unda boshni tikka.

¹³³ Udi beshang – o'rmoningda o'sgan ud.

Ganjina ulashma har gadoga,
Ul ganjina yo'l ochar xatoga.

3010 Men-ku shu yo'lingda yuk tashib qul,
Sen xoja bo'lib boshimda turgil.

Qalqonmen o'zingga, etmagil yer,
Tashlar esang, unda men shamshir.

Tosh otma o'zingga, etma dishtang,
Hay, aylama lashkaring bila jang.

Nish urma o'zingga – o'rtanursen,
Sog'lom vujuding yaro qilursen.

Mehru karam et, uni avayla,
Ozodni o'zingga banda ayla.

3015 Sendin dili ranja bo'lmasin qul,
Surmangni ko'zingdin olmasin ul.

Har xojaki, bu kifoyati yo'q,
Hukmi amali, viloyati yo'q.

Kasb aylasa kimki bu hunarni,
Pulsiz-da qul aylar o'zgalarni.

Men bo'yla g'uloming ertayu kech,
Sen ayla g'ulomu sotmagil hyech.

Boshim uza tutma, yoqma o'tni,
Qo'zg'atma sira dimog'da o'tni.

3020 Har tanda g'azab ila g'irevdir,
Har odamiy oshnoyi devdir.

Deving chiqar ersa, bil, hamono,
Bir boshqasi bo'lgay unda paydo.

Men tikan chopay, sen-da esh bo'l,
Men sen bila xush, sen-da xush bo'!

Chekdim shu ko'yingda dardu hasrat,
Etsang ne bo'lurdi rahmu shafqat?

Oh cheksam o'shal g'amingda, ko'rgil,
Ko'klarga uchar-da, muz bo'lar ul.

3025 Ey o'zgani yoru hamdam etgan,
Chun o'ziga juftu mahram etgan!

Bir karra eshitmading salomim,
Muz uzrami yozding unda nomim?

Menga suxaningki pech-pechdir,
Yo'qdir bari, balki hech-hechdir.

Bir na'l bermay abrashimga,¹³⁴
Yuz na'l otding otashimga.

Tongimni tuni qaroga burding,
Tig' soldingu so'ngra oh urding.

3030 Dil berdim o'zingga, etmading dod,¹³⁵
Jon bersam agar, etarmiding yod?

Til birla dilim yaro etarsen,
Men yondimu sen safo etarsen.

¹³⁴ Abrash – chavkar ot.

¹³⁵ Dod – rahmu shafqat.

Har kimsa cho'zib, uzatsa so'zni,
Forig'mi etar yarodin o'zni?

Savsan tilini uzun etib chun,
Tig' boshiga tushdi, bo'ldi ostin.

Gar yor esa menga chin xaridor,
Etgay edi yuzni ham padidor.

3035 Men xastaga ne nadomat erdi,
Ko'rsat uni, ne karomat erdi?

Ahdingni buzib o'tirganingmi?
Bir boshqaga yuzni burganingmi?

Til birla menga firibsozlik,
Lek o'zgaga sidqu ishqibozlik?

Sevsang, qani ohi sodiqing ul?
Men birla dame muvofiqing ul?

Ishqingda o'shal muvofiqing yo`q,
Bu bo'ylaki, ishqiq sodiqing yo`q.

3040 Sen forig'i g'amki, bediling bor,
Yoningda kishing, muomiling bor.

Men ulki, yuzingga zor, kuyarmen,
Ko'yingda hamisha bosh qo'yarmen.

Men fol ochamen ko'yingda yuz bor,
Ko'rsam deya ul yuzingni, ey yor!

Osudaki ul, yuzing ko'rar, bas,
Chun men kabi qayg'u, g'amda ermas.

Xurram men emas, ul tavongar,
Chun ilkida sen, durru gavhar.

3045   Bulbulga makon erur magar bogʻ,
Anjirni yeguvchi qargʻadir, zogʻ.

Bogʻbon dilidin anor ichar suv,
Bir xastaga soʻng yemish boʻlar u.

Dunyoda hamisha boʻylakim ranj,
Muhtoj senu lek zamindadir ganj.

Kim koʻrmish oʻshalki laʻli billur,
Tosh panjasidin xalos boʻlibdir?

Ul oyki, umid oʻshal ziyodin,
Qay kun qutularkan ajdahodin?

3050   Bol – bolaridin nishon qolgay,
Qush uchsa gar, oshiyon qolgay.

Andoq ochilib xazina bori.
Eshikda qolur xazinadori.

Dehqoni xasis tark etur bogʻ,
Bulbul ila hamnishin boʻlur zogʻ.

Gul bogʻchada gul libosi atlas,
Uzmish uni bir habash, qaro, mast.

Oyinani gar gʻubor olgay,
Ganj oʻrnida, lek ilon oʻlgay.

3055   Qoʻrgʻonchasidin chiqdi bonu.
Yoʻq erdi eshikda posboni.

Gar sha'mi nuring yiroq mendin,
Parvonani ayru tutma andin.

O'ldirdi meni magar malomat,
Bo'lsin Ibni Salom salomat.

Ey yaxshi-yomon mijozimam sen,
Dardim o'zingu ilojimam sen.

Qo'rg'oning agarchi ohanindir,
Durri guharing sadafnishindir.

3060

Ul halqayi zulfi purshikanjing
Sochgay o'sha ajdahoga ganjing.

Ma'lumki, yiroq tutib garovdin,
Do'st do'stini qizg'anur birovdin.

Tushgay menga yuz havas hamisha,
Gar senga qo'narsa bitta pashsha.

Oshiq kishidan-da ko'ri bo'lmas,
Ul pashsha ko'ringay unga kargas.¹³⁶

Ul pashshani sen kabi shakardin
To haydamaguncha tinchimasmen.

3065

Bor erdi yigitki, bir javonmard,
Yo'q pulni sanab yurardi har vaqt.

Yo'q gulga nuqul chekar edi oh.
Yo'q durga etardi ohu evoh.

---

¹³⁶ Kargas – kalxat.

Ishqingda yetishdi bunga boshim,
Labtashnamenu ko'zimda yoshim.

Savdoyim u ko'rganingdin ortiq,
Majnunmen eshitganingdin ortiq.

Sen birla yo'qotdim o'zligimni,
Bexudlik aro ko'rarmen o'zni.

3070   Ishq etmasa dilni bo'ylakim mast,
Ishq ko'yida ul tariqcha ermas.

Etmam tama lablaringdin, ey yor,
Bir bo'sa bo'lurdi menga yodgor.

Ul damki ufori lutf sochsang,
Yo nofayi anbarinni ochsang,

Atringni sabo bilan ufurgil,
Mushkingni yuzim, ko'zimga surgil.

Kosh bog'i ruxingga yetmishimda,
Bir xurmo yesam edi tushimda.

3075   Ul jomi mayingdin, ey dilorom,
Ichsam edi, yetsa jonga orom.

Yo Rab, na xush ul mayi mug'ona,
Ilking ila tutsa gar zamona.

Yonimda o'tirsang erdi bir pas,
Bo'lsam o'sha jomi may ila mast.

Ilking labingdin ul payopay,
Goh bo'sa simirsam erdi, goh may.

Chun qirmizi ersa ul zarifing,
Turgaymu qarab, o'par harifing.

3080

Bol rangi aqiqdiru chuchukdir,
Totgil buni, mazzasi nechukdir?

Goh shahdi labingdin aylayin no'sh,
Goh sadqa bo'lay senga, hamog'ush.

Gohi zanaxingga qo'lni sursam,
Gohida shirin labingni so'rsam,

Bul barchasi aslida fasona,
Sen birla so'z aytgali bahona.

Diydoring umidida to'kib ashk,
Goho etamen o'zimdanam rashk.

3085

Soldim chu tama oyog'iga band,
Bormen shu hikoyating-la xursand.

Ming kecha o'zing-la gar o'tirgum,
Boqmasmen o'shal yuzingga bir zum.

Ishqingki yurakda bo'ylakim, yor,
Suratga mening ne hojatim bor?

Sharr bo'ldi menga, sharif sen-la,
Ishq bo'ldi menga, harif sen-la.

Ishqingki qachon ko'rsatur yuz,
Sen g'oyib o'lursen unda, gulyuz.

3090

Ishqing u rafiqi rozim o'lsin,
Zaxming jigarnavozim o'lsin!

Zaxmingga agarchi marhame yo`q,
Sen ersang omonda, bas, g`ame yo`q.

Gar menga g`amu firoq bo`lgay.
Sendin o`shalar yiroq bo`lgay!

Qari eshagim yiqilsa nochor,
Eltsin seni manzilingga tulpor.

Idborim agar esa nihoniy,¹³⁷
Iqbol senga yori jovidoniy!

3095

Har boshki u tutmas ersa roying,
Bo`lsin uzilib, zeri poying...

**Tog`asi Salimi omiriy Majnunni
ko`rishga kelgani**

Sarofi suxanki, lafzidir zar,
Tizdi yana rishtasiga gavhar

Ki, bor edi bir tag`oyi Majnun,
Ma`lum edi unga holi Majnun.

Sohibhunarc, halolzoda,
Chun husni fazilati ziyoda.

El derdi: Salimi Omiriy ul,
Har chorada misli Somiriy ul.

3100

Oshufta ko`ngilga malham erdi,
Yillar bo`yi yoru hamdam erdi.

---

¹³⁷ Idbor – baxtsizlik.

Majnunga chu to'n ila taomin
Har oy sayin ul etardi ta'min.

Bir kun niyat aylabon najib ul,
Yo'l oldi qayonda deb g'arib ul.

Izlab necha dashti qumda yurdi,
Devona o'shal ko'rinmas erdi.

Tog' bag'rida topdi ul nihoyat,
Aftoda, g'arib edi bag'oyat.

3105 El vahshatidin qochib tamoman,
Atrofida erdi necha hayvon.

Omir ko'rib unda dadu domin,
Berdi chu yiroqdin ul salomin.

Majnun eshitib salom andin,
So'rdi chu nishonu nom andin.

Dediki, men ul Salimi Omir,
Bag'rim shu zamonadin yarodir.

Tog'angmen, axir, ne holda, ey fard,
Ko'rdim seni, tortasen alam, dard.

3110 Mahzunu shikastahol bo'libsən,
Ayt, nega xabashmisol bo'libsən?

Majnun tanidi, chaqirdi shul dam,
Chun etdi tag'oni o'zga hamdam.

Suhbat shu aroda har nishone,
Osuda kechdi bir zamone.

Chun ko'rdi Salim, oshiq unda,
Andoqki, kafansiz erdi go'rdi.

Egnidagi to'nni yechdi darhol,
Majnunga berib, dedi: kiyib ol.

3115

Bu to'ni haloldirki, kiygil,
Sen menga halolzodalik qil.

Dediki: "Tanim yiroq to'ndin,
Men o'tmenu ul esa o'tindin.

Sen o'ylamaki nazora etgum,
Kiysam uni, pora-pora etgum".

Andoqki Salim o'tindi g'oyat,
Kiydirdi to'nni ul nihoyat.

So'ng sufra yozib, taom qo'ydi,
Halvo bila non ziyoda erdi.

3120

Ko'p qistadi so'ng yemakka lekin,
Tuz totmadi Majnun ul yemakdin.

Etmas edi hech taom tanovul,
Bergay edi sheru ohuga ul.

So'rdi tog'asi: "Ey jigarso'z,
Nedir yemishing u kecha-kunduz?"

Ovqat iladir tirik maqoming,
Aytgil menga ul nedir taoming?"

Dediki: "Ayo Salim noming,
Tavqye'i salomatim saloming!

Ovqat yemayin qurg'adi tan,
Chun qolmadi ishtaha tamoman.

Tunlar yotishim tosh uzra albat,
Ochlikdin azob erur maishat.

Gar ochlik azobi oshsa haddin,
Izlab topamen yelim daraxtdin.

Goh menga yemish bo'lur giyoh-da,
Ul ham magar haftamas, bir oyda.

Ko'nglim quti menga har gohi,
Bilsang, u nasimi subhgohi.

3130 Har atri saboki, dilbarimdin,
Jonim topamen tanimga andin.

Tark ayladim har nechuk yemishni,
Etmasmen o'zinga parvarishni.

Bir luqma tomoqdin o'tmagay non,
Yutsam, bo'g'ilarmen, o'rtanur jon.

Oriq tanim uzra muncha xo'rlik,
Yot bo'ldi menga taomxo'rlik.

Ko'nglim tilamas taomni zinhor,
Yonimda vale yeguvchilar bor.

3135 Har gal ular oldiga qo'yarmen,
Sher yeydi-yu men esam to'yarmen".

Chun ko'rdi Salimki, ul hunarmand
Nondin kechibon, giyohga xursand.

Etmay bu yemishga e'tirozin,
Shirin dedi unga e'tirofin:

“Qushga havas ersa donayi dom,
Domiga uni tushirgay ayyom.

Har kimda havoyi dona bisyor,
Ranju xatari zamona bisyor.

3140 Kim sen kabi qone'i giyohdir,
O'z olami ichra podshodir...”

Hikoyat

Azmi safar etdi shohi nomdor,
Yo'l bosdi savor uza hashamdor.

Bir zohid uyi ko'rindi nogoh,
Darvesh edikim, jahondin ogoh.

Shoh o'yladi: vo ajab, nechuk ul
Vayronani chun makon etibdir?

Xos mahramidin so'rdi so'ngra:
“Bu kimsa nechuk yashar bu yerda?”

3145 Ul qayda yotar, nedir taomi?
Ham qayga yetar ekan maqomi?

Zohid, dedilar, baski mashhur,
Uyqu va taomdin ul yiroqdir.

Eldin u yiroqda tutmish o'zni,
Chun sabru chidamga otmish o'zni...

Zohid xabarini tingladi shoh,
Xos hojibini jo'natdi ongoh.

Hojibki o'shal yugurdi-yeldi,
Zohidni savol ctishga keldi.

3150 So'rdiki: "Jahondin, ey, uzib band,
Turguvchi xaroba uyda xursand!

Bu joyda ishing ne emishdir,
Bu go'shada senga ne yemishdir?"

Zohid olib bir hovuch giyoh gul,
(Ohular uchun xo'rok edi ul).

Dediki: mana, mening taomim,
Shunda menga quvvati tamomim.

Hojib esa kibri podsholik,
Aylab dediki, bu ne balolik!

3155 Shoh xizmatin et kechib bu ishdin,
Bir yo'la qutul giyoh yeyishdin...

Zohid dedi: "Bu nechuk masaldir?
O't-maysa deb aytmagil, asaldir.

Sen ham bu giyohni bilganingda,
Shoh xizmatidin kecharding unda.

Bu so'zni eshitdi shoh ul dam,
Otdin o'zin otdi yerga ildam.

Zohid poyiga yiqildi, zorlik
Aylab, o'pib, etdi xokisorlik...

3160

Xursand hamisha nozanindir,
Xursandligi – kishvari azimdir.

Majnun chu eshitdi bu fasona,
Turdi va o'tirdi shodumona.

Yod ayladi do'stlarin zamone,
Har do'stidin istadi nishone.

So'ylardi-yu, yig'lar erdi bot-bot,
So'ng onayi zorin ayladi yod.

So'rdi: "U shikastabol nechukdir?
Ul ko'ngli siniqda hol nechukdir?"

3165

Oldida uning chu yuz qaromen,
Avvalda qaro, hanuz qaromen.

Bilsam edi kosh ramzu holin,
Ko'rsam edi oftob jamolin...

Ko'rdiki Salim, u jigarresh,¹³⁸
Yonmish dili, onasin sog'inmish.

Bas, bo'yla eshitdi nolasin ul,
Keltirdi qoshiga onasin ul...

¹³⁸ Jigarresh – jigari xasta.

**Onasi Majnunni
ko'rishga kelgani**

Chun ona ko'rib uni yiroqdin,
Oh chekdi o'kinch, alam, firoqdin.

3170 O'g'li yuzi zardu za'farondi,
Oyinani zang bosmish endi.

Tik qomatini ko'rib duto ul,
Qoldi qo'l-oyoqsiz ona butkul...

Ko'z yoshi-la goh yuzini yuvdi,
Goh sochlariga taroq urdi.

Boshdin to oyog'ini silab so'ng,
Yosh to'kdi yarolar uzra ho'ng-ho'ng.

Kafti ila necha shishni siypab,
Ham necha yarosi ersa, boylab.

3175 Ham boshini yuvdi shu zamoni,
Ham oldi oyog'idin tikonni.

Ko'rsatdi o'g'ilga mehribonlik,
Har nechaki ersa, mehrijonlik.

So'ng so'rdi: "Bolam, bu qilmishing ne?
Ishq yo'lida bo'yla bo'lmishing ne?"

Ko'rgilki, ajal qo'lida olmos,
Sen bunda havoyi ishq ila mast.

Ketdi otang ul shikoyatolud,
Ketmoq gali menga ham yetar zud.

3180 Turgil-da, uyingga yur hamoni,
Tark aya bu g'amli oshiyonni.

Kunduzda u qushmi, jonivor chun,
Ketgay bari inu oshiyondin.

Tun pardasi yerga yoysa zulmat,
Qaytgay bari oshiyonga albat.

Tokaygacha xalqdin ayru, pinhon,
Yurgaysen azobda, zoru sarson?

To'rt kunlik umrda qo'y firoqni,
O'z to'shaging uzra cho'z oyoqni.

3185 Tokaygacha maskaning bo'lur g'or,
Mahram senga shu qumursqayu mor?

Gar chaqsa ilon, u jon zavoli,
Bosgay shu taningni so'ng chumoli.

Jonni dema tosh parcha, o'ltir,
Jon birla talashma muncha, o'ltir.

G'am birla bu jonni ctma ranjon,
Ko'ngling tosh emas, temir emas jon.

Chun onasi chekdi baski nola,
Majnun dilini yoritdi shu'la.

3190 Dediki: "Ayo boshimda tojim,
Dunyoda g'ururimu quvonchim!"

Men – donayi gavhari adoying,
Jannat ko'yi menga xoki poying.

Yo'q ersa magar aqlga rohim,
Bu yerda mening nadir gunohim?

Basdirki, ishim bu yerga yetmish,
Ish haddin oshib, yiroqqa ketmish.

Jahdu amalim berarmi naf, gar
Bo'lmog'i uning esa muqarrar?

3195 Ming bora boshimga indi bu ish,
Bas, choradin o'tdi endi bu ish!

Ishq ersa bu nav baloyi zoring,
Ishq ichra bo'lurmu ixtiyoring?

Kosh erdi, ona, jon qushim bot
Etsam shu zamon qafasdin ozod!

Domingga tushirma. onajonim,
Shu ikki qafasga solma jonim!

Kech. ona, bolangga yolborishdin,
Qo'rqarmen uyimda men o'lishdin!

3200 Chun uyga borib, o'lish ne afzal?
Undan ko'ra dashtda yurgan afzal.

Men uyda o'lishni istamam, qo'y,
Hayvonlar ila etishga hoy-huy.

Eltib meni uyga ne etarsen?
Qaytarmen boz olib ketarsen.

Dersanki, uyimga qayt, yetar. bas,
Bu jonim o'shal uyingga sig'mas.

Qo'ygil meni, menda bo'ylakim dard,
Men dardzadamen, uyingga sen qayt.

3205

Aytdi shuni-yu, bosh etib xam,
O'pdi onasi oyog'ini ham.

Chun etmadi ona posi royin,
Uzr istadi, o'pdi xoki poyin.

Bas, yig'ladi ona, tushdi shashtdin,
So'ng aytdi vidoyu qaytdi dashtdin.

So'ng ota kabi bo'lib dilafgor,
Tark etdi jahonni onayi zor...

Har kun jahonda bir jafodir,
Insof bila ayt, bu ne vafodir?

3210

Dunyoki uning vafosi yo'qdir,
Oshnoligi yo'q, safosi yo'qdir.

Ahdini buzuvchi, qulf ochar ul,
Dehqonki, magar urug' sochar ul.

So'ng yerda yetishtirar boshoqni,
Pishsa yetilib, solar o'roqni.

Tunlarda yonar chirog'i bordir,
Jonlarga dudi va dog'i bordir.

Tong otsa-yu yel ufursa ul dam,
Qolmas nuri, so'ngay ul chiroq ham.

3215

Gardun yoqadir charog'ini boz,
Kuydirgusi bizni ul charog'boz!

Gar solsa falak tugunni, chundir,
Har joygaki borsa, ul tugundir.

Qolmas tuguni, kushoda bo'lgay,
To'rt otdin agar piyoda bo'lgay.¹³⁹

Jon rishtasi ul tugunni qo'yma,
Ta'b rishtasidek tugunni bo'lma.

Ud aylasa gar tugunnamolig',
Sen nofadin et tugunkusholig'...

Majnun onasining vafot etganidan xabar topgani

3220

Ul shahsuvori charxi gardon
Daf etdi raqibni, ochdi maydon.

Ofoq elidin cho'chibmi ayni,
Ko'k toqiga qo'ydi jomi mayni.

Tun chokini tutdi tong, so'kdi,
Sindirdi u jomni, mayni to'kdi.

Majnun ruhida edi ravonlik,
Aylardi nuqul qasidaxonlik.

So'ylardi qasidadin qasida,
Ochgaydi jaridadin jarida.¹⁴⁰

---

¹³⁹ To'rt ot – to'rt unsur: tuproq, havo, suv va otash.

3225

Bilmasdi anosi ul nechukdir,
Holbuki, jahondin ul kechibdir...

Keldi yana ul Salimi dildor,
Shu xasta, shikastadilga g'amxor.

To'n kiydirib ul, taom berdi,
Motamzadalardek oh urdi.

Dediki: "O'shal balorasida,
Har lahza tikib yo'lingga diyda,

Qaytmas yo'liga ravona bo'ldi,
Otang kabi g'am-alamda o'ldi..."

3230

Majnun eshitib bu gapni, hayhot,
Musht boshiga urdi, chekdi faryod.

Faryod chekib, oqizdi ko'z yosh,
Sindirdi magarki shishani tosh.

O'zni necha bir alamga qordi,
So'ng ota-ona boshiga bordi.

Har ikki qabrga urdi o'zni,
Har ikki qabrga surdi yuzni.

Dard chekdi chunon, davosi qayda?
O'lganga bu doridin ne foyda?

3235

Majnun dilidin uchib nidosi,
Jam bo'ldi boshida aqrabosi.

Ko'rdi hama, yig'lar erdi ul zor,
Tuproqqa cho'kib tani, zaif, xor.

Poyiga yiqildilar alamdin,
Yosh to'kdilar unga har tarafdin.

Har ko'zda edi jafoyi dardi,
Har ko'z anga deb gulob to'kardi.

Bas, hushga kelib u, tortdi bushyor,
Haqqiga duolar uchdi bisyor.

3240 Qaytargali uyga, qistab harchand,
Tutgil, dedilar vatanda maskan.

Oh urdiyu yo'lga tushdi birdan,
Ayrildi hamon o'shal guruhdan.

Kezdi yana tog'u dashtni sarson,
Dil zoru shikastayu jigar qon.

Ortida besh-olti jonivori,
Na kimsaga yor, na kimsa yori.

Sajjodani otdi tark etib dayr,
Chun ko'rmadi sharri ichra bir xayr.

3245 Umri bosibon chaqin kabi yo'l,
Yetmas edi unga cho'zsa ham qo'l.

Umringki, u oxiri zavoldir,
Ming yil yasha, bir damingcha bordir.

Bergay o'limingdin ul xabarni,
Kim ko'rmish ul ishvadin samarni?

Ey g'ofil, o'shalki o'lmog'ing bor,
So'rguvchiga jonni bermog'ing bor.

Bas, muncha firoq-dimoq qilursen?
O'zdin ajaling yiroq bilursen?

3250

Bildingmi, shu dahri oshiyonda,
Sen kimsanu manziling qayonda?

Har zarraki, bir maqomi bordir,
Quvvatga to'lish maromi bordir.

Lekin o'sha Ko'hi Qof yanglig',
Tog' oldida qadru qiymati yo'q.

Cheksiz shu ekinzor ichra andoq,
Bir novdamisen va yoki yaproq?

Ko'rgil shu falakni, ne chamandir,
Boshing uza kengdiru balanddir.

3255

Boq arshi falakka. so'ng bilursen,
Shu bahri muhitda kim erursen?

Fikringda vale haqiqating bor.
O'z o'Ichoving, o'z tariqating bor.

Tog' bo'lsa-da qaddu qomating, bas,
Shu chambara gunbaz oldida past.

Pastlikdin oshib o'tolsang, ey sen,
Men ham shu jahonda bor demassen.

Tuproqqa o'tir-da, chekma ohing,
Tuproq ila yop ayb, gunohing.

3260

Zavqing hali bor esa, o'zing bot
Shu hojati xalqdin ayla ozod.

Uch-to'rt u mixingki zangli ermish,
Ilkingga zakot ila yig'ilmish.

Uch-to'rt chaqa yiqqaningga xursand,
Dersanki, jahonda men Xudovand.

Bo'lsa shu jahonga gar niyozing,
Kechgay base ohu voh-la sozing.

Qo'y, bo'lma niyozmand, eyki odam,
Yetgay senga sarbalandlik ul dam.

3265

It bo'lma birovga non istab,
Yo bo'lma mushuk xon istab.¹⁴¹

Sen mash'aladek ye dastranjing,
Yo sham kabi oziq ayla ganjing.

Yetgay senga sunnati Nizomiy,
Sultoni jahon bo'lur g'uloming...

Layli Majnunni chorlagani

Layliki, na lo'batl hisori,
Ul bonuyi qal'ayi imori,

Yurgay edi o'rtanib-kuyib zor,
Ming dardu alamga ul giriftor.

¹⁴¹ Xon – dasturxon.

3270

Yori kabi diltang erdi asru,
Miskin edi, ro'zgori qayg'u.

Chun halqada bandsizu tugunsiz,
Zindoniyu mahbus erdi ul qiz.

Eri eshigida erdi posbon,
Ko'ksini talardi tig'i hijron.

Bosgan qadamin sanar edi er,
Tun chog'i banogoh qochmasin der.

Aylar edi qizga mehribonlik,
Har lahza adoyu jonfishonlik.

3275

Layli yuziga chekib kadarni,
Solmas edi ul tomon nazarni.

Bir gal o'zi qoldi yakka-yolg'iz,
Tun zulmatu hujra posbonsiz.

Payt poyladi, asta chiqdi uydin,
Izlardi najotni ko'cha-ko'ydin.

Yo'l uzra o'tirdi zoru diltang,
Uy birla arosi erdi farsang.

Bir kimsa yo'liqsa, derdi, nogoh,
Shoyadki hadisi yordin ogoh.

3280

Nogoh ko'rindi mo'ysafid pir,
Lutfini ayon etdi taqdir.

Chol erdi ajab Xizrnamo ul,
Yo'lchi edi, yo'lda rahnamo ul.

Qiz so'rdi, salom berib anga xush:
"Bormi xabaring, falak ne etmiş?"

Ul oshiqi zori vahshatobod,
Dasht qo'ynida kimni aylagay yod?"

Pir unga mehr-la dedi: "Ey moh,
Sensiz u Yusufga go'shadir choh.

3285 Ul dengiz erurki, mavj urar, mavj,
Oydir, qulamish tark etib avj.

Ovoz qo'yib, o'ylakim munodiy,
Kezgay u hamisha dashtu vodiy.

Layli! – deya baski har qadamda,
Laylini so'rar u har maqomda.

Ne holdadir, o'zidin xabar yo'q,
Layli yo'lidin bo'lak guzar yo'q..."

Layli eshitib, ne erdi ahvol,
Sarvi qadi bo'ldi noladin dol.

3290 Nargis ko'zi, ul chekardi nola,
Guldek yuziga oqizdi jola.

Dediki: "Men ul rafiqi dilso'z,
Men deb u azobda kecha-kunduz.

Men dog'i chekarmen uncha qayg'u,
G'am ayrudir unda, menda ayru.

Tog' boshida izlasa u mohim,
Choh qa'rida men chekarmen ohim..."

So'ng gavhar olib quloqdin ildam,
O'pdi-yu uzatdi pirga shul dam.

3295 "Olgil, dedi, boru shu nafas qayt,
Ul yori aziz-la hamnafas qayt.

Keltir uni, men boqib yiroqdin.
Siylay nazarimni ishtiyoqdin.

Keltir uni, hech adashma rohda,
O'tqiz falon nishonagohda.

Keltir yaqinimga, men kelurmen,
Pinhona anga nazar solumen.

Ko'rgum uni, obu rangi qandoq?
Chun vazni vafoda sangi qandoq?

3300 Balki u qulay topar-da paytin,
Kuylar menga necha toza baytin

Ki bahri dilim ochilsa zora,
Ko'ngilda tugun yechilsa zora..."

Pir belga tugib o'shal guharni,
Tark ayladi durri shohvarni.

Yo'l uzra kiyimlar oldi bir on,
Oshiq u yalang'och erdi, uryon.

So'ng yeldi-yugurdi o'ylakim bod,
Goh kezdi xaroba, gohi obod.

3305 Axtardi shu holda necha bir kun,
Axtargani hyech emasdi ma'lum.

Va ko'rdi nihoyat, o'ltirar ul,
Tog' poyida yakka, zoru malul.

Atrofida erdi necha hayvon,
Go'yoki xazina uzra posbon.

Majnun ko'rib cholni ul yiroqdin,
Mayl etdi kamoli ishtiyoqdin.

Hayvonlariga buyurdi: yuvvosh!
Mehmonga ko'tarmangiz, dedi, bosh.

3310 Hayvonlari chetga tortdi o'zni,
Chol keldi-yu, bas, ta'itdi o'zni.

Tuproqqa tanini tashlab avval,
Aytdi necha uzru ofarinlar.

“Ishq mulki, dedi, sening-la obod,
Ishq bo'lsinu unda bo'l umrbod.

Sen Xizr bo'lib quyoshni sipqar,
Zabt ayla jahonni chun Skandar.

Layliki, jamilayi jahondir,
Ishqingda kuyib, adoyi jondir.

3315 Yo'llar senga jonidin salomin,
Keltirdim irodati payomin.

Ko'pdan beri ko'rmamish yuzingni,
Bir dona eshitmamish so'zingni.

Istar seni bir nafas ko'rgay,
Qarshingda, yuzing ko'rib, o'tirgay.

Sen ham dag'i gul yuzin ko'rib shod,
Etgaysen o'zingni g'amdin ozod.

Bir-ikki g'azal o'qib, mushavvash,
Ishq otashiga solursen otash.

3320 Xurmo chamani bor unda, bilsang,
Jonlarga safodir unda yursang.

Har novda-butog'i ko'kka yetmish,
Ko'k maysa, giyohi yerni tutmish.

Ko'rgaysen o'shal bahoring unda,
Hal bo'lgusi jumla koring unda!"

So'ng xurjunida to'n erdi, xil'at,
Kiydirdi uni etib dalolat.

Majnun anga berdi, bas, rizolik
Ki ctmadi boshqa norizolik.

3325 Ergashdi hamon, yugurdi-yeldi,
Chun obi hayotni topgan erdi.

Chanqoq qonarmidi Firotdin?
Yel yuzni burarmu atriyyotdin?

Hayvonlari erdi unga hamroh,
Lashkar edilar magarki, ul shoh.

Omad ko'mak aylamishdi anga,
Keldi o'sha go'shayi chamanga.

Xurmo tagiga kelib o'tirdi,
Hayvon galasini chetga surdi.

3330

Chol bordi murod etib samarni,
Yetkazdi sanamga xushxabarni.

Xirgohida erdi, xushxabardin
Monandi paridek uchdi andin.

Qolganda aroda o'n qadam yo'l,
Tin oldi-yu, boshqa yurmadi ul.

Cholga dedi: rahnamoyi nodir,
Yurmoq menga endi noravodir.

Men bo'ylaki shamdek yonarmen,
Yursam yana, butkul o'rtanarmen.

3335

Erim magar uyquda erur, hay,
Lekin Xudo uxlamas, u ko'rgay.

Ko'nglim yo'q o'shal erimga mutloq,
Lekin borayin gunohga qandoq?

Yursam yana, ul halokatimdir,
Ishqimda malomatimdir.

Ul yaxshiki menga, aybdin to
Pok ersa shu daftarim, musaffo.

Odobu adolat ichra tursam,
Bo'lgay mening ul xijolatim kam.

3340

Majnunki, u oshiqi tamomdir,
Bundan nari unga ham haromdir.

Qantdek tili birla so'ylasin, ayt,
Men soriga necha dilrabo bayt.

Ul aytsinu men anga bo'lay xush,
Ul bersinu boda, men etay no'sh...

Chol tingladi gulbahorni shul dam,
Bordi bo'lak ul bahorga ildam.

Ko'rdi, yiqilib yotar edi u,
Hushdin edi ayru, jondin ayru.

3345

Afsus, dedi chol, oh chekdi,
Hasrat-la yuziga yosh to'kdi.

Ko'z ochdi u shefta, o'zga keldi,
Shirin tili bo'yla so'zga keldi.

Bas, cholga dediki: "So'yla sirni,
Tuydim ne bahordin ul atirni?"

Yo'q-yo'q, dema, bo'yi navbahor ul,
Yor zulfining atridin ufor ul.

Yor atriga to'ldi shu jahonim,
Har epkiniga fido shu jonim!"

3350

Chol etdi sinov-la sinchkovlik.
Dediki: "Xato erur judolik.

Istar esang, ul boshingga kelgay,
Orasta bo'lib qoshingga kelgay.

Qolmay necha orzuyu havasda,
Yoningda ko'rarsen har nafasda!"

"Yo'q, yo'q, dedi Majnun, ey javonmard,
Ortma menga bo'yla bir mashaqqat.

May bo'yiki etdi shunchalar mast,
Jomiga nechuk cho'zarmen ul dast?"

3355

Avj ohang ila taratdi ovoz,
Chun ayladi necha baytni og'oz.

**Majnun Layliga
atab g'azal o'qigani**

Sen qaydayu, oh, biz qayonda?
Sen kimniki, biz sening buyonda!

Biz ulki, navoyi benavo tan,
Bismillah, agar harifimizsan.

Yo'qsillik olib, jon sotarmiz,
Atlasni qo'yib, palos yoparmiz.

Ul mashmashayi zamondin ozod,
G'am biz bila, biz aning ila shod.

3360

Tashnajigaru g'ariqi obmiz,
Shabko'ru nadimi oftobmiz.

Gumrohu vale rahnamo – biz,
Mulk yo'g'u maliku podsho – biz.

Nom uzra chu nomimiz ajoyib,
Oy singari yo'l yarimda – g'oyib.

Bemuhra etarmiz huqqabozlik,
Bechora raqibga raxshtozlik.

3365

Oshiqqa g'amingsiz bir qadam yo'q,
G'amdoring erurmiz, o'zga g'am yo'q.

Olamda agarchi sustkormiz,
Undan nariga ko'chishga bormiz.

Aytgil menga: ey, g'amimda o'l, yor!
O'lmoqqa o'zim hamisha tayyor!

Aytgil menga kunda yoki tunda,
Ko'chmoqqa nog'ora chalgum unda.

Ey yori shigarf, bo'yladir kor,
Ayyorsenu oshig'ing-da ayyor.

Ayyorki, u chun sotar g'uluvni,
O'ldirgay o'zini ham aduvni.

3370

O'z qonini kimki to'ksa har dam,
Ul yaxshi-yomonga aylamas rahm.

Bo'rida suruvdin ersa qo'rquv,
Gap borki, namatga burkanur u.

Xushdir shu tuning deb aytma, mahvash,
Sensiz menga tun bo'lurmu dilkash?

Kelmay turib ketmaging ne endi?
Ekmay turib o'rmaging ne endi?

Jonimga qadamni bosma. ey gul,
Bir jonga sig'armi ikki ko'ngil?

Jonim hali chiqmadi shu tandin,
Sen boshqa bahona etma andin.

3380

Jon ustida ming azobi yuk bor,
Kel, marhamat ayla, jonni qutqor!

Jon ber menga, yor, shu jondin afzal,
Ish ayla birorta ondin afzal.

Har jonki, o'shal labingdin ermas,
Yetmog'i uning labimga ermas.

Ul jonki, labingdin armug'ondir,
Ganjinayi umri jovidondir.

Ey yor, kam ermas ul gadoying,
Ammo men adoyu mubtaloying.

3385

Yoding ila men tirikmen har dam,
Osudayu tandurustu xurram.

Yodingni ko'ngil gar etmasa yod,
Ko'ngilmiki, dushmanimdir ul, yot.

Men sensizu sen qayda mensiz?
Bu ikki tan ichra bir ko'ngilmiz.

Ul dilki, sening erur, savobdir,
Bu dilki, mening erur, xarobdir.

Sen birla yashashga qayda imkon,
Bo'lmas esa bir ko'ngilda yuz jon!

3390

Tortarmen o'zimga rishtani, rost,
To ikkisi bitta bo'lgay, olmos.

Muhri dilimiz yagona bo'lgay,
Ikki deganing begona bo'lgay.

Bodomki, sikka nag'zi bordir,
Bir tan aro ikki mag'zi bordir.

Men sen ila, boshqasi ne ermiş?
Kafshdirki, oyoqdin ul yechilmish.

Borim o'sha nur erur sendin,
Sendin ne yiroq, yiroqmen andin.

3395

Kim bo'ldi u tan, nedir maqomi
Muhring uza zarb etilsa nomi?

Boshim u g'amingga loyiq emas,
Qayg'u, alamingga loyiq emas.

Jonimki aroda mustamanddir,
Men birla emas u, sen bilandir.

Garchi menga bog'lisen, parizod,
Ozodsen o'zing, ey sarvi ozod!

Men bo'ylaki bepanohu payvand,
Amringga belimda shay kamarband.

3400

Har daf'a sabo esib ko'yingdin,
G'am zangini olgay ul ko'ngildin.

Andoqki hamisha jonfazosen,
Ozurda belimga mo'miyosen!

Sen itdilu posboning it yuz,
Men xoki rohing, ko'yingda yolg'iz.

Itbon senga koshki bo'lsam erdi,
Itlar bila so'ng o'tirsam erdi.

Ko'rgilki, yonimda necha yirtqich,
Itidir bari, qonxo'ru qopang'ich.

3405

Men muflisu senda molu davlat,
Men holiyu senda holu savlat.¹⁴²

Oltin, kumush ichrasen bahorhol,
Holing diram ersa, zar xalhol.

To holi diramvashingni bildim,
Xalholing o'shal diramga oldim.

Ko'k uzra bulut bahor yig'lar,
Majnun senga intizor yig'lar.

Charx oy yuzidin jamolin ochgay,
Majnun u yuzingda folin ochgay.

3410

Hindu – u qaro posbondir,
Majnun eshigingda hamchunondir.

Bulbulda gul ishq'i birla garddir,
Majnunda firoqing ichra darddir.

Xalq gavharu la'lni deb qazir kon,
Majnun seni deb jon chekar, jon.

Yo Rab, ne xush ittifoqing,
Gar men sari ersa ishtiyoqing.

Oy porlasa ko'kda, tun ravshan.
Men bo'lsamu sen va bog'i gulshan.

¹⁴² Men kimsasizman, sening ortingda odamlaring bor...

O'ltirsa ikov bo'lib hamog'ush,
Sevgi mayi ersa no'sh uza no'sh.

3415

Bag'ringa seni bosardim har on,
Tosh ichra etib guharni pinhon.

Bo'lsam o'sha nargising ila mast,
Cho'zsam o'sha sunbuling sari dast.

Sochingni tugunga kon etsam,
Qoshingni yana kamon etsam.

Noringga gahi qo'lim uzatsam,
Olmangni gahi qo'limda tutsam.

Goh olmadek o'psam erdi noring,
Goh tishlasam olmayu anoring.

3420

Siynang uza sochlaring tushirsam,
Sirg'angga gahi qo'limni sursam.

Gohi qasabing varaqlasaydim,
Xurmongga badiha so'ylasaydim.

Bog'ingda binafsha eksam, cy gul,
Goh etsam o'shal binafshani gul.

Gohida seni quchib o'tirsam,
G'am nomasini qo'lingga bersam.

3425

Yo Rab, ne bo'lurdi bu, nechuk roy,
Gar bo'lsa, na xush bo'lur edi, hoy!

Xushdir shu qo'shiq aro ovozim,
Gar yarmida sinmas ersa sozim.

Sho'ridasar etma muncha, ey yor,
Zeru zabar etma muncha, ey yor!

Ul joyda turib, meni chaqirma,
Bul joy menga xush erur, gapirma.

Na vahimu hadik, na xijolat,
Yetmas menga kimsadin malolat.

3430 Gar tursangu yo o'firsangam, bas,
Bir kimsa kelib, so'roqqa tutmas.

Yolg'iz necha bezabonu xomush,
Yaxshi-yomon ul bari faromush...

Ovoralik ichra chora, albat,
Bir go'shada xilvat ichra rohat.

Ilkingni tutar kishi yo'q ersa,
Chalgaymu oyoqdin unda kimsa?

Oldingda chu do'sti ravshaning yo'q,
Ortingda demakki dushmaning yo'q.

3435 Ul joy senga joymi, bimi jondir,
Noahlu g'ayur har zamondir.

Tark ayla u joyni xurramu shod
Ki bundadir asli Eminobod.

Yor bo'l menga to umrki yordir,
Har ishning o'lur zamoni bordir.

Ko'rsatma buloqni oftobdek,
Aldatma yiroqdin ul sarobdek.

Men tashna bo'lib yuzingga, ey jon,
Faryod etamen o'zingga, ey jon.

3440

Rahm ayla-yu, dilga ber tasallo,
Xunobi dilimni etma daryo.

Bilgum g'amningda g'am chekishni,
Bilgum yana sen-la may ichishni.

Etma bu masalni sen faromush:
"Uxlaydi quyon, agar yugurmish".

May berki, shikastamen, yurak xun.
Xunoba ichar u necha bir kun.

Bazmingda sharob xujastafoldir,
Chun bog'i bihishtda may haloldir.

3445

Andoqki dimog' xush erur, bas,
Ul may dema, bo'yi may etar mast.

Daryo simirurmen, ey soqiy,
Qolmas qadahimda qatra boqiy.

Yoding bila ichmagim erur xush,
Zahr crsa-da, ul asal erur, no'sh.

Mastingmen o'zim, kel, qutqor,
Mastona bo'lib jom sipqor.

May sipqorilur sabuhda har on,
Qolmas o'sha parda ichra pinhon.

3450

Sultonki, to'shakni bog'da izlar.
Ganjinani shabchirog'-la izlar.

Bas, o'g'ridir ul, chun chekib ranj,
Tun zulmati ichra izlagay ganj.

Har xonaki becharog' bo'lgay,
Zindondir, agarchi bog' bo'lgay.

Ishqing g'amida dilim zabundir,
Qo'l ursam anga, qo'lim-da xundir.

Xushdir menga, mast bo'lib damodam,
Zulfing girihiga qo'lni sursam.

3455 Zulfing uchidin tutib beozor,
Eltсам seni shunda ko'yi bozor.

Har lahza sabuhiy aylab anda,
Tepki yesam erdi har qadamda...

Yo Rab, menga ayla bo'ylakim ro'z,
Lutf aylasin ul buti jahonso'z!.."

Aytdi shuni, tutdi rohi sahra,
Bag'ri to'la qon, dimog'da safro.

Ul sarvi ravon yoqib ko'ngilni,
Xirgohi tarafga oldi yo'lni...

Salom Bag'dodiyning Majnun ila ko'rishgani

3460 Donoyi suxan chu ayladi yod,
Bor erdi najib, ahli Bag'dod.

Oshiq yigit erdi, oshnoro'y,
Aqli yetuk erdi ham adilbo'y.

Ne seli baloni ko'rmish erdi,
Ishq ichra jafoni ko'rmish erdi.

Ishq ko'yida boshiga tushib g'am,
Anduh chekib erdi, necha ranj ham.

Ismi Salom demishdi barcha,
Iqbol salom demishdi ancha.

3465 Ishq olami ichra erdi cholok,
Ash'or o'qimoqqa ko'p havasnok.

Qays qissasidin jahonga toza,
Tushgan edi ul zamon ovoza.

She'rida ayondi ta'bi poki,
Ma'lum edi ishqdin haloki.

She'rini o'qirkan har alamkash
Ul soriga ot surardi yakkash.

Manzil osha bo'yla toki Bag'dod,
Yetgay edi ul fig'onu faryod.

3470 Ul nazmi halolidin go'zallar
Kuylar edi bazm aro g'azallar.

Chun yetdi Salomga ham, hamoni
Ko'rgum dedi ul shikasta jonni.

Shaylab tuyasini, yo'lga tushdi,
Har lahza nigohi cho'lga tushdi.

Hay, qayda, deya g'aribu diltang,
Kezdi tog'u dashtni necha farsang.

Topdi, necha kun ovora bo'lgach,
Tosh uzra yotar edi yalang'och.

3475

Atrofida bordi necha hayvon,
Halqa olib erdi necha hayvon.

Ul ersa chekardi ohu zorin,
Aytardi ularga dilda borin.

Ko'rdiki, yo'lovchi jahd aylab,
Ul sori kelar edi jadallab.

Bong urdi, o'shal yuvoshu yirtqich,
Yotdi bari yerga bosh qo'yib tinch.

Chun ko'rdi Salom uning qiyomin,
Jon birla anga dedi salomin.

3480

Majnun u nazokatin ko'rarkan,
Lutf ayladi shu salomga monand.

So'rdi, dili erdi so'zda zohir:
"Qaydin kelursen, ey musofir?"

Dedi: "Niyatimga sen nishona,
Sarson bo'lishimga ham bahona!

Andin kelishim – u shahri Bag'dod,
Ko'rsam seni, aylasam dilim shod...

Men azmi safarga bundan avval
Jazm etmadim otlanib biror gal.

3485

Sen deb shu safarga jazm etdim,
Boiski, g'azallaring eshitdim.

Chun menga Xudoyim etdi ro'zi,
Ko'rdim shu yuzingni, yetdi ro'zi.

Qolgan shu umrni endi har dam
Sen birla kechirsam erdi hamdam.

Xoki qadaming o'pib mudom men,
Hukmu karamingga bosh egurmen!

Sensiz nafas olmagaymen aslo,
Sen birla nafas olurmen, illo.

3490 Har she'r so'zingdin ersa bunyod,
Jon birla hamisha aylagum yod.

Har so'zki, o'shal ko'ngil asirim,
Osuda bo'lur o'qib zamirim.

Gustohlik etar esam, ravo qil,
Ko'ngilga ko'ngilni oshno qil.

Sen so'yla, so'zingni tinglay har on,
Men ham shu yoningda bitta hayvon.

Mendek yigit ersa gar senga qul,
Bir zarra ziyon etmagay ul.

3495 Ishq javrini men-da tortganim bor,
Ishqim meni aylamish edi xor..."

3

**Majnun Salom Bag'dodiyga
javob bergani**

Majnun eshitib uning xitobin,
Kuldi, anga berdi shu javobin:

“Ey xojayi xubu nozparvard,
Yo'l xavfu xatarli, dard uza dard.

Sen mardim emas, agarchi mardsen,
Yuzdan bir u dardni chekmagansen.

Shu domu dad, o'zga yo'q vaqoyim,
Izmimda na poyingu na poyim!

3500   Kelding, ochay endi men aroni,
Solma yaram ustiga yaroni.

Menga shu o'zimdanam maloldir,
Sen birla chiqishmagim maholdir.

Senga ne yetar yurib izimdan?
Dev qochgay o'zimdanu so'zimdan.

Har kun necha manzilu ma'voyim,
Har kecha xarobazor joyim.

Men vahshiyu sen basharsen, inson,
Yaxshi edikim basharni topsang.

3505   Gar senda o'shal temirga toqat,
Ohim seni aylagay betoqat.

Sen suvsanu menda ersa otash,
Bir kecha suving berarni bardosh?

Men muflisu zor, yo'q vaqoyim,
Mehmon etishga qayda royim?

Gar ersa navoyi benavolik,
Bu menmanu rohi oshnolik.

Men mag'z, sen andin ayru po'stsen,
Men xudkushu sen o'zingga do'stsen.

3510 Beldin kamarimni men bo'shatsam,
Boylarsen uni belingga mahkam.

Men etsam o'zimni gar faromush,
Sen o'zga birov ila hamog'ush.

Men birla nechuk hamnishastsen,
Men butshikanu butparast – sen?

Qoldir meni shu makonda holi,
Mendin senga yetmas oshnolik.

Izlab meni shuncha yo'l yuribsen,
Qurboning o'layki, ranj ko'ribsen.

3515 Topding meni chun g'arib, aytgil
“Allohu maak”¹⁴³ deb, ortga qaytgil.

Xushlik ila qaytmas ersang, aytay,
Ranj birla mashaqqating qochirgay!”

---

¹⁴³ Allohga topshirdim...

Bas, tingladi ul Salomi nekbaxt,
Xush kelmadi unga bu nasihat.

Dediki: "Gapirma bu maqoling,
Man aylama tashnadin ziloling.

Qo'ygil, seni deb chekay niyozim,
Qiblangga qarab o'qiy namozim.

3520 Gar sajdada bir xatoga yetgum,
Uzrim so'rab, unda sajda etgum".

Yolvordi yana, o'tindi ul, bas,
Majnun esa boshqa etmadi bahs.

Shod bo'ldi Salom, sufra yozdi,
Halvoyu kulichalarni tizdi.

Dediki: "Manim-la xushcha o'ltir,
Lutfu karam ayla, nonni sindir.

Harchandki yemaslik odating bor,
Bir-ikki totinmog'ing-da darkor.

3525 Mard ta'bi-la garchi mard bo'lgay,
Quvvat anga shu yemish-la kelgay".

Majnun dedi: "Bu hisobda men toq.
Quvdim u yemakxo'rimni mutloq.

Inson shus mak-la topdi kuchni,
U tarbiyat aylagay vujudni.

Bordir u qadar zamiri pokim.
Andin yemasam-da, yo`q halokim".

Chun ko'rdi Salom, bu jigarso'z
Uyqu va taomni bilmas hargiz.

3530

Bir joyda turishga yo'q qarori,
Bir kimsaga yo'q e'tibori...

Dedi anga mehru iltifot-la:
"Mayliga, baloni ulfat ayla.

Doim shu diling alamda qolmas,
Charxi falak aylanur, tinmas.

Har lahza yurib, shitob etar ul,
Hukmin yuritib, itob etar ul.

To ko'zni yumib ocharsen har on,
Yuz zavqu farahga bergay imkon.

3535

G'am yetsa-da, bo'lma g'amgin, illo,
Tuproqqa qorishmagaysen aslo.

Xushhol yasha, garchi dardmandsen,
Gar yig'lasang, oxiri kularsen.

Men ham shu qadar shikasta erdim.
Dilxastayu poybasta erdim.

Yetdi nuri marhamat Xudodin,
Bir yo'la qutuldim ul balodin.

Tortgaysen. unutma, sen-da xomush,
Bo'lgay g'amu hasrating faromush.

3540

Bu shu'la – mehr sharoridandir,
Yoshlik o'tining haroridandir.

Yoshlik dag'i yel erur, o'tar, bas,
So'ngay o'ti, ul o'choq-da qolmas".

Majnun eshitib bu gapni nogoh,
Tebrandi, alamli chekdi bir oh.

Dedi: "Nazaringda men mastmen,
Oshuftamanu havoparastmen?"

Ishq shohimen ul, ishim jalolat,
Nafsim meni aylamas xijolat.

3545 Shahvat menga bo'lmas endi hokim,
Bordir mening ul g'usuli pokim.

Oloyishi nafsni tindiribmen,
Bozori havoni sindiribmen.

Ishq ichra xulosayi vujudmen,
Ishq – otashu otash ichra udmen.

Ishq keldi-yu, etdi xos xona,
Ko'chimni ko'tardim ul zamona.

Men garchi hisobda shunchaki bor,
Yo'qmen vale, borim ul faqat yor.

3550 Kam bo'lgusi ishqu ishqu aro g'am,
Gar anjumi osmon bo'lur kam.

Ishqimning adosi bo'lgay unda,
Qumlar sanahursa gar zaminda.

Yetding so'zu suhbatimga, bilgil,
Aybni gapirishdin o'zni tiygil.

Ko'rgil, ne emishdir o'z holing.
Tark ayla u ta'nayi maqoling...

Necha o'git aytdi ul qo'mondon
Ki, ishni sarishta ayla har on.

Sen etma sovuqlik ul, qizarmen.
Oxirda hisob-kitob tuzarmen.

3555

Chindan-da salomat ersa bozor,
Bosmas qadamini o'g'ritaror.

Ko'ngil qora yursa mojarodin,
Insofu hayo ketar arocin...

Aytdi necha hikmati ajabni,
Berdi necha so'z ila adabni.

Ul darsinikim harif eshitdi,
Har harfiga ayru diqqat ctdi.

Hech kimsaga yuklama malomat,
Dedi, senga kelmagay nadomat.

3560

Sen qo'lda kamonnini tut avaylab,
Otgil uni to'g'ri, ehtiyotlab.

Sust otsang uni, malolat etgay,
Qattiq otishing xijolat etgay.

Gar qulfni ochishni istar esang,
Sinchikla birinchi, yaxshi o'rgan.

Arqon kelur avvali keyin choh,
Yo'l qayda, oyoqsiz ersa hamroh?"

Chun dashti qaroda necha bir kun
Hamdam edilar Salomu Majnun.

3565

Maskanki o'shal qaroda erdi,
Durdona g'azal aroda erdi.

Har baytki o'qir edi jahongard,
Yod olgay edi hamon javonmard.

Majnun zaif erdi, xasta holi,
Uyqu va yemakdin erdi holi.

Bechora Salomda ham edi dard,
Na uyqu tatir edi, na ovqat.

Chun sufrada qolmagach vaqoe,
Majnunga xayr dedi. vidoe.

3570

Manzil sari yurdi, ul sho'rangiz
Hayvonlari birla qoldi yolg'iz.

Yo'l bosdi, yetishdi so'yi Bag'dod,
Etmishdi necha qasidani yod.

Har yerda qasidakim o'qirdi,
Mardum eshitardi, oh derdi...

Laylining eri İbni Salom vafot etgani

Har nuqtaki, ish nishoni bordir,
Boriga zarurat ixtiyordir.

Junbushdadir har ne ersa mavjud,
Ul huqqadin unga dur maqsud.

3575

Qog'oz iki bet ochur varaqdin,
Olgay u nishonni ikki yoqdin.

Bu betda esa hisobi tadbir,
Ul betda erur hisobi taqdir.

Bul ikki hisobda ziddiyat bor,
Bilmas buni kotibi hisobdor.

Gul dersan, agarchi gul nomi,
Sanchilsa, ko'ringay ul tikoni.

Ishkomdagi g'o'rada ne surat,
Totsang, mazasi uzumdir albat.

3580

Ochlik seni garchi sust etgay,
Hazm etga-yu, tandurust etgay.

Bu ziddiyat ersa voqye har gal,
Taslim anga bo'lmog'ingdir afzal.

Alqissa, bu qissa chun masaldir,
Sen o'ylaki, sirka ul asaldir...

Layliki charog' edi chamanga,
Ranj o'ziga, ganj o'zgalarga.

Ganj erdiki, qoshida iloni,
Chun halqaga olmish erdi oni.

3585

Garchi guhar erdi ul bahoda,
Oydek edi komi ajdahoda.

Har lahza yashab shikanja ichra,
La'l erdi magarki tosh uzra.

Eri etib unga posbonlik,
Aylar edi necha mehribonlik.

Layli yonar erdi har nafasda,
Go'yoki pari edi qafasda.

Ko'nglida sabr edi, tahammul,
Aylardi firib uza firib ul.

3590

Er ketganida fig'oni ortib,
Er kelsa, turardi yoshin artib.

Sofiy esa, chun fig'on etardi,
Quyqa yetar ersa, dard yutardi.

Istardi u g'amdin oshkoro
Yig'lab base, topsa bir tasallo.

Pinhona g'amning jon egovlar,
Ul jonga egovni kim xohlar?

Er hashmati, el sharmi har on
Aylar edi zulfidek parishon.

3595

Begona kishi ko'rinsa yo'lda,
Qalqar edi bir umid-la dilda.

Yig'lar edi, yig'lar erdi chandon,
To yerga yiqilmaguncha nolon.

Lek kelsa oyoq sadosi tashdin.
O'zni tiyar erdi yosh to'kishdin.

Bir sham kabi shunda parpirardi,
Ko'z yoshini artibon kulardi.

Zolim falak aylar erdi chun g'ash,
O'rtardi ko'ngilni ul parivash.

3600 Lek gardishi charxi bemadaro
Etdi amalini oshkoro.

Eri yetisholmayin anga zor,
G'am-g'ussa chekib, yiqildi bemor.

Yuz berdi mijozida chatoqlik,
Darz ketdi Ibn Salomda sog'lik.

Jonu tanidin harorat o'tdi,
Yondirdi tamom, dimoqqa yetdi.

Rohat mijozidin yo'qoldi,
Oromi siniq idishga qoldi.

3605 Tekshirdi tabib tutib tomirni,
Ko'rdi necha chorayi zarurni.

Dorisiga xushxabarni joylab,
Chun tarbiyati mizoj aylab.

Jahd etdiki, ketdi jilla sustlik,
Yuz berdi kasalda tandurustlik.

Xullas, tuzaldi xasta andak,
Ozg'in tani ham et oldi jindak.

Parhyezga rioyat etmadi ul,
Ters tutdi tabibning amriga yo'l.

3610 Parhyez na daf'i bir ziyondir,
Dori kabi foydasi ayondir.

Rohatda esang, sabot bergay,
Og'riqda esang, najot bergay.

Ranj ersa, boshida mingta doru,
Ganj ersa, qoshida mingta qayg'u.

Ul xastaki o'zni yaxshi sezdi,
Parhyezini shu aroda buzdi.

Tushdi tani boz isitma, o'tga,
Ketgan kasali qaytdi ortga.

3615

Avvalgi kasalda xastaholdi,
Chun boshqasi keldi, jonni oldi.

Tuproq namiqqan erdi suvdin,
Loy bo'ldi keyingi gal andin.

Bir zilzila qo'rgan erdi bexos,
Darz tushdi devorga chappayu rost.

Chun zilzila qo'rgan erdi takror,
Dosh bermadi, bas, yiqildi devor.

Ul Ibni Salom bo'lib ramaqjon,
Yotdi necha kun shikasta, nolon.

3620

So'ng yetmadi ofiyatga boshqa,
Tan shishasi, bas, urildi toshga.

Qo'l chekdi jahonu xonumondin,
Ham joni qutuldi shu jahondin.

Ketdi, ketamiz, kimsa qolmas.
Charx qarzini olmaguncha qo'ymas.

Ul qarzi jahon magar giyohdir,
Qo'rq qil, u mudom so'rashga qodir.

Jahd ayla, qutul qarzidin to,
Qarzdor bo'lib unga qolma aslo.

3625 Qarz demaki, ul tuzoq senga,
Mix singari sanchilur taningga.

Sindir shu taningni, jonni qutqar,
Uch avji samoga chun kabutar.

Bu yetti xadangki, to'rt bexlik,
To'qqiz sipar ul, ming mixlik.

To'smoqqa ajalni aylasa qasd,
Bir-bir yiqilur, keyin turolmas.

Har tongda o'shal go'zal ravoqdin
Olam uza o't tushar, yiroqdin.

3630 Har shom shu xumki, loysuvoq ul,
Chulg'aydi tutunga ko'kni butkul.

Bil aslnikim, bu joy ne er mish,
Otashkadadir, tutunga to'lmish.

Urgay senga o't kecha-kunduz,
Sen xurramu shodsen, xabarsiz.

Bu ikki ziyonli qush damodam,
Teshgaylar u xurjuningni har dam.

Umring agarki katta xirmon.
Qolmas u xirmoningda bir don.

3635

Yig' ding nechakim, zarra qolmas,
Xoh birgina, xoh yuz qadam bos.

Umringi, u yuz mahol bo'lgay,
Yuz yilga va yoki mingga to'lgay.

Yo'lingda ajab pusib turar ul,
Har neki deyildi, oqibat shul...

Layliga xabar yetishdi achchiq,
Turgan yerida u tushdi sapchib.

"Voy!" dediki, boshqa ham ne derdi,
Ne bo'lsa-da, ul eri erdi.

3640

Garchi eriga chekardi faryod,
Aslida etardi yorini yod.

Gar eri tufayli soch yulardi,
Yor hajrida asli soch yulardi.

Gar crini istab oh chekardi,
Yor vaslini qo'msab oh chekardi.

Har yerdaki qayg'u etsa izhor,
Er derdiyu dilda derdi "Ey yor!"

Yor ishqida ashk ravona aylar,
Erini faqat bahona aylar.

3645

Gar nola chekardi eri haqda,
Yor shevasida yozardi nuqta.

Erim desa, ulki, po'st erdi,
Mag'zi hama "yoru do'st" erdi.

Bu rasmi arabki, qolsa ersiz,
Xotin birovga ochmagay yuz.

Mahkum etar o'zni ikki yilga,
Ul kimsaga, kimsa boqmas unga.

Yig'lar-da, base tazarru aytar,
Arzi g'am etib o'qirdi baytlar.

3650 Layliki bahona topdi holi,
Xirgohini xalqdin etdi holi.

Er motami rasmi ichra malul,
G'am birla o'tirdi yuzma-yuz ul.

Topmishdi bahona u balodin,
Sabru chidamin surib aroldin.

G'am-qayg'uda kechdi shom-nahori,
Chun yetti falakka yetdi zori.

Sho'ridalik unga dastak erdi,
Yuz-betiga tarsaki urardi.

3655 Erkin nafasini olardi dilda,
Xavfu xatar endi yo'qdi yo'lda...

**Xazon ayyomi yetgani,
Layli vafot etgani**

Shartdirki, xazon yetishsa har chog',
Xunoba sochar chamanda yaproq.

Har novda, butoqda to'planib xun,
Chak-chak tomar endi kun demak, tun.

Suv shishasi ham sovib qolibdir,
Bog' chehrasi za'faron bo'libdir.

Ko'r, shoxu hutoq zavoli qanday,
Barglar bari tuproq uzra yotgay.

3660

Nargis tuya ustiga chekar raxt,
Shamshod yiqilur-da, tark etar taxt.

Bog' qo'ynida yosuman-da so'lmish,
Gul nomayi g'amni qo'lga olmish.

Bog' manglayi uzra soch yozib xok,
Turgay o'ralib, chu mori Zahhok.

Yellar esar ersa bo'yla yovqur,
Yaproq to'kilurni tut ma'zur.

Yellar ufurib, xazon sochurlar,
Yaproqlar uchiq-qo'nib, qochurlar.

Ul charx, samoyi lojuvardiy,
Top-tozadir endi, yo'q gardi.

3665

Tulki adashibmi, yo'lda yotmish,
Qizg'ish tukidek qonga botmish.

Bog' qo'ynida gul-chyechak ranjur,
Sharbatga to'lib, uzum maxmur.

Gul qaychisi qo'lda, hindu bog'bon,
Zanjiy bola boshin uzgay har on.

Shox toriga osilib behilar,
Turgay, taratib chamanga hidlar.

3670

Olma yetilib, bo'lib shirin tan,
So'rgay anordin: "Ey, nechuksan?"

Ko'ksi yorilib anor butkul,
Qonlar oqizur o'ziga gul-gul.

Pista ochib og'zini, boqarmish,
Unnob labini tishlab olmish.

Norinj bezatib rangi ro'yin,
Olmish turunjdin atri-bo'yin.

Dehqonda mayi mug'onadir, hay,
Sarmast bo'lib, uyi sori yurgay.

3675

Mavsumi xazon yetib, shu davron,
Sarg'aydi so'lib gulu guliston...

Laylidaki erdi sarbalandlik,
Tortdi uni chohi dardmandlik.

Ko'z tegdi, so'lib bahoru bog'i,
Qoldi xira miltirab charog'i.

Ul boshki, ro'moli qayg'u har gal,
Bir boshqa ro'molni bildi afzal.

Bo'ldi tani noziku qasabpo'sh,
Chun tori qasab zai'fu beto'sh.

3680

Oy erdi to'lin, hilol bo'ldi,
Sarv erdi baland, xayol bo'ldi.

Savdoyi dili boshga urdi,
Bosh og'rig'i ul ko'ngilga kirdi.

Yoz otashi jolani quritdi,
Yel esdi-yu lolani quritdi.

Ul kunki, u yoridin judodir,
Sarvi guli sarv emas, giyohdir.

Chun dardi firoq ila egildi,
Savdosi u birni o'n qildi.

3685 Ish ungacha yetdikim. bayakbor,
Holdin toyib ul yiqildi bemor.

Tablarza¹⁴⁴taniga in qurdi,
Gul lablariga uchuq yugurdi.

Bolishga cho'zildi zodi sarvi,
Tushdi o'sha sarvdin tazarvi.

Don erdi, vale ekindin ayru,
Ro'moli yuzida – dardu anduh.

Chorlab onasin u roz ochdi,
Bir yo'la g'amu niyoz ochdi:

3690 "Ey onayi mehribon, ne tadbir?
Sut birla bolang zahar ichibdir!

Tugdim jam etib ko'chishga borim,
Shaylandi ketishga joni zorim.

Qonlar yutamen, bu ne yiriklik?
Ohlar chekamen, bu ne tiriklik?

Dardimni nihon etib yurardim,
Dildan shu og'izga yetdi dardim.

---

¹⁴⁴ Tablarza – isitma qaltirog'i.

Jonimki bugun labimga keldi,
Rozimni ayon etarmen endi.

3695

Oshkor etib ul sirimni butkul,
Men yo'lga tusharmen, ona, sog' bo'!

Bo'yninga qo'lingni sol bir bor,
Bo'yningda emas xunim zinhor.

Ul lahzaki, ona, jon berarmen,
Yor hajru firoqida o'larmen.

Surmamni uning g'uboridin chek,
Nilimni uning nisorida chek.

Ko'z yoshing ila boshimni namla,
Atrimni jigar xuningdin ayla.

3700

Sochgil kafanimga za'faron gul,
Ohi saharingni ayla kofur!¹⁴⁵

Qon sur kafanimgaki, shahidmen,
Bayramga magarki shaylanibmen.

Orasta ctib kelindek andoq,
Oxirda makonim ayla tuproq.

Ovoram o'shal bo'larkan ogoh,
Tark aylaganim bu vatangoh,

Yeldek yuguri-yu qoshimga kelgay,
Qonlar yutibon boshimga kelgay.

---

¹⁴⁵ Kofur – oq xushbo'y modda, kamfara.

3705

Qabrim boshida g'aribu g'amnok,
Oy istar o'shanda, lek ko'rar xok.

Tuprog'im uza u zoru nolon,
O'ltirgusi oh chekib, parishon.

Yordir menga ul, xujasta yorim,
Mendin senga do'sti yodgorim.

Bu xasta dilim nidosi senga,
Xor boqma. muruvvat ayla unga!

U dilki, u topmamish, ravo qil,
Ul qissaki, sen bilursen, aytgil.

3710

Ul erdi menga aziz, yagona,
Mendek uni sen aziz tut, ona!

Ayt, Layli qo'yib saroyi dilgir,
Ul lahzaki, uzdi bandi zanjir.

Mehring-la taniga tortdi xokin,
Yoding ila berdi joni pokin.

Ul ishqida yori sodiq erdi,
Jon erdiki, senga oshiq erdi.

So'r holini ul shikasta jondin,
Ishqing ila ketdi u jahondin.

3715

Sen erding uning jahonda bori,
Yo'q erdi g'amingdin o'zga kori.

Ul lahzaki, ul g'amingda o'ldi,
Yo'l ozig'i unga ul g'am erdi.

Garchi bugun ustida uyum xok,
Ishqu havasing-la zoru dardnok,

Kelgaymu debon entikar ul.
Har lahza yo'lingga ko'z tikar ul.

Unga tuyular – shu on kelursen,
Har lahza so'rar: qachon kelursen?

3720

Qutqar uni dardi intizordin,
Joy ol o'zingga shu qatordin...”

Aytdi shuni, ko'zga oldi namni,
Qaytmas sari qo'ydi so'ng qadamni.

Chun rozi nihonin aytdi nolon,
Jonon talabida berdi ul jon.

Bas, jonini ul Xudoga berdi,
Ona boshida qiyomat erdi...

U yechdi ro'molin, oldi qo'lga,
Oq sochini yozdi, berdi yelga.

3725

Farzandi firoqida dili dog',
Soch yuldi-yu, soldi yuzga tirmoq.

Har navhaki erdi, nola qildi,
Har tolaki sochi erdi, yuldi.

Farzandi aziziga chekib un,
Chun obi hayotiga to'kib xun,

Goh yuziga ona surdi yuzni,
Goh poyiga ona bosdi ko'zni.

Yosh to'kdi chunon chekib fig'onlar,
Ul chashmadin oqdi baski qonlar.

3730 G'am ko'ksini chok-chok etdi,
Faryodi uchib, falakka yetdi.

Ul navhaki toshni ham etib xun,
Qilgaydi keyin aqiqi gulgun.

Yulduz ila oyni boylar erdi,
Jonlarni yoqib, kul aylar erdi...

So'ng onayi zor qizin sarosar,
Orasta etib, sochdi anbar.

Topshirdi keyin qabrga andoq,
Tuproqqa yetishdi bo'yla tuproq.

3735 Layli qutuldi g'am – hisordin,
G'am dog'i o'shal xazinadordin.

Bu chohki, asir chiqib ketolmas,
Bir kimsa eshikni berkitolmas.

Har banda boshida ko'r bu kunni,
Bir kimsa yecharmi bu tugunni?

Oqili zamona kam emas, mo'l,
Lek kori falakka kim topar yo'l?

Ko'rsang boqib ul balanddin har kez,
Tun zulmati yoprilib kelur tez.

3740 Cho'zsa senga qo'lni naylagaysen,
Dunyoni faromush aylagaysen.

Biz ojizu xor, bo'ylakim xok,
Asrori falakka yetmas idrok.

Bu obi ravonki, rangi ko'kdir,
Tinmay oqizur, chora yo'qdir.

Ul berdi kelinga chun zavolin,
Bir qatra ichirmadi zilolin.

Kirdi shu qabrga Layli andin,
Devori xazinasi temirdin.

3745

So'ng jumla arab firoqi ichra,
O'rtandi yaqin-yirog'i ichra.

Qabri edi ravzayi jinon ul,
Oshiqqa bahoru bo'ston ul.

Tuproq'i shukuhli erdi, tobnok,
Hojatgahi xalq edi, aziz, pok...

**Majnun Layli vafotini eshitib,
faryod chekkani**

Kotibki surar edi qalamni,
So'ng safhaga chekdi shu raqamni...

Majnuni shikastadil nogoh
Bo'ldi chu vafoti yordin ogoh.

3750

Bas, yig'ladi achchiq-achchiq ul zor,
Chun yig'lamagan jahonda kim bor?

Motam tutib ul qaro kiydi,
Yor hajru firoqi ichra kuydi.

Yor boshiga yetdi misli o'tdek,
Yosh to'kdi, o'kirdi chun bulutdek.

Yor mashhadi to'ldi mavji xunga,
Bir g'ulg'ula tushdi dahri dunga.

Qon yoshi ko'zidin oqdi har yon,
Mardumni qochirdi ohu afg'on.

3755 Ohi g'ami uchdi ko'kka andoq,
Tang qoldi jahon, qoraydi ofoq.

Yor qabri magarki erdi bir ganj,
Chirmashdi ilon kabi chekib ranj.

To'kdi sirishki lolagun ul,
Yor qabriga ekdi lola, sunbul.

Sham singari kuydi poku bedud,
So'ng soldi nidoyi otasholud:

"Voh-voh, netayin, ne chora aylay,
Sham singari jonu tan kuygay!

3760 Daylamkulah erdi ul diliston,
Shu jumla jahonda bog'u bo'ston.

Bu dahr nechun jafosin etdi?
Tig' soldi, qo'limdin oldi-ketdi.

Ilkimda chamandek erdi bir gul,
Yel esdi, yulib, sovurdi butkul.

Sarvi chamanimki erdi ozod,
Changoli ajaldin o'ldi barbod.

Gul ochdi bahorda ul daraxtim,
Dardoki, xazonga do'ndi baxtim.

3765 Bir dasta binafsham erdi ko'rkam,
Pokiza edi, dilimdan o'sgan.

Bedodgar o'shalki keldi, ko'rdi,
Men ekkan edim, vale u o'rdi.

Rayhonni jahonda tanlagandim,
Andoq guli nozni ko'rmagandim.

O'g'ri qo'li yetdi toza gulga,
Sindirdi gulimni, otdi yo'lga..."

Yor daxmasi uzra ul egib bosh,
So'yoldi, ko'zidin oqizib yosh:

3770 "Ey toza gulim, jahonda netding?
Ko'rmay shu jahonni, tarkin etding!

Mahshargacha uyquda nechuksen?
Go'r zulmati qo'ynida nechuksen?

Ul holi azizlaring nechukdir?
Ohu kabi ko'zlaring nechukdir?

Ne holda aqiq dudoqlaring ul?
Ne holda qizil yanoqlaring ul?

Naqshingni ne rang ila chekurlar?
Atringni qayoqqa tarqaturlar?

3775 Chashmingda ne nozu ishva endi?
Qaddingda ne ko'rku jilva endi?

Sarving guli qaysi gul diyorda?
Bazming-chi, u qaysi lolazorda?

Holing ne kechar ziyonda, ey yor,
Andoqki makoning endi ul g'or?

G'ordir o'sha, go'shayi ilondir,
Ey oy, senga ne yomon makondir!

G'oringda g'aming yegumki, yorsen,
Chun g'am yemayinki, yori g'orsen'?

3780

Ganjsenki, zaminda bo'yla foling,
Ganj ermasang, ayt, nechuk bu holing?

Har ganjki, u g'or ichinda bo'lgay,
Yonida uning iloni turgay.

Men, o'ylaki ul iloni ranjmen,
Qabring uza posboni ganjmen.

Ovora eding yo'lda qumdek,
Osudasen endi chohda suvdek.

Oydek shu g'aribliging nasibdir,
Ne bunda g'aribki, oy g'aribdir.

3785

Suratda ko'zimdin ul nihonsen,
Siyratda vale tanimda jonsen.

Gar surating ul ko'zimdin ayru,
Bir lahza emas o'zimdin ayru.

Naqshingki aroni tark etibdir,
Lek o'rniga shu g'aming yetibdir.

Yodingki, hamisha ul murodin,
Yodingni sira qo'yarmi yodim?

Yo'q menga g'amingdek unchakim g'am,
Xoh tursamu xoh agar o'tirsam.

3790

Oting chopar ersa mendin oldin.
Boiski, mening cho'loqdir otim.

Vayrona jahonni tark etding,
Ul bog'i chaman Eramga ketding.

Ey yor, yechib tugunni tezdin,
Men ham boraman sening izingdan.

Parvonaman endi sha'm – mahding,
Qalbmida o'shal vafoyi ahding.

Yoningda makonim o'lsa ul xok,
Qonim kafaningni aylagay pok!

3795

Joying u bihisht saroyda bo'lsin,
Joning harami Xudoyda bo'lsin!

Qandili ravoning ul ravoniy,
Yoqsin uni nuri jovidoniy..."

Aytdi shuni-yu, turdi andin,
Charx urdi-yu, uzdi dastbandin.

Yo'l oldi viloyatiga shul on,
Old-ortida necha turli hayvon.

Ko'ch tevasini surar edi: hayt!
Hijron g'amidin o'qir edi bayt.

3800

Bor dardini joylamishdi so'zga,
Chun harfi vafo yo'q erdi o'zga.

Tuproqqa to'kardi qonli yoshin,
Toshlarga urardi g'amli boshin.

Yo'l ustida qolmadi tikon ham,
Yondirdi ularni nola birlan.

Yo'llar uza toshki uchradi ul,
Qon rangi bilan bo'yaldi butkul.

Ko'z yoshlari unga ismin ayta,
Yor orzusi jonga tushdi qayta.

3805

Sel singari toshqin erdi mayli,
Bordi yana ravzagohi Layli.

Bosh qo'ydi qabrga, dardga toldi,
O'pdi, necha ming o'pichlar oldi.

Chun turbati ul buti vafodor
Boshida taraldi nolayu zor.

U nola chekarkan oqizib yosh,
Hayvonlari turdi unga yondosh.

U zamzama aylaganda yig'lab,
Hayvonlari turdilar chekib saf.

3810

Posbon bo'lishib turdilar, hay,
Bir kimsani yoniga yo'latmay.

Chun ko'rdi u necha domu dadni,
Xalq bosmadi ul tomon qadamni.

Yor birla ekanda yakka, holi,
Qush kelmadi, kelmadi chumoli.

Ko'ngil varag'in qaro etardi,
Umrini havas taboh etardi.

Ko'y itlari birla necha kunlar
Esh bo'ldiki, o'lmoq erdi afzal.

3815 Yor qabrini qibla aylabon goh,
Dasht sori yana chopardi nogoh.

Andoqki, chumoli ko'zi – joyi,
Go'rdin yana go'rga erdi poyi.

Jonu tani chun ketib madordin,
Kelgan edi nomasi qadardin...

Salom Bag'dodiy Majnunni yana izlab kelgani

Ishq tarixini bituvchi kotib,
Bizga arabiy bitikdin aytib,

Dediki, Salom, o'shal giriftor
Majnun sari yo'lga tushdi takror.

3820 Yuvgum dcya chun g'uboru g'ashni,
Bir oycha u kezdi tog'u dashtni.

Choptirdi ulovni har tomone,
Yo'q erdi u xastadin nishone.

Lek topdi nihoyat, to'shagi tosh,
Yotmishdi yalangoyoq, yalangbosh.

Singandi tamom parri boli,
Oxirgi nafasda erdi holi.

Jismida yarolar erdi bisyor,
Ham erdi ko'ngil yarosi oshkor.

3825 Chun boqdi, nigohida edi dard,
So'rdiki: "Qayoqdin, ey javonmard?"

Dedi: "Men o'sha Salomi ranjur
Keldim, niyatim – ziyoratingdur".

Majnun tanidi, chaqirdi darhol,
Lutf etdi, quchog'in ochdi xushhol.

Hayvonlarin haydabon dedi u:
"O't suvdanu soya nurdan ayru".

So'rdi: "Kelishing ravomi sendin,
Ozurda bo'lib eding-ku mendin.

3830 Men – g'amzada, sen – shodu masrur,
Men birla nechuk rafoqating ul?

Avvalda chiqishmagandi sozing,
Oxirda nechuk bo'lur niyozing?

Ammoki kelibsan, ey javonmard,
Aytmam senga endi: orqaga qayt!

Aytgil tilaging, ravo etay men,
Maqsadni gapir, ado etay men".

Ko'rsatdi Salom ehtiromin,
So'z ochdi shirin etib kalomin:

3835

“Ey ulki in’oming erdi avval,
Shukronasin aytadurmen har gal.

Lutfingki, yetishgan erdim unga,
Ozuqa zaxira bo’ldi menga.

Tab’ingdin ajab xazina berding,
Men tashnaga ganji siyna berding.

Ul she’ru qasidalarki, chun dur,
Ko’nglimni yoritdi, etdi masrur.

Qo’zg’oldi havaski, boz kelsam,
Bog’ingda kiroyi meva tersam.

3840

Ra’ying esa, jon nisor etarmen,
Gar yo’qsa, turarmenu ketarmen.

Lekin ko’ramen, dilingda ortiq
She’r aytgali maylu rag’bating yo’q.

Ne tushdi boshingga, ne maloling.
Avvalgidek ermas endi holing?

Chun bolu paring shikasta ko’rdim,
Ruhingni tobora xasta ko’rdim.

Aytil menga, koring ul nechukdir?
Ne senga-yu, yoring ul nechukdir?”

3845

Majnun eshitib savolda yorin,
Tark ayladi hush, unutdi borin.

Yotdi necha lahza zori aylab,
Ul dilbari, yori jonin o’ylab.

Oh chekdi, dediki: "Ey javonmard,
Kuydirdi jigarni bu alam, dard!

Qo'ygil, o'sha korni ne so'rarsen?
Ey do'st, yorni ne so'rarsen?

Yorim qani? Maskani qaro yer,
Yolg'on! Bu iftironi kim der?

3850

Ul humasabu vafosirishtdir,
Darvozasi – darchayi bihishtdir.

Ul zindayu lek charog'i murda,
Men murdayu dog'i birla zinda..."

So'z ochdi u necha shu varaqda,
Necha varaq ochdi u shu haqda.

So'ng tutdi Salom qo'lini, yurdi,
Yor qabriga bordi-yu o'tirdi.

Ko'rgil. shu, dedi, u tanlagonim,
Ham jonimu ham haloki jonim!..

3855

Chun ko'rdi Salom, shikasta, zor ul,
Yorsiz edi, baski beqaror ul.

Bu nolaga chun berolmadi dosh,
Yig'lab u dag'i oqizdi ko'z yosh.

To'kdi ko'zidin ashki gulgun,
Har kiprigidin oqar edi xun.

Goh lutfi ila javob berardi,
G'am yerdı gahi, savob berardi.

Dedi: "Bu xabarni tinglaguncha,
Dil shishasi sindi parcha-parcha.

3860 Men dardu g'amingga botdim andoq.
Go'yoki boshimdin urdi chaqmoq.

G'am o'tini senda ko'rgan onim,
Valloh, u olovda yondi jonim!"

So'ylab shu qabilda necha so'zni,
Sochgaydi jarohat uzra tuzni.

Yonida bir-ikki oy turib ul,
Dardkash bo'lib unga, oldi ko'ngil.

Har baytki, eshitgay erdi undan,
O'n yildami yo shu oyu kundan,

3865 Har qissayu qit'ayu qasida,
Yozgay edi, shay etib jarida.

Bul yozdi chunon, ul ersa aytdi.
So'ng so'rdi ijozat, uyga qaytdi.

Yozganlarin aylabon keyin yod.
Keltirdi, chu tuhfa oldi Bag'dod.

**Layli qabri ustida Majnun
jon bergani**

Ustozi suxansaroyi davron
Bul qissaga berdi bo'yla poyon.

Ul xirmanini so'xta – ohu faryod,
Ko'z yoshidin erdi bori bunyod.

3870

Ko'k boshda tegirmon unga qurdi,
Yanchdi uni, har tomon sovurdi.

Zor erdiki, bo'ldi zori battar,
Sustlashdi tani nizori battar.

Jon xuddi chiqar maromga yetdi,
Kunduzi qoraydi, shomga yetdi...

Majnun yana g'am havola aylab,
Yor qabriga keldi nola aylab.

Yor qabri uza yiqildi, yotdi,
Jon kemasi tiyra suvga botdi.

3875

Bir xasta chumolidek yopishdi,
Ozurda ilon kabi qapishdi.

Baytlar o'qidi og'riq-og'riq,
Ko'z yoshini to'kdi achchiq-achchiq.

Ko'k soriga so'ngra cho'zdi qo'lni,
Kaft ochdi hamonu yumdi ko'zni:

"Ey har ne yaratgan ul Xudoyim,
Ul'yoliging haqqi, tingla ohim!

Solgin nazaring mashaqqatimga,
Yetkaz meni yor hazratimga!

3880

Jonimni sitamdin ayta ozod,
Manzili xarobim ayta obod!"

Aytib shuni, yerga ul qo'yib bosh.
Yor qabrini quchdi, sochdi ko'z yosh.

Yor qabrini quchgan ul zamoni,
"Yo do'st!" dedi, Haqqa berdi jonni.

Ul o'tdi yo'l uzra shu guzardin,
Hay, bormi birovki o'tmas andin?

Bu rohi adamki, har ne bordir,
Shu ofati domga ul duchordir.

3885 Chun zahmat aro kechar bu ayyom,
Anjomini kim etar saranjom?

Bormiki yaro, kabobi mushkul,
Tuz sepsa-da, hyech tuzalmamish ul?

Har qayda yaroki, unda g'amdir,
Tirmoq ila tirmamak sitamdir.

Ey qari eshak kabi cho'loq lang,
Chchrangga beribdi kahrabo rang.

Tut o'zni yiroqki, bu tegirmon
Bermas senga bir nafaslik imkon.

3890 Sel bosdi, bu uyda turma zinhor,
Sel bosdi-ku, sel, o'tirma zinhor!

Gardun uni buzmasin, qani, tur,
Ko'prikni bosib o'tishga ulgur.

Bu nofi jahonki pech-pechdir,
yeldir bari unda, hech-hechdir.

Qo'y behuda gapni, etna ko'rlik,
Yel birla bo'lurmu hech tiriklik?

Rohat senga yo'q jahonda, o'g'lon,
Ot surki, yiroqqa ketdi karvon.

3895

Bu ajdaho, yetti boshli xunxor,
Tegrangni o'rab, hujumga tayyor.

Hushyor anga boqmasang maboda,
Joying o'sha komi ajdahoda.

Ul kampir erurki, ajdahofe'l,
Mardum u sababdin ajdaho der.

Qo'ygil uni, ul jahoni xasta,
G'irrom o'yin o'ynamoqqa usta.

Tig' urna birovga zimdan aslo,
Urgaysen uni o'zingga, illo.

3900

Tushgil amal otindan-da, har on
Ojizliging aylagil namoyon.

To sheri ajal zahmat etgay,
Ajzingni ko'rib, shafqat etgay.

Naxvat ravishing emas, qo'ygil,¹⁴⁶
Ul nonxurushing emas, qo'ygil.

Tuproqda mehr izlagaysen,
Lek izlaganing so'zlamaysen.

Bir qulfki u, bandi siynang ichra,
Tillosi qorinxazinang ichra.

¹⁴⁶ Нахват – гурур, кибру хаво.

3905

Zoldir u qari, agarki o'lgay,
Tillosi hama o'zingga qolgay.

Ko'rsatmasa yuzni, ul humodir,
Ko'rsatsa yuzini, ajdahodir.

Tuproqqa yopishma ko'p, g'ubor ul,
Ta'b birla kelishma ko'p, sharor ul.

Haddingni bilib, uzat oyog'ing,
Ko'k sahnida porlagay charog'ing.

Tog' singari selga qarshi turma,
Gar tarsaki tushsa, yuz o'girma.

3910

Poyingdin uchirsa tosh agar na'l,
Olgil, o'pib aytgil: "Ey yasha, la'!!"

Joming to'la sirka ursa gar jo'sh,
Ko'z yumgilu so'ngra no'sh qil, no'sh.

Bu yo'lda vafu boshingga yetgay,
Joningni jafu eshikka eltgay.

Badxo'r sabuh-la¹⁴⁷ badxumordir,
Xushxo'rga sabuh xushguvordir.

Chun obi zilol xushravon bo'l,
Har joyda latifu mehribon bo'l.

3915

Nopok esa, ko'ngil aynitar suv,
Ul qaydayu qayda ul oqar suv?

¹⁴⁷ Sabuh – saharda ichiladigan may.

Xokingdir o'shal jahoni borlik,
Xokdek anga etma do'stu yorliq.

Dunyoyi azalki senga qolmas,
Sen sevma, o'shalki senga qolmas.

**Majnun vafotidan qabilasining
xabar topgani**

Majnunki jahonni tark etib ul,
Qutqazdi jahondin o'zni butkul.

Yor qabriga bosh qo'yarkan endi,
Bas, uyquga toldi, ko'zni yumdi.

3920 Shu dudli saroyda olmadi tin,
Ko'z yumdi-yu, topdi bori tinchin.

Yor qabrini aylagancha manzil,
Bir oycha u yotdi, balki bir yil.

Hayvonlar uni o'rab turardi,
Har yondin anga qarab turardi.

Ul uyquda erdi misli sulton,
Hayvonlari unga soqchi, posbon.

Go'r girdi ularga erdi xona,
Manzil edi baski vahshiyona.

3925 Xalq unga boqar edi yiroqdin,
Qo'r qar edi barcha domu daddin.

Boqqan ko`rar erdi, necha hayvon
Ari inidek urardi g'ujg'on.

Qoq o'rtada ul g'aribu xasta,
Orom olar erdi shu nafasda.

Tig' urguchi unda necha jonliq,
Podshoga etardi posbonliq.

Bilmas edilarki, shoh o'lmish,
Toju kamarin shamol ko'tarmish.

3930

Borini u yorga bermish erdi,
Durrini g'uborga bermish erdi.

Ul zilzilalarki etdi aflok,
Sochmish edi murda ustiga xok.

Yo'q erdi u jismidin nishone,
Qolmish edi balki ustuxone.

Sher erdi-yu, bo'ri erdi, yo'lbars,
Bir jonni anga yaqin yo'latmas.

Bir kimsa yaqin borolmas erdi,
Oldiga borib ko'rolmas erdi.

3935

Ul barchasi qo'rqinch erdi, mash'um,
Ojiz edi domu dadga mardum.

Bir yilcha o'tib, u barcha hayvon
Ovora bo'lishdi, balki sarson.

Ayrimlari ketdi dashtu qirga,
Ayrimlari o'ldi, kirdi yerga.

Davronki, kalit qo'lida erdi,
Ganj qulfiga soldi, ochdi endi.

Mardum yig`ilib edi o`shal on,
Kirnoqqa haramga topdi imkon.

3940 Bas, ko`rdi xaloyiq ul zamoni,
Qolmish edi yakka ustuxoni.

Hayrat ila boqdilar o`shal zum,
Kimligi ularga bo`ldi ma`lum.

Ovozasi so`ng taraldi har yon,
Mulki arab ichra she`ru doston.

So`ng xeshu tabor, azizu poklar
Jam bo`ldi, alamli, dardnoklar.

Bas, yig`ladilar nazora aylab,
To`nlarni g`am ichra pora aylab.

3945 Tan qolipi gavharin sochib oq,
Monandi sadafdek erdi oppoq.

Dur birla aritdilar g`uborin,
So`ng surdilar ustiga uforin.

Atri taralardi muncha xushkim,
Ishq nofasi bermish erdi mushkin.

So`ng motami rasmida egib bosh,
Daryo kabi barcha to`kdilar yosh.

Ko`z yoshi-la bo`yla yuvdilar pok,
Xok ostida endi joy olur xok.

3950 Go`r – daxmada yo`l ochib anga o`ng,
Laylisi qoshiga qo`ydilar so`ng.

Shoh bo'ldi sharobxonaga payvast,
Mastsoqiyu paymonaga payvast.

Rohatda ular to qiyomat,
Bitdi hama ta'nayu malomat.

Savgand bu jahonda erdi bir ahd,¹⁴⁸
Maskan u jahonda bo'ldi bir mahd.¹⁴⁹

Bir turbat aro ular yotishdi,
Do'stlar uni ravzagoh etishdi.

3955 Ne ravza, o'shandin ortiq erdi,
Hojatgahi jumla oshiq erdi.

Kelguvchi kelardi zoru ranjur,
Ketguvchi ketardi shodu masrur.

Chun ravzadin hyech judo emasdi,
To hojati ul ravo emasdi.

Yo Rab, tanu jonlari musaffo,
Tark eidi jahonni ikki shaydo.

Osoyishu lutf ularga yor et,
Afv ayla, muruvvating nisor et.

3960 Bu ishniki galma-gal qilursen,
Gal bizga qachon, o'zing bilursen...

¹⁴⁸ Savgand – ont, qasam.

¹⁴⁹ Mahd – bu yerda: qabr ma'nosida.

**Shirvonshoh nomiga
kitob xotimasi**

Shoho, maliko, jahonpanoho,
Yo'q-yo'q, bir emas, necha ming shoh!

Jamshid kabi shohi taxtgirsan,
Xurshid kabi toqu benazirsan.

Shirvonshahi Kaykubodpaykar,
Hoqoni kabir – Abulmuzaffar.

Shirvonshoh demasmen, ul jahonshoh,
Kayxisravi soniy, Axsatanshoh.

3965   Ey xatmi qironi podsholik,
Sensiz shu jahonda qayda shohlik!

Ey mafxari nasli odamizod,
Sen birla shu ikki olam obod.

Ey chashma, safosi misli daryo,
Poklik va buyuklik ichra tanho.

Ul kunki, u tole'i muborak,
Tojingni ctib samoga torak.

Baxting ila shodumon erursan,
Bu nomani shavq ila o'qirsan.

3970   Ma'no kelinidir ul baharhol,
Goh ganjini, goh qizligin ol.

Shoyadki uni pisand etibsen,
Ahsant deya iltifot etursen.

Shoho, anga bo'yla iltifot et,
Sendin karamu mendin ummid.

Garchi dili poku baxti firuz,
So'ylar senga so'z nasihatimiz.

Bu nosihi nusрати ilohiy,¹⁵⁰
Aytur necha pandi subhgohiy.

3975 Ko'rgilki, jahonda necha ibrat.
Qoldi necha toju mulki davlat.

Bedorsen agarchi favqulodda,
Bedorliging aylagil ziyoda.

Har yaxshiki, bir gunoh etibdir,
Rahmu karam ayla, urma shamshir.

Shu sahni jahonda tuz jahoning,
Ne yaxshiki, qolsa unda noming.

Mulkingki, sazoyi royatingdir,¹⁵¹
Unda harami viloyatingdir.

3980 Adlu karaming karoni yo'qdir,
Etsang yana ko'p, ziyoni yo'qdir.

Har ishki u davlating uchun, tuz,
Hech aylama sa'yu g'ayrating sust.

---

¹⁵⁰ Nosih – nasihatchi.

¹⁵¹ Royat – bayroq.

Sen ayla shukuhing, ulki ranjdir,
Pardozi agarchi koni ganjdir.

Bir qilga ham etna noravolik,
Gar ersa rivoji podsholik.

Dushmanki, tilida aytur uzrin,
Uzriga ishonma, hayda, ketsin.

3985 Qodir bo'lu bo'l sabrli zinhor,
May ichgilu tut o'zingni hushyor.

Ilkingda agarchi kuch yetarlik,
Lek lutfi Xudodin ista yorlik.

Bir ishgaki ra'y etarsan har dam,
Kengash uni o'zgalar bilan ham.

Harb ichra qadamni sobit ayla,
Maydonga tusharkan, ikkilanma.

Goh yumshog'u gohi tund kishi ul,
Kech suhbatidin, o'zingni tiygil.

3990 Har joyga qadam qo'yarda, bo'yla
Qaytib yana kelmagingni o'yla.

To'qqiz qadaming-la bitsa gar ish,
O'ninchi qadamga chekma tashvish.

Adlingni so'rovchilarni, illo,
Rostgo'y kishilarga et havola.

So'zingda chunonki ustuvor bo'l,
Xalq boylasin o'zni senga butkul.

Har kimsaki kelsa, sen sinov et,
Mumkinki. u nokas ersa, surbet.

3995

Har kimsa so`ziga etma bovar,
Tekshir so`zini, aniq-la avval.

Kichik dema dushmaningni zinhor,
yetgay senga ul tikandin ozor.

Har kimga siringdin ochmagil so`z,
Oxirda chekarsen ohu afsus.

Urdingmi birovni, ot yiroqqa,
Hurmatlini solmagil firoqqa.

Har holdaki kechsa subhu shoming,
Har lahza qadrla yaxshi noming.

4000

Har necha haloling ersa boda,
Ketsin nari ul – haromzoda.

Gar boda icharsen, aylagil qasd,
Sen ichgilu dushmaningni et mast.

Ko`p ichma bazmda, mast bo`lma,
Oloyishi butparast bo`lma.

Ul kunki xayoling ersa masrur,
Isriq tugatib, o`zingga dam ur.

Ul kechaki sen shodu xurram,
Et xayri duo o`zingni ul dam.

4005

May bazmida xush o`tir, ochiq yuz,
Ortgay u sabab nishoti majlis.

O'ltir u bazmda misli sherdek,
Bir kimsa ko'zingga boqmasin tik.

Har yerda xarob esa imorat,
Ta'mir etibon, tuzatgil albat.

Bir kimsaga ne itob etma,
Qatliga uning shitob etma.

Pok ayla ko'ngilni g'illu g'ashdin,
Iqboling o'zi kirar eshikdin.

4010 Har nechaki so'yladim fasona,
So'z aytgali erdi ul bahona.

Shohsan-ku jahonda, shohi shavkat,
Senga o'git aylamak ne hojat?

Har ishgaki rahnamo bo'lursen,
Xayru amaling ado qilursen.

Yaxshi kishilarning ol duosin,
Daf etgusi dahri dun balosin.

Ul damdaki xushliging davomiy,
Basdir senga himmati Nizomiy.

4015 Yo Rabki, jamoli ul jahondor,
Hyech ko'rmasin olam ichra ozor!

Har yerda murodin hosil ayla,
Lutfu karamingni komil ayla.

Har jabhada mansur ayla, g'olib,
Dushmanlarin ayla xoru mag'lub.

Ber ilkiga jomi xisravoniy,
To'ldir anga obi zindagoniy.

Tut qatra menga sharobi jomin,
Bu nomada bitdim ushbu nomin.

4020

Ul nomiga noma basta bo'lsin,
Bosgan qadami xujasta bo'lsin!

Bu noma bitildi, bas, tamomiy,
Al-minnatu lillah, ey Nizomiy!

Ul fotihasiki erdi mas'ud,
Chun oqibatini ham ayla mahmud!..

Nizomiy Ganjaviyning "Layli va Majnun" dostoni tugadi.

MUNDARIJA

So'zboshi	9
Debocha	30
Rasuli akram (s.a.v) vaslida	39
Hazrati payg'ambarimiz (s.a.v) ma'roji	43
Borliq yaratilishi xususida	50
Kitobning yozilish sababi	59
Shirvonshoh Axsaton ibni Manuchehr madhida	67
Yer o'pib, aytur	74
Farzandimni Shirvonshohga topshirganim	77
Hasadgo'y va munkirlar dastidan shikoyat	80
Shikoyat uzri	84
Farzandim Muhammad Nizomiyga nasihat	86
Ayrim o'tgay yaqinlarimni yod etganim	89
Doston ibtidosi	101
Layli va Majnun bir-birlarini sevib qolishgani	108
Majnun ishq nechuk ishq erdi?	113
Majnun Laylini ko'rishga borgani	116
Majnunning otasi Layliga sovchilikka borgani	119
Majnun Layli ishqida fig'on chekkani	124
Otasi Majnunni xonayi Ka'baga eltgani	132
Layli qabilasi qasdidan Majnun atasining xabar topgani	137
Otasi Majnunga nasihat etgani	142
Majnun atasiga javob bergani	147
Hikoyat	149
Laylining ahvoli bayonida	152
Laylining sayri bo'ston etgani	158
Ibni Salom Layliga sovchi yuborgani	165
Majnun Navfalga ta'nalar otgani	175
Navfalning Layli qabilasi ila jangga kirishgani	176
Majnun Navfalga achchiq gaplar aytgani	184
Navfal ikkinchi bor jang qilgani	186
Majnun ohularni ozod etgani	195
Majnun maralni qutqargani	200

Majnun zog' ila so'zlashgani.....	204
Bir kampir Majnunni Layli chodiriga boshlab borgani	208
Otasi Laylini Ibni Salomga bergani.....	214
Ibni Salom Laylini uyiga olib ketgani	220
Laylining erga tekkanidan Majnun xabar topgani	223
Majnun xayolan Layli ila so'zlashgani.....	228
Otasi Majnunni ko'rishga kelgani	233
Majnun otasiga javob bergani.....	242
Otasi Majnunga vido aytgani.....	245
Majnun otasining vafotidan xabar topgani	251
Majnun vahshiy hayvonlar ila do'st tutingani	257
Hikoyat	262
Majnun Haq taologa iltijo etgani	266
Majnunga Laylidan maktub yetgani	275
Majnun Laylining maktubini o'qigani.....	284
Majnunning Layliga javob maktubi	290
Tog'asi Salimi Omiriy Majnunni ko'rishga kelgani.....	300
Hikoyat	304
Onasi Majnunni ko'rishga kelgani	307
Majnun onasining vafotidan xabar topgani	311
Layli Majnunni chorlagani	315
Majnun Layliga atab g'azal o'qigani.....	323
Salom Bag'dodiyning Majnun ila ko'rishgani	331
Majnun Salom Bag'dodiyga javob bergani.....	335
Laylining eri Ibni Salom vafot etgani.....	341
Xazon ayyomi yetgani, Layli vafot etgani.....	348
Majnun Layli vafotini eshitib, faryod chekkani	356
Salom Bag'dodiy Majnunni yana izlab kelgani.....	362
Layli ravzasi – qabri ustida Majnun jon bergani	366
Majnun vafotidan qabilasining xabar topgani	371
Shervonshoh nomiga kitob xotimasi	375

NIZOMIY GANJAVIY

LAYLI VA MAJNUN

Bichimi 60x84 ¹/₁₆
Shartli b.t. 24
Adadi 200

“NUSXA” nashriyotida nashrga tayyorlandi.